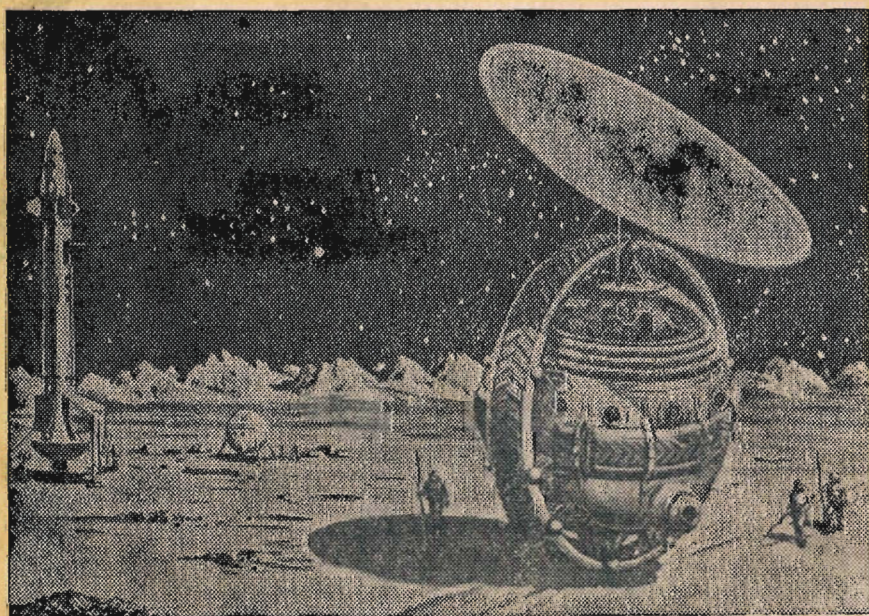

ПІД ЗНАКОМ АТОМУ

КАЛЕНДАР „СВОБОДИ” НА 1960 РІК

КАЛЕНДАР

„СВОБОДИ”

НА РІК

1960

ВИДАННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗУ

Published by

UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION

81-83 Grand St., Jersey City, N. J.

THE STAR-SPANGLED BANNER

*O say, can you see, by the dawn's early light,
What so proudly we hail'd at the twilight's last gleaming?
Whose broad stripes and bright stars, thro' the perilous fight,
O'er the ramparts we watch'd, were so gallantly streaming?
And the rockets' red glare, bombs bursting in air,
Gave proof thro' the night that our flag was still there.
O say, does that star-spangled banner yet wave
O'er the land of the free and the home of the brave?*

УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ГИМН

*Ще не вмерла Україна і слава і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці, —
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.
Душу-тіло ми положим за нашу свободу
І покажем, що ми, браття, з козацького роду.*

СІЧЕНЬ 1960 JANUARY

н.	с.	д.	СТАРИЙ СТИЛЬ	НОВИЙ СТИЛЬ
1	19	П	Грудень 1959 р. Воніфатія муч.	Н. Рік. Обр. Г. Н. І. Х. Василя В.
2	20	С	Ігнатія свцмуч.	Сильвестра папи
3	21	Н	Перед Різдвом. Юліяни муч.	Перед Просвіц. Малахії прор.
4	22	П	Анастазії вмуч.	Собор 70 апостолів
5	23	В	10 муч. в Криті	Навечеріє Богоявлення
6	24	С	Навечеріє Різдва, Євгенії муч.	Богоявлення Господне
7	25	Ч	Різдво Христове	Собор Івана Хрестителя
8	26	П	Собор Пр. Д. Марії, Йосифа Обр.	Юрія і Еміліяна муч.
9	27	С	Стефана первомуч.	Полієвкта прп.
10	28	Н	По Різдві. Св. Йосифа	По Просвіц. Григ. Ніссійського
11	29	П	Дітей убитих у Вифлємі	† Теодозія прп.
12	30	В	Анісії муч.	Татіяни прп.
13	31	С	Меланії прп.	Єрмила і Стратоніка муч.
14	1	Ч	Січень 1960. Н. Рік. Г.Н.І.Х., Вас.	Отців в Синаї і Раїті убитих
15	2	П	Сильвестра Папи	Павла Тив. Івана куцника
16	3	С	Малахії прор. Гордія муч.	Поклін оковам св. ап. Петра
17	4	Н	Перед Просв. Собор 70 апостолів	30 по Зісл. св. Духа. † Антонія В.
18	5	П	Навеч. Богоявлення	Атаназія і Кирила св.
19	6	В	Богоявлення Господне	Макарія прп.
20	7	С	† Собор св. Івана Хрестителя	† Евтимія Вел. прп.
21	8	Ч	Юрія і Еміліяна	Максима ісп. Неофіта муч.
22	9	П	Полієвкта прп.	Тимотея ап.
23	10	С	Григорія Ніссійського	Климентя Анк. свцмуч.
24	11	В	По Просв. † Теодозія прп.	31 по Зісл. св. Духа. Ксенії прп.
25	12	П	Татіяни муч.	† Григорія Богослова св.
26	13	В	Єрмила і Стратилата	Ксенофанта прп.
27	14	С	Отців у Синаї і Раїті убитих	† Пер. мощів св. Івана Золотоуст.
28	15	Ч	Павла Тив. Івана куцн.	Єфрема прп.
29	16	П	Покл. оковам св. ап. Петра	Перен. мощів св. Ігнатія
30	17	С	† Антонія Великого	Трьох Святителів
31	18	Н	32 по Зісл. Св. Духа. Атан. і Кир.	32 по З. св. Д. Кира і Івана безср.

УРЯДОВІ СВЯТА В АМЕРИЦІ:

1. січня: **Новий Рік** (New Year's Day)

ЗАПИСКИ:

ЛЮТИЙ 1960 FEBRUARY

н.	с.	д.	СТАРИЙ СТИЛЬ	НОВИЙ СТИЛЬ
1	19	П	Січень. Макарія прп.	Трифона муч.
2	20	В	† Свтимія Вел. прп.	Стрігения Господне
3	21	С	Максима ісп. Неофіта муч.	Симеона й Анни прор.
4	22	Ч	Тимотея ап.	Ізидора прп.
5	23	П	Климентя свщмуч.	Агафії муч.
6	24	С	Ксенії прп.	Вукола прп.
7	25	Н	Митаря і фарисея. † Г. Богослова	Митаря й Фарисея. Партенія прп.
8	26	П	Ксенофонта прп.	Теодора Стратилата
9	27	В	† Перен. мощів св. І. Золотоустого	Никифора муч.
10	28	С	Єфрема прп.	Харалампія муч.
11	29	Ч	Перен. мощів Ігнатія Богоносця	Власія свщмуч.
12	30	П	Трьох Святителів	Мелетія св.
13	31	С	Кира й Івана безср.	Мартиніяна прп.
14	1	Н	Лютій. Про блудн. сина. Трифона	Про блудного сина. † Кирила уч. с.
15	2	П	Стрігения Господне	Онисима ап.
16	3	В	Симеона й Анни прав.	Памфила муч.
17	4	С	Ізидора прп.	Теодора Пірона муч.
18	5	Ч	Агафії прп.	Льва папи
19	6	П	Вукола прп.	Архипа ап.
20	7	С	Партенія і Луки прп.	Льва еп. кат.
21	8	Н	М'ясопустна. Теодора Стратилата	М'ясопустна. Тимотея прп.
22	9	П	Никифора муч.	Муч. в Євгенії
23	10	В	Харалампія муч.	Полікарпа свщмуч.
24	11	С	Власія свщмуч.	† 1 й 2 найд. голови Ів. Хрестителя
25	12	Ч	Мелетія св. Марини	Тарасія св.
26	13	П	Мартиніяна прп.	Порфірія св.
27	14	С	Авксентія, † Кирила уч. слов.	Прокопія прп. іспов.
28	15	Н	Сиропустна. Онисима ап.	Сиропустна. Василія прп.
29	16	П	Памфила муч.	Касіяна прп.

УРЯДОВІ СВЯТА В АМЕРИЦІ:

12. лютого: Уродина Лінколна (Lincoln's Birthday)
 22. лютого: Уродина Вашингтона (Washington's Birthday)

ЗАПИСКИ:

БЕРЕЗЕНЬ 1960**MARCH**

н.	с.	д.	СТАРИЙ СТИЛЬ	НОВИЙ СТИЛЬ
1	17	В	Теодора Тірона муч.	Євдокії прпмуч.
2	18	С	Льва папи	Теодота свщмуч.
3	19	Ч	Архипа ап.	Євтропія свщмуч.
4	20	П	Льва сп. кат.	Герасима прп.
5	21	С	Тимогея прп. Євстахія	Конона муч.
6	22	Н	1 Вел. Посту. Найд. м. мч. в Євгенії	1 Вел. Посту. 42 муч. в Аморії
7	23	П	Полікарпа свщмуч.	Василія й ін. свмуч. в Херсоні укр.
8	24	В	1 і 2 найд. голови І. Хрестителя	Теофілакта ісп.
9	25	С	Тарасія св.	† 40 муч. в Севастії.
10	26	Ч	Порфірія св.	Кондрата й інш. муч.
11	27	П	Прокопія прп.	Софронія св.
12	28	С	Василія прп.	Теофана ісп., Григорія Двоєсл. св.
13	29	Н	2 Вел. Посту. Касіяна прп.	2 Вел. Посту. Пер. мощ. Никифора
14	1	П	Березень. Євдокії прпмуч.	Бенедикта прп.
15	2	В	Теодота свщмуч.	Агапія і др. муч.
16	3	С	Євтропія свщмуч.	Савина і Папи муч.
17	4	Ч	Герасима прп.	Олексія чоловіка Божого
18	5	П	Конона муч.	Кирила св.
19	6	С	42 муч. в Аморії	Хризанта і Дарії муч.
20	7	Н	3 Вел. Посту. Хрестопоклонна	3 Вел. Посту. Хрестопоклонна
21	8	П	Теофілакта ісп.	Якова ісп.
22	9	В	40 муч. в Севастії	Василія свщмуч.
23	10	С	Кондрата муч.	Никона і др. муч.
24	11	Ч	Софронія патр. Єрус.	Захарії прор., Якова прп.
25	12	П	Теофана ісп. Григорія Двоєсл.	Благовіщення Пр. Діви Марії
26	13	С	Перен. мощів св. Никифора	Собор архистр. Гавриїла
27	14	Н	4 Вел. Посту. Бенедикта прп.	4 Вел. Посту. Матрони муч.
28	15	П	Агапія й др. муч.	Лларіона і Степана
29	16	В	Савина і Папи муч.	Марка і др. муч.
30	17	С	Алексія чол. Божого. Поклони	Івана Ліств. прп.
31	18	Ч	Кирила сп.	Іпатія прп.

ЗАПИСКИ:

КВІТЕНЬ**1960****APRIL**

СТАРИЙ СТИЛЬ			НОВИЙ СТИЛЬ		
1	19	П	Березень. Хризанта і Дарії	Марії Єгипетської прп.	
2	20	С	Отців убитих в обителі св. Сави	Тята прп.	
3	21	Н	5 Вел. Посту. Якова ісп.	5 Вел. Посту. Никити прп.	
4	22	П	Василія свщмуч.	Йосифа і Георгія прп.	
5	23	В	Никона і др. муч.	Теодула прп.	
6	24	С	Захарії, прор. Якова прп.	Євтимія, † Методія уч. сл.	
7	25	Ч	Благовіщення Пр. Діви Марії	Георгія прп.	
8	26	П	Гавриїла архстр.	Іродіона й др. ап.	
9	27	С	Матрони муч.	Євсихія муч.	
10	28	Н	Квітня. Іларіона і Степана	Квітня. Терентія і др. муч.	
11	29	П	Марка і Киріла	Антипи свщмуч.	
12	30		Івана Ліств.	Василія іспов.	
13	31	С	Іпатія прп.	Артемона свщмуч.	
14	1	Ч	Квітень. Вел. четвер. Марії вжитт.	Мартини і Антонія. Вел. Четвер	
15	2	П	Тята прп. Вел. П'ятниця	Аристарха, Пуда Трохима. В. П'ят.	
16	3	С	Никити прп. Вел. Субота	Агалії муч. Велика Субота	
17	4	Н	Воскресення Христове. Йосифа	Воскресення Христове. Симеона	
18	5	П	Світлий Понеділок. Теодула	Світлий Понеділок. Івана прп.	
19	6	В	Світлий Вівторок. † Методія у. сл.	Світлий Вівторок. Івана старопеч.	
20	7	С	Георгія	Теодора Трихини	
21	8	Ч	Іродіона і др. ап.	Явуарія і Теодора свщмуч.	
22	9	П	Євсихія муч.	Теодора Сікеота прп.	
23	10	С	Терентія і др. муч.	† Георгія велмуч. (на нед.)	
24	11	Н	Томина. Антипи свщмуч.	Томина. Сави Стратилата	
25	12	П	Василія ісп.	† Марка ап. єв.	
26	13	В	Артемона свщмуч.	Василія свщмуч.	
27	14	С	Мартина, папи Антон.	Симеона, Стефана Вол.	
28	15	Ч	Аристарха і др. ап.	Язона й Сосипатра і др. ап.	
29	16	П	Агалії муч.	9 муч. в Кизиці	
30	17	С	Симеона і Акакія прп.	† Якова ап.	

УРЯДОВІ СВЯТА В АМЕРИЦІ:

15. квітня: Велика П'ятниця (Good Friday)

ЗАПИСКИ:

СТАРИЙ СТИЛЬ			НОВИЙ СТИЛЬ		
н.	с.	д.			
1	18	Н	Мироносиць. Івана прп.		
2	19	П	Івана Старопеч. прп.		
3	20	В	Теодора Трихина прп.		
4	21	С	Януарія і Теодора свщмуч.		
5	22	Ч	Теодора Сікеота прп.		
6	23	П	Георгія (Юрія) вел. мч. (на нед.)		
7	24	С	Сави Страдилата		
8	25	Н	Про розслабленого. Марка св. ап.		
9	26	П	Василія свщмуч.		
10	27	В	Симеона свщмуч.		
11	28	С	Сосипатра, Язона ап.		
12	29	Ч	9 муч. в Кизиці		
13	30	П	† Якова ап.		
14	1	С	Травень. Єремії прор. Ніни		
15	2	Н	Про Самарянку. Атаназії Вел.		
16	3	П	† Теодозія Печ. прп.		
17	4	В	Пелагії прп.		
18	5	С	Ірини муч.		
19	6	Ч	Йова многостр.		
20	7	П	Явлення Чесного Хреста		
21	8	С	Івана Богослова ап. св. (на нед.)		
22	9	Н	Про сліпоуродж. Пер. м. Ник. Ч.		
23	10	П	† Симеона Зилота ап.		
24	11	В	† Кирила і Методія уч. сл.		
25	12	С	Епіфанія і Германа		
26	13	Ч	Вознесення Господнє. Глікерії		
27	14	П	Ізидора муч.		
28	15	С	Пахомія Вел. прп.		
29	16	Н	Отців і Вс. Собору. Теодора Осв.		
30	17	П	Андроніка й інших ап.		
31	18	В	Теодора муч.		
			Мироносиць. Єремії прор.		
			Атаназія Вел. патр.		
			† Теодозія Печерського укр. прп.		
			Пелагії прп. муч.		
			Ірини муч.		
			Йова многостр.		
			Явлення Чесного Хреста		
			Про розслабл. † І. Богослова ап.		
			† Перен. мощів Николая Чудотв.		
			† Симеона Зилота		
			† Кирила і Методія уч. сл.		
			Епіфанія і Германа		
			Глікерії муч.		
			Ізидора муч.		
			Про самарянку. Пахомія Вел. прп.		
			Теодора освяц.		
			Андроніка		
			Теодота муч.		
			Патрикія свщмуч.		
			Талалея муч.		
			† Константина й Єлени		
			Про сліпородж. Василиска муч.		
			Євфрозинії кн. Полоцької		
			Симеона прп.		
			З Знайд. голови Івана Хрестителя		
			Вознесення Господнє. Карпа ап.		
			Терапонта муч		
			Никити муч.		
			Отців. і Вс. Собору. Теодозії пмуч.		
			Ісаакія прп.		
			Єрмія ап. Єрмея муч.		

УРЯДОВІ СВЯТА В АМЕРИЦІ:

30. травня: Пром'ятивий День (Memorial (Decoration) Day)

ЗАПИСКИ:

н.	с.	д.	СТАРИЙ СТИЛЬ	НОВИЙ СТИЛЬ
1	19	С	Патрикія свц.	Юстина муч.
2	20	Ч	Талалея муч.	Никифора патр.
3	21	П	† Константина й Єлени	Лукиліяна і др. муч.
4	22	С	Василиска муч. Задушна субота	Митрофана патр. Задушна субота
5	23	Н	Зіслання св. Духа. Михаїла ісп.	Зіслання св. Духа. Доротей свцмч.
6	24	П	Пресвятої Тройці. Симеона	Пресвятої Тройці. Виссаріона
7	25	В	Знайдення голови І. Хрестителя	Теодота Анкирського
8	26	С	Карпа ап.	Теодора Тірона вмуч.
9	27	Ч	Тераповга свцмуч.	Кирила Ал.
10	28	П	Никити	Тимотея свцмуч.
11	29	С	Теодозії прп. муч.	† Вартоломея і Варнави ап.
12	30	Н	Всіх Святих. Ісаакія прп.	Всіх Святих. Онуфрія і Петра Аф.
13	31	П	Єрмія ап. Єрмея муч.	Акилини муч.
14	1	В	Червень. Юстина муч.	Єлисея прор.
15	2	С	Никифора патр.	Амоса прор. Єроніма свящ.
16	3	Ч	Пресвятої Євхаристії (на нед.)	Пресвятої Євхаристії (на нед.)
17	4	П	Митрофана патр.	Мануїла і др. муч.
18	5	С	Доротей свцмуч.	Леонтія муч.
19	6	Н	2 по Зісл. св. Духа. Виссаріона	2 по З. св. Духа. † Юди-Тадєя ап.
20	7	П	Теод. Анк.	Методія свцмуч.
21	8	В	Теодора Тірона влмуч.	Юліяна Тарс.
22	9	С	Кирила Ал.	Євзевія свцмуч.
23	10	Ч	Тимотея свцмуч.	Агрипіни муч.
24	11	П	Ісуса Чоловіколюбця (на нед.)	Різдво Івана Хрестителя
25	12	С	Страданіє Пр. Діви Марії	Страданіє Пр. Діви Марії
26	13	Н	3 по Зісл. св. Духа. Акилини	3 по З. св. Д. Ісуса Чоловіколюбця
27	14	П	Єлисея прор. Методія	Самсона прп.
28	15	В	Амоса прор.	Івана і Кира безср.
29	16	С	Тихона св.	Верхов. ап. Петра і Павла
30	17	Ч	Мануїла й др. муч.	† Собор 12 апостолів

ЗАПИСКИ:

ЛИПЕНЬ

1960

JULY

СТАРИЙ СТИЛЬ			НОВИЙ СТИЛЬ		
н.	с.	д.			
1	18	П	Леонтія муч.		
2	19	С	† Юди-Тадєя ап.		
3	20	Н	4 по Зісл. св. Духа. Методія		
4	21	П	Юліяна Тарс.		
5	22	В	Євзєвія свщмуч.		
6	23	С	Агриппини муч.		
7	24	Ч	Різдво Івана Хрестителя		
8	25	П	Фєвронїї прп. муч.		
9	26	С	Давида прп.		
10	27	Н	5 по Зісл. св. Духа. Самсона		
11	28	П	Кира і Івана безср.		
12	29	В	Верх. ап. Петра і Павла		
13	30	С	Собор 12 апостолів		
14	1	Ч	Липень, Косми і Дам'яна бср.		
15	2	П	† Полож. Ризи Пр. Діви Марії		
16	3	С	Якинта муч.		
17	4	Н	6 по Зісл. св. Духа. Андрея кр.		
18	5	П	† Атаназія Аф. прп.		
19	6	В	Сісоа Вел. прп.		
20	7	С	Томи і Акакія прп.		
21	8	Ч	Прокопія вмуч.		
22	9	П	Панкратія свщмуч.		
23	10	С	† Антонія Печ. прп.		
24	11	Н	7 по Зісл. св. Духа. Ольги кн.		
25	12	П	Прокла і Іларіона муч.		
26	13	В	Собор арх. Гавриїла		
27	14	С	Акили ап.		
28	15	Ч	† Володимира Вел. князя		
29	16	П	Антиногена свщмуч.		
30	17	С	Марини вмуч.		
31	18	Н	8 по Зісл. св. Духа. Якинта		
			Косми і Дам'яна безср.		
			† Полож. Ризи Пр. Діви Марії		
			4 по Зісл. св. Духа. Якова муч.		
			Андрея критс. Марти прп.		
			† Атаназія Аф. прп.		
			Сісоа Вел. прп.		
			Томи і Акакія прп.		
			Прокопія велмуч.		
			Панкратія свщмуч.		
			5 по З. св. Духа. † Антонія Печ.		
			† Ольги княгині		
			Прокла і Іларія муч.		
			Собор архист. Гавриїла		
			Акили ап.		
			† Володимира Вел. князя		
			Антиногена свщмуч.		
			6 по Зісл. св. Духа. Марини вмуч.		
			Якинта і Еміліяна муч.		
			Макрини вмуч.		
			† Ілії прор. (на нед.)		
			Симеона і Івана прп.		
			Марії Магдалини		
			Трофима і др. муч.		
			7 по З. св. Д. † Бориса і Гліба кн.		
			† Успення св. Анни		
			Єрмолая і др. муч.		
			† Пантелеймона вмуч.		
			Прохора, Ніковора ап.		
			Калініка муч.		
			Сили, Сілуана і др. ап.		
			8 по Зісл. св. Духа. Євдокіма прав.		

УРЯДОВІ СВЯТА В АМЕРИЦІ:

4. липня: День Незалежності (Independence Day)

ЗАПИСКИ:

СЕРПЕНЬ 1960 AUGUST

н.	с.	д.	СТАРИЙ СТИЛЬ	НОВИЙ СТИЛЬ
1	19	П	Макрися прп.	Проісх. Ч. Хр. братів Макавеїв
2	20	В	† Глії прор.	Перен, моцїв архид. Степана
3	21	С	Симеона й Акакія прп.	Ісаакія і др. муч.
4	22	Ч	Марії Магдалини	7 молодців у Ефезі муч.
5	23	П	Трофима і др. муч.	Евсигнія ісп.
6	24	С	† Бориса і Гліба кн., Християн	Переображення Господне
7	25	Н	9 по Зісл. св. Духа. Усп. св. Анни	9 по Зісл. св. Духа. Дометія пмуч.
8	26	П	Єрмолая й іших муч.	Еміліяна ісп.
9	27	В	† Пантелеймона вмуч.	† Матія ап.
10	28	С	Прохора, Ніканора ап.	Лаврентія архид. і муч.
11	29	Ч	Калініка ап.	Євила ап.
12	30	П	Сили, Силуана і др. ап.	Фотія і Анікити муч.
13	31	С	Євдокима прав.	Максима ісп.
14	1	Н	10 по З. св. Духа. Пр. Ч. Хреста	10 по Зісл. св. Духа. Міхея прор.
15	2	П	Перен, моц. архид. Степана	Успення Пр. Діви Марії
16	3	В	Ісаакія і др. муч.	Нерукотв. Образу Спасителя
17	4	С	7 мол. в Ефезі муч.	Мирона муч.
18	5	Ч	Євсигнія муч.	Флора і Лавра муч.
19	6	П	Переображення Господне	Андрія Стратилата муч.
20	7	С	Дометія прп. муч.	Самуїла прор.
21	8	Н	11 по Зісл. св. Духа. Еміліяна ісп.	11 по З. св. Д. Тадея ап., Васси мч.
22	9	П	† Матія ап.	Агатоніка муч.
23	10	В	Лаврентія муч.	Луша муч.
24	11	С	Євпла муч.	Євтиха свцмуч.
25	12	Ч	Фотія і Анікити муч.	В. моц. ап. Вартоломея і ап. Тита
26	13	П	Максима ісп.	Адріяна і Наталії муч.
27	14	С	Міхея прор. Пер. моц. Теод. Печ.	Пімена прп.
28	15	Н	12 по Зісл. св. Духа. Усп. П. Д. М.	12 по З. св. Духа. Мойсея Муріна
29	16	П	Пер. Нерук. Обр. Ісуса Христа	Усієн. Голови І. Хрестителя (н. н.)
30	17	В	Мирона муч.	Александра й др. св.
31	18	С	Флора і Лавра муч.	† Пол. Пояса Пр. Д. Марії

ЗАПИСКИ :

ВЕРЕСЕНЬ 1960 SEPTEMBER

н.	с.	д.	СТАРИЙ СТИЛЬ	НОВИЙ СТИЛЬ
1	19	Ч	Андрея Стратилата	Поч. церк. року. Симеона ісп.
2	20	П	Самуїла прор.	Маманта муч. Івана куцц.
3	21	С	Тадея ап., Васси муч.	Антима і Теоктиста свммуч.
4	22	Н	13 по Зісл. св. Духа. Агатоніка	13 по З. с. Д. Вавили мч. Мойсея п.
5	23	П	Луппа муч.	Захарії і Єлисавети прав.
6	24	В	Євтиха свщмуч.	Чудо архистр. Михаїла
7	25	С	Вартоломея і Тита ап.	Созонта муч.
8	26	Ч	Адріяна і Наталії муч.	Різдво Пресв. Богородиці
9	27	П	Пімена прп.	Йоакима і Анни прав.
10	28	С	Мойсея Муріна прп., Августина	Минодори і др. муч.
11	29	Н	14 по З. св. Духа. Усіки. г. І. Хр.	14 по Зісл. св. Духа. Теодори прп.
12	30	П	Александра і др. патр.	Автонома прп.
13	31	В	Пол. Пояса Пр. Богородиці	Корнилія свщмуч.
14	1	С	Вересень. П. Н. Ц. Року. Симеона	Воздвиження Чесного Хреста
15	2	Ч	Маманта муч. Івана куцц.	Никити вмуч.
16	3	П	Антима і Теоктиста свщмуч.	Євфимії вмуч.
17	4	С	Вавили свщмуч., Мойсея прор.	Софії, Віри, Надії, Любови муч.
18	5	Н	15 по З. св. Д. Захарії і Єлисавети	15 по Зісл. св. Духа. Євменія прп.
19	6	П	Чудо архистр. Михаїла	Трофима і др. муч.
20	7	В	Созонта муч.	Євтихія, Михаїла і Тедороа кн.
21	8	С	Різдво Преч. Богородиці	Кондрата ап.
22	9	Ч	Йоакима і Анни прав.	Фоки свщмуч.
23	10	П	Минодора і др. муч.	Зачаття Івана Хрестителя
24	11	С	Теодори прп.	Теклі первомуч.
25	12	Н	16 по З. св. Духа. Автонома прп.	16 по З. св. Духа. Євфрозинії прп.
26	13	П	Корнилія свщмуч.	† Івана Богослова ап. св.
27	14	В	Воздвиження Чесного Хреста	Калістрата муч.
28	15	С	Никити вмуч.	† Харітона вмуч.
29	16	Ч	Євфимії вмуч.	Киріяка прп.
30	17	П	Софії, Віри, Надії, Любови муч.	Григорія Вірменина

УРЯДОВІ СВЯТА В АМЕРИЦІ:

1. вересня: День Праці (Labor Day)

ЗАПИСКИ:

ЖОВТЕНЬ 1960 ОСТОВЕР

н.	с.	д.	СТАРИЙ СТИЛЬ	НОВИЙ СТИЛЬ
1	18	С	Євменія прп.	Покров Пр. Богородиці (на нед.)
2	19	Н	17 по Зісл. св. Духа. Трофима мч.	17 по Зісл. св. Духа. Кипріяна смч.
3	20	П	Євстахія муч., Михаїла Теод. ісп.	Діонізія свцмуч.
4	21	В	Кондрата ап.	Єротея свцмуч.
5	22	С	Фоки свцмуч.	Харитини муч.
6	23	Ч	Зачаття Івана Хрестителя	† Томи ап.
7	24	П	Теклі первомуч.	Сергія і Вакха муч.
8	25	С	Євфрозинії прп.	Пелагії і Таїсії прп.
9	26	Н	18 по З. св. Д. † І. Богослова ап.	18 по Зісл. св. Духа. † Якова ап.
10	27	П	Калістрата муч.	Євлампія і Євламπί муч.
11	28	В	† Харітона муч.	Філіпа ап., Теофана ісп.
12	29	С	Киріяка прп.	Прова і Тараха муч.
13	30	Ч	Григорія свцмуч.	Карпа і др. муч.
14	1	П	Жовтень. Пок. Пр. Д. Бог. (н. н.)	Параскеві Солунської
15	2	С	Кипріяна свцмуч.	Євтимія прп.
16	3	Н	19 по Зісл. Св. Духа. Діонізія Ар.	19 по Зісл. св. Духа. Лонгіна сотн.
17	4	П	Єротея свцмуч.	Осії прор.
18	5	В	Харитини муч.	† Луки ап. єв.
19	6	С	† Томи ап.	Йоїла прор.
20	7	Ч	Сергія і Вакха муч.	Артемія вмуч.
21	8	П	Пелагії і Таїсії прп.	Іларіона Вел. прп.
22	9	С	† Якова ап.	Аверкія св.
23	10	Н	20 по З. св. Духа. Євл. і Євламπί	20 по Зісл. св. Духа. Якова ап.
24	11	П	Філіпа ап., Теофана ісп.	Арети муч.
25	12	В	Прова і Тарана муч.	Маркіяна і Мартирія безер.
26	13	С	Карпа муч.	Димитрія вмуч.
27	14	Ч	Параскеві Сол. прп. муч.	Нестора муч.
28	15	П	Євтимія прп.	Параскеві П'ятниці прп.
29	16	С	Лонгіна сотника муч.	Атанасії прп. муч.
30	17	Н	21 по Зісл. св. Духа. Осії прор.	21 по З. св. Духа. Зиновія і Зиновії
31	18	П	† Луки ап. єв.	Євстахія і др. ап.

УРЯДОВІ СВЯТА В АМЕРИЦІ:

12. жовтня: День Колумба (Columbus Day)

ЗАПИСКИ:

ЛИСТОПАД 1960 NOVEMBER

н.	с.	д.	СТАРИЙ СТИЛЬ	НОВИЙ СТИЛЬ
1	19	В	Йоїла прор.	Косми і Дам'яна безср.
2	20	С	Артемія вмуч.	Акиндина муч.
3	21	Ч	Іларіона Вел. прп.	Акепсима і др. муч.
4	22	П	Аверкія єп.	Йоанкія Великого прп.
5	23	С	Якова ап.	Галактіона і Епістими муч.
6	24	Н	22 по Зісл. св. Духа. Арети муч.	22 по Зісл. св. Духа. Павла св.
7	25	П	Маркіяна і Мартирія безср.	Єрона і др. муч.
8	26	В	Димитрія велмуч.	Собор архистр. Михаїла
9	27	С	Нестора муч.	Матрони, Онисифора
10	28	Ч	Параскевії вз. П'ятниці вмуч.	Єраста ап.
11	29	П	Анастасії препмч.	Віктора, Вінкентія, Теод. Студита
12	30	С	Зиновія і Зиновії муч.	† Йосафата свщмч. (н. нед.) Ніла
13	31	Н	23 по Зісл. св. Духа. Стахія і др.	23 по З. св. Духа. † І. Золотоус. св.
14	1	П	Листопад. Косми і Дам'яна	† Филипа ап.
15	2	В	Акиндина муч.	Гурія муч.
16	3	С	Акепсима, Георгія вмуч.	† Матея ап. св.
17	4	Ч	Йоанкія Вел. прп.	Григорія чуд.
18	5	П	Галактіона і Епістими муч.	Платона і Романа муч.
19	6	С	Павла св.	Авдія прор.
20	7	Н	24 по Зісл. св. Духа. Єрона	24 по Зісл. св. Духа. Григорія прп.
21	8	П	Собор архистр. Михаїла	Введення в Храм Пр. Богородиці
22	9	В	Матрони прп., Онисифора	Филимона і др. ап.
23	10	С	Єраста, Олімпа і др. ап.	Амфілохія і Григорія св.
24	11	Ч	Мини, Віктора, Теодора Студити	Катерини вмуч.
25	12	П	† Йосафата свщмч. (н. нед.) Ніла	Климентя пали, Петра Ал.
26	13	С	Івана Золотоустого	Аліпія стовпника
27	14	Н	25 по Зісл. св. Духа. † Филипа ап.	25 по Зісл. св. Духа. Якова перс.
28	15	П	Симеона Гурія Авіва муч.	Степана прп. муч.
29	16	В	† Матея ап.	Парамона муч.
30	17	С	Григорія єп. чуд.	† Андрея Первозв. ап.

УРЯДОВІ СВЯТА В АМЕРИЦІ:

24. листопада: День Подяки (Thanksgiving Day)

ЗАПИСКИ :

ГРУДЕНЬ 1960 DECEMBER

в.	с.	д.	СТАРИЙ СТИЛЬ	НОВИЙ СТИЛЬ
1	18	Ч	Платона і Романа муч.	Наума прор.
2	19	П	Авдія прор.	Авакума прор.
3	20	С	Григорія прп., Прокла св.	Софонія прор.
4	21	Н	26 по З. св. Д. Введ. в хр. Пр. Бог.	26 по Зісл. св. Духа. Варвари вмуч.
5	22	П	Филимона і др. ап.	† Сави освяченого прп.
6	23	В	Амфілохія і Григорія св.	† Николая чудотворця
7	24	С	Катерини вмуч., Меркурія	Амвросія св.
8	25	Ч	Климентя папи рим. Петра Ал.	Патапія прп.
9	26	П	Алипія, Юрія Київського	Непорочне Зачаття Пр. Діви Марії
10	27	С	Якова Персянина прп.	Мини і др. муч.
11	28	Н	27 по Зісл. св. Духа. Степана прп.	Праотців. Даниїла стовпника
12	29	П	Парамона муч.	Спиридона прп.
13	30	В	† Андрея Первозв. ап.	† Евстратія і др. муч.
14	1	С	Грудень. Наума прор.	Тирса і Левкія муч.
15	2	Ч	Авакума прор.	Елевтерія свщмуч.
16	3	П	Софронія прор.	Агтея прор.
17	4	С	Варвари вмуч., Івана Дам. прп.	Даниїла прор., Молодців в печі
18	5	Н	28 по Зісл. св. Духа. † Сави освщ.	Отців. Севастіяна муч.
19	6	П	Св. Николая чудотворця	Боніфатія муч.
20	7	В	Амеросія св. еп.	Ігнатія Богоносця свщмуч.
21	8	С	Патапія прп.	Юліяни, муч.
22	9	Ч	Непорочне Зачаття Пр. Д. Марії	Анастасії, влмуч.
23	10	П	Мини і др. муч.	10 муч. в Криті
24	11	С	Даниїла стовпника прп.	Навечеріє Різдва. Євгенії
25	12	Н	Праотців. Спирідона	Різдво Христове
26	13	П	Евстратія і др. муч.	Соб. Пр. Богородиці. Йосифа Обр.
27	14	В	Тирса і Левкія муч.	Степана перв. муч. архидіякона
28	15	С	Елевтерія свщмуч.	20,000 муч. в Нікомидії
29	16	Ч	Агтея прор.	Дітей, убитих у Вифлеємі
30	17	П	Даниїла прор., Молодців в печі	Анісії муч.
31	18	С	Севастіяна муч.	Меланії муч.

УРЯДОВІ СВЯТА В АМЕРИЦІ:

25. грудня: Різдво Христове (Christmas)

ЗАПИСКИ:

ПАСХАЛІЯ: ПОСТИ І ЗАГАЛЬНИЦІ

ЦЕРКОВНИЙ КАЛЕНДАР:

Повна повздержність від їдженя м'яса:

- (1) Кожна середа і п'ятниця, крім загальниць.
- (2) У перший і останній тиждень Великого посту.
- (3) Усікновення Чесної Голови Івана Хрестителя 29. 8. чи 11. 9.
- (4) Воздвиження Чесного Хреста 14. чи 27. 9.
- (5) У навечер'я Різдва Христового і Богоявлення.
- (6) В перший день Спасівки в честь Макав. мучеників.

Повна повздержність від їдженя набли:

- (1) Понеділок, середа і п'ятниця першого і останнього тижня Великого Посту.
- (2) Усікновення Чесної Голови Івана Хрестителя.
- (3) У Навечер'я Різдва Христового і Богоявлення.
- (4) У перший день Спасівки.

Церковні пости за старим стилем:

- (1) Великий Піст 29. 2. до 16. 4.
- (2) Велика П'ятниця 15. 4.
- (3) Петрівка 13. 6. до 11. 7.
- (4) Спасівка 14. 8. до 27. 8.
- (5) Усікновення Голови Івана Хрестителя 11. 9.
- (6) Воздвиження Чесного Хреста 27. 9.
- (7) Пилипівка 28. 11. — 6. 1.
- (8) Навечерія Різдва Хр. 6. 1.; Навечерія Богоявлення 18. 1.

Загальниці:

- (1) Різдвяна від 7. 1. до 17. 1. і 19. 1.
- (2) Передпостна 7. 2. до 14. 2.
- (3) Великодня 17-24. 4.
- (4) Зеленосвяточна 5-12. 6.

Церковні пости за новим стилем:

- (1) Навечерія Богоявлення 5. 1.
- (2) Великий Піст 29. 2. до 16. 4.
- (3) Велика П'ятниця 15. 4.
- (4) Петрівка 13-28. 6.
- (5) Спасівка 1-14. 8.
- (6) Усікновення Чесної Голови Івана Хрестителя 29. 8.
- (7) Воздвиження Чесного Хреста 14. 9.
- (8) Пилипівка 15.11. до 24. 12.
- (9) Піст Навечер'я Різдва Христового 24. 12.

Загальниці:

- (1) Різдвяна від 25. 12. 1958 — 4 і 6 1. 1959 року; 25. 12. 1959 р. — 31. 12. 1960 р. крім Навечерій Богоявлення.
- (2) Передпостна 7-14. 2.
- (3) Великодня 17-24. 4.
- (4) Зеленосвяточна 5-12. 6.

Замітка:

Весілля і гучні забави дозволені тільки у загальній передпостній Загальниці, то є за старим стилем 7-14. 2., за новим стилем 7-14. 2. У другій загальниці строго заборонене.

ВИКАЗ СЛОВ'ЯНСЬКИХ СВЯТИХ

- Богодар 9. листопада.
Богомир 13. січня.
Богуслав 29. квітня.
Богухвал 18. березня.
Богдан 19. березня.
Богданна 6. лютого.
Богдар 27. травня.
Бойомир 6. січня.
Божена 14. березня.
Божеслава 31. травня.
Болеслав 22. липня і 19. серпня.
Борис і Гліб 9. серпня.
Боян 28. березня
Бронислав 16. жовтня.
Будислав 1. березня.
Ванда 23. червня.
Вислав 7. червня і 9. грудня.
Витослав 22. січня.
Вірослав 27. лютого.
Властимир 23. жовтня.
Войтїх 23. квітня.
Володимир 16. I., 9. IV. і 28. VII.
Володимира 9. січня і 11. серпня.
Володислав 3. квітня.
Володислава 13. грудня.
Всеволод 6. листопада.
Вячеслав 15. квітня і 28. вересня.
Гліб 2. травня, 24. липня, 5. вересня
Годислав 22. березня.
Годимир 31. жовтня.
Горислав 28. листопада.
Гнівомир 8. лютого.
Гримислав 12. жовтня.
Дам'ян 27. вересня.
Держислав 16. липня.
Добриня 20. лютого, 2. березня.
Добромир 4. січня і 5. червня.
Доброслав 10. січня.
Довгослав 18. червня.
Домослав 15. січня.
Збігнєв 17. березня і 1. квітня.
Збоїслав 28. червня.
Здислав 29. січня.
Здобислав 30. липня.
Земислав 13. жовтня.
Зимовит 19. жовтня.
Ізяслав 6. липня.
Казимир 4. березня.
Казимира 21. серпня.
Красислав 17. квітня.
Любомир 1. травня.
Любомира 21. III., 24. III. і 24. VII.
Любослав 12. квітня.
Любомир 10. листопада.
Людослав 30. листопада.
Лютослав 26. жовтня.
Мечислав 1. січня.
Милослав 3. липня.
Милош 25. січня.
Мирон 17. серпня.
Мирослав 26. лютого.
Мирослава 26. липня.
Мстислав 8. січня.
Мстислава 9. березня.
Олег 7. серпня.
Ольга 24. липня.
Остромир 4. серпня.
Пребислав 22. жовтня.
Предислав 23. лютого.
Перемислав 13. квітня і 30. жовтня.
Прибислав 27. січня.
Радивой 10. липня.
Радомир 28. січня і 16. листопада.
Радослав 15. липня.
Ратимир 19. січня.
Ратислав 2. червня.
Радослав 2. березня і 8. квітня.
Ростислав 17. січня і 4. вересня.
Світлана 20. лютого.
Слабовій 25. лютого.
Славомир 17. травня і 5. листопада.
Славомира 23. грудня.
Станислав 5. II., 8. V. і 18. XI.
Станомир 2. жовтня.
Судомир 2. квітня.
Святополк 1. червня і 25. вересня.
Святослав 7. січня і 3. травня.
Святош 12. березня.
Томир 27. листопада.
Томира 24. травня.
Томислав 21. грудня.
Щастибог 14. грудня.
Щастислава 1. лютого.
Яромир 11. квітня і 28. травня.
Ярополк 18. січня.
Ярослав 21. січня і 25. квітня.

УРЯДОВІ СВЯТА В КАНАДІ

Новий Рік, Велика П'ятниця, Великодній Понеділок, День Вікторії — 24 травня, День Народження Королеви — дату проголошується, День Домінії (Держави) 1-го липня, День Праці — 1-ий понеділок у вересні, День Подяки — назначається, День Зами-

рення — 11-го листопада, Різдво — 25-го грудня.

У римо-католицькій провінції Квебек святкують ще й ці свята: Богоявлення, Попелева Серeda, Вознесення, св. Івана Хрестителя, Всіх Святих, Непорочне Зачаття.

—*—

ДЕРЖАВНІ СВЯТА В ІНШИХ КРАЇНАХ

Австралія — 26 січня — День Австралії

Англія — 7 червня — День уродин королеви Єлисавети II.

Аргентина — 25 травня — Травнева Революція, 1910. — 9 червня — Деклярація Незалежності, 1816

Бельгія — 21 липня — День Незалежності, 1831

Бразилія — 7 вересня — День Незалежності, 1822

Солляндія — 30 квітня — День уродин Королевої Юліани — 5 травня — День Визволення, 1945

Греція — 25 березня — День Незалежності, 1821

Домініканська Республіка — 27 лютого — День Незалежності, 1844

Індія — 26 січня — День Республіки, 1950

Ірляндія — 17 березня — День св. Патрика

Італія — 4 листопада — День Перемоги, 1918

Китай — 17 лютого — Новий рік, 10 жовтня — День Республіки, 1911

Куба 20 травня — День Незалежності, 1902

Мехіко — 16 вересня — День Незалежності, 1810

Нова Зеландія — 26 вересня — День Домінії, 1907

Норвегія — 17 травня — День Конституції, 1814

Пакістан — 14 серпня — День Пакістану, 1947

Перу — 28 липня — День Незалежності, 1821

Південна Африка — 31 травня — День Унії, 1910

Польща — 3 травня — Конституція 3 травня, 1791, 22 липня — День Визволення, 1944

СССР — 7 листопада — Жовтнева Революція, 1917, 5 грудня — Сталінська Конституція, 1936

Туреччина — 29 жовтня — День Республіки, 1923

Франція — 14 липня — Збурення Бастилії, 1789

Чехословаччина — 28 жовтня — День Незалежності, 1918

Швайцарія — 1 серпня — Національне Свято

Швеція — 6 червня — День Конституції, 1809.

—©—

ЖИВИ, УКРАЇНО . . .

У СВЯТО НЕЗАЛЕЖНОСТІ І СОБОРНОСТІ

I

*Українське військо, мов з могили, встало
Загриміло в бубни, у сурми заграло,
Розгорнуло прапор соняшно-блакитний,
Прапор України, рідний, заповітний!*

*Вільну Україну не скують кайдани:
В обороні волі наше військо встане
Заревуть гармати, задзвенять шаблі,
Не дадуть в наругу рідної землі.*

*Від дощу, від грому оживе руїна,
Зацвіте квітками вільна Україна,
Творчий дух народу із могили встане,
І здивують всесвіт лицарі-титани.*

II

*Живи, Україно, живи для краси,
Для сили, для правди, для волі! . . .
Шуми, Україно, як рідні ліси,
Як вітер в широкому полі.*

*До суду тебе не скують ланцюги,
І руки не скрутять ворожі:
Стоять твої вірні сини навкруги
З шаблями в руках на сторожі.*

*Стоять, присягають тобі на шаблях
І жити і вмерти з тобою,
І прапори рідні в кривавих боях
Ніколи не вкрити ганьбою!*

Гетьман Іван Мазепа
портрет арт. маляра Петра Андрусєва

В 1959 році українська громадськість у всьому вільному світі відзначала 250 річчя збройного виступу Гетьмана Івана Мазепи проти Москви, вшановуючи водночас із цим 250-у річницю з дня його смерті. У відзначування Ювілейного Мазепинського року включилися теж українські мистці, які дали низку малярських і скульптурних портретів Гетьмана Івана Мазепи. Із цих праць треба згадати погруддя Івана Мазепи створене відомим українським скульптором Сергієм Литвиненком, портрети роботи П. Андрусєва, М. Левицького і Кейвана та ін.

УКРАЇНА І МИ

Написав Антін Драган

Відношення американських громадян не-американського національного походження до своїх „старих країв” і народів, з яких вони вийшли, становить одну з найскладніших проблем не так в практичному поступуванні, як її теоретичному оформленні. Не обмежені вольності, що їх гарантує громадянам і мешканцям Америки конституція країни, повна свобода рухів, відсутність будь-якого категоричного натиску, як і брак формально-офіційної розв'язки та окреслення цього відношення американських громадян до країн і народів свого походження залишає цю проблему майже виключно тим, до кого вона відноситься. Очевидно, що існують також і відповідні тенденції, подиктовані досвідом і практикою минулого, але вони є майже виключно у виховній площині, а кінцеве рішення залишається таки самим громадянам.

З цих та багатьох інших мірку-

вань виникає поважна потреба постійних спроб з'ясувати цю проблему в найкращому інтересі всіх заінтересованих, себто Америки, її громадян чужого походження, як і тих „старих країв”, що дали і дають свій кровний вклад в розбудову тієї незрівняної національно-культурної мозаїки, що нею є Америка.

Все ж таки ця тема така широка, що розглядаючи її в короткій статті необхідно її обмежити і спречизувати. Наприклад, під поняттям „ми” треба розуміти українців у З'єдинених Державах Америки і — додаймо ще — також у Канаді, але це „ми” поділяється ще на три основні групи, підхід яких до з'ясованої в заголовку проблеми не буде однаковий. Це: давні поселенці, тут народжена генерація і новіші імігранти. Очевидно, що в цих трьох головних групах, що становлять нашу спільноту, існують всілякі відхилення в розумінні і оцінці

Американські українці завжди живо інтересувались долею свого українського народу та всіляко йому допомагали. Одним з багатьох доказів цього може послужити зустріч їх представників з державним секретарем Джаном Фостером Доллесом в жовтні 1956 р. На фото (зліва): М. Дармограй, проф. Ол. Грановський, Ів. Дужанський, адв. М. Пізнак, о. Вол. Білинський, проф. Л. Добринський, Олена Лотоцька, Доллес, Д. Галичин, проф. Р. Смаль-Стоцький, ред. А. Драган, І. Білинський та В. Шабатура.

свого відношення до України та України до них. Крім того, що тому необхідно обмежити також часом, бо на протязі тих уже майже чотирьох генерацій, до яких вона може відноситись, було кілька окремих етапів розвитку, що вимагали б окремого розгляду. Тому, щоб не розгублюватись, обмежимо розгляд названої в заголовку проблеми до сучасного періоду, себто до часу після другої світової війни, з'ясовуючи її на тлі загальних принципів та загальної ситуації.

У першу чергу треба ствердити, що заінтересування поодиноких етнічних груп Америки усім, що зв'язане з їхнім походженням, є законне і в найкращому інтересі самої Америки. Чужинець, приймаючи американське громадянство, складає присягу вірності З'єдиненим Державам Америки, яка починається так: „Оцим під присягою заявляю, що я абсолютно і цілком зрікаюся і відмовляюся від всякої відданості і вірності будь-якому принцові, потентатові, державі або суверенності, якого чи якої я був досі підданим чи громадянином...” У тому самому сенсі були схвалені також деякі інші законні постанови, але ані в них, ані в присязі вірності немає мови про те, що американський громадянин має відрікатися народу свого походження, себто того, що ми розуміємо під поняттям національності. Приймаючи американське громадянство, ми зрікаємося залежності і відмовляємось від послуху будь-якій не-американській владі, але ми не відрікаємось ані народу свого походження, ані його мови, ані його культури і традицій.

Це коли мова про присягу і закон. Коли ж ми, виходячи з цього закону, матимемо на увазі найкращі інтереси нашої прибраної батьківщини, то громадяни чужого національного походження і нащадки тих громадян мають всі причини і потреби на те, щоб якнайживіше і найактивніше заінтересуватись народом свого походження, його розвитком і його справами. Національні групи Америки, як — наприклад — Український Народний Союз, дістали найвищі признання вже від кількох президентів країни саме за те, що вони з одного боку

допомагають людям своєї групи інтегруватись в американське життя, а з другого боку плекають свої національні традиції, свою національну культуру, збагачуючи ними Америку, як і за те, що вони кожночасно, відповідно до обставин, намагаються всіляко допомагати народові свого походження.

Для ілюстрації цього стану згадати б, що в Америці вже від років існує окрема асоціація педагогів, яка всіляко заохочує людей чужонаціонального походження плекати свою мову. Відомі американські Інтернаціональні Інститути, що мають свої відділи чи не в кожному американському місті, тільки те й роблять, що організують можливості плекання і вияви різних ділянок чужонаціональних культур. Усе це є практичним здійснюванням американської засади про інтеграцію, а не асиміляцією різнонаціональних груп під знаком того клясичного принципу, що став мотом країни: “E pluribus unum” — з множення одне.

Потреба такого стану і розвитку тільки підкреслюється теперішнім становищем і ролю Америки в світі.

Як практично виглядає наше відношення до всіх тих проблем? Для вияснення ситуації необхідно приглянутись дещо ближче останньому розвитку.

До часів другої світової війни, дарма, що до того часу в загальній політичній ситуації ще були звеличники ізоляціонізму в далеко більшій мірі, ніж їх можна подибати сьогодні, проблема „двох батьківщин” серед американських етнічних груп була відносно слаба, в кожному разі не існувала в такий гостроті, як опісля. Це відноситься також до українців, які в ім'я американських ідеалів концентрували свою увагу і свої зусилля на допомогу в змаганнях українського народу в далеко — що так скажу — безпосередній мірі і формі, ніж тепер.

Як же виглядає відношення американських українців до України після другої світової війни?

Загальну характеристику ситуації можна подати в двох головних точках:

(1) Безмірно збільшилися суб'єктивні українські можливості. Коли після другої світової війни почали приїздити до Америки масово нові українські поселенці, покійний д-р Лука Мишуга ствердив, що в тому часі один-однісенький корабель привозив до берегів Америки більше українських інтелігентів, ніж їх приїхало за всі часи раніше. В тому була і головна різниця між українською та іншими етнічними американськими групами до того часу. Українці мали масу по фабриках і фармах, але мали тільки одиниці, якщо взагалі їх мали, в таких ключевих ділянках, як професорські катедри на університетах, як уряд, політичні партії, професії та подібне. Після другої війни, рівночасно з масовим допливом інтелігенції з новими поселенцями, виїшла вже більше на арену і тут роджена генерація.

(2) Радикально змінилися і об'єктивні загальні обставини. Українська справа перестала бути в Америці і екзотикою і австрійською, німецькою чи якоюсь іншою „інтригою”, як намагались представляти її вороги. Правда, вона ще й сьогодні досить віддалена від правильного розуміння її ваги, але вона поступово таки стає справжньою українською проблемою, поважною складовою частиною проблеми очолюваного Америкою вільного світу.

В загальній американській ситуації акція американських українців іде в двох напрямках — коли мова про Україну — і з двома результатами. Один напрям — це американська публічна опінія. Розвиток і акція американських українців у тому напрямі з кожним роком збільшується і поліпшуються, натрапляючи переважно на досить податливий ґрунт та зустрічаючи багато симпатій. Другий напрям — це уряд, який в українських справах визнається без сумніву куди більше, ніж публічна опінія, але тим не менше становить далеко твердший ґрунт, не в останній мірі з уваги на міжнародно-політичну скомплікованість ситуації. Приклад: коли мова про виступи амери-

канських діячів, включно із законодавцями та представниками влади, на українських імпрезах чи коли мова про публічні заяви в українських справах, то на їх підставі можна б прийти до досить оптимістичних заключень. Але, коли мова про уряд та всілякі практичні заходи, то маємо — політику непередрішенства, Американський Комітет, „Голос Америки” і подібне, що часом могли б скоріше зменшити, ніж піддержати надію на визволення. Очевидно, що все це має свої причини, але це вже інша тема.

Повертаючи до нашої основної теми, можемо коротко з'ясувати, що:

(1) Будучи американськими громадянами та користаючи з усіх тих привілеїв і благодатей, що з цим громадянством зв'язані, ми не перестаємо бути українцями по крові, культурі, наших відчуженнях і традиціях;

(2) Одним з наших головних обов'язків як українців, так і американських громадян є не тільки живо інтересуватись Україною та українським народом і його проблемами, але й брати активну участь у розв'язці тих проблем під кутом інтересів і добра як України, так і Америки.

Американські українці мають за собою уже доброго півсторіччя практики, традицій і досвіду в праці, скерованій на допомогу Україні та її народові в його змаганнях. Правда, змінялись часи і обставини та відповідно до того змінялись і всілякі акції американських українців, але ніколи не змінялась основна ціль: робити все можливе, щоб дати українському народові якнайвидатнішу і якнайбільш ефективну допомогу в його змаганнях до національної волі і державної незалежності. Сьогодні, у збільшеній і збагаченій нашій спільноті, ми маємо також і куди більш об'єктивні можливості продовжувати ту славу традицію і ми повинні її продовжувати всіма силами та доступними нам засобами. Це наш обов'язок і як американських громадян, і як українців зроду!

ТИЖДЕНЬ ПОНЕВОЛЕНИХ НАЦІЙ

ТЕКСТ РЕЗОЛЮЦІ СЕНАТУ І ПАЛАТИ РЕПРЕЗЕНТАНТІВ ПРИЙНЯТОЇ ДНЯ 17 ЛИПНЯ 1959

„Тому, що велич З'єдинених Держав завдячується у великій частині їхній спроможності досягнути демократичним процесом гармонійну національну єдність свого народу, хоч він є різних расових, релігійних і етнічних походжень; і

Тому, що це гармонійне об'єднання різних елементів зашої суспільності привело нарід З'єдинених Держав до теплоного розуміння і симпатій для аспірацій народів по всіх усюдах і до признання природної взаємозалежності народів і націй світу; і

Тому, що поневолення основної частини населення світу комуністичним імперіялізмом перетворює в глум ідею мирного співіснування між націями і приносить шкоду природнім зв'язкам і взаємопорозумінню між народом З'єдинених Держав і іншими народами; і

Тому, що від 1918-го року імперіялістична й агресивна політика російського комунізму принесла в результаті створення величезної імперії, що становить страшну загрозу для безпеки З'єдинених Держав та всіх інших вільних народів світу; і

Тому, що імперіялістична політика комуністичної Росії привела, посередньою чи безпосередньою агресією, до знищення національної незалежності Польщі, Мадярщини, Литви, України, Чехо-Словаччини, Латвії, Естонії, Білоруси, Румунії, Східньої Німеччини, Болгарії, континентального Китаю, Вірменії, Азербайджану, Грузії, Північної Кореї, Альбанії, Ідель Уралу, Тибету, Козакії, Туркестану, Північного В'єтнаму та інших; і

Тому, що ці поневолені нації вважають З'єдинені Держави за твердиню людської волі і шукають в них проводу в здійсненні свого визволення та незалежності і в приверненні їм радости волі їхньої християнської, жидівської, мусульманської, буддистської та іншої релігії і їхніх індивідуальних вольностей; і

Тому, що для національної безпеки З'єдинених Держав є вітальним, щоб прагнення волі і незалежності народами цих завойованих країн було постійно вдержуване живим; і

Тому, що прагнення волі і незалежності величезною більшістю народів цих поневолених країн становить могутню перешкоду для війни і одну з найліпших надій на справедливий і тривкий мир; і

Тому, що годиться, щоб ми урядовим шляхом виразно заманіфестували народам історичний факт, що нарід З'єдинених Держав поділяє з ними їхні аспірації щодо відновлення їхньої волі і незалежності. Отже тому нехай буде

Постановлено Сенатом і Палатою Репрезентантів З'єдинених Держав Америки, зібраних у Конгресі, що Президент З'єдинених Держав має повно-

власть і його прохається видати проклямацію, яка призначає третій тиждень липня 1959 р. як „Тиждень Поневолевих Націй” і запрошує нарід З'єдинених Держав відзначити цей тиждень відповідними церемоніями та активностями. Президента далі уповноважується і прохається видавати подібні проклямації кожного року аж до такого часу, коли воля і незалежність будуть досягнені для всіх поневолевих націй світу”.

ПРОКЛЯМАЦІЯ ПРЕЗИДЕНТА З'ЄДИНЕНИХ ДЕРЖАВ ДВАЙТА .Д. АЙЗЕНГАВЕРА З 17 ЛИПНЯ 1959

„Тому, що багато націй в світі були поневолені імперіалістиною й агресивною політикою советського комунізму; і

Тому, що народи опанованих Советами країн позбавлені їхньої національної незалежності і особистих вольностей; і

Тому, що громадяни З'єдинених Держав зв'язані родинними вузлами і принципами, що люблять волю і справедливість на кожному континенті; і

Тому, що це є відповідно і властиво заманіфестувати народам поневолевих націй підтримку уряду і народу З'єдинених Держав Америки для їхніх справедливих аспірацій на волю і національну незалежність; і

Тому, що Конгрес спільною резолюцією, прийнятою 17-го липня 1959, уповажив і просив Президента З'єдинених Держав Америки видати проклямацію з проголошенням третього тижня липня 1959-го року „Тижнем Поневолевих Націй” та видавати подібну проклямацію кожного року аж до часу, коли воля і незалежність будуть досягнені для всіх поневолевих націй світу:

Отже тому я, Двайт Д. Айзенгавер, Президент З'єдинених Держав Америки, призначаю оцим тиждень, що починається 19-го липня 1959, як Тиждень Поневолевих Націй.

Я запрошую нарід З'єдинених Держав Америки відзначити такий тиждень відповідними церемоніями і активностями та закликаю його до студій боротьби поневолевих Советами націй і до поновного зобов'язання піддержати справедливі аспірації тих поневолевих націй.

В доказ того я оцим кладу свій підпис та кажу прибити печатку З'єдинених Держав Америки.

Дано в місті Вашингтоні цього 17-го дня липня в році Божому 1959 та в році Незалежності З'єдинених Держав Америки 184-му.

Підписано: Д. Д. Айзенгавер”.

ГИМН АМЕРИКАНСЬКИХ УКРАЇНЦІВ

Написав Василь Щурат

1.

Далека Ти, а близька нам,
Кохана вітчино!
Як сонце з неба Твоїм ланам,
Ти світиш нам водно.
Світи нам, вітчино, світи,
Кохана Україно,
Щоб знали ми, куди нам іти
У слухиную годину —
У бій, у бій
За світлий прапор Твій,
За Тебе, Україно!

2.

Як птахи ті, що їх пожар
Прогнав з-під рідних стріх.
На перший поклик, хога б з-під
хмар,
Ми злетимо до них.

Поклиг нас, вітчино, поклиг,
Кохана Україно!
Ми злетимо, як козацтво у Сіг,
У слухиную годину —
У бій, у бій
За світлий прапор Твій,
За Тебе, Україно!

3.

Не даром ми тепер живем
У вітчині свобод;
Ми знати будем, як без ярем
Живе й росте народ.
Вставай лиш, вітчино, вставай
І нас клиг, Україно,
Ми здобудем заморський наш край
У слухиную годину —
Як бій, то бій
За світлий прапор Твій,
За Тебе, Україно!

ПЕРЕД 100-РІЧЧЯМ З ДНЯ СМЕРТИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Написав д-р Лука Луцив

Цього, 1960-го року минає 120 років від того часу, як Тарас Шевченко видав першу книжечку своїх творів під назвою „Кобзар”. У ній були надруковані тільки 8 поезій: „Думи мої”, „Перебендя”, „Катерина”, „Тополя”, „На що мені чорні брови”, „До Основ'яненка”, „Іван Підкова” і „Тарасова ніч”. Не багато це було, але та книжечка розпочала нову добу не тільки в історії української літератури, але й в історії нашого народу. Завдяки творчості автора „Кобзаря”, український народ пізнав своє національне „Я” і почав боротьбу за те, щоб стати паном на своїй землі, бо тільки „в своїй хаті своя правда і сила і воля”, — як сказав Т. Шевченко.

1961-го року сповнюється 100-річчя з дня смерти Великого Сина України. Тільки мала частина українського народу, та, що живе в країнах вільного світу, зможе говорити правду про творчість Тараса Шевченка. Український нарід на рідних землях, що поневіряється під московсько-комуністичною окупацією, мусітиме вшановувати свого національного поета так, як цього бажатиме поневолювач України, який фальшує історію України, виступаючи як „оборонець” та „старший брат” нашого народу, хоч в дійсності продовжує робити те, що сто років тому, за часів Т. Шевченка, робили російські царі з своїми посіпаками. І тому те, що писав Т. Шевченко, так пасує до нинішньої дійсності в Україні:

Там неволя,
Робота тяжкая, ніколи
І помолитись не дають.

А чи не пасують до советської дійсності такі Шевченкові слова, якими

117 років тому започаткував свою поему „Розрита могила”:

Світе тихий, краю милий,
Моя Україно!
За що тебе сплюндрувано,
За що, мамо, гинеши?

1911-го року українці відзначали 50-річчя з дня смерти Поета. Під московською окупацією не вільно було гідно вшанувати борця за волю України. Та український нарід у своїй душі віддав глибокий поклін своєму Великому Синові. Дружина Шевченкового приятеля Панька Куліша Олександра Кулішева писала тоді:

„Великий друже, наш Батьку, ріднесенький Татуню! На розсвітанні життя мого Ти був моїм старшим боярином... І як гарно було на душі у мене... Мов справді сонечко було це тільки на розсвітанні і показувало даліч життя нашої будуччини. І од Тебе світ показався на нашому небосклоні.

Я Тобою пишалася, мій великий друже. І я Тобі співчувала завжди, і Твою руку своїми палящими устами поцілувала, бо мала на меті зогріти Тебе тоді, як Ти плакав над своїми гадками про Україну, що „обідрана сиротою понад Дніпром плаче”. Гірко Твої сльози впали пекучим огнем на моє молоде серце.

„Скільки Твоя поетична муза нас утшала, і сумом доводила до сліз... За що ж Тобі така доля судилася, друже мій неопінений? За те, що Ти широкою пеленою увесь світ обняв, — обняв своєю палкою річчю, вабливою правдою, своїми поезіями, — принадними, як найкраща квітка пахуща.

„Вічна Тобі пам'ять, і сльози, і дяка наша, — що не обездолив Україну

Українські діти у ЗДА влаштовують концерт на пошану Т. Шевченка.

нашу своїми словами. Зоставив Ти риси блискучі. Дорогий боярине, Ти — пиха наша — підкошений цвіте!”

Так дивилася на Шевченкову творчість сучасниця автора „Кобзаря”, відома письменниця Ганна Барвінок. Так дивилися на неї і всі провідні українці того часу: Панько Куліш, Микола Костомаров та інші члени таємної організації „Кирило-Методіївське Братство”, яку в 1847 році викрила царська поліція. Тоді гостро покарано було членів цієї організації, а найгостріше між ними Тараса Шевченка, в якого під час ревізії знайдено ще й протимосковські та протицарські поезії.

Поява Шевченкового „Кобзаря” була найбільшою подією в новітній історії українського народу. Відомий тоді письменник, автор славної „Марусі”, Григорій Квітка-Основ’яненко вітав Шевченка як свого талановитого наслідника і казав, що йому волосся на голові піднімалося, коли читав „Кобзаря”. М. Костомаров, хоч сам був фахівцем-істориком, гадав, що Шевченкові поезії роздерли зав’язу над минулим України і показали нашу історію в правдивому світлі, а не в тому, як її малювала урядова московська історія. Богдан Лепкий гарно про це написав поетичними словами:

„Тяжко знайти другу книжку у світі, щоб для долі народу мала таке превелике значення, як „Кобзар” для України. Це було щось такого несподіваного, нового, щось такого глибокого з душі народу добутого, що годі було опертися його силі. Цей „Кобзар” прямо чуда творив. Сонних будив, збитих із народного шляху на праву дорогу повертав, старим грішникам приспану совість розбуджував, срихонською трубою гримів”.

Шевченків „Кобзар” збудив Україну з того сну, яким приспали її російські поневолювачі. І це не подобалося москалям усіх мастей. Вони не звертали уваги на І. Котляревського, Гр. Квітку-Основ’яненка та інших українських письменників, які писали українською мовою. Але поява „Кобзаря”, а через рік після того поеми „Гайдамаки”, їх занепокоїла. Вони прийняли появу цих творів Шевченка насмішками та глуфом над українським поетом і над українською мовою. Найбільший тодішній російський критик Виссаріон Белінський, якого теперішні окупанти України вважають „прогресистом” і навіть опікуном Шевченка, писав, що українська література „только и дышет, что простоватостью крестьянского языика и дубоватостью крестьянского ума!”

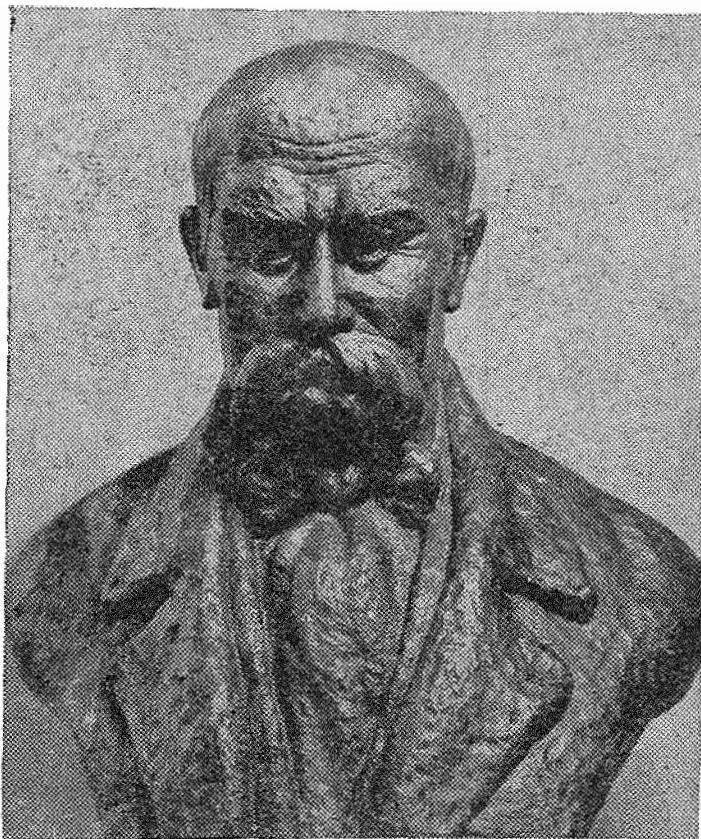
Але Тарас не посоромився свого „мужицького слова”, він пізнав відразу, що оте „розумне слово” московських критиків „брехнею підбите”.

Вибачайте! Кричіть собі!
Я слухать не буду.

— — — — —
Один собі
у мой хатині
Заспіваю.

І заспівав так, що пробудив великий нарід до нового життя, і веде його вже 120 років за собою, як духовий провідник в тій боротьбі, яка почалася в 100-річчя з дня його народження, в 1914 році.

Тоді то в княжій галицькій столиці Львові 28-го червня маршували десятки тисяч української молоді, щоб віддати пошану Поетові, ідеалами якого та молодь жила, бажаючи здійснити думку його „Заповіту”:

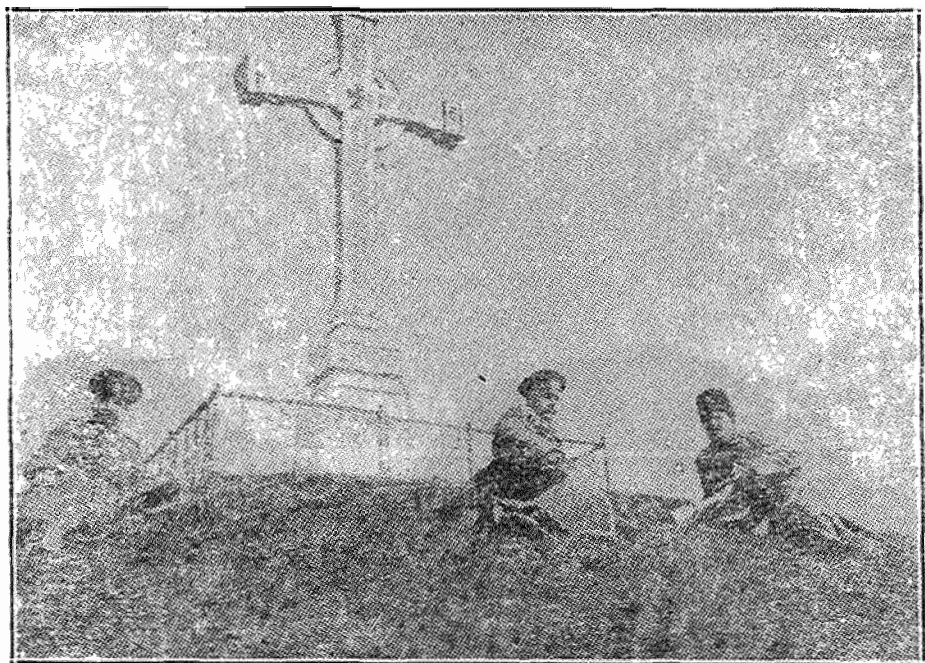
**Погруддя Тараса Шевченка на пам'ятнику на Союзівці,
роботи мистця-скульптора Олександра Архипенка.**

Кайдани порвіте,
І вражою, злою кров'ю
Волно окропіте!

Російські жандарми стояли тоді довкола могили поета в Каневі над Дніпром, щоб українські прочани не поклонялися своєму національному Пророкові. Царська поліція в столиці України, в Києві, та в інших українських містах не допускала до відзначання роковин українського поета, бо боялася сили його слова так само, як в 1847 році, коли цар Микола I засудив автора „Кобзаря” на тяжке безтермінове заслання в далеку пустиню. Російський цар і в 1914 році забажав доконати Україну і загарбати ті українські землі, які дихали вільнішим життям під австрійською займанщиною. Це не було новиною для московських царів загарбувати й поневолювати чужі землі, бо Шевченко

справедливо писав у „Великому Льоху”: „є чутка, що цар хоче весь світ полонити”.

В 1914 році не могли українці над берегами Дніпра, що його так любив Т. Шевченко, гідно відзначити 100-річчя з дня народження свого геніального поета. Не зможуть вони і в 1961 році вшанувати автора „Кобзаря” в 100-річчя його смерті. Бо й тепер оскаржує Шевченко Москву в тому, що „виганяє з України людей голих і голодних у сніг на чужину”. І тепер московські окупанти на Україні „просвітилися та ще й хочуть других просвітити... Як і тюрми мурувати, кайдани кувати, як їх носить і як плести кнути вузловаті”. І ще не давно, бо в 1932-1933 роках перед голодом на Україні, „москалки, що зустріли то все очухрали”, і виморили мільйони українців на їх

Російські жандарми на Шевченковій могилі в 1914 році.

ній рідній землі. І тепер українці повторюють Шевченкові слова про окупантів: „Веселися, лютий кате, проклятий, проклятий!” І нині ще живуть в Україні люди, які каються, що під час визвольних змагань „на квиток повірили москалеві” і допомагали „матір розпинати”. Тепер вони зрозуміли облудність московських обіцянок і пригадують собі Шевченкові слова з 1841 року у передмові до поеми „Гайдамаки”:

Теплий кожух, тільки шкода,
Не на мене шитий,
А розумне вальє слово
Врехнею підбйте!

І тепер, коли б Шевченко спитав старих людей в Україні — „чого, батьки, сумусте?” — то дістав би відповідь:

Невесело, сину!
— — — — —
Плаче Україна...

Не зможуть в 1961-му році по правді оцінити і вшанувати українці свого найбільшого поета, який карався під московським ярмом, „му-

чився, але не каюсь”, який вірив, що і Україна „діждеться Вашингтона з новим і праведним законом”; який кликав до своїх земляків:

Не лякайтесь дива!
Се Бог судить, визволяє
Довготерпеливих
Вас убогих, і воздає
Злодіям за злая!

Шевченко зворушливо молиться в поемі „Неофіти”:

Благословенная в женах
Святая, праведная Мати
Святого Сина на Землі!
Не дай в неволі пропадати,
Легучі літа марно тратить,
Скорбящих радосте! Пошли,
Пошли мені святе слово,
І слово розумом святим
І оживи і просвіти!

І ці слова Шевченка з 1857 року можуть бути потіхою-розрадою не одному українському мученикові в льохах большевицьких тюрем або жахливих концентраційних таборів на далекій півночі. Шевченко молився в заспіві до поеми „Марія”:

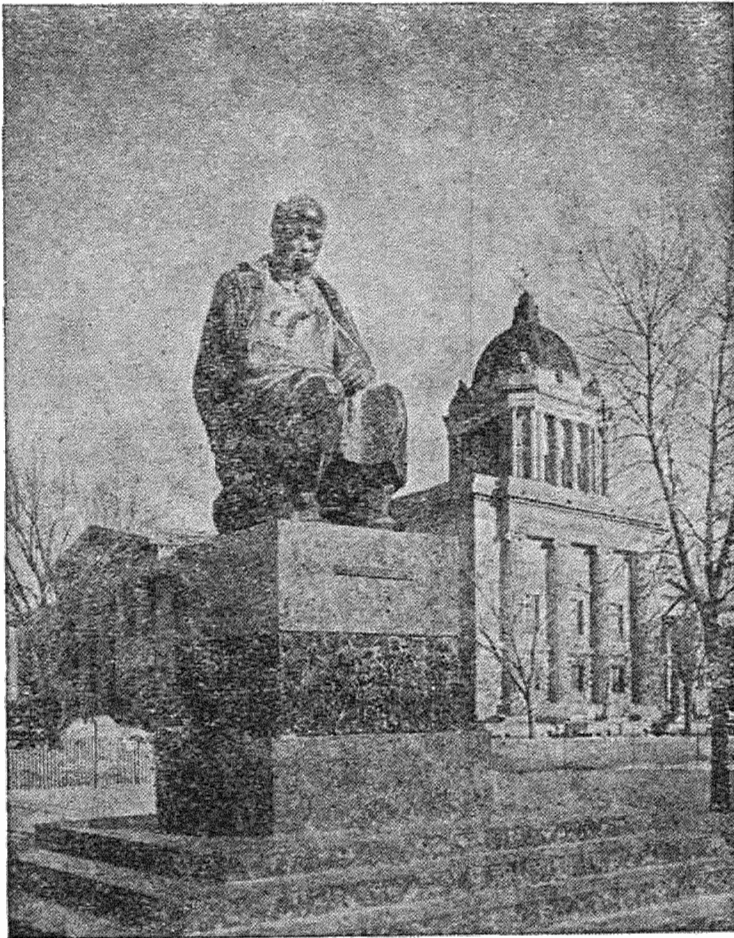
Пренепорочная, благая!
Молюся, плачу і ридаю:
Воззри, Пречистая, на їх,
Отех окрадених, сліпих
Невольників; подай їм силу
Твойого мученика Сина,
Щоб хрест-кайдани донесли
До самого, самого краю!

Українці у вільному світі достойно вшанують 100-річчя смерті Шевченка. Наукові наші установи та провідні українські кола у вільних країнах напевно подбають про те, щоб українські громади могли поглибити знання Шевченкової творчості, і щоб правдиво поінформувати чужинний світ про боротьбу українського поета проти московської деспотії, яка тепер

загрожує вже не тільки Україні, але в формі міжнародного комунізму хоче, як колись московський цар, „весь світ полонити”, та своєю фальшивою пропагандою „других просвітити” й затагнути їх в те ярмо, яке закрите перед людськими очима залізною заслоною.

Українці у вільному світі повинні працювати в тому напрямку, щоб якнайскорше здійснилися слова нашого Пророка:

Встане Україна
І розвіє тьму неволі,
Світ правди засвітить,
І помоляться на волі
Невольничі діти!

Модель пам'ятника Т. Шевченкові, у виконанні артиста-скульптора Андрія Дарагана з Брукліна, Н. Й., на тлі парламенту Манітоби у Вінніпегу та околиці, де він має стояти.

ГАРНА НАША УКРАЇНЬСЬКА МОВА

Написав д-р Лев Рубінгер

Не можу зрозуміти американських українців в їхньому занедбуванні української мови, коли не власної, то мови їхніх дідів та батьків.

Мало мене розчулює, що деякі говорять про Україну зі сльозами в очах, коли не стараються допильнувати української мови у своїх дітей та внуків. Скільки разів зустрічав я таких людей, і щоразу витворювалась у мені нехоть до них, як до тупоумних і нещирих.

Знаю родини, в яких батьки є чужинцями, але діти їхні говорять по-українськи. І не тільки говорять, але й вивчають українську історію, культуру та переймають українські традиції.

В Америці мало що не кожний належить до якоїсь національної групи і живе культурою і традиціями свого народу, бо в Америці ніхто нікому не забороняє належати до тої чи іншої національності, тої чи іншої релігії. Американська суспільність знає, що на цьому вона тільки скористася, і керівні органи держави не перешкоджають жити людині так, як вона хоче, аби тільки шанувала американські права і приписи. Це є погляд мудрий і доцільний.

Уся велич Америки оперлася на взаємних змаганнях народів, що дало цій країні престиж, свободу, силу і майбутнє. Тому я не розумію, для чого на цьому терені калічаться українську мову. Хто говорить по-українськи, той розуміє всіх слов'ян. Ні одна слов'янська мова не дає в такій повній мірі цієї можливості. А слов'ян є на світі 305 мільйонів, отже по монголах є вони найбільшою суспільною групою. Коли вже не для краси мови, то з власного інтересу кожна українська родина, яка мешкає в Америці, повинна пильнувати українську мову, як ока в голові. Америка теж мусить, хоче вона чи не хоче, упорядкувати світ. Скільки то людей, які розуміють слов'ян, потребуватиме Америка! І то саме американських громадян, бо їм можна вірити.

Кому ж залишимо журу про кадри людей, потрібні для порозуміння з слов'янами? Чи завжди інші народи мають нас випереджати і використовувати байдужність та недбалство американських українців для своїх укритих, злих для нас цілей? А ми йдемо їм на руку.

Масмо в Америці українські товариства молоді під різними назвами. Кожне з цих товариств має в своєму статуті, як головний принцип, ширення української культури. Але не хочеться вірити, що якраз в тих товариствах чимало української молоді говорить по-англійськи, а як котрий скаже що по-українськи, то — „розступися, земле”.

Це є дійсно сумне явище, бо як же ті люди ширитимуть українську культуру, коли самі не знають ні мови, ні історії, ні навіть українських традицій? Смішне, немиле, але правдиве.

Як на терені Америки шириться українську культуру, вистачить послухати людей, коли вони виходять з церкви чи з українських імпрез, або дітей, коли бавляться вони на площах українських парафіяльних шкіл чи йдуть додому з школи. Чується більше англійську мову, ніж українську, хоч діти ті українських батьків.

Я знаю кілька мов. Жадною мовою не можна висловити так гарно всі прояви душі, як українською; мова ця є мелодійна, і коли слухавш, як хтось нею промовляє, то здається, що людина співає.

Я сам походжу з мішаного подружжя: батько і мати були різних національностей і різних релігій. Та коли пізнав звичаї, обичаї, історію, мистецтво, науку і культуру українського народу — вони очарували мене своєю красою, я полюбив їх і спрямував все своє життя на український шлях. І нині вважаю для себе за честь бути сином українського народу.

Чи я, як син чужинця, маю вчити, як треба Україну любити?

ІДЕЯ САМОСТІЙНОСТІ І СОБОРНІСТІ УКРАЇНИ В ІСТОРІЇ

Короткий нарис

Написав д-р Юрій Студинський

Професор міжнародного права паризького університету Жюф де ля Прадель викладав в одному семестрі між першою і другою світовими війнами про дипломатичні документи, зв'язані з вибухом першої світової війни. З тих документів виходило, що царська Росія, як передумову до свого вступлення у війну проти центральних держав, поставила домагання:

1. Признання їй Царгороду,
2. Прилучення Галичини.

Царська Росія вважала себе наслідницею Київської держави Володимир Великого, стоячи на становищі, що всі три руські племена повинні творити один національний і державний організм, „єдину неподільну Росію”.

Отже, українське море і українська східня Галичина були перед першою світовою війною предметом таємних дипломатичних переговорів між Петербургом, Лондоном і Парижем.

Отримати по переможній війні над центральними державами Царгород і Галичину — це були два ультимативні домагання Росії, що їх вкінці уряди в Лондоні й Парижі признали.

Убивство архикнязя, престолонаслідника австро-угорської монархії в Сараєві, виглядає сьогодні, як малий інцидент, який залишився б без наслідків, якби велика воєнна машина не була вже приготована і не чекала на те, щоб її пустили в рух.

Як царська Росія підготовляла прилучення Східньої Галичини

Ще в 1767 році відділ російського війська під командою ген. Кречетнікова вступив був до Львова буцімто

щоб берегти порядку, а в дійсності щоб приготувати ґрунт під російську окупацію Галичини. Безладдя, яке існувало тоді в польській державі, допомагало Росії в її задумах.

У 1777 р., коли Австрія зажадала Галичину враз із Львовом — між ними обома потугами готова була вибухнути війна, але її вдалось уникнути дипломатичними переговорами.

Вже під час третього поділу Польщі 1795 р. російський ген. Тутольмін заявив у своїй проклямації, що землі Холмська, Белзька і Луцька, які зайняла Австрія, були складовими частинами російської держави.

Під час наполеонівських воєн цар Александер I у вересні 1805 р. укладав плян об'єднання всіх земель польської держави під своїм скіпетром. Тоді російська дипломатія звернулася була до Австрії з пропозицією відступити Росії Галичину за шлезько-баварське відшкодування. Отже, баварець через українську Галичину мав стати австрійцем, якщо прийшло б між австрійським цісарем і російським царем до угоди, а що більше — якби ці пляни не були розвіяні погромом під Австерліцом.

Внедовзі Росія змогла бодай частинно здійснити свої пляни щодо Галичини. Беручи участь в австрійсько-французькій війні 1809 р. по стороні Наполеона, вона здобула перемогу над Австрією і дістала Тернопільську округу.

Князь Голіцин, головний командувач російського корпусу, призначений для зайняття Галичини, отримав від царя Александра I таємну інструкцію всяким способом старатися

приєднати для Росії симпатії населення Галичини.

Виступаючи проти Наполеона, Александр I висловився у власноручних тасмних інструкціях, висланих в місяці лютому 1811 р. до російського амбасадора у Відні — про абсолютну необхідність здобути цілу Польщу, отже також і Галичину, за яку Австрія мала б дістати молдавсько-волоцьке відшкодування.

Віденський Конгрес в 1815 р. відкинув всі російські домагання щодо Галичини, і Росія мусіла відступити Австрії Тернопільщину.

В році 1828-му велику дипломатичну акцію щодо прилучення Галичини до Росії розвиває російський посол у Відні граф Татіщев. З документів видно, що весною 1829 р. російський генеральний штаб виготовляв пляни воєнного походу на Галичину.

У році 1840-му граф Муравйов пише в спеціальному меморіалі, що зайняття Галичини — це для Росії „необхідність і обов'язок”.

Року 1846-го цар Микола I плянував замінятися з австрійцями Галичиною за Польщу до Бзури і Висли; тоді він висловився: „Взяв би я зараз Галичину, бо це — наш старий край”.

Кілька слів про устрій держав, у яких жив український народ

По втраті державної самостійності продовжувалося українське життя у формі окремих князівств під чужим пануванням. Але те чуже панування було ще таке нетривке, що ніяк не могло здушити визвольних змагань українського народу і зробити його органічною складовою частиною даної державности. Між окремими частинами української землі існував обмін національно-культурними цінностями. Щойно кордон між Австрією і Росією глибоко поділив українську землю, але й цей штучний кордон перебила українська стихія.

Україна, що жила під російською займанщиною, втратила 1781 р. останки своєї політичної автономії, край поділено на губернії і заведено в нього кріпацтво.

Як ми вже згадували, російська

політика супроти України знайшла свою ідеологію в гаслі „національної єдности руських племен.” Насаджуючи цю „єдність”, російська політика дійшла до того, що указами з 1863 р., а особливо з 1886 р., заборонила вживати в літературі українську мову. Ця заборона тривала аж до революції 1905 року, яка, проте, не принесла Україні майже ніяких політичних полегш.

Габсбурзькій монархії дісталися українські території від Польщі і Туреччини. Українська Буковина належала до Туреччини до 1775 р., а до 1850 р. творила з Галичиною одну адміністративну цілість. В 1867 р. Габсбурзька монархія стала дуалістичною монархією Австрії і Угорщини. До Угорщини припала Карпатська Україна.

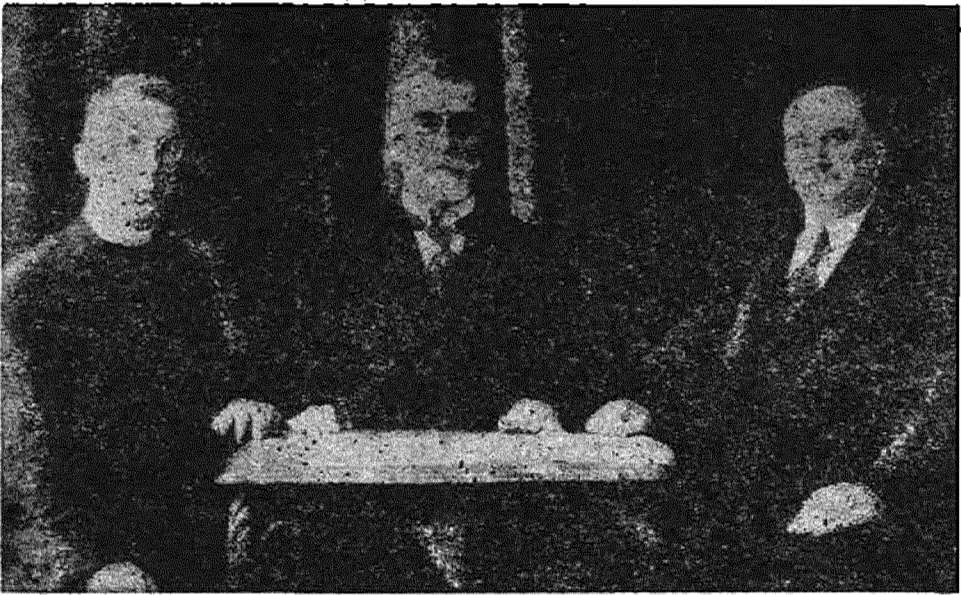
Згадаємо тут артикул 19 австрійської конституції. Він звучав: „Всі народи держави є рівноправні і кожний нарід має непорушне право зберігати й розвивати свою національність і мову... Держава признає рівноправність усіх крайових мов у школі, уряді і публічному житті”.

Австрійське державне право не знало нації, як підмету права, але признавало національні права громадянам і мовам. Все ж таки австрійська конституція давало кожному народові змогу будувати власне національне життя на своїй етнографічній території.

Українське відродження

В Україні, що була під російською займанщиною, ще жили традиції української гетьманської держави, і нитка українського життя не вривалася. Національне українське відродження починається „Енеїдою” Котляревського з 1798 р.

Національне відродження Галичини започаткувала т.зв. Руська Трійця: Пашкевич, Головацький, Вагилевич „Русалкою Дністровою” з 1837 року. Національне відродження в Галичині відбувається від впливом Великої України і під впливом національного відродження слов'янських народів в Австрії.

Секретаріят Закордонних Справ Диктатури ЗОУНР
(від ліва: о. Й. Жан, перекладач дипломатичних нот, д-р Кость Левицький —
прем'єр і д-р Степан Витвицький — секретар закордонних справ).

У 1848 р. всі українські діячі в Австрії мають глибоку свідомість єдності з Великою Україною. В усіх своїх політичних заявах декларують вони єдність українського народу, що живе в Австрії і Росії. Ось приклад такої свідомості: під час будови Народного Дому у Львові Лев Трещаківський пропонує прикрасити цю кам'яницю погруддями Хмельницького і Котляревського.

Галицьке молоде покоління, так звані народовці, живуть не тільки в літературній, але й у політичній сфері ідеями Шевченкового „Кобзаря”, що є дня них національним Євангелієм.

Кирило-Методіївське Братство поклало перші основи відродження української політичної думки в царській імперії. Члени цього братства, слов'янофільські романтики, бачили свій політичний ідеал у всеслов'янській федерації, в якій, вірили вони, здійсниться політична самостійність України.

Висловом тієї самої думки є український голос у „Колоколі” Герцена під час дискусії про польсько-російські взаємини. В числі 61-му „Ко-

локола” з 1860 р. була надрукована стаття п. з. „Україна”. Її автор (здогадуються, що це був Костомарів), подавши історичний огляд польсько- і російсько- українських відносин і підкресливши право України на незалежність у майбутній слов'янській федерації, закінчує статтю ось такими словами: „Хай же ні росіяни, ні поляки не називають своїми земель, заселених українським народом.”

Майже в тому самому часі проголошує ті самі незалежницькі ідеали „чисто українська партія” в Австрії. У „Слові Пшестрогі” о. Василь Подолінський ділить сучасне йому українське громадянство в Австрії на чотири партії: „чисто українську”, „польсько-українську”, „російсько-українську” і „австрійсько-українську”, головним репрезентантом якої уважає Головну Руську Раду. Подолінський пише: „Так, ми є українці й віримо у воскресення України вільної і незалежної — ніщо не може здержати нас від загального змагання в Європі бути вільними та рівними з іншими народами. Хочемо бути народом і будемо ним неминуче, бо голос народу — це Божий голос, а терпеливості

Головний Отаман Симон Петлора, будівничий і символ Української Державности.

нам не забракне — адже цієї чесноти вчили нас наші предки”.

У 1880 р. в програмі „Громади”, що стояла під впливом Драгоманова, домагання самостійности висловлене у формі „повної самостійности для вільної спілки громад по всій Україні”. Як відомо, Драгоманів перебував під впливом французького філософа і соціолога Прудона.

17-го березня 1883 р. появляється вірш Франка „Розвивайся, ти високий дубе”. В цьому вірші він пише:

Встане славна Мати-Україна
Щаслива і вільна
Від Кубані аж до Сяну-річки
Одна, нероздільна.

Від Кубані аж до Сяну річки одна, нероздільна — це вже означення політичних кордонів і політичної незалежности українського народу та його землі. Це не тільки поезія, але й політична програма.

У 1890 р. постає в Галичині Українська Радикальна Партія. Це була партія драгоманівського напрямку, але в ній відразу ж зазначається фракція т. зв. „національних радикалів”. Найвиднішим представником їх був Вячеслав Будзиновський, який, аналогічно до чеського державного права, підносить в Австрії питання українського державного права. 1896 року Українська Радикальна Партія

приймає в свою програму домагання самостійности України.

У 1895 р. появляється твір „Україна ірредента” Юліана Бачинського, що зі становища марксизму намагається вказати шляхи, якими розвиток продукційних сил мусить допровадити до утворення капіталістичної Української Держави.

У 1899 р. постає Українська соціально-демократична партія, в програмі якої стоїть домагання самостійности України.

Національно-демократична партія, яка постала наприкінці 1899 року і до якої приступили деякі радикали, що репрезентували в радикальній партії національний радикалізм, також стала на становищі самостійности України.

В тому самому часі постає у Великій Україні Революційна Українська Партія (РУП), що стає на становищі самостійности України і декларує, що революція в російській державі повинна бути для поневоєних народів не тільки соціальною, але й національною революцією. Ця партія заманіфестувала свій політичний виступ брошурою „Самостійна Україна”, що появилася в 1900 р.

Заснована в 1903 році Українська Народна Партія також вставила у свою програму ідеал самостійности України.

Коли від 1908 р. щораз виразнішою ставала неминучість європейського конфлікту, українська політична думка звернула свою увагу на можливість відірвання України від Росії при допомозі Центральних Держав. На тому становищі став між іншими і Дм. Донцов, який виголосив у Львові в 1913 р. виклад на тему „Сучасне політичне положення нації і наші завдання”.

Великі провідники українських визвольних змагань: Михайло Грушевський, Симон Петлюра, Володимир Винниченко, Павло Скоропадський і Євген Петрушевич, — всі ці державні мужі були гуманісти, тобто мали гуманістичний світогляд. Це старше наше покоління мало до себе, без огляду на різницю поглядів, що так скажемо, стану пошану. І тому ми дозволимо собі висловити гіпотезу, може не наукову, але абсолютно шармантну. Ми думаємо, що, якби Грушевський зміцнив свою владу, або якби свою владу зміцнив Симон Петлюра, то скоріше чи пізніше в будівництві Української Держави, як військовий фахівець, зайняв би визначне місце Павло Скоропадський. А якби вдержався гетьманат, то, на нашу думку, Грушевський по якомусь часі зайняв би місце президента Української Академії Наук, а Винниченко став би був, мабуть, президентом Українського Пенклубу. Чи міг би український парламент обійтися без таких досвідчених парламентаристів, як Петрушевич і Кость Левицький? А чи міг би якийнебудь український уряд відмовитися від співпраці з таким зручним буковинським політиком і дипломатом, як Микола Василько? Якби якийсь з українських режимів мав силу тоді втриматися, то всі тодішні українські революційні діячі були б скоріше чи пізніше його співпрацівниками.

Ми ставимо собі часто питання: хто винен за програму наших визвольних змагань? Чи маси, яких тоді в політичному режимі царської Росії не можна було організувати, чи український політичний провід? Ми не даємо на це відповіді, але чи хтось

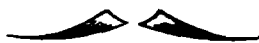

Євген Петрушевич, Президент ЗОУНР

з українського політичного проводу того часу міг би передбачити таке безглуздя, що аристократичний генеральний штаб цісаря Вільгельма II в запльомбованому вагоні перекине на територію Росії Леніна? А скільки інших безглуздь та нісенітниць зробили від того часу дипломати вільного світу, вихованці найліпших політичних шкіл? І тому в такому безладді перебуває тепер Європа і цілий світ.

Український нарід — невмирущий, і прийде час, коли на просторах від Кубані до Сяну-річки замахуть блакитно-жовті прапори. Західньо-українські землі мають превелике геополітичне значення, бо через них українська територія входить у Середу Європу. На цю територію зазіхають вороги українського народу, і тому „*saveant consules!*”!

Коли прийде час самостійності України? І прийде він скоріше чи пізніше? Ми не хочемо бути пророками, але пригадаємо слова о. Василя Подолинського з 1848 року: „Працюймо для ідеї самостійності України і будьмо терпеливі, — бо чесноти терпеливості вчили нас наші прадіди, діди і батьки”.

Максим Рильський

БУЛО, БУЛО . . .

*Було, було . . . Було і відкотилось,
Мов колесо в туманну глибину, —
Та мить таку я пережив одну,
Одно таке у пам'яті відбилось.*

*Дорога. Ранок. Тиша. Довгий яр,
Весь білою зеремхою залитий.
Гроза минула, і пахугі квіти
Усі в краплинах. Плеться з-поза хмар*

*Проміння тепле і голубовате.
Біля криниці коні напувають
Спинились ми. Краплинами блищать
Вологі озі підлітка-дівчати.*

*І невидимі в пуцах солов'ї
Жагу солодку в звуки виливають, —
Здавалось, що то самі гаї
Назустріз сонцю ранньому співають.*

*По кладці молодиця перейшла,
Похитуючи відрами дзвінкими.
Здавалось — щастя розцвітає зрима
На ковороті світлого села,*

*Все тоне у безумній зеремшині,
Все пахне молодістю і життям . . .
Чому звеліти власним погуттям —
„Лишіться!” — не дозволено людині?*

*Оттак би в серці смертнім закріпить
Безсмертну силу й молоду жадобу,
Щоб zostалися, як живі, до гробу:
Метелиця орошених суцвіть,*

*І солов'ї, й дівча, і молодиця,
І тихе ржання коней, і весна,
І все, що в сні скороминущим сниться
І ніби сон — навик, навик мина!*

ЧИ ОСТАННЯ ЦЕ ЖЕРТВА?

Написав Б. В. Б-ко

Це було ще в ті незабутні роки, коли формувалися наші молодечі світогляди, коли запалом горіли очі й серця, коли світ усміхався незбагненим майбутнім...

До Стрийської утраквістичної гімназії з „руською” мовою навчання в двадцятих роках приїхали два мо-

лоді, нічим незамітні сини священика з Угринова Старого — Олександр і Степан, навчатися добру, і грамоті, і всім наукам, що їх могла тоді дати Стрийська гімназія.

Спочатку несміливо, а дедалі щораз то певніше, молоді спудеї освоювалися з новим довкіллям і через я-

Сл. п. Степан Бандера, Голова Проводу ЗЧ ОУН, що згинув від отрути дня 15-го жовтня 1959 р. в Мюнхені. Всі позначки вказують на те, що сл. п. Степан Бандера впав жертвою підступного більшовицького атентату, подібно як колись сл. п. Головний Отаман Симон Петлюра та сл. п. полковник Євген Коновалець.

кийсь час стали вибиватися не тільки в науковому, але й товариському кругах. Зокрема діяльні були вони в стрийському Пласті, хоч цікавило їх не тільки те, що було дозволене владою, і такі речі, як кинути огризком у вивішений у клясі портрет Пілсудського, чи зійтися на тасмні сходини у Вільшині, калежали до порядку дня.

Один із наших товаришів був червоний і старався затягнути нас у ліву тасмну ячейку. Після двох чи трьох сходин і дискусій ми побачили, що нам не по дорозі з ним...

І тоді прийшли на чергу наші сеньйори: Степан Охримович, О. Каратницький, Є. Ю. Пеленський і ін., що не тільки знали, куди веде прямий шлях, але й вміли перезонувати, запалювати, наполювати вогнем оптимізму.

Степан, чи краще тоді „Баба”, належав до них. Не тільки в Стрию, але й після переїзду до Львова на студії в Дублянській академії рільництва. Ми бачили його в Академічному Домі на Супінського, ми ходили з ним на Маківку з-під Парашки, ми знали його, як Провідника, цінили, довіряли і не мали тіні думки, що він може зійти з обраного шляху.

**

Академічна вулиця у Львові з початком тридцятих років була тереном непорозуміння і сутичок з польськими корпорантами. Здирали вони нам „мазепинки” з голів, здирали ми їм „мацювки”. Одного вечора ми вирішили зробити генеральний наступ на ворога. „Баба” мав служити за принаду: малий, худорлявий, скромного вигляду, він мав вийти одинцем на Академічну в „мазепинці”, а ми гуртом в недалекій віддалі за ним. Хитроці вдалися. Побачивши слабого ворога, ендецькі корпоранти заврушилися, щораз тіснішим кільцем оточили свою жертву, щоб врешті кинути на неї з кулаками, палицями, криком. „Баба” не здавався, ослонюючись палицею від ударів, захищав „мазепинку” на голові та саму голову з нею.

— „Зацята bestія — даць му!”
— заочували себе корпоранти. Почався заколот, назбиралася велика

юрба, і щойно тоді ми пішли в наступ. Академічний брук зачервонів кров'ю, „Бабина” мазепинка була не тільки відбита, але в полон були взяті декілька „мацювек”, щоб опісля висіти в Академічному Домі. А в висліді...

Ректорат Львівського університету заборонив носити „мазепинки” і тим дав ще один доказ „академічної свободи” та об'єктивного розуміння справи...

**

Проходили рски. Як кризь сон пригадується в'язнична камера на Бригідках, де разом довелося ночувати на дерев'яній причі, пригадується процес Перацького, а там Береза, друга світова війна, червневий акт, смерть Олександра — брата, що „випадково”, впав у піч Гестапо, і післявоєнні роки.

Остання зустріч — перед „Дойчес Музеум” у 1957 році: привіталися, поговорили, хоч і часу було мало:

— Ну що, Бабо, буде Україна?

— Вона вже є, тільки не „імени Івана Франка”!

— Як то?

— А так: не така, якої прагне український народ!

— Коли приїдеш до нас в гості?

— А чи не краще побачитися в Києві?

— Може й так, але хотілося б побувати перед тим на Академічній. Пригадуєш?

— Ще б ні!

І пішли спогади про минуле і міркування про майбутнє, власне майбутнє „імени Івана Франка”, як любив жартувати Степан.

**

Кудись далеко в простори пливуть жалібні тони мюнхенських похоронних дзвонів. На хвилях етеру лине вістка про смерть Провідника. На захід, схід, північ, південь. Голосить світові про чергову жертву нації, що в героїчному змагу добивається свого. А в підсвідомість тиснеться настирливе питання:

Чи остання це жертва української землі?

(„Гомін України”, Торонто)

УКРАЇНА В ЕСПАНСЬКИХ „ЛИСТАХ З РОСІЇ”

ХІХ СТ.

Написав Леонид Полтава

У 1950 році в Мадриді, в серії „Мас аля”, видавництво Афродісія Аквада випустило два чепурненькі, кишенькового формату томики Juan Valera “Cartas desde Rusia”. Листи Хуана Валери, написані переважно із Санкт-Петербургу в 1856-57 рр., здається, взагалі невідомі українському читачеві, хоч вони містять прецікавий матеріал про Україну другої половини 19 сторіччя, а ще більше про те, як ту Україну „показували” на віддалі російські провідні кола чужоземному дипломатові.

**

Познайомимося коротко з автором „Листів з Росії”. Хуан Валера (1824-1905) — одна з одіозних постатей еспанської літератури й дипломатії. За фахом адвокат, однак ніколи адвокатством не займався; душею — поет, однак ніколи не признавався, що є він автором прегарних ліричних поезій, написаних в юнацькі роки; вроджений мандрівник, що й привело його до дипломатичної служби, хоча Валера не любив ні кривити душею, ні добиватися спускання крові іншим націям; до всього ж це один з останніх еспанських Дон Хуанів, який полонив жінок саме якостями своєї чутливої душі, міркуваннями гуманіста і людинолюбця та надзвичайною ерудицією.

Лісбона, Ріо-де-Жанейро, Дрезден, Відень, Петербург... — всюди він був у дипломатичних місіях від своєї країни, всюди мав добрих приятелів між найвищими культурними і політичними колами; звідусіль він посилав надзвичайно цікаві листи, повні тонких спостережень і зауважень. І власне його епістолярна спадщина — чи не найцікавіша, поруч із повістями „Пепіта Хіменез” (1873 р.) та „Хуа-

ніта де Лярга” (1897 р.). Крім того, Хуан Валера залишив по собі дуже багато оповідань, нарисів, політичних есеїв тощо, в яких виявив себе чудовим майстром слова. Можна сказати, що Хуан Валера своєю творчістю підготовляв ґрунт для приходу знаменитої еспанської генерації 98, що була останнім спалахом еспанської культури, науки й мистецтва, якщо не враховувати загинулого Льорку чи кількох сучасних еспанських письменників.

Знавець багатьох мов і національних культур, особливо стародавньої Греції та Риму, Хуан Валера зовсім мало орієнтувався в питаннях і проблемах Східної Європи, точніше — України чи Білоруси. Та хоч як „дипломатично” інформували його в Санкт-Петербурзі, все ж він зумів багато чого цікавого й прикрого помітити за час свого дворичного перебування в Російській імперії.

**

„Листи з Росії” — твір, що складається з листів, адресованих Валерою своїм приятелям чи зверхникам в Еспанії.

Дорога до Санкт-Петербургу слалася через Париж, Берлін, Варшаву. З кожного місця зупинки чи перепочинку Валера з подивугідною акуратністю звітував у листах про побачене, почуте, переплітаючи описи цікавими міркуваннями високоінтелігентної людини. Місія була надзвичайна: в складі почету одного еспанського дюка, Валера їхав як високопоставлена особа, як один із представників Еспанії, що з великим залізненням (супроти німців і французів) вирішила шукати в розлогій Російській імперії ринків збуту і просторів для культурницької експансії.

„Варшава мені видалася гарною, але сумною, мов невільниця. Найкращі ж бо її сини або живуть десь по селах, на околицях життя, або ж як утікачі за кордоном”, — писав Валера Леопольдові Августові де Куєто (своєму шефові і приятелю) 30 листопада 1856 р. з Варшави, куди щойно прибув із Берліну, в дорозі до Петербургу. Яка влучна характеристика тодішньої Польщі взагалі: це ж у Варшаві господарював російський князь Михайл Горчаков...

Спнятимемо увагу лише на тих листах, в яких Хуан Валера висловлює думки про Російську імперію, цікаві для українського читача, у яких помітне намагання автора пізнати українську культуру чи просто є згадки про події в Україні, наші міста й порти, козаччину, церкви тощо.

Уже в Санкт-Петербурзі, познайомившись на прийняттях з родинами могутніх тоді Горчакових, Протасових, Толстих, Голіциних, Долгоруких; склавши візити державним імперським мужам, не знаючи ще ні слова по-російському, — Валера поспішає написати 23 грудня 1856 року про побачені ним у Технічній Академії топографічні карти, які свідчать про наступальні пляни Росії. „Є там прекрасно зроблений плян, чи як його назвати краще плян-рельєф, цілих районів Кавказу. Плян рельєфний, з долинами й горами, в яких, наприклад, сховався Шаміль... плян на Тифліс, гора Арарат, Середня Грузія, Вірменія й Персія. Стоять там точні топографічні моделі Кронштадту, Севастополя, Києва і майже всіх твердинь Росії.”

У листі з 28 грудня того ж року Валера оповідає про одну з військових парад перед Зимовим палацом: „Ескорту імператора становили люди різних націй, які змагалися під його прапорами і свідчать про розміри та різnorodність імперії: козаки, з Дону і Кавказу, грузини, черкеси і вірмени, в елегантних і різноманітних військових уніформах, з варварською, пишною зброєю. Крім артилерії, про яку вже говорив, були ще дві батерії козаків... Солдати маршують не природнім кроком, як еспанські, а

певного роду танцем, який, здається, вживають у Пруссії”. Трохи нижче: „Йдемо оглядати дива цієї столиці. Позавчора ми були в Ісакіївському Соборі, який тепер скінчено будувати під керівництвом французького архітекта де Монферана”.

І в багатьох інших листах Валера постійно констатує факт, що Росія в культурному відношенні перебуває під домінацією різних західно-європейських націй, вказуючи одночасно на те, що культурні традиції Києва безмірно старіші від російських. У листі з 3 січня 1857 року (всі наступні цитати беремо з листів за 1857 рік) він, між іншим, пише про скрещення різних культур на півдні України і в Криму:

Після огляду в Ермітажі еспанських картин, ми бачили золоту брошку та інші старовинні дорожочинності з Теодосії й Керчі. Який надзвичайний стрибок! Керч — це стара Пентикапея, колонія Херсонесу таврійського, заснована греками з Мілету; опісля столиця незалежного грецького королівства, що боролася проти таврійців, сарматів і скитів; невільниця в часи Мітрідата, короля Понту і суперника Помпея, а потім за чергою — римська, готська, візантійська, генуезька, татарська, турецька і, нарешті — російська”. Справді, як пише у своїх спогадах О. Грищенко „яка мішанина культур і, — як він же пише, — яке багатство культур, адже культури в потенції не гинуть ніколи!”

В кінці цього листа автор зазначає: „Вечорами ходимо до театру, а потім на вечірки. Театр — італійський”.

У блискучому Петербурзі не знайшлося людини, яка вірно поінформувала б мандрівника-чужинця про справжнє становище речей, зокрема в ділянці культури. 6-го січня Валера писав: „У Колегії я був на концерті придворного хору (складеного переважно з українців, які виконували здебільшого твори Бортнянського — ЛП) і чув російську церковну музику та співи, що мають добру славу. Тут у церквах виконують переважно мелодії, що, безперечно, в

більшості прийшли у Х сторіччі з Константинополя з апостолами і християнізаторами цієї країни. Мелодії примітивні, шляхетної простоти і краси". Автор порівнює церковні пісні з античними хорами у грецьких трагедіях. І продовжує: „Але Катерина II, яка все реформувала, взялася перевести й музичну реформу. Послани нею до Риму емісари переписали старовинні співи, що були у Сикстинській каплиці; з них і з тих, що вже були у країні, виникла нова музика, нова гармонія, якої дотепер тут не існувало" ... Головний майстер релігійної музики, яку там мали, зветься Бартяняський" (про походження композитора Валера, звичайне, не знав; прізвище записав на слух, адже в російській вимові ненаголошене „о" звучить як „а").

Через місяць після прибуття до Петербургу Валера застерігав у листах: „Мої спостереження напевно грішять легкістю, бо я не знаю мови цього народу і лише місяць тут живу". Однак, він уже міг в той час досить вільно порозумітися російською мовою, питаючи, наприклад, дорогу на вулиці у візника, а в кінці свого несповна дворічного перебування в Петербурзі опанував російську мову майже достатньо. Все ж незнання мови дуже заважало Валері пильніше взятися за вивчення проблем Російської імперії. У листі з 16 січня читаємо: „Щоб серйозно займатися московськими справами, треба б, щоб Бог повернув мені чистоту (дослівний переклад — ЛП), яку я вже втратив". Треба розуміти, що йому заважала література й літературщина займатися справами більше наукового порядку. „Тоді, наприклад, я писав би про козаків, яких кіш ми вчора відвідували. Я взявся б тоді переписувати їхню історію, написану в тисячах книжок; сказав би, хто такі були запорожці, оці, з Дніпра, і ті — з Дону, оповів би про їхні подвиги, їхні суходільні й морські походи від часів Константина Порфирородного, який уперше про них згадує, аж до нашого часу; говорив би я про ведені ними війни проти татарів, поляків і росіян, про те, як воювали під

прапорами Собеського проти турків, що були під Віднем; про те, як здобули Сибір, змагаючися славою із Кортесом і де Пізаром, про Озів і т. д. Оповів би я, — продовжує Валера, — про їх організацію і спосіб життя в постійній боротьбі з прикордонними напасниками, — як наші славні воювали на кордоні; і оповів би про те, що можна оповісти про Мазепу, про Тараса Бульбу й інших героїв — одних реальних, інших легендарних, про яких хроніки й легенди в прозі й поезії, твори Байрона, Гоголя, Пушкіна дають багато матеріалу. Так я вірив би, що й сам відкрив щось нове. Сам Гакстгаузен має від 60 до 70 сторінок про недолу й спосіб життя, про минуле й сучасне козацтва".

На жаль, ні нариса, ні „Історії козацтва" Хуан Валера не залишив. Все ж варто відмітити для історії бажання ще одного чужинця написати працю, що безпосередньо стосується історії України.

В тому ж листі є такий пасаж: „У картелі, який ми відвідали, були татари магометанського віровизнання, козаки з Дону і з Чорного моря (чорноморці) в мальовничих і багатих одягах; люди мужньої постави і високого росту. Деякі офіцери — теж козаки, дуже елегантні і ввічливі хлопці, по-французькому говорять як парижани; їм більше подобаються жарти, ніж піт, і вони схильні підкоряти жіночі серця більше компліментами, ніжністю й увагою, ніж грубістю та силою... Навіть самі лінійні реґіменти, переважно дуже довгі, являють собою барвисту мішанину не тільки в одязі, а й в обличчях солдатів — людей різних рас і мови, які прийшли сюди з дуже далеких земель".

Слово Україна єдиний раз вживав в даних листах Валера, при чому Україна — як його поінформували в Петербурзі і що, на жаль, тоді вже було реальністю, — це лише провінція Півдня Росії. „Те, що тут переважно курять, — писав Валера 20 січня, — і що є дамським делікатесом, зветься „а п і р о с", дуже вправно зроблені цигарки з паперу. Їх набувають тютюном, що приходить з Ту-

реччини, Єгипту, Персії та Півдня Росії. Басарабія, Україна, провінція Саратов та інші продукують до 49 мільйонів гектолітрів тютюну. Бачите, пане, щодо торгівлі Іспанії із Санкт-Петербургом я думаю дуже поважно, і ніхто мені не скаже, що я говорю щось несуттєве. З Ригою, з Одесою та іншими портами наша комерція мусить бути значно активнішою”...

Визначивши кількість мешканців „Великої Росії” на 40 мільйонів осіб, „які творять корінь цієї імперії” і для яких „дар є ідолом”, Валера зауважує, що він та оточення дюка знають найбільше про високі прошарки населення Росії, зокрема столиці. „Тут є Бог російський, Бог національний, як між старими народами Азії”.

Валера був одержимий у бажанні мандрувати. Але обов’язки не дозволяли йому покинути Петербург, а столиця „знати” ніяк не бажала будь-кому сприяти в подорожуванні по імперії. Валера ж писав у листі з 23 січня: „Я хотів би їздити по всій імперії, вивчати російську мову й літературу, хотів би пізнати найвіддаленіші провінції. Коли Санкт-Петербург, як дехто твердить, хоча я й не згідний, — подібний до інших великих міст Європи, і все ж такий своєрідний в моїх очах, — що ж тоді вже говорити про Київ, Москву, Новгород, Кавказ, Крим?...”

Що далі, то краще опановуючи російську мову, єспанський письменник все більше цікавиться культурою й історією народів, з яких складається імперія; проблемою Церкви, питанням свободи розвитку національних культур. Про російську Православну Церкву, наприклад, він пише в листі з 26 січня: „Цілком певно, що коли немає патріарха, а імператор є головою Церкви, вона не має тієї незалежності, а священики — тієї поваги, яку повинні б мати. Зате... уряд, залежно від своєї політичної мети, зручно користується цим могутнім інструментом”. І, пророкуючи сумну долю іншим віровизнанням в Російській імперії, говорить, наприклад, про грузин-католиків: „Грузини-католики — вівці без пастиря; вони напевно достосуються до російського

стада”. У листі з 12 лютого Валера підкреслює, що всі варті уваги праці на релігійну тему, зокрема трактати про Святого Духа, — походять з України:

„Капітальні і найбільш відомі: Адама Зернікова, складена в Києві у XVI сторіччі, Теофана Прокоповича — праця з XVII ст. і „Курс ортодоксальної теології”, написаний Макарієм, єпископом Вінницьким.” В листі з 12 березня: „Могу сказати, що існує дві суперечні тенденції між теологами. Київська школа визначається старими тенденціями і вивчає твори Святих Отців, таким чином зближаючися з католицизмом. Московська ж школа спирається на вивченні праць докторів німецького протестантизму”.

У більшості листів є повно думок на релігійні теми, яких ми тут не перекладемо, вважаючи, що це тема специфічна і на неї краще звернути увагу теологам.

У листі з 5 лютого Валера повідомляє, що в Петербурзі й Москві виходить друком багато періодичних і неперіодичних видань, літературних і наукових, при чому „Мемуари Академії Наук” — французькою мовою, багато видань — німецькою мовою. Одночасно зазначає: „Літератури народів, які заселяють цю імперію... урядом не протегується.” Згадуючи про революцію на Угорщині 1848-49 років, дипломат зазначає, що угорці користувалися великою популярністю у Фінляндії, що цар дуже неприхильно дивиться на фінів, на будь-які прояви їхньої художньої літератури, а в імперії непокоїться імовірним „зближенням одного дня всіх остяків, востяків, черемисів, самоїдів та багатьох інших племен і людей, які є в цій імперії, із Фінляндією: вони зблунуть, що належать до однієї раси, і спільно виступлять проти росіян”. Згадує також про одного німецького ученого, Кьоніґа, який написав працю про російську літературу, але „кажуть, що тут вона заборонена”...

26 березня, того ж таки, 1857 року, Хуан Валера писав у Мадрид про відвідини одного з петербурзьких арсеналів. Там бачив він, між іншим, „гармати, прапори й інші трофеї, здобуті під час відступу Наполеона І,

здобути у шведів під Полтавою, у турків і в персів під час різних воєн". Це, фактично, остання згадка, що безпосередньо стосується України. В останньому листі, опублікованому в другому томику „Листів з Росії”, з 6 квітня 1857 року, еспанський мандрівник повідомляє: „Маю одинадцять „Нових Завітів”, одинадцятьма різними мовами, якими говорять у цій імперії. Сеньйор маркіз де Підаль може їх мати, якщо такі книжки підходять до його бібліотеки. Якщо ж ні — я їх збережу собі”.

Того ж таки року Хуан Валера, разом із іншими членами дипломатичної місії, повернувся в Іспанію, так і не відвідавши Козацької Країни, не побачивши України, яка в той час офіційно вже існувала як „Малоросія”; не ступивши на поріг „славного Київського університету”, про який Микола I заявив: „Університет — це

мій твір. Але я перший накладу на нього руку, коли виявиться, що він не відповідає завданню і добрим плянам уряду. А призначення університету полягає в ширенні російської культури”...

Тим часом в Україні вже віддавна ходив Маніфест Кирило-Методіївського Братства, з його „Україна буде невіддільною Річчю Посполитою”; вже гримів могутній голос Тараса Шевченка... І як шкода, що, згадуючи кількакратно про Пушкіна й Лермонтова, про Міцкевича й інших визначних слов'янських поетів того часу, Валера не згадав про співця Козацької Країни, хоча й згадає про близьких Шевченкові у Петербурзі людей, як наприклад Брюлова. Гуманіст і романтик, Валера знайшов би в Шевченкові ту надзвичайну людину, яку даремно шукав у сірому Санкт-Петербурзі.

ХРУЦОВ В АМЕРИЦІ

Написав Іван Кедрин

1. Причини відвідин і реакція американського громадянства

3-го серпня 1959 р. американські громадяни і взагалі всі люди у вільному світі ахнули з дива, коли почули проголошену одночасно у Вашингтоні і в Москві вістку, що президент З'єдинених Держав Д. Д. Айзенгавер запросив советського прем'єра Нікіту Хрущова, той запрошення прийняв і прибуде у половині вересня до Америки. Американське громадянство відразу насторожилось: одні прийняли це, як сенсацію, за якою криється невідомий ще політичний зміст, інші відразу почали цей крок Президента таврувати, як велику помилку, ба навіть, як образу для національних почувань американських патріотів, інші, врешті, закликали спокійно вичекати з остаточними висновками до часу, коли безсумнівно виявляться причини цих дивних запросин та їхні наслідки. Насправді вдоволених, не то що захоплених, було найменше, коли не рахувати комуністів і їхніх поплентачів. Вийнятками в американській пресі, з-посеред великих і впливових часописів, були такі щоденники, як „Філадельфія Інквайрер”, які поставились до Хрущова, як до достойного гостя, прем'єра великої держави, що його Президент запросив задля затіснення взаємин. Ось, напр., усі шість загальнонаціональних (себто, не дільничевих і не чужомовних) ньюйоркських щодеників відразу і за весь час перебування Хрущова в ЗДА ставились до цієї візити найбільш критично, підкреслюючи її негативи і тільки з трудом вилловлюючи позитивні моменти. Дейвід Лоренс в „Н. Й. Гералд Трібюн” закликав „тримати вбивника на льоду”. Різні американські організації та часописи випустили спеціальні додатки й брошури

проти хрущовського характеру. Так, Еллен Бредлі Комп. з Мілвокі, Виск., видрукувала у формі цілосторінкового анонсу відозву з російським заголовком „Мир и дружба” у цілому ряді американських і різномовних щодениках (м. ін. у „Свободі” ч. 176 з 12 вересня 1959), багатомільйоновим накладом, де зазначає, що хоч та фірма виробляє електронічні споруди, проте цим разом „не хоче продавати ніякого іншого товару, як тільки правду про страхітливу загрозу від московського комунізму”. „Нешенел Ревю” продали по 25 цт. протягом тижня в самому тільки Нью Йорку 40,000 брошур під назвою „Хрущов тут не бажаний”, роздаючи її безплатно школам, церковним парохіям і сусільним організаціям. Найбільші радіотелевізійні компанії Коломбія Бродкестінг Корпорейшен і Нешенел Бродкестінг Комп. уладили окремі передачі антикомуністичного характеру.

Публічна опінія віддзеркалювалась найбільше у двох, так би мовити, крайніх таборах: одні вбачали у запрошенні Хрущова зворотний пункт в американській закордонній політиці, відворот від політики померлого державного секретаря Джана Фостера Доллеса, який, мовляв, ніколи не допустив би до такого кроку, що започатковує — казали вони — еру угодівства. Вся велика американська преса вказувала власне на небезпеку політики угодівства, пригадуючи злочасні наслідки мюнхенської згоди з Гітлером у 1938 р., коли згода Заходу на розподіл Чехо-Словаччини та мовчазне затвердження зламання Гітлером постанов Версальського миру стали захоотою для його воєнного походу проти всього світу. Протилежна течія в американському громадянстві рада була добачати в запрошенні

Хрущова трюк, обрахований на скомпромітування концепції „співіснування” та на здобуття ще одного аргументу для потвердження правильності тез, сформульованих Доллесом: кінчености говорити з Москвою тільки з „позицій сили”, потреби доводити міжнародну ситуацію час від часу „над край війни”, щоб доказувати цим американську рішучість, та протидіяння большевицькій холодній війні ще гострішими протизаходами.

Розгадування загадки запросини Хрущова приводило багатьох людей до медитацій, подібних до штудерних зусиль дістатись до власного дому крізь вікно чи комин. Тим часом двері на всю ширинь відкривали заяви трьох найвідповідальніших керівників американської закордонної політики і, мабуть, вирішних авторів отого експерименту з Хрущовим: президента Айзенгавера, віце-президента Ричарда Ніксона і державного секретаря Крістіана Гертера. Їхні заяви, промови й відповіді на пресових конференціях зводились до ось якого пояснення:

Розвиток воєнної техніки дійшов до такого ступня, що нова велика війна невідхильно погрожує знищенням людської цивілізації без уваги на те, чи вона по тому чи по другому боці фронту. Хоч Америка з її союзниками напевно у тій війні знищила б Советський Союз, проте сама вона зазнала б великого горя у мільйонах людських жертв під руїнами великих промислових центрів, які стали б цілло для советських далекосяжних керованих ракет із атомовими „головками” та турбомоторових бомбардувальників з атомовими і водневими бомбами. У цій ситуації закордонна політика мусить вичерпувати всі можливості, щоб виминати війну, а не прямувати до неї, як до засобу вирішення міжнародних спорів. Тим часом щораз більша натуга холодної війни і безперервні перегами у зброєнні мусять привести до вибуху нової великої війни, хоч би навіть державні керівники її й не хотіли. У світі накопичилось забагато бочок пороху, і будь-яка необережна іскра може спричинити вибух одної з них, що з чер-

ги запалить увесь світ. Війна в дальшому розвитку теперішніх напружень відносин ще й тому неминуча, що неможливо до безкінчености виснажувати господарські організми zaangażованих у зброєних перегами держав. Цілий ряд відповідальних західних державних мужів і політиків, між ними особливо англійський прем'єр Геролд Мекміллен, найвідатніші діячі американської Демократичної партії — кол. амбасадор у Москві і кол. ньюйоркський губернатор Аверелл Гарриман, двократний кандидат на президента Адлей Стівенсон і сенатор Гюберт Гомфрі, як також сам віце-президент Ричард Ніксон під час своїх подорожей по СРСР і розмов з большевицькими головачами прийшли до висновку, що й Совети під теперішній час не хочуть війни. На таке становище кремлівської верхівки вплинула не тільки мілітарна сила держав західного бльоку, зорганізованих у пактах Північно-Атлантичному (НАТО), Центральному Середньо-Східньому (СЕНТО) і Південно-Азійському (СЕАТО), але й внутрішня ситуація в СРСР, кінченість збільшити видатки на ужитковий промисл коштом воєнного та „підшкірне” невдоволення уярмлених народів, зокрема в сателітних державах. Тому, мовляв, Советам потрібна передішка на довший час, щоб вони могли сконсолідувати внутрішні відносини, піднести добробут населення та закріпити свою владу на підбитих обширах. Західні державні керівники здають собі справу, що Совети хочуть мирним шляхом осягнути ті самі цілі, що їх виписали давно у своїх офіційних програмах. А втім, важне те, що вони — не хочуть війни. І всі названі вгорі та й інші західні відвідувачі Москви твердять, що розмірно ще найбільш приступним для політичних аргументів у розмовах є саме Нікіта Хрущов, — радше він, ніж будь-хто інший із кремлівської кліки. Він ніби найбільший „реаліст”, має найбільшу владу й практичну можливість переводити в життя будь-які рішення. А що водночас він страшенно амбітний, ласий на гонори і хоче сам вести закордонну політику, відсуваючи

Хрест на небі, що його „виписували” американські приватні літаки над Нью Йорком під час побуту Хрущова в цьому місті.

набик дипломатів та й самого свого міністра закордонних справ, то й немає чого тратити час на конференціях з друго- і третьорядними виконавцями волі Хрущова. Мріє Хрущов про свою подорож до Вашингтону — треба, задля вищих цілей миру, зреалізувати цю його мрію. Ціль занадто велика, щоб престижеві моменти грали вирішну роль. Тому, коли кол. президент Гаррі С. Труман висловив у своїй статті переконання, що ревізита Айзенгавера в Москві пошкодить його особистому престижеві, сам Айзенгавер збув цей аргумент нетерплячою реплікою: „Що говорити про персональний престиж, коли йде про долю людства!” Американські керівні чинники хочуть почути від Хрущова, які він має пропозиції на мирну розв'язку різних міжнародних наболілих проблем, між ними у першу чергу — справи об'єднання Німеччини, лікві-

дації Берлінської кризи, міжнародного роззброєння, скасування залізної зависи і т. д. Сама Америка була завжди готова йти на конструктивну розв'язку проблем на базі компромісу, але без зречення з принципів. До цих принципів належить і принцип визнавання права кожного народу на таку форму державного устрою, який він собі бажає. Тому, мовляв, даремне сподівання Советського Союзу, щоб ЗДА будь-яким актом визнали факт підбою Советами цілого ряду країн, дармащо ЗДА не збираються вести війну задля їх визволення. Треба дати теж Хрущову нагоду зревідувати свої фальшиві погляди про Америку, коли він сам її побачить...

Такі офіційні і півофіційні заяви почули ми від найвідповідальніших американських чинників у зв'язку з приїздом до Америки Хрущова. Ці заяви й газетні коментарі виповнили

час між проголошенням візиту Хрущова та його приїздом. Готувався до них американський уряд, готувались різні американські середовища і групи, приготувались, зокрема, втікачі з підкорених більшовиками країн, які знайшли захист на американській землі і тут здебільша стали вже громадянами ЗДА. Американська державна верхівка здавала собі справу з небезпеки, що поява Хрущова в Америці може викликати такий вияв обурення, який зведе нанівець політичну ціль запрошення, не кажучи вже про міжнародний скандал. Тому і Президент і віце-президент закликали людей стрінути президентського „гостя” ввічливо. Пригадувалось, що Річард Ніксон зазнав більш-менш ввічливого прийняття в СРСР, дармащо сам Хрущов та організовані компартією „запитувачі з публіки” неоднократно старалися його провокувати. Водночас мобілізовано уніформовану й тасмну поліцію і, в деяких стейтах, національну гвардію для забезпечення Хрущова проти можливих несподіванок. Спеці советської охорони співпрацювали в цьому ділі з американськими властями, скреслюючи з програми подорожі Хрущова по Америці всі такі імпрези й прогулянки, де було б трудно оточувати Хрущова вінком поліціантів. Деякі американські установи самі поспішали „зійти з дороги” Хрущова. У першу чергу 86-ий Конгрес так сплянував чергу нарад, що закінчив свою першу сесію акуратно 15-го вересня 1959 р. і — мерщій роз'їхався, щоб виминути куртуазійний обов'язок запрошування советського прем'єра з промовою у Конгресі. Конвенція централі професійних спілок у Сан Франсіско рішила офіційно не брати участі в прийняттях Хрущова. Ба навіть конвенція дентистів в Нью Йорку відмовилась відступити замовлену залу в готелі „Валдорф Асторія” для прийняття Хрущова. А Річард Ніксон за це їх похвалив...

2. Візита проходила як по грудді

Прилетів Хрущов до Вашингтону у вівторок 15-го вересня 1959 р. вполюдне турбомоторним літаком „ТУ-

114”, відбувши дорогу з Москви за 12 годин і 24 хвилини. Тому, що Совети офіційно повідомили американський уряд, що Хрущов прибуває не тільки як прем'єр, але й як голова держави (Ворошилова, що, як голова Верховного Совету, є формальним президентом СРСР, напевно навіть не запитували згоди на таку тимчасову деградацію), то на леговище мусів вийти сам през. Айзенгавер, а вітали Хрущова 101 гарматним стрілом. Згодом, вернувшись до СРСР, Хрущов нахвалявся, що, слухаючи тих стрілів, уважав, що перший відданий був на честь Маркса, другий — Енгельса, третій — Леніна і т. д., і що взагалі „било харашо”. Але поза офіційною церемонією з обома державними гімнами, почесною вартою і т. п., панувала натягнена, морозява атмосфера. Настрій вашингтонської публіки газети характеризували словом „куріозіті”, себто як сполуку здивування і цікавості з приводу незвичного видовища. Ніяких окликів з рядів нечисленних рохожих. Першого дня о год. 3:30 попол. відбулась коротка конференція у Білому Домі, потім прийняття з участю 67-х осіб. Хрущов з'явився на прийняття в тому самому темному вбранні і в тій самій сорочці, в яких прибув літаком, щоб продемонструвати свою вищість над буржуазними товаришськими конвенансами, які, проте, на Заході належать просто до засад товариської культури. У той самий день Президент встиг ще показати своєму гостеві з гелікоптера Вашингтон і його околицю.

Наступного дня, 16-го вересня, Хрущов уперше продемонстрував, як він не розуміє духа американської свободи слова й характеру вільної преси. Виступивши з пропагандивною промовою в Національному Пресовому Клубі із такими твердженнями, як „я певний, що переможе комунізм” і т. п., Хрущов не тямився з люті, втрачав нерви і лявся у відповідь на неприємні йому запити. Зокрема запит журналіста про його участь у тих ділах Сталіна, що їх він сам засудив, назвав провокацією, —

запит про мадярське повстання назвав „здохлим щуром”, що зав’яз декому в зубах, на запити про долю жидів у Совегах і т. п., давав виминальні й викрутні відповіді. Виголошену на московському прийнятті погрозу — „ми вас угробимо”, яка викликала була сецесію західнього дипломатичного корпусу, Хрущов пояснював так, що це ніби була не погроза, а ствердження, що на зміну вмираючої капіталістичної системи прийде комуністична система. Зрештою, Хрущов повторив те, що заявляв раз-у-раз під час свого перебування в Америці: потребу співжиття двох економічних систем, закінчення холодної війни, вирішування всіх спірних справ мирним шляхом та погодження західнього світу з фактом існування у світі комунізму, як рушійної сили та державної системи багатьох країн. Зокрема, Хрущов боровив відоме становище Совєтів у справі Німеччини: що треба визнати дві існуючі німецькі держави і що Західня Німеччина теперішніми своїми розсовими тенденціями небезпечна для світу.

У четвер 17-го вересня президент Айзенгавер на пресовій конференції спростував твердження Хрущова, начебто він домовився з Хрущовим не заторкувати в розмовах з ним третіх держав. Айзенгавер ствердив, що, навіпаки, неможливо було б на конференції з совєтським прем’єром промовчати такі справи, як проблему об’єднання Німеччини чи справу Ляосу. Зрештою, маючи, мабуть, у тямці нефортууну пресову конференцію з Хрущовим попереднього дня, Айзенгавер знову пресов ставитися до нього спокійно і чемно.

Того самого дня, 17-го вересня, Хрущов поїхав потягом з Вашингтону до Нью Йорку. З Пенсилвенійської стації завезли його до готелю „Коммодор”, де посадник Вагнер приймав його бенкетом, друге прийняття відбулось у домі згаданого вже колишнього ньюйоркського губернатора, мультімільйонера Аверелла Гарримана. Хідник перед палацом Гарримана хтось замалював червоною, як кров, фарбою. Третє прийняття відбулось у готелі „Валдорф Асто-

рія”, де Хрущов приймав Економічний клуб, себто — за відомим большевицьким висловом — „капіталістичні акули”. На тому прийнятті знову прийшло до скандалу, бо Хрущов так хвилювався немилими йому запитаннями, що загрозив: „Якщо не хочете мене слухати, то я можу забратись геть”. Він, мовляв, приїхав до Америки, як гість Президента, а сам „застарий воробець, щоб можна було його збити спантелику криками і сміхом”. На тому бенкеті, що його господарями були великі американські капіталісти, Хрущов знову запевняв, що „капіталізм себе пережив”.

В тому самому часі у великій залі Карнегі Голл в Нью Йорку відбувалася велика ворожа Хрущову демонстрація, зорганізована організацією „Крусейд фор Америка” та журналом „Нешенел Ревю”. Один із промовців, редактор „Рідерс Дайджесту” Юджин Лайонс, запевняв, що Хрущов приїхав до Америки не на те, щоб подивитись на її силу, а щоб виміркувати її слабкі пункти.

Наступного дня, 18-го вересня, Хрущов виголосив на засіданні Генеральної Асамблеї ООН велику промову, присвячену виключно справі міжнародного роззброєння. Він запропонував протягом найближчих чотирьох років скасувати всі збройні сили світу, знищити всі запаси зброї, зліквідувати військові міністерства та військові школи, залишивши тільки поліцію для пильнування внутрішнього порядку, а гроші, що йдуть на зброю, зужиткувати на поміч мало-розвиненим країнам. Вся вільна преса у широкому світі ствердила, що з такою самою пропозицією „загально-го і повного” роззброєння виступав ще в 20-х роках на терені Ліги Націй Максим Літвінов, що це старий суто пропагандивний і цілком нереальний совєтський коник.

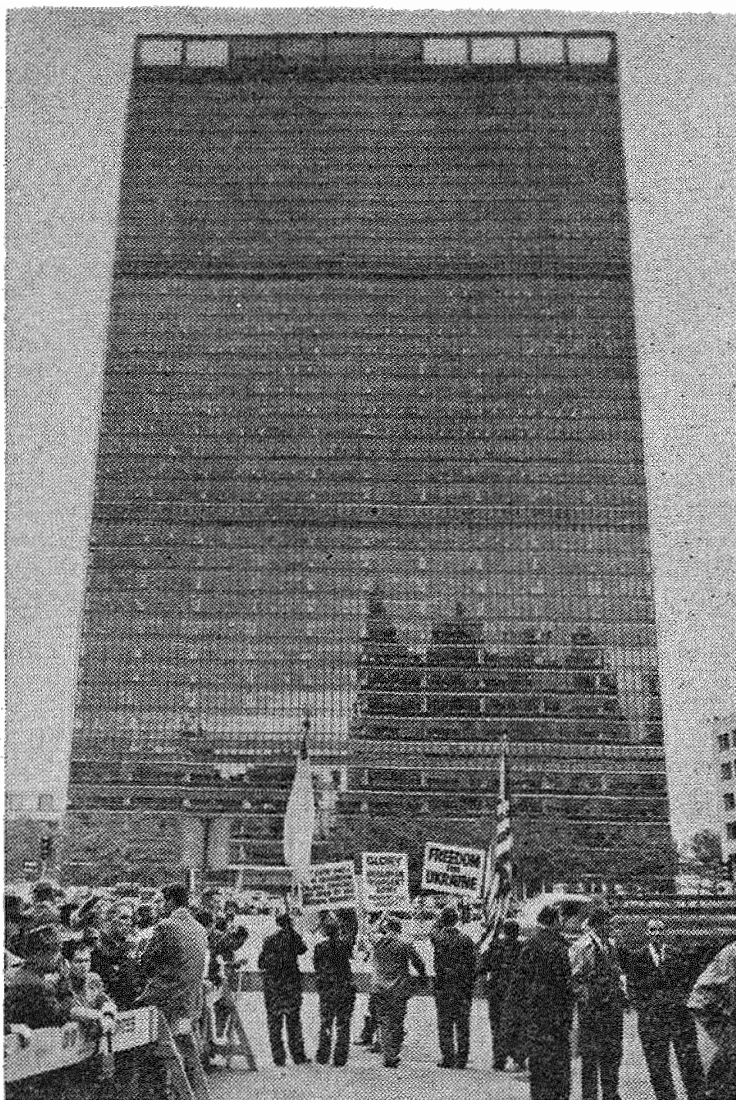
Зараз після виступу в Об’єднаних Націях Хрущов полетів на американський Захід, до Лос Анджелесу. Там стрінули його дві неприємності: з уваги на дуже великі труднощі, зв’язані з поліційною охороною на обширі „казкової країни” Голлівуду, т. зв. Дісніленду, не дозволили йому о-

глянути цей казковий забавовий парк Волта Діснея на обширі 60 акрів. — І друга неприємність — дуже гострий словесний зудар з посадником Лос Анджелесу, Норрісом Полсоном, який не знав, що Хрущов докраю подратований запитами про справи, про які в Советах і думати заборонено. Тоді то, в Лос Анджелесі, Хрущов зголосив офіційному репрезентантові Президента, Генрі Кеботові Ладжеві, американському амбасадорові при Об'єднаних Націях, який постійно асистував йому — своєрідний ультимат, що він перерве подорож і виїде з Америки, якщо його будуть „ображати”. Тому вже наступного дня, в Сан Франсіско, з очевидної інспірації вищих американських чинників, представники державної і комунальної влади ставилися до Хрущова „делікатно”. Все ж, в Сан Франсіско Хрущов зазнав найприкришої несподіванки і удару по престижі репрезентанта влади „робочих і крест'ян”. На неофіційному прийнятті, що його влаштували сім віце-президентів Американської Федерації Праці—Конгресу Індустриальних Організацій, які охоплюють 13 мільйонів робітників, Хрущова засипали такими незвичними для його вух запитами про долю підсоветських робітників, — право на страйки, про ліквідацію мадярського прем'єра Нада і т. п., що Хрущов назвав своїх господарів, лідерів американського зорганізованого робітництва, „лакеями капіталізму”. Президент спілки автомобільних робітників, Волтер Рутер, який був тоді речником приявних, став предметом і пізньої нагінки збоку советської преси, як „зрадник пролетаріату”.

Ця гостра суперечка робітничих лідерів з Хрущовим викликала наступного дня, 21-го вересня, нове звернення речника Білого Дому, пресового референта Президента Джеймса Гаґерті, до громадянства, з закликом ставитись до Хрущова толерантно і ввічливо. І дійсно, протягом трьох останніх днів своєї подорожі, у хліборобському степі Айові, де Хрущов оглядав на великих фермах свиней і рогату худобу та кукурудзяні поля, як теж у Питсбурзі, в Пенсилвенії, де

він мав нагоду кинути оком на важкий американський промисл, Хрущову не псували настрою. Але й у Ди Мойні, в Айові, демонстранти носили транспаренти з написами „Ріжемо свиней, а не людей” та „Добрий комуніст — тільки комуніст мертвий”. У Кун Репідс в Айові, на фармі мільйонера Гарста, який кількакратно їздив до Москви, Хрущова вітав колишній іллінойський губернатор і невдалий кандидат на президента ЗДА, — Адлей Стівенсон.

24-го вересня Хрущов вернувся до Вашингтону, а 25-го, 26-го і до полудня 27-го відбувалися властиві політичні наради з Хрущовим у Кемпі Дейвіда, лісовій посілости Президента на терені Мериленду. У висліді цих нарад видано спільний комунікат, в якому заявлено, що будуть вжиті всі зусилля для осягнення конструктивної розв'язки проблеми міжнародного роззброєння з відповідною контролею, що треба всі проблеми розв'язувати мирним шляхом, а не війною, що рішено розглянути можливості поширення американсько-советської торгівлі та взаємної культурної виміни. У тому офіційному комунікаті не подано конкретної розв'язки ні одної з існуючих міжнародних проблем, що становлять предмет східньо - західнього затажненого спору. Того ж дня Хрущов виголосив ще коротку промову через радіо-телевізійну сіть з повторенням усіх фраз про мир та співіснування і відбув ще одну пресову конференцію, на якій відповідав лише на ті запити, що їх сам собі вибрав із поданих заздалегідь карточок. При завершенні відвідин проголошено, що Д. Д. АЙЗЕНГАВЕР не ревізитуватиме Хрущова у грудні ц. р., як про це говорилося зразу, а пізньою весною наступного року, коли потепліє. За формальну причину відсутення тієї ревізити подано бажання Президента взяти з собою у подорож своїх внуків, щоб зрівноважити „фамілійний” характер приїзду Хрущова до Америки — разом з дружиною Ніною, сином, двома дочками і зятем. 27-го вересня Хрущова на леволиці прощали віце-президент Ніксон, державний секретар Гертер і шеф

Українські демонстранти під будинком Об'єднаних Націй у Нью-Йорку в той час, як Хрущов промовляв на сесії Генеральної Асамблеї ООН.

об'єднаних штабів ген. Твайнінг. Все громадянство відхнуло з полегшею.

3. Реакція українців і українська справа.

Коли попередній приїзд двох совєтських віце-прем'єрів — Анастаса Мікояна і Флора Козлова — застав американських українців неприготованими і викликав дуже кволу їх реакцію, приїзд Хрущова до глибини зрушив американсько-українську гро-

маду. Вона захвилювалась і заметушилась. Цей настрій охопив в однаковій мірі організаційну верхівку цієї громади — Український Конгресовий Комітет з його місцевими Відділами, різні інші організації і всіх рядових громадян. Рішено використати нагоду, щоб вияснити американському громадянству, хто такий насправді Хрущов і що таке очолована ним большевицька система. У виконанні цього заміру осягнуто великих успі-

хів у немалій мірі завдяки загальному настроєві американського громадянства. Українці не були ізольовані. З ними йшли всі інші національні групи середньо- і східньо-європейського походження і на них звертались очі американського політичного та журналістичного світу, як на тих, що найбільш пошкодovanі т р а н і с ю Хрущова і що найкраще можуть про нього поінформувати. Тому віддавна не було такої імпульсивної співпраці, як виявилась вона під час подорожі Хрущова, між англомовною й українською пресою в Америці: редакції українських часописів, з одного боку, пильно стежили за найрізкішими голосами американської преси й пердруковували їх, а з другого боку — у першій і головній мірі „Свобода” — самі стали багатим джерелом інформації для американських газет.

Зараз у серпні, на першу вістку про запрошення Хрущова, голова УКК проф. Лев Добрянський написав у цій справі втриманого в гострому тоні листа до президента Айзенгавера, і той лист знайшов широкий відгук у пресі. На численні адреси розіслано також копії листа президента УККА Дмитра Галичина до губернатора Нью Джерзі Роберта Майнера з аргументацією проти висловленого ним запрошення советського диктатора до стеїту. УККА поширив 65.000 лєточок „Хрущов — кат України”. У день приїзду Хрущова „Свобода” (число 178 з датою 16 вересня 1959) вийшла в цілості англомовним виданням, у чорних рямцях з написом „Зустріньте Хрущова — ката України”. На 8-ох сторінках вміщено масу речевого інформаційного матеріалу про життя і „заслуги” Хрущова в справі поневолення й винищування народів, зокрема українського. На заклик централі УКК зорганізовано пікетування і демонстрації, в яких, проте, збережено спокій і не переступлено ніде меж правопорядку. Найбільші демонстрації відбулися в Нью Йорку 17 і 18 вересня, коли там перебував Хрущов. З демонстрацій перед Валдорф Асторією і палацом Об'єднаних Націй всі ньюйоркські щоденники вмістили світлини, на яких

виразно видно гасла на транспарентах українських демонстрантів. Вістки про це подавали радіо- й телевізійні передачі. Відгук цих українських демонстрацій був такий голосний і тривалий, що через шість тижнів після „хрущіяди” ньюйоркський „Дейлі Нюз” у своєму 3 і пів-мільйоновому ньюйоркському недільному накладі приніс кольорові світлини з української демонстрації в Нью Йорку з неділі 20-го вересня, коли кількатисячний похід маршрував 5-ою Евню від 41-ої до 58-ої вулиці під Карнегі Гол. Там, у вщєрть виповненій великій залі, відбулась маніфєстація під гаслом „Відповідаємо Хрущову”, спонзорована Конференцією американців центрально- і східньо-європейського походження (т. зв. КАССІД) та Американськими приятелями поневолєних націй. Українці становили коло 85% приєвних. Між промовцями був президент УКК Дмитро Галичин. У цій маніфєстації взяли участь також учасники великого здвигу молоді, що відбувся в той самий день пополудні на острові Рандаллс в Нью Йорку з нагоди 250-х роковин збройного виступу геть Івана Мазепи проти Москви. Масові протєстаційні збори й походи відбулись також у Філадельфії, Пітєбурзі, Боффало, Сиракюзах, Рочестері, Шикаго, Клівленді, Дітройті, Гартфорді, Нью Гейвені, Сан Франсіско, Балтиморі, Янгставні і в багатьох інших містах ЗДА, де тільки є українські громади.

В українських святинях Католицької і Православної Церков були відправлені панахиди за душі жертв большевицького терору. Стемфордський єпископ Сенишин і православний архієпископ Мстислав проголосили Пастирські листи, в яких закликали вірних і духовенство молитися за людей, замордованих в Україні під час панування Хрущова. З ініціативи Українського Конгресового Комітєту відбулось в конгрєсовій Комісії у справах протіамериканської діяльності спеціальне перєслухання на тему „Злочини Хрущова”, а окрема публікація Конгрєсу („Рапорт ч.

Карикатура Нікіти Хрущова, зроблена Джеком Розеном під час перебування Хрущова в Нью Йорку.

2" з 12 жовтня 1959) подає текст зізнань, зложених перед Комісією під головуванням конгресмена Френсіса Волтера вісьмома українськими свідками, видатними діячами української спільноти.

Таким чином на відвідинах Хрущова в Америці можна було перевірити відому приповідку, що „дема зла, яке не вишло б на добро”. Ніколи ще в такому короткому часі не переведемо в Америці такої масової, всебічної й успішної пропагандивно-інформаційної роботи для поширення правди про Україну серед політичної верхівки і найширших кіл народу. Факт, що в численних випадках американці вперше дізнавались про Україну й українців і що навіть деякі американські редактори падали жертвою своєї непоінформованості, подаючи під світлинами української демонстрації пояснення, що це демонстрували „мадари”, — цей факт ще більше підкреслив потребу української освідомно-інформаційної праці на американському ґрунті.

Поруч із суто емоційною реакцією американських українців на приїзд Хрущова, наші люди хвилювались, чи ця подія не означає звороту американської політики в напрямку угоди-

туляції Америки перед совєтською потугою, і чи це не могла сподівань українського народу на рідних землях на вільний світ та його лідера — Америку. Українська преса, в першу чергу „Свобода” — перестерігала проти примітивування проблеми таким неправильним її схоплюванням.

Але водночас відвідини Хрущова в Америці та виявлена ними гнучкість американської політичної тактики примушує призадуматись і над глибшою проблемою нашої власної, української, політики й тактики, що стосується питання т. зв. співіснування, культурної виміни і т. д. З цього погляду відвідини Хрущова в Америці мають для української справи даліше і глибше значення, як тільки викликані ними наші протести.

Міжнародні наслідки відвідин

З деякими негативними наслідками відвідин Хрущова заздалегідь рахувалися керівники американської закордонної політики. І през. Айзенгавер і віце-президент Ніксон признали, що з запросинами Хрущова приїхати до ЗДА сполучений деякий ризик. През. Айзенгавер заявив, що ще за життя Дж. Ф. Доллеса обмірковувано можливість цих запросин, як один із способів вийти з сліпого кута, в який забрела міжнародна ситуація, і обраховувано тоді плюси й мінуси. Підсумовуючи заяви різних американських діячів, можна твердити, що під отими мінусами розумілось такі від’ємні наслідки: 1) забезпечення Хрущову можливості вести протягом 10-х днів комуністичну пропаганду та посилення через те підривної роботи комуністичної партії в ЗДА; 2) використання совєтським і міжнародним пропагандивним апаратом подорожі Хрущова для своїх цілей у широкому світі; 3) піднесення престижу Москви і персонально Хрущова в очах підсовєтських громадян і азійсько-африканських нестральних народів; 4) послаблення надій уярмлених Москвою народів на допомогу з-за кордону через викликання в них фальшового враження, що ЗДА і Совєти збираються поділити світ на сфери впли-

вів, і що ЗДА визнають статус кво, створений фактом уярмлення народів і країн у Східній і Середній Європі та в Азії; 5) викликання у світі фальшивого враження, наче б то вже зліквідовано всі сутні спірні проблеми й начебто ЗДА і Совети „співіснують”.

6) засіяння між західними союзниками зерна недовір'я і підозри, що ЗДА хочуть безпосередньо порозумітись з Советами, поза плечима й понад головами своїх союзників, коштом їхніх інтересів.

Деякі з цих негативних наслідків були неминучі, як ось, напр., підвищення престижу СРСР і Хрущова, і з цього погляду запрошення його було справжнім „дарунком” для Москви. Зате деяким передбачуваним наслідкам американські власті старалися протидіяти. Передусім Президент і його найближчі співробітники, Ніксон і Гертер, підкреслили, що запрошення Хрущова зовсім не перекреслює резолюції Конгресу та проклямації Президента з 17 липня ц. р. про поневолені народи, бо — мовляв — ця резолюція і проклямація стоять у зв'язку з основним американським принципом визнання права кожного народу на волю та на свободний вибір свого державного устрою і свого уряду. Того принципу, стверджувалось, Америка не виречеться, і тому нічого боятися, що відвідини Хрущова матимуть будь-який вплив на американську національно-державну філософію. Далі: щоб розвіяти будь-які сумніви у західних союзників з Організації Північно-Атлантийського пакту (НАТО), Президент відбув у серпні ц. р. подорож до столиць Західньої Німеччини, Англії і Франції, де його вітали найбільшими оваціями. Ця подорож мала символічне значення, як маніфестація збереження сіті закордонно - політичних союзів Америки без вороття до покинутої вже раз назавжди політики ізоляціонізму. Американські керівні чинники і американська преса почали теж раз-у-раз підкреслювати, що 1) холодну війну започаткували Совети, а не Захід, тому й припинення тієї війни залежить виключно від Советів, 2) припинити холодну війну можна не куртуазій-

ними словами, тостами і усмішками, а ділами, змінивши політику в цілому ряді конкретних справ, які й становлять предмет міжнародного спору, як ось справа Німеччини, Берліну, роззброєння, поділених азійських країн В'єтнаму і Кореї і т. д.

Отже, деяким негативним наслідкам візити Хрущова вдалося запобігти, а деякі допоміг спаралізувати сам Хрущов. Описаними вище виступами він зробив таке фатальне враження на десятки мільйонів радіо-телевізійних слухачів і глядачів, на господарські кола, на робітничий світ, на всі верстви народу, не кажучи вже про політичну й інтелектуальну верхівку Америки, що відразу відпала та прогандивна користь, яку, при іншій поведінці московського гостя, могла мати американська комуністична партія з її поплентачами. Якщо керівні чинники у Вашингтоні побоювались перед приїздом Хрущова, чи його візита не скріпить угодівської течії в американському громадянстві, не послабить американського духа, то здорова реакція народу була така виразна і яскрава, що оборонці політики твердості, сторожкості і рішучості дістали несподівано сильну підтримку. Отож, зовсім не була страшна пропаганда, що її розгорнула Москва.

Ця пропаганда в першу чергу промовчала холод, недовір'я, критицизм та явну ворожість, з якими американці стрінули Хрущова, і представляла їх, як настрої радості, захоплення й ентузіязму супроти советського гостя. Тільки сам Хрущов, повернувшись до СРСР, згадав про демонстрантів, про свою скаргу перед Кебот Ладжом у Лос Анджелесі, про „злих духів”, які намагаються перешкодити закінченню холодної війни і започаткуванню ери співіснування. Хрущов ударив у тон похвал на адресу президента Айзенгавера, як людини, що відважилася запросити його і цим дала наявний доказ бажання миру. Раптом Хрущов перестав лягати „правлячі кола” Америки і признав, що за Айзенгавером і його урядом стоїть нарід, що американці — уряд і нарід — не хочуть війни. З його наказу советська пропагандивна

Українці в Сиракузах протестують проти приїзду Хрущова до США.

машина продовжує пропагувати ті самі гасла, з якими виступив він в Америці: кінець холодної війни, відмова від гарячої війни як засобу вирішування міжнародних спорів, загальне й повне міжнародне роззброєння, шукання компромісів на „вершинних” конференціях, себто на з’їздах голів урядів. Він припинив лайки і погрози, ба навіть супроти особи західно-німецького канцлера Аденауера злагіднив тон. У тому сенсі він промовляв і в Пейпінгу під час святкування 10-річчя комуно-китайської влади. Він солідаризується з комуно-китайським гаслом „визволення” Формози (Тайвані), але, зрештою, рекомендує для Китаю мирні переговори, а не війну. Висловлює „жал” з приводу китайсько-індійського конфлікту. Хвалить французького президента де Голя за проголошення принципу самовизначення народу в Алжирі. Поручає якнайшвидше скликання

конференції „на вершинах”, але не робить цього тоном ультиматуму й не визначає для цього ніякої дати.

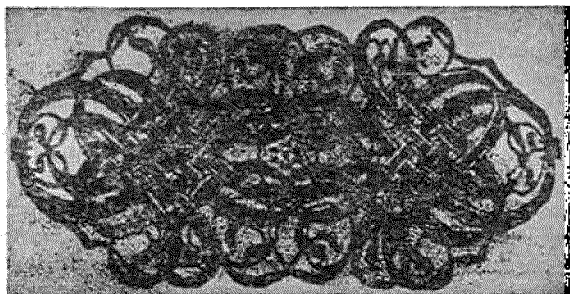
На нарадах у Кемпі Дейвіда Хрущов відкликає погрозу одностороннього вирішення долі західного Берліну через передання прав і прерогатив східно-німецьким комуністам, якщо до докладно визначеного терміну не прийде між СССР і Заходом до згоди. Тому, що Айзенгавер заявив раніше, що ніякі ультимативні погрози не змусять його взяти участі в конференції голів урядів, теперішній відворот Хрущова ніби промостив шлях до такої конференції. Вона відбулася б ще цього року, якби не спротив французького президента де Голя, який настає на тому, щоб спершу перевести західну конференцію голів урядів, — щоб виждати ще якийсь час, протягом якого можна було б перевірити дійсні мирні заміри Совєтів, і щоб раніше він, де Голь, без-

посередньо перевів наради з Хрущовим. На 19-го грудня 1959 р. заповідено західно конференцію „на вершинах” у Парижі з участю Айзенгавера, Мекміллена, де Голя й Аденауера, а на 15-го березня 1960 р. заповіджено приїзд Хрущова з відвідинами до Франції.

Тим часом світ перебуває в стадії „передишки” в холодній війні. Совети злагоднили свою тактику й в Об'єднаних Націях і — за словами де Голя — перестали доливати оливи до вогню у різних запальних пунктах світу. Вони стараються пропагандивно капіталізувати промову Хрущова про загальне й повне роззброєння і прославляють „дух Кемпу Дейвіда”, який — мовляв — запанував у міжнародній атмосфері. Внаслідок тієї зміни советської тактики, виминання гострих слів і провокаційних дій, що викликають нові конфлікти, дійсно настало деяке покращання міжнародної ситуації, і безпосередньої загрози вибуху війни немає. Найближчим можливим стовпом розвитку подій буде конференція „на вершинах”, яка вірогідно відбудеться в квітні наступного року. Потім прийде ревізита Айзенгавера у Москві. Обидві сторони, Схід і Захід, очевидячки, стараються виграти на часі. Захід не виключає, що у довгих, впертих і терпеливих переговорах може таки вдасться видерти від Советів згоду на поступки в таких справах, як атомові вибухи, справа Берліну, справа Німеччини чи облегшення залізної завіси. Захід не виключає тих можливостей, пам'ятаючи, що, після буквально кількох сот даремних засідань з большевиками, вони таки погодились відкликати свої війська з Австрії і привернути їй дер-

жавну суверенність. Захід нічого на тій тактиці не втрачає, бо хід холодної війни виявив, що, не зважаючи на найбільші зусилля большевицької пропаганди очорнити Америку — не вдалося вбити в підсоветських масах подиву до американців і переконати їх у советській вищості. Тому часані наслідками на психіці підсоветських народів, ані вислідами перегонів у військовій технології не діє проти Заходу. Знаємо ж усі, які смішні й диковинні заповіді Хрущова, що за сім років Совети „наздоженуть і випередять” Америку своєю продукцією. Так само смішні погрози, що комунізм „угробить” систему модерного західного капіталізму, якої Хрущов не розуміє, утотожуючи її з капіталізмом часів Маркса, коли ще не було соціального законодавства, не було професійного робітничого руху, не було контрольованих фінансових корпорацій і не було демократії, як порядкуючого чинника в усіх ділянках державного і суспільного життя, як системи правління і світогляду людей.

Вірячи у вищість християнзму над безбожництвом і демократії над комунізмом, можна спокійно дивитись на наслідки експерименту, яким було запрошення Хрущова до Америки. На довшу мету цей експеримент, мабуть, не вдасться, бо не вдасться змінити суті большевизму та його тенденцій, а це — корінь всього лиха у світі. Але й паніка та розпука, що огортали багатьох патріотів і чесних людей з приводу тієї візити, не оправдані. Бо ця візита ні трохи не захитала принципами й ідеалами, на яких спираються політика Заходу і все життя вільних людей у світі.

КРИВАВИЙ БАЛАНС

До історії терору, здійснюваного Хрущовим і Єсровим
в Україні в 1937—1959 роки.

Написав Богдан Кравців

На протязі сорока років советського режиму Україною багато разів перекочувалися хвилі комуністичного терору, здійснюваного органами советської внутрішньої безпеки, ославленими Чека, ГПУ, МВД, у висліді яких гинули десятки й сотки тисяч українців і других стільки ж мандрувало в тюрми, в концентраційні табори, на заслання. Перманентним був цей терор в перші роки кривавого „встановлювання советської влади” і лютував він потім в другій половині двадцятих років і в першій половині тридцятих років за урядування Павла Постишева, переведеного в 1923 році Москвою з Приамурщини „на партійну роботу” в Київ, спочатку в Київському „губерніяльному комітеті” і потому з 1926 до 1930 року в політбюрі ЦК КП(б)У і вкінці від 1934 року до 1937 року на становищі першого секретаря цього ж центрального комітету Комуністичної Партії (большевиків) України. Але ж найбільшого насилання набув советський терор в Україні в добу Нікити Хрущова, особливо ж у перші роки його намісництва в Україні, що припадають на 1937-1939 рр.

Ці три роки є найменш відомою сторінкою в історії ССРСР тієї доби і Совети докладають усіх зусиль, щоб цю сторінку якнайбільш затемнити промовчанням фактів і подій з того часу і, з другого боку, щоб надати їм цілком фальшиве наświetлення і зміст. Нижче буде дана спроба висвітлити перебіг подій в цих роках на підставі тогочасної советської преси і теперішніх офіційних советських джерел, як теж деяких закордонних публікацій про ці роки.

Сталін вимагає посилення терору

Не зважаючи на кривавий терор і безприкладний тиск поліційного апарату здійснювані московським намісником в Україні або т. зв. першим секретарем ЦК КП(б)У Павлом Постишевим і тодішнім керівником ГПУ в Україні Всеволодом Баліцьким, Москві не повелося зліквідувати ані „буржуазного націоналізму” серед українського суспільства, ані деяких відосередніх тенденцій в самій українській комуністичній верхівці. Вже в січні 1937 р., як про це стверджено в московській „Правді” з дня 28 травня 1937 р., ЦК ВКП (б) (Всесоюзної Комуністичної Партії (большевиків) розкрив помилки в партійному керівництві київського обкому і недоліки в роботі ЦК КП(б)У (Комуністичної Партії (большевиків) України)”. Це розкриття і привело за всякою правдоподібністю до ліквідації Постишева і Баліцького, як фактичних керівників комуністичного партійного і державного режиму в Україні тодішнім народним комісаром і соратником Сталіна Ніколаєм Єсровим вже в перших місяцях 1937 р., бо під час з'їзду КП(б)У, що відбувся в днях 27 травня — 3 червня 1937 р. їх прізвищ не згадано ні разу і ні один ні другий не увійшли тоді вже ані до політбюра ЦК КП(б)У ані до його оргбюра.

Започаткував криваву чистку від „троцькістських” і „буржуазно-націоналістичних” шкідників і зрадників: в українській та в інших советських республіках сам Йосиф Вісаріонович Сталін своєю доповіддю на пленумі ЦК ВКП (б) в дні 3-го березня 1937 року, (див. „Большевик”, Но. 7, 1-го

„Батько народів” Сталін і його підручний соратник
Нікіта Хрущов.

Залишаючись сповидно у Москві і виступаючи там спорадично на тих чи інших урочистостях і зборах, Хрущов водночас із цим керував, без усякого сумніву, як це підтверджують співучасники й обсерватори тодішніх подій, українськими справами, проводячи основну чистку в усьому без винятку не тільки керівному партійному, але і громадсько-культурному та господарському апараті України.

**Хрущов і Євров — виконавці
„спецдоручень” Сталіна**

Офіційно Хрущов був „обраний” виконуючим обов’язки першого се-

кретаря КП(б)У наприкінці січня 1938 року, але беручи до уваги тодішню тактику і методи партійної політики, очолюваної і здійснюваної виключно самим тільки Сталіним, є всі основи твердити, зрештою згідно із спогадами співучасників подій 1937 року, що Хрущов був посланий Сталіним в Україну вже в 1937 році ще до 13-го з’їзду КП(б)У або й зараз же після цього з’їзду. Доказом цього можуть бути заяви Хрущова на київській IV обласній партійній конференції в другім чвертьріччі 1938 року, коли він, згадуючи „якірів, баліцьких, любченків і затонських”, усіх тих, до речі, що закінчили самогубством або

квітня, 1937 р.), в якій він ствердив загрозливий для комуністичної партії і совєтської держави факт, що „агенти чужих держав і троцкісти пролізли не тільки в низові, але і на деякі відповідальні становища”. У своєму заключному слові, виголошеному на цьому ж пленумі дня 5-го березня, 1937 року виступив Сталін з вимогою, що „шкідників, диверсантів і шпигунів треба громити і корчувати безпощадно, як ворогів робітничого класу, як зрадників нашої батьківщини”. Свою вимогу закінчив тоді Сталін своєю клясичною сентенцією, мовляв, „де ясно і не потребує дальших з'ясувань”.

У висліді такої ясної і виразної настанови Сталіна перед московським ЦК ВКП(б) постало завдання знищити може не так український сепаратизм, якого серед комуністів в Україні насправді й не було, як саму тільки тенденцію у проводі цієї ж КП(б)У проявляти деяку незалежність супроти вимог й інструкцій Москви.

Афронт для Сталіна і ЦК ВКП(б)

За свідченням деяких істориків таких, як чеченець А. Авторханов (див. його книжка „Покорение партии”) і публіцистів таких, як біограф Тіта Дедієр і біограф Хрущова (дуже непевний щодо достовірності використаних ним матеріалів і даних) Віктор Александров, вже в першій половині 1937 року Москва „запропонувала” українській компартії на її першого секретаря Нікіту Хрущова, який зараз же разом із своїм соратником полк. військ НКВД Іваном Серовим започаткував далеко-йдучі і всесторонні заходи для ліквідації свідомих національно елементів в Україні і для чистки в Комуністичній Партії більшовиків, України.

Намагання „взяти” Центральний Комітет КП(б)У наступом і добитися обрання Хрущова першим секретарем цього ж ЦК на XIII-ому з'їзді Комуністичної Партії (більшовиків) України в днях 27-го травня — 3-го червня 1937, виявилися даремними.

До ЦК КП(б)У не увійшли взяті на перший вогонь обстрілу Постишев і Баліцький, але і не пройшов туди Нікіта Хрущов. Першим секретарем ЦК КП(б)У обрано на цьому з'їзді Станіслава В. Косіора і другими секретарями М. Хатаєвича та Н. Попова. До Політбюра крім згаданих були обрані тоді: Н. Гікало, В. Затонський, С. Кудрявцев, Панас Любченко, Григорій Петровський, Е. Пракмек, К. Сухомлин й І. Шелехес, а до оргбюра С. Андрєєв, С. Косіор, С. Кудрявцев, П. Любченко, П. Маркітин, Н. Попов, В. Порайко, З. Свідерський, М. Хатаєвич. Крім них до ЦК увійшли ще М. Бондаренко, Євтушенко, ген. С. Тимошенко, Федько, А. Хвиля, Чернявський, О. Шліхтер та інші.

Не зважаючи на те, що київський з'їзд КП(б)У закінчився — на пропозицію Хатаєвича — оваціями на честь Сталіна і що в прийнятій резолюції (опублікованій в „Правді” з дня 6 червня 1937) висловлено відданість і вірність ідеям Леніна і Сталіна і солідарність із сталінською політикою, і Сталін і ЦК ВКП(б) сприйняли вислід XIII-го з'їзду КП(б)У як дошкульний афронт збоку Києва.

Негаймо після київського з'їзду повели вони широко заплановану репресійну акцію для проведення основної чистки в Комуністичній Партії (більшовиків) України і для ліквідації „буржуазних націоналістів” у її проводі і в проводі місцевих установ в Україні. Завдання продовжувати виконання березневої інструкції Сталіна в справі безпощадного „громлення і корчування” різного роду „шкідників, диверсантів і шпигунів” було покладене на Нікіту Хрущова, що в той час з рації свого членства в ЦК ВКП(б) і становища секретаря в московському обласному і міському комітеті ВКП(б) входив до найтіснішого гурта Сталінових соратників і співробітників і користувався його найбільшим довір'ям. Під час різних офіційних виступів у цьому 1937 році Хрущов був одним з перших — поруч Молотова, Димітрова і Єжова — прибічників Сталіна.

були зліквідовані на протязі 1937 року, стверджував, що „ворогів ми пощипали чимало” (див. „Більшовик України”, ч. 6, червня 1938 року). Доказом прихвности Хрущова в Україні вже в 1937 році може бути ще офіційна енуціяція надрукована в 7-ому числі органу ЦК КП(б)У „Більшовик України (липень 1938), що „нещадне викорчовування ворогів — троцькістів, бухарінців, буржуазних націоналістів і іншої шпигунської погани розпочалося лише після того, як ЦК ВКП(б) (отже не після того, як будімо пленум ЦК КП(б)У „обрав” Хрущова в. о. першого секретаря — Б. К.) надіслав на Україну для керівництва ЦК КП(б)У стійкого більшовика сталінця Микиту Сергійовича Хрущова.”

До помочі в наказаній Сталіним боротьбі з „буржуазним націоналізмом” в Україні Хрущов притягнув вже того ж самого року „нову зорю” в НКВД-івському апараті Івана Серова, у той час уже полковника військ НКВД, який вже в другій половині 1937 року замінив неофіційно І. Леплевського на становищі народного комісара внутрішніх справ УССР і в 1938 році став уже сам цим „народним комісаром”. Співучасники й історики

Масові могили розкопані під Вінницею.

подій 1937 року згадують, що Серов був причетний до ліквідації ЦК КП(б)У і самогубства Любченка в 1937 році. За офіційними даними (Большая Сов. Енциклопедія, том 51) Іван Серов, народжений 1905 року на Вологодщині, був членом ВКП(б) з 1926 року і в 1928 році закінчив лєніградську військову школу, після чого служив у війську, де добився ранги командира полку. В 1939 році він закінчив Червонопрапорну Військову Академію ім. М. В. Фрунзе і щойно з цього 1939 року по 1941 рік мав бути народним комісаром внутрішніх справ Української ССР, але ж всі офіційні дані не виключають того, що для „спеціальних доручень” Серов міг бути командований уже в 1937 році, навіть під час досить сумнівного його „навчання” в Академії ім. Фрунзе.

Відбувалася продовжувана Хрущовим і Серовим чистка чи точніше — ліквідаційна акція в різних напрямках і різними засобами. В центральній московській пресі, особливо ж в органі ЦК ВКП(б) „Правда”, поведено атаку на різні партійні центральні й обласні установи в Україні, обвинувачуючи в усіх недоліках і помилках не тільки дану установу чи даний обласний комітет, але завжди теж і ЦК компартії й уряд Української ССР. На протязі липня і серпня 1937 р. сторінки „Правди” зарясніли кореспонденціями з Києва, Вінниці, Харкова, Одеса, Житомира, Дніпропетровська про „нові факти зухвалих вилазок ворогів народу”, сповнені „обурення” на „дику й дивну мовчанку” керівних партійних органів в Україні. В „Правді” з 17-го липня в статті п. н. „Враги и их покровители” був висловлений навіть на адресу ЦК КП(б)У закид, що хтось із його складу займається „розсилкою ворогів на різні становища в партійному і державному апараті України.” Поряд і водночас із цією пресовою акцією в Україні відбувалися масові арешти не тільки серед населення, але й поголовно на усіх щаблях партійного проводу.

Родичі розшукують своїх поміж сотнами тіл, викопаних із масових могил у Вінниці.

Режим масового терору

Одним із кричущих прикладів і доказів започаткованого Сталіним і Єжовим і здійснюваного Хрущовим і Серовим масового терору в Україні може бути масакра 12,000 українців у Вінниці, що їх могили розкрито в 1943 році. Усі ці жертви комуністичного терору були зліквідовані, як свідчать знайдені при них документи, зокрема накази НКВД про ув'язнення, на проязі 1937-1939 років, значить в добу перебування Хрущова в Україні. Метода розстрілів (стріляли пов'язаних людей кулями в потилицю) і масового поховання докладно така сама, як її стосували Совети при масовій екекції польських офіцерів у Катині, що можна пояснити тим, що в обидвох випадках керівником цих масових екекцій був найближчий соратник Хрущова, Іван Серов. Ще треба підкреслити, що Вінницькі масакри були попереджені безоглядною нагіркою й атаками в московській „Правді” на селян, робітників і партійний актив Вінницької області. Такі атаки на Вінницю були друковані в „Правді” (кореспонденції спец. кореспондента „Правди” Гр. Певзнера та інших, в числах з 21-го

липня, з 22-го липня, з 27-го липня, з 12-го серпня і з 2-го вересня 1937.

Водночас із ліквідацією українських селян, робітників і культурних працівників була здійснювана теж основна чистка партійного апарату в Україні. За не цілий рік з червня 1937 року до травня 1938 року із складу ЦК КП(б)У й обласних та районних партійних комітетів залишилися тільки одиниці. Як свідчить цитований уже історик А. Авторханов, не залишився ніхто із 9 членів Політбюро ЦК КП(б)У й із 12 членів уряду („народного комісаріату”) УСССР, з 17 членів Верховної Ради УСССР залишилося тільки 4 особи, з 57 членів ЦК КП(б)У всього — 12 осіб. За даними цього ж А. Авторханова, було ув'язнених 80 процентів усіх секретарів обкомів, міськомів і райкомів партії. Чистка була така безоглядна, що вже в січні 1938 року пленум ЦК КП(б)У був примушений затрубити до відвороту і ствердити, що „проводячи велику роботу над очищенням своїх лав від троцькістсько-правих агентів фашизму, припускається у процесі цієї роботи серйозні помилки і викривлення, які заважають справі очищення партії від двоорушників, шпигунів і шкідників” (див. „Біль-

шовик України" ч. 1 за січень 1938 року). В справі усунення цих помилок і викривлень прийнято навіть окрему постанову, яка сповільнила масове виключування комуністів з партії, але яка цілком не припинила дальшого масового терору спрямованого проти „буржуазних націоналістів" в Україні та в інших советських республіках.

Особливих втрат зазнала в той час українська наука і література. З Української Академії Наук вичищено, т. зн. зліквідовано фізично або ув'язнено не тільки науковців старшої дати, таких, як академіки П. Кравчук, К. Грушевська, Олександр Грушевський, Євген Тимченко, М. Корнилович, але й партійців посланих для партійного нагляду в цю ж академію таких, як акад. О. Шліхтер, секретар відділу суспільних наук О. Асаткін, Кілерог, Олена Шмаргонь, В. Іванушкін, акад. Семковський, Г. Ручко та інші. Із 256 українських письменників живими і неув'язненими залишилися тільки двадцять чотири. В ході реабілітаційного процесу, переводжуваного в останні роки, починаючи з середини 1956 року, Совсти підтвердили офіційно, що в ті роки (1937-1939) були знищені фізично такі українські письменники, здебільша самі ж такі комуністи: Василь Бобинський, Петро Ванченко, Іван Калиняк, Іван Кулик, Іван Микитенко, Сергій Пилипенко, Євген Плужник, Михайло Семенко, Микола Чернявський, Василь Чечвянський та багато інших. Крім них були розстріляні або закатовані по в'язницях і советських концентраційних таборах ще десятки і сотки інших культурних робітників України, промовчуваних і нереабілітованих советським режимом ще й досі,

Самогубство прем'єра Української ССР — Панаса Любченка

Спеціальні заходи і методи застосував Хрущов із Серовим для ліквідації своїх головних супротивників — провідних українських комуністів із ради народних комісарів Української ССР, очолюваної в першій половині 1937 р. Панасом Любченком, і Цент-

рального Комітету Комуністичної Партії (большевиків) України, очолюваного видатним і заслуженим для советського режиму комуністом Станіславом Косіором.

Заслугує уваги спосіб зліквідування Панаса Любченка. Будучи одним із провідників в лівому крилі партії українських соціал-революціонерів, він з самого початку встановлювання советської влади в Україні став на бік большевиків і разом з іншими перейшов до Української Комуністичної Партії. Після зліквідування цієї партії Любченко перейшов у Комуністичну Партію (більшовиків) України, і займав ряд передових становищ, включно до прем'єра (голови ради народних комісарів) Української ССР. Він був беззастережним прихильником советського режиму, і слухняним влконавцем московської політики в Україні. Ще дня 7-го липня 1937 р., Любченко, як прем'єр У-ССР і член ЦК КП(б)У, засідав разом із Сталінем, Ждановим, Єжовим, Хрущовим, Косіором і Чубарем у президії 4-ої сесії Центрального Виконавчого Комітету СССР сьомого скликання (див. „Правда" з 8-го липня 1937) і виступав під час цієї сесії із промовою, в якій він — як повідомила про це „Правда" з 9-го липня 1937 — „подрібно аналізував виборчі закони ряду капіталістичних країн і доказував їх забріханість і їх експлуаторську сутність". На цілих два місяці пізніше, дня 2-го вересня 1937 року в цій же московській „Правді" появилoся в розділі „Хроніка" ляконічне повідомлення такого несподіваного змісту: „Заллутавшися у своїх антисоветських зв'язках й, очевидно, побоюючися відповідальности перед українським народом за зраду інтересів України, дня 30-го серпня колишній предсідник ради народних комісарів України Любченко покінчив із собою самогубством".

В кампанії проти провідних кіл Комуністичної Партії (більшовиків) України рада народних комісарів У-ССР і її голова та члени майже не були атаковані. У голосній у той час справі клівського радювого комітету „Правда" скидала всю відповідаль-

Довгі ряди тіл помордованих в 1937-1938 рр. у Вінниці українців, виконаних в 1943 р.

ність на київський обком і на ЦК КП(б)У. Єдиною офіційною еунуціцією зв'язаною із Любченком треба вважати тільки повідомлення, надруковане в „Правді” з дня 17-го серпня 1937 року, що „Президія ЦВК ССРСР затвердила заступника предсідника ради народних комісарів ССРСР тов. Чубаря В. І. на становищі народного комісара фінансів ССРСР і звільнила тов. Гринька Г. Ф. від обов'язків народного комісара фінансів ССРСР у зв'язку з його переходом на іншу роботу.” Любченко в цьому повідомленні не згаданий, але „переведений на іншу роботу” Григорій Федорович Гринько був засуджений півроку пізніше в голосному процесі Бухаріна (що відбувався в дні 2-3 березня 1938 року) на розстріл за те, що, згідно із його ж власними зізнаннями, він разом з Шумським, Полозом, Блакитним і Любченком належав до „У-

країнської націоналістичної організації” боротьбистів, які влившись до Комуністичної Партії (більшовиків) України, „діяли далі із своїх буржуазно-націоналістичних позицій”. Відповідаючи на питання Андрія Вишинського, прокурора в цьому процесі, Гринько назвав ще причетними до цієї антисоветської організації Максимовича, Солодуба, Конаря, Коцюбинського (Юрія), обвинувачуючи головним чином Панаса Любченка у створенні в Україні „національно-фашистської організації”, до якої належав ще Порайко, головним завданням якої було об'єднання „українського центру” із бльоком „правих і троцькістів”, відірвання України від ССРСР і встановлення в ній буржуазної української держави „фашистського типу”.

Як виходить із цього короткого зрєасумування зізнань Гринька під

час процесу Бухаріна, що в ньому був суджений теж за зв'язки з... німецькою і японською розвідками колишній — в рр. 1919-1923 — голова уряду УССР Християн Раковський, обвинувачення були цілком безглуздими, але ж вони вистачили, щоб привести Любченка до самогубства (з опублікованих досі ревеляцій виходить, що він, дізнавшись про те, що йому загрожує ув'язнення, застрелився і застрелив свою жінку) і до фізичної ліквідації майже всього складу ради народних комісарів УССР. Як виходить із пізніших виступів Нікіти Хрущова, який натавровував як зрадників і „фашистівську погань” Якіра, Баліцького і Любченка, у зв'язку із справою Любченка були зліквідовані восени 1937 року ще Володимир Затонський, міністр (народний комісар) освіти УССР, його заступник Андрій Хвиля та майже всі інші члени уряду. В грудні 1937 року, під час урочистостей з приводу встановлення совєтської влади в Україні український совєтський уряд був репрезентований тільки одним заступником предсідника ради народних комісарів УССР якимось Н. М. Марчаком, який за урядування Любченка не входив до складу ради.

Перфідна ліквідація Косіора і Чубаря

Інакшу, трохи лагіднішу, але теж чисто хрущовську перфідну методу, ідентичну з тією, що її застосував останніми роками Хрущов при „ліквідуванні” Маленкова, Молотова, Кагановіча і Булганіна, застосовано при ліквідації ЦК КП(б)У, очолюваної Косіором, Гр. Петровським і Власом Чубарем. — Косіора, Чубаря і Петровського викликано до Москви, сповідно для надання їм вищих, уже все-союзного масштабу, становищ. Чубаря призначено після ув'язнення чи пак відходу Гринька „на іншу роботу” народним комісарем фінансів УССР. Що ж до Косіора, то в останні місяці 1937 року його в Києві не було й уряд Української ССР, святкуючи дня 27-го грудня 1937-го року 20-річчя встановлення совєтської влади в Україні, посилав йому з Києва,

як першому секретареві ЦК КП(б)У, привітальну телеграму в Москву разом з телеграмами для Сталіна і Чубаря. Дня 12-го січня 1938 року на першій сесії Верховної Ради ССР у Москві виступав ще Косіор разом з Гр. Петровським, Хрущовим і новим прем'єром Української ССР Д. Коротченком (ставленик Хрущова, із справжнім прізвиськом Коротченков) тричі, прославляючи за кожним разом Сталіна. На цій же сесії Верховної Ради ССР, в дні 17-го січня 1938 р., Влас Чубар був обраний першим заступником голови ради народних комісарів ССР і Косіор був призначений не тільки другим заступником совєтського прем'єра, але й головою Комісії Радянського Контролю. Обидва вони опинилися буцімто на вершинах влади, для того тільки, щоб на протязі найближчих двох місяців опинитися в категорії зліквідованих. Зникли ці видатні провідники КП(б)У без вісти десь між 17-им січня 1938 року і 22-им березня 1938 року, коли на пленумі ЦК ВКП(б) був обраний новий Центральний Комітет ВКП(б), до складу якого вже не увійшли ні Чубар, ні Косіор, ні Григорій Петровський, який ще в січні 1938 року підписувався, як голова Центрального Виконавчого Комітету УССР. Живим з них залишився тільки Петровський, якого витягнуто в 1955 році із музейних зацінок, а два перші згнули в 1939 році в тюрмі або в концераційному таборі, не діждавшись реабілітації, проголошеної самим таки їхнім ліквідатором Нікітою Хрущовим на 20-ому з'їзді КПСС в лютому 1956 року.

Так відбулося прочищення терену для вже офіційного проголошення Хрущова московським намісником в Україні, посланого туди, як це було підкреслено багато разів в офіційних еунціяціях, Сталіним і ЦК ВКП(б) для „нещадного викорчування ворогів... й іншої шпигунської погані”, ще в 1937 році. Інсталяція Хрущова на цьому становищі відбулася двома актами: — 1. постановою січневого пленуму ЦК ВКП(б) про звільнення Постишева, П. П. із складу кандидатів у члени політбюро ЦК ВКП(б) й уведення до цього ж складу секретаря

Труп застреленого в'язня із зв'язаними іззаду руками, відкритий в одній із вінницьких могил.

московського обкому ВКП(б) Хрущова, Н. С., і 2. постановою пленуму ЦК КП(б)У з дня 28-го січня 1938 року про те, що, „у зв'язку з переходом на іншу роботу, пленум звільнив тов. Косіора С. В. від обов'язків першого секретаря і члена політбюро ЦК КП(б)У” й „обрав виконуючим обов'язки першого секретаря Хрущова Н. С.”

Прочищений КП(б)У уочищеній Україні

Добившись формального буцімто „обрання” на становище першого секретаря КП(б)України, Хрущов, згідно із його власними словами, продовжував „викорчовувати всі рештки ворогів, де б вони не причаїлись” (заява із заключного слова Хрущова на 14-му з'їзді КП(б)У в червні 1938), пригтовляючи водночас із цим ґрунт для скликання і відбуття чергових

з'їздів Комуністичної Партії (більшовиків) України. Перший такий хрущовський з'їзд (14-ий з черги в історії цієї компартії) відбувся в днях 13-го до 17-го червня 1938 року і до його президії входили — Хрущов, Бурмістенко, Коротченко, Успенський, ген. С. Тимошенко, Щербаков, Смірнов і Рябошапка. На пленумі ЦК КП(б)У, що відбувся дня 17-го червня 1938 року, зараз же після з'їзду, першим секретарем цього ЦК був обраний Нікіта Хрущов і другим секретарем М. Бурмістенко. В склад політбюро ЦК КП(б)У увійшли тоді всі вище згадані члени президії з'їзду на чолі з Хрущовим (крім Смірнова) і два члени кандидати Осіпов та Задіонченко. Повного складу ЦК, що мав нараховувати тоді 60 членів і 27 кандидатів, не проголошено. На пленумі ЦК КП(б)У, що відбувся дня 17-го травня 1940 року, зараз після

другого Хрущовського і 15-го з черги з'їзду КП(б)України, першим секретарем був обраний Никіта Хрущов, другим М. Бурмістенко (родом із Новгородсверчини), партійний функціонер ВКП(б) на протязі 10 років у Москві і в інших областях РСФСР, посланий Хрущовим в листопаді 1937 року на посаду Дніпропетровського обкому і потім призначений прем'єром УССР на місце зліквідованого у вересні 1937 р., не цілий місяць після самогубства Любченка, М. Бондаренка. Крім цих трьох (Хрущова, Бурмістечка і Коротченкова) до Політбюра ЦК КП(б)У в 1940 р. були обрані ще М. Гречуха, Л. Корнісець й Іван Серов і кандидатами в члени політбюра С. Задіонченко та М. Любавін. В члени оргбюра цього ж ЦК увійшли тоді, крім секретарів, ще О. Єнішев, Й. Лисенко, М. Співак і Я. Хоменко і в члени-кандидати — М. Квасов, Л. Колібанов та З. Сердюк. Коли порівняти склад цих ЦК із складом, обраним на 13-му з'їзді в днях 27-го травня до 3-го червня 1937, то перше, що звертає увагу — це повна відсутність будьякого прізвища з ЦК КП(б)У 1937 р., очолюваного Косіором. Другий важливий момент — це стверджена офіційно приязність ославленого Івана Серова у проводі комуністичної пратії України в ті роки.

В періодах до цих хрущовських з'їздів, між ними і після них не вгавало викорчовування і винищування „ворогів народу”, здійснюване під проводом „стійких більшовиків” і „сталінців” Никіти Хрущова й Івана Серова. Не оминали ліквідації чи опинилися перед її загрозою навіть члени хрущовських „центральных комітетів”. Так, наприклад, заступник Хрущова на посаді секретаря ЦК КП(б)У в 1938/40 роки М. Бурмістенко був примушений тікати перед ліквідацією закордон (перебував тепер як втікач в Австралії). Засяг, насилення і підсумки безупинної ліквідаційної акції були з'ясовані і „конечність” її умотивована у промовах і виступах Хрущова і офіційних енуціяціях партійного проводу, опублікованих на протязі років 1928-1939 і

поданих в цьому календарі в дослівному перекладі на іншому місці. „Бити ворогів так, щоб і іншим не кортіло піднімати руку”, „У кого здригнеться рука, хто зупиниться на півдорозі, у кого колінки затрясуться перед тим, щоб знищити десяток сотень ворогів, той піддасть революцію небезпеці”, „Ми їх розгромимо і знищимо до кінця”, — ось основні лозунги і напрямні народобивчої політики в Україні, проголошувані відкрито і виразно Хрущовим. Були супроводжені ці сповнені жаждою крові хрущовські заяви завжди в супроводі покликунів на слова і вказівки „геніального вождя — великого Сталіна”, того самого, що його під час ХХ-го з'їзду КПСС Хрущов намагався розвінчати від цієї геніальності, скидаючи на нього вину за заподіяні ним же самим (Хрущовим) криваві злочини в Україні. До пильності і наполегливості у „нищенні” і „громленні шпигунів і зрадників” закликав Хрущов у своїй доповіді на 14-ому з'їзді КП(б)У в червні 1938 року і в прикінцевому слові на цьому ж з'їзді і в промові на 18-ому з'їзді ВКП(б) в дні 10-го березня 1939 р., в якій він, Хрущов, давши підсумки розгромлення і знищення ворогів, погрожував, що „всякого, хто посягне на землю свободолюбного українського народу, где доля підлих буржуазних націоналістів, прокляття народу і знищення, як скажених псів” (див. „Більшовик України”, ч. 5-6, за травень-червень 1939 року, стор. 53-54). Признання Хрущову за успішне і побідоносне проведення цієї винищувальної акції було висловлене і в офіційних комуністичних публікаціях ЦК КП(б)У („Більшовик України” ч. 6 і ч. 7, за 1938 рік) і в звідомленні його найближчого соратника Івана Серова (того ж самого, що в 1953 році став з ласки Хрущова наслідником кривавого Берії) для 15-го з'їзду КП(б)У (в травні 1940 р.) про проведену під проводом Хрущова „роботу по викорчовуванні і розгромленні ворогів народу”.

Хрущов — фактичний диктатор України

На становищі фактичного диктатора України залишався Хрущов на протязі 12 літ і це він був надхненником і повелителем усіх дальших народобивчих акцій в Україні.

В реєстр кривавих злочинів і дій Хрущова записані такі ліквідаційні і винищувальні акції, здійснені ним на протязі дальших 9 років його диктатури в Україні:

В 1939-1941 роках Хрущов разом з Серовим зліквідували майже дощенту, вимордовуючи, ув'язнюючи і засилаючи провідну верству західних областей України, завершуючи цю ліквідаційну акцію безоглядним вимордуванням політичних українських в'язнів по в'язницях Львова, Луцька, Дубна й інших міст Зах. України, проведенням із серовською систематичністю і акуратністю.

В 1941 році, напередодні німецько-советської війни, Хрущов був організатором чистки „ворогів народу” й інших „непевних елементів”, що коштували життя яким 400,000 українського населення.

Друга така чистка була проведена в Україні Хрущовим в 1944 році, зараз після прогнання німецьких військ з України й у її висліді, як

обраховують, мало згинути яких три мільйони осіб, обвинувачених у „співпраці” з німцями. Тоді ж вирізано майже поголовно населення Криму, як „німецьких коляборантів”.

В цьому ж і в двох наступних роках 1945-1946 Хрущов вславився проведенням чистки серед кол. советських полонених і примусових робітників, забраних до Німеччини на роботу під час другої світової війни. Всі вони були або знищені або заслані до концентраційних таборів. Продовжувана ним у той час ліквідаційна акція була звернена теж і проти дій Української Повстанчої Армії, з метою застрашити знищенням і терором учасників антисовєтського резистансу і прихильне до них населення.

На рахунок Хрущова треба записати також і безоглядну „політику спаленої землі”, здійснювану советською владою і військом в Україні під час другої світової війни.

Реєстр усіх цих заподіяних Хрущовим злочинів зайняв би багато томів. Доказові матеріали про ці злочини живі і зафіксовані в анналах України і вони будуть зібрані й увійдуть до акту обвинувачення, що його колись пред'явить Україна московським червоним окупантам за їх народобивчу політику в Україні.

Емведисти ескортують до концентраційних таборів тих, що залишилися після кривавих чисток живими.

ХРУЩОВСЬКИЙ ТЕРОР В УКРАЇНІ У СВІТЛІ ОФІЦІЙНИХ ДОКУМЕНТІВ

„БИТИ ЇХ ТАК, ЩОБ І ІНШИМ НЕ КОРТІЛО ПІДНІМАТИ РУКУ”

(Уривки з промови Нікіти Хрущова, виголошеної на IV-ій Київській обласній партійній конференції. Повний текст промови надрукований в журналі „Більшовик України”, ч. 6 за червень 1938, стор. 6-14):

„Якіри, балицькі, любченки, затонські й інша наволоч хотіли привести на Україну польських панів, поміщиків і капіталістів. Вони хотіли відновити владу поміщиків і буржуазії...” (стор. 6-а)

„Ворогів ми пощипали чимало... Ми, товариші, знищили досить таки багато ворогів, але у нас ще залишився їх прошарок. Тому треба пильнувати. Не повинні заспокоювати ні оплески, ні привітання, ні одностайне голосування. Ми повинні твердо пам'ятати слова товариша Сталіна, що поки існує капіталістичне оточення, до нас будуть засилатися шпигуни і диверсанти.” (стор. 7-а)

„Тому, товариші, ми будемо провадити нещадну боротьбу з усіма ворогами, які хочуть вносити розбрат між народами нашого Радянського Союзу. Ми будемо знищувати їх, як зрадників, як ворогів робітничого класу.” (стор. 13-а)

„Товариші, я закінчую закликком — тісніше згуртувати наші більшовицькі ряди, гостріше боротьбу з ворогами, сильніше удар по троцькістах, бухарінцях, буржуазних націоналістах, бити їх так, щоб і іншим не кортіло піднімати руку проти радянської влади, проти робітничого класу... Під керівництвом великого Сталіна ми ще більше мобілізуємо свої сили на боротьбу з усіма і всякими ворогами нашої країни... Хай живе наш вождь — великий Сталін”.

(стор. 13-14)

„ГІГАНТСЬКА РОБОТА”

(Уривки із редакційної статті п. н.: „XIV З'їзд КП(б)У”, надрукованої в органі ЦК КП(б)У „Більшовик України”, ч. 6 за червень 1938 р. на стор. 15-24):

„КП(б)У, провівши гігантську роботу по викриттю і викорчовуванню ворогів народу, в той же час допустила ряд політичних помилок. В рішеннях січневого пленуму ЦК ВКП(б) сказано, що партійні організації „проводячи велику роботу над очищенням своїх лав від троцькістсько-правих агентів фашизму, припускають у процесі цієї роботи серйозні помилки і викривлення, які заважають справі очищення партії від дворушників, шпигунів, шкідників.”

„Підлі вороги народу, які були пролізли до керівництва в партійний апарат, в ЦК КП(б)У, поставивши своїм завданням перебити більшовицькі кадри, посіяли невпевненість серед комуністів, дезорганізувати партію, провадили свою чорну провокаторську підривну роботу, затирали, компромітувати здібні, політично стійкі більшовицькі кадри, вносили дезорганізацію в партійну роботу”.

„Після втручання ЦК ВКП(б) і безпосередньо товариша Сталіна, КП(б)У почала виправляти припущені під час боротьби з ворогами народу політичні помилки. Сталінський ЦК ВКП(б) надав велику допомогу КП(б)У, надіславши для зміцнення ЦК КП(б)У вірного сталінського вихованця, непохитного більшовика товариша М. С. Хрущова. Більшовики України за звітний період, особливо за останній час, під керівництвом товариша Хрущова провели величезну роботу по здійсненню рішень ЦК ВКП(б) і вказівок товариша Сталіна, по викриттю і розгрому замаскованих ворогів народу, в посиленні всіх сторін партійної роботи.”

„За минулий (1937! — Б. К.) рік партія здобула величезну перемогу, розгромивши і знищивши гнізда троцькістсько-бухаринські, буржуазно-націоналістичні банди... Прозорливість і мудрість вождя й учителя товариша Сталіна, блискуча діяльність славної радянської розвідки на чолі з сталінським наркомом тов. Єжовим... забезпечили розгром найбільш озвірілого загону німецько-польського фашизму.”

„У КОГО КОЛІНКИ ЗАТРЯСУТЬСЯ”

(Заява із прикінцевого слова Н. Хрущова, виголошеного на XIV З'їзді КП(б)У в червні 1938 р. Повний текст заключного слова надрукований в журналі „Вільшовик України”, ч. 7 за липень 1938 року, стор. 10-13):

„Зараз треба повести роботу так, щоб викорчувати всі рештки ворогів, де б вони не причаїлись...”

„Наша справа — свята справа. І той, у кого здригнеться рука, хто зупиниться на півдорозі, у кого колінка затрясується перед тим, щоб знищити десяток, сотню ворогів, той піддасть революцію небезпеці. Хто збереже кілька ворожих життів, той загрожує заплатити за це сотнями, тисячами життів кращих синів нашої батьківщини.”

„Сила наша — у вченні нашої партії. Сила наша у тому, що на чолі стоїть геній людства — наш великий Сталін...”

„Хай живе наша більшовицька партія!”

„Хай живе наш геніяльний вождь — великий Сталін”.

„І МИ ЇХ РОЗГРОМИМО І ДОБ'ЄМО ДО КІНЦЯ”

(Цитата із звітної доповіді Хрущова про роботу ЦК КП(б)У, виголошеної на XIV-ім З'їзді КП(б)У в червні 1938 р. Повний текст доповіді Хрущова, що був тоді першим секретарем ЦК КП(б)У вміщений в журналі „Вільшовик України” в числі 7 за липень 1938, на стор. 1-9):

„Пісенька ворогів проспівана. Але залишилися ще їх корінці, і було б зовсім неправильно і шкідливо думати, що вже все зроблено. Подекуди ще сидять замасковані вороги, шпигуни капіталістичних розвідок. І ми повинні бути пильними, повинні бути завжди готовими до бою, готовими до того, щоб неспадно громити шпигунів і зрадників. І ми їх розгромимо і доб'ємо до кінця”. (стор. 2-га).

„НЕЩАДНЕ ВИКОРЧОВУВАННЯ ВОРОГІВ...”

(Уривки із статті „Бойова програма дій більшовиків України”, надрукованої в органі КП(б)У „Вільшовик України”, ч. 7 за липень 1938, стор. 25-40):

„Керівництво ЦК ВКП(б), прозорливість і мудрість вождя і учителя товариша Сталіна, блискуча діяльність славної радянської розвідки, очоленої сталінським наркомом т. М. І. Єжовим, активна допомога трудящих забезпечили розгром осиних ворожих гнізд. Нещадне викорчовування ворогів — троцькістів, бухаринців, буржуазних націоналістів і іншої шпигунської погані розпочалося лише після того, як ЦК ВКП(б) надіслав на Україну для керівництва ЦК КП(б)У стійкого більшовика сталінця Микиту Сергійовича Хрущова.” (стор. 25-а)

„Фашистські найманці у своїй лютій ненависті до українського народу немало нашкодили і на культурно-ідеологічному фронті. Прагнучи посягати ворожнечу між українським і російським народами, фашистська покидь намагалася всіляко прищепити націоналізм і шовінізм. Вони розвалювали роботу в науково-дослідних установах, вузах, в школах, витіснявали російську мову з навчальних програм, перешкоджали освосненню українським народом багатющих скарбів російської культури, вони навмисно звужували видання російських газет і художньої літератури. Ці підступні заходи підлих ворогів народу викриті. Але не всі...” (стор. 32)

НЕЗАКІНЧЕНА МІСІЯ

Написав д-р Ярослав Падох

„В грудню годину народилася воля України”. Ці слова одного з найзаметніших документів нашої нової історії можна оправдано вжити, згадуючи початки Українського Народного Союзу, які тісно сходяться з початками громадської свідомості та організованості української громади в Америці. Вигнані з краю нуждою та неволею, наші земляки не знаходили на новому континенті ні добробуту, ні свободи. Як на глум власній долі та високим ідеалам „Вашингтонського закону”, і тут на американській землі на їх ім'я й душу чигали білий польський, чорний російський, а то й австрійські орли. І на цій землі попадали вони в полон старих займанців своєї батьківщини, і далі працювали для їх добра та величі. Яку велику данину склали наші перші американські поселенці своїй несвідомості та незорганізованості, не зберегла ніяка статистика. Але наполовину опустілі лемківські чи карпатоукраїнські села могли б розповісти, які тисячі й сотні тисяч нашого населення тут, на свободній землі, втопилися у чужому морі.

Скільки нужди й визиску чужими, несовісними працедавцями витерпіли перші наші поселенці в цім краю! Сторінки ранньої „Свободи” сповнені розпачливими вістками з усіх сторін широкої американської землі. Скільки разів приходилось їм ховатися із своїм іменем і своїми почуваннями, щоб зберегти працю чи її плоди. Позбавлені в той час всякого соціального забезпечення, вони надзвичайно тяжко відчували брак праці, недугу чи смерть голови родини, що приводила поселенця до нужди. Яка шкода тих довгих років і десятиліть, прогаяних для одиниць, родин і всієї громади. В ранній час, коли поселен-

ці інших національностей дороблялися й виходили на верх суспільної драбини цієї молоді держави, наша селянська маса, як і в старому краю, була тільки тяглом у бистроїздних поїздах тих, „хто перед століттями скував її і заприсяг на вірність”.

Батько-Союз і Мати-Просвіта

На сто років розчислюють нашу ширшу еміграцію в Америці. Тільки 65 років нараховуємо її організованого життя. Одне довге людське покоління закінчило свій колобіг у розпорошенні й без пляну. З закладенням основ Українського Народного Союзу розпочався, можна сказати, історичний період нашої еміграційної громади в Америці. Це не самохвальба і не перебільшення. Сумлінний історик нашого життя у цім краю ствердить це, і матиме для цього безліч доказів. Та й не тільки доказів. Наше життя на рідній землі зберегло нам дуже близьку аналогію. Мати-„Просвіта” зі Львова на твердому, як кремій, майнерському американському ґрунті стала Батьком-Союзом. Ця найстарша крайова установа була завжди старшою, рідною сестрою молодшого американського брата. Під захисними крилами обох — галицької Матері й американського Батька — гуртувалася там і тут українська громада, свідомішала, організувалася, скріплюлася й, набравши сил, виходила на підбій ширшого, свого й чужого, світу.

Під прапорами цих двох матірніх організацій ішла українська громада від змагання до змагання, від успіху до успіху. Виконавши першу організаційну роботу, зібравши разом більший гурт земляків, ці обидві устано-

ви повели історичне змагання за національне освідомлення й матеріяльне підвищення рівня життя. Нав'язання нитки загубленої вікової державної традиції й повернення народові його власного імені, як символу окремішности національної й державної, це був другий після організаційного здобуток цих наших установ! У ранньому 1894 році, коли на 1-ій Конвенції закладено основи під будівлю Українського Народного Союзу, його назва в англійській мові була Russian National Union. Після шістьох років праці цієї нашої першої справді національної світської установи, на її 6-ій Конвенції ця назва вже не задовольняла. Змінено її в тому 1900 році на Little Russian National Union. А 14 років згодом, коли розгорялася перша світова війна, яка мала принести Україні відродження державности й завершення національної свідомости її народу, вже й ця назва не відповідала американським українцям, і вони змінили її на теперішню. Вже під тією назвою союзово й вся американська українська громада прислухалась до радісних дзвонів з рідного краю, які голосили вість про те, що наш „народ знову став господарем на своїй землі”. Під тією назвою ця громада переборювала зневіру після упадку рідної державности і стала до даль-

шої роботи, продовжуючи свою, вже майже вікову, місію: введення нового, праведного Вашингтонового закону також на українській землі.

Ця місія повела многотисячне союзове членство, а за ними і ширшу нашу громаду поза вузькі мури свого національного середовища. Довгими десятиліттями Український Народний Союз старається топити вікову льодову стіну несвідомої ігноранції й свідомої злоби. Невелика, але яка ж неоцінена в наслідках, бібліотека англомовних книжок про Україну, й то в час, коли до цих берегів ще не приплила велика наша імміграція, була справжнім амбасадором українського духа й державних прагнень українського народу в цьому великому й важливому для долі всього світу краю. Не тільки 66 років тому, але ще в дуже близькій минувшині, панувала мертва мовчанка, тотальна мовчанка про Україну, а коли й підносилося якесь слово про неї, то тільки п р о т и неї, тієї „погромницької”, тієї „гайдамацької”, а згодом тієї „фашистської” України, що заковувала спокій самовдоволених переможців. Ці книжки, що їх видав УНСоюз коштом більшим, який колинебудь і денебудь, ужито на інформацію про Україну, вершком, а не завершенням яких буде саме підготована до друку англомовна Ен-

Фестиваль „Гомін України”, що ним відзначено 21-го червня 1959 р. 65-річчя Українського Народного Союзу. Хор і оркестра на сцені в Карнегі Голл під час виконання кантати „Б'ють пороги”. На підвищенні диригент Іван Задорожний.

циклопедія Українознавства, говорять великим голосом, якого не заглушить ні час, ні людська несправедливість.

Не самим духом...

Було б помилкою, роблячи підсумки досягнень УНСоюзу, не згадати про його господарську діяльність. Геній невчених економістів-засновників УНСоюзу і будівничих громадського життя наших земляків повів їх шляхом сполучення національного з господарським. Як у здоровому тілі витає здорова душа, так, на їх десятиліттями вповні виправданій погляд, тільки на добре загосподарованій громаді й родині може спиратися тривала національна організація. Мабуть підсвідомо відчули вони, що життя й розвиток, як одиниць, так і нації, вимагає всесторонності. Не самим духом живе людина і громада. Про царство Боже молимося повсякденно, але ж молимося також і про хліб насущний. Забезпечити нашу родину, а передусім нашу молодь, бодай частинно, бодай часово, проти нужди, на випадок нещадної несподіванки долі, забезпечити молоді можливості здобути високу, фахову освіту, цей ключ до особистого й національного росту — одно з найперших завдань УНСоюзу. Це не менше важлива національна служба, як та, про яку вже була мова. І в цій ділянці праці наша установа має за собою не абиякі досягнення. Сучасні ж намагання її освідити наших батьків і змусити їх заповнити всій нашій молоді змогу вийти на найвищі щаблі американської суспільності — це пряма праця для нашої країни, особистої й загальнонаціональної, майбутності. Бо чи не оправдані наші надії на ті тисячі нашої академічної молоді у вільному світі, які визначаються серед своїх товаришів-студентів найкращими осягами, найбільшою пильністю й блискучим, хоч не завжди послідовним, українським інтелектом? Якщо тільки один відсоток тієї щедро обдарованої молоді ввійде в найвищі американські політичні, господарські та інтелектуальні кола, він матиме змогу зробити для української справи більше, як

усі дотеперішні покоління американських українців. Коли з самим поняттям нового американського українця буде зв'язана академічна освіта, як досі зв'язана була доля чорнороба, тоді й сама вага української громади в Америці і справи, яку вона обстоює, буде набагато вища.

Незакінчена місія

В дуже змінених умовах проходить тепер праця союзових Відділів і членів. Чи є потреба в дальшому існуванні нашої установи? Чи не повинні заступити її інші, молодші організації, більше пристосовані до вимог нової доби? Чи вантаж років не спиняє розвитку УНСоюзу й не зменшує його здібність приймати нові вимоги часу й до них простосовувати методи своєї праці? І чи тільки традиція зберігає при житті й удержує в громадській повазі нашу літню установу, чи є велика громадська потреба в її існуванні?

На цю серію таких важливих запитань пошукаємо відповідь в інших запитах і ствердженнях:

Чи є сьогодні й чи була колибудь поза межами України друга громадська установа, яка збрала б до купи понад 76,000 земляків і зберігала їх в мирній громаді і згідливій праці впродовж довгих десятиліть? 76,000 українців разом — це досі неперевершене досягнення наших організаційних здібностей.

Чи є сьогодні й чи була колибудь в минулому друга установа, яка розкинула б свої широкі крила на простір удесятеро більший від усієї території України, вкривши сіткою своїх Відділів 28 стейтів ЗДА та 6 провінцій Канади?

Чи є під цю пору й чи була в минулому поза межами України друга установа, 500 Відділів якої були б промоторами громадського життя й активності на місцях, стрижнем найбільшої громадської організації в цім великім краю? Бодай одна третина тих Відділів є ще й досі єдиними українськими організаціями в своїх місцевостях, далеко відсунених від центрів нашого громадського поселення. Що сталося б з тими громадами, якщо б не було УНСоюзу й цих

СОЮЗИВКА, оселя Українського Народного Союзу в Кетскільських горах біля містечка Кергонксон у стейті Нью Йорк, з кожним роком грає все більшу і важливішу роллю в житті і розвитку УНСоюзу. В 1958-му році на цій оселі був влаштований взірцевий дитячий табір, що ще тільки підкреслив виховний характер цієї оселі, який їй вже надала щорічні Курси Українознавства.
На фото: діти в таборі на Союзівці під час обіду.

його Відділів? Двісті, а може й більше наших осель були б позбавлені своїх організацій і свого зв'язку з ширшою українською громадою. Додаймо ще те, чого не знає наша широка громада, а саме, що й під цю пору, хоч у меншій мірі, як раніше, союзів Відділи будують Церкви та Народні Доми і вивопнюють їх традиційним громадським змістом. Хто буде сумніватися в тому, що ці Відділи, бодай у тих віддалених оселях, є твердинями нашого громадського життя та його національної думки й чину!

Чи є в цілій нашій еміграційній громаді друга така установа, яка б своїм коштом довгі десятиліття видавала громадський часопис — безперервний літопис змагань і трудів рідної громади, виховника нових поколінь, сторожа їх традиційних національних чеснот? Тільки подумати, яким бідним було б наше життя без нашого єдиного загального щоденника, видаваного коштом УНСоюзу, який при всіх своїх обмеженнях є найбільшим лучником всієї еміграційної України й гарантом її ідеологічної єдності. Без засобів УНСоюзу наша громада ледве чи вдержала б довго такий щоденник.

Врешті запитаймо себе, чи не є

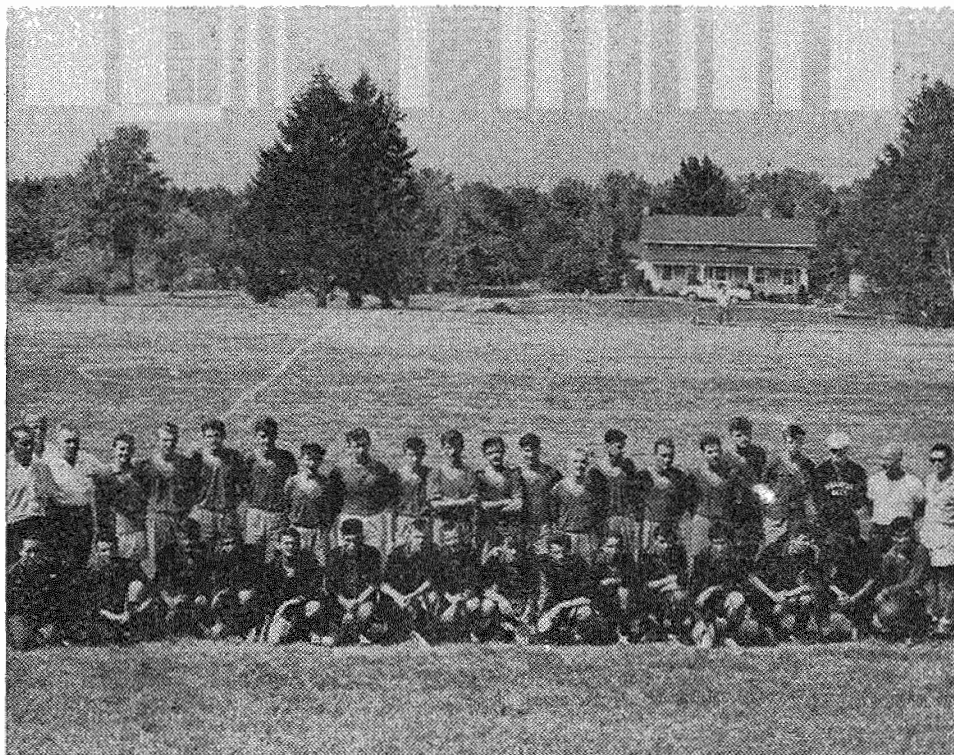
наш Союз, як і впродовж попередніх десятиліть, найширшою базою, на якій зустрічаються й об'єднуються всі шари нашої громади, всі напрямки громадської думки, які тільки вміщуються в межах української національної й визвольної концепції? Сумлінний дослідник нашої громадської структури мусить признати, що тепер, як і довгі роки в минулому, УНСоюз є центральною силою громадської рівноваги, без якої ледве чи проіснували б довго навіть найбільші наші центральні установи. Коли б не було УНСоюзу, його треба було б тепер створити.

Врешті запитаймо себе, чи серед безлічі наших громадських установ є й під цю пору інша, бодай подібна, установа, яка б стільки коштів і праці віддавала культурній і політичній інформації про українську проблему назовні? Енциклопедія Українознавства, яку власне УНСоюз здає до друку й кошт якої далеко переїде суму 50,000 доларів, може послужити, як дуже вимовний доказ.

Тому не легковажмо цієї великої сили, яка, не зважаючи, а може власне внаслідок 65 років свого існування, постійно росте й міцніє. УНСоюз на сьомому десятку життя звернений своїм лицем не в минуле, а

в майбутнє. Його вік, коли обчислювати за прийнятим у забезпечених організаціях способом на основі перебічного віку членів, ще ніколи не був такий молодий, як тепер: 36 років. Хоч 65 років він творив історію і сам назавжди ввійшов у неї, він — не менше — сучасність і ще більше — майбутність.

Ще далеко не скінчилась історична місія УНСоюзу. І не скінчиться вона доти, поки УНСоюз виконує свою традиційну функцію організатора української громади на американській землі, гаранта її національної свідомості й активності.

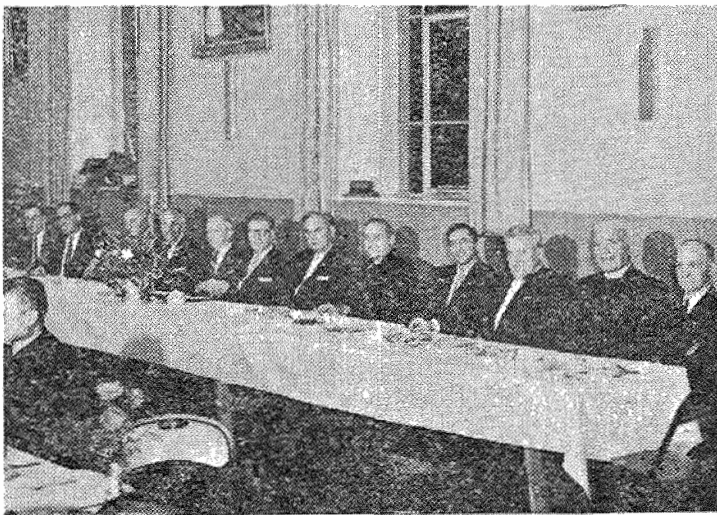

В організації, як і у духово-ідейному та спортивно-фізичному вихованні молоді УНСоюз бачить найкращу гарантію майбутнього нашої спільноти. Осередком тієї всебічної виховної активності стає з кожним роком усе більше оселя УНСоюзу, славна вже далеко поза межі цього краю, Союзівка. — На фото: члени спортивних дружин, що в 1958 р. змагалися на Союзівці за першество Сходу Америки в коланому м'ячі. Гол. передсідник УНСоюзу Д. Галиччя започаткував змагання почесним викопом м'яча, а заст. гол. предс. И. Лисогір (другий від права) є керівником спортової активності в УНСоюзі.

УНСОЮЗ В КАНАДІ НА НОВОМУ ЕТАПІ

В 1959 році Український Народний Союз записав у свою історію подію, яка може мати рішальне значення для його дальшого розвитку і праці для українського народу. Такою подією треба вважати здійснення конвенційної резолюції та відкриття Канадійської Канцелярії УНСоюзу в Торонті 4-го жовтня 1959 р. Формальне відкриття тієї канцелярії, директором якої найменовано головного контролера інж. Володимира Коссара з осідком у Вінніпегу, а виконавчим секретарем головного радного Богдана Зорича в Торонті, було проведено з відзначенням 65-річчя УНСоюзу та 20-річчям 432-го Відділу УНС, найбільшого в Канаді. До тих врочистостей відносяться цей фотомонтаж.

Урядники УНСоюзу за президиальним столом. — По середині головний президент УНСоюзу Дмитро Галиччін, а четвертий від ліва видніє ред. А. Драган. Це дві „зарубіжні“ постаті, що взяли участь в імпрезі. Решта, це свої канадійські люди... І так, від ліва до права сидять союзні ветерани: М. Мота, д-р Василенко, п. Ковальський, згаданий вже ред. Драган, біля нього особливо схвильований переживанням подій директор Канадійської Канцелярії інж. В. Коссар, керівник імпрези Ю. Карманін, із виявом повної готовності для призначеної місії керування святом, біля нього Д. Галиччін, о. Бенеш, Б. Зорич — надхненник союзової ідеї і діла в Канаді, В. Гіряк — піонер піонерів, подвижник УНСоюзу в Канаді, о. Марко, М. Юречків — довголітній союзний робітник.

Наліво:

Інж. В. Коссар, відомий громадсько-політичний діяч, реалізатор розбудови УНСоюзу в Канаді, святочним словом відкриває імпрезу.

Направо:

Керівник імпрези п. Карманін, перебравши провід імпрези, представляє гостям поіменно урядовців УНСоюзу та союзних діячів, представляє делегатів та представників Організацій, Преси, прочитає привіт, що наспіли з нагоди святкування УНСоюзу.

Наліво:
...„УНСоюз завжди допомагав і буде допомагати Україні в її визвольній дії, — твердив у своїй промові Д. Галичян під оплесками привітних.

Направо:
...„Я вірив і вірю в розбудову УНСоюзу в Канаді. Я передав надбання праці в чесні руки та радію, що зерно, яке я сів, дає щораз багатше жниво... — говорив В. Грняк, піонер УНСоюзу в Канаді.

Наліво:
Слово голови Відділу 432 М. Моти сповнене вірою та запалом для ідей Союзу! П. Мота великий „с о ю зовець”, гаряче бажає своєю вірою і союзним запалом окрилити всіх українців Канади.

Направо:
Останній говорив Б. Зорич, даючи ретроспективний перегляд досягнень і можливостей УНСоюзу в Канаді.

У розвагово-мистецькій частині виступала струнна оркестра М у з ичної Школи ім. Лисенка — під керівництвом проф. К о валева. Публіка з найбільшим захопленням вітала виступ оркестри, зокрема солістів молодого К о валева, Меца, нагороджуючи їх різними оплесками.

Черговою точкою був виступ гуртка пластових юначок „Блискавка”, що, зодягнені в полтавську кошу, вивели на сцені прегарну в'язанку веснянок із різних частин України. Хоровід веснянок дав ілюзію рідного села в Україні, викликав незабутнє враження.

Віра Кемпе рецитус „ДУМУ ПРО УНСОЮЗ”, у якій м. ін. сказано:

Ой чого це так бубни, фанфари гудуть?
 Ой кого вираджають у радісну путь?
 В наших ушах виспівують сотні Каруз:
 Це зростає в Канаді НАРОДНИЙ СОЮЗ!

Йди, Союзе, у добру, у сонячну путь,
 Молоді покоління з тобою ідуть.
 Друже, брате! Якщо ти в клопотах погруз —
 Пам'ятай: за тобою наш БАТЬКО-СОЮЗ!

ДОБА АТОМОВОЇ ЕНЕРГІЇ

Розділ з брошури „Сучасна цивілізація і атомова енергія”

Написав Х. Рябокін

„Атомова енергія може бути або благословенням, або прокляттям людства”.

Р. Оппенгаймер

Енергетичні ресурси

Усі ті винаходи, які зробило людство чи то в галузі пари, чи електрики, рухаються за допомогою якоїсь енергії: або енергії тепла, або енергії води чи вітру. Вітрова енергія дуже непостійна, і надіятися на неї зовсім не можна. Водяна енергія не скрізь є. Багато є таких країн, які взагалі не мають потужних рік чи водоспадів, що їх можна було б використовувати, як джерело енергії. Єдиною надійною енергією є теплова, яку дає різне паливо — вугілля, дерево, нафта, торф. Але й цьому паливу підходить кінець, а разом з ним підходив би кінець і нашій сучасній цивілізації, яка на цій енергії побудована.

За підрахунками фахівців, зокрема індуса, доктора Бгабга, опублікованими в роботах Женевської конференції з діянки використання атомової енергії для мирних потреб, виходить, що всіх світових запасів пального було всього коло 3647,5 мільярда тонн. Із цих запасів зужито, починаючи від найдавніших часів і до 1850 року — 17,5 мільярда тонн. Від 1850 до 1950 років, тобто за сторіччя, його уже зужито 330 бильйонів тонн. Лишилося ще 3300 бильйонів тонн. За підрахунками фахівців також відомо, що вживання пального збільшується щороку на 3-4 відсотки. Якщо й надалі темпи вживання пального не зменшаться, то тих його запасів, що є ще на нашій планеті, вистачить не більше як на сто років.

„Тому — каже д-р Бгабга — мусимо знайти нові джерела енергії, якщо хочемо, щоб світло нашої цивілі-

зації не гасло. До цього ж треба взяти під увагу, що й ці 3,300 бильйонів тонн пального розміщені нерівномірно по всьому світу. Є країни, що мають цього палива досить, а є такі, що уже сьогодні його не мають, і їхня економіка стоїть під загрозою. Так, наприклад, як виявилось на тій же Женевській конференції, Австралія має пального на 50 років і, коли взяти під увагу розміри її індустрії, — у неї гострої потреби в паливі немає. Зате Аргентина, хоч і має пального досить, але воно розміщене так далеко від населених центрів, що доводиться імпортувати вугілля з інших країв. Таке саме становище в Бразилії. В англійській спільноті ресурси палива можуть бути вичерпані протягом наступних 25-30 років.

І ось у таку критичну епоху для людства з'являється атомова енергія.

Децо про будову атома

Коли ми говорили про енергію пари й електрики, то свідомо не зупинялися на фізичній суті цих родів енергії, бо мали на увазі, що про парову машину і про основні явища в галузі електрики читач знає ще із середньої школи. Щождо атомової енергії, то хочу познайомити читачів принаймні з тими основними термінами й поняттями, без яких не можна розуміти літератури, присвяченої цій енергії.

Так що ж таке атом? Вивчаючи будову фізичних тіл, які нас оточують, учені прийшли до висновку, що всі ці тіла побудовані з дуже малих часточок, ніби будинок з цеглинок. Ці елементарні часточки, з яких побудовані всі речі у всесвіті, учені називали атомами. Атом — слово грецьке. Воно означає — неподільний. Атом такий малий, що його не мож-

ПРО „КЕНИ“ Й ПІГУЛКИ

Фейлетон

Написав Ікер

Мій приятель, мистець і професор, Антін Малюца, розповів мені такий факт:

Повів він свою 8-літню донечку до Метрополітального музею. Пооглядали всякі Єгипти і Бабилони, а далі зайшли до великого відділу, що носить назву „Середньовіччя“. А там, розумієте, в тому відділі, попід стінами, стоять страшні лицарі, від голови до п'ят закуті в залізу та мідяну зброю, зі списами й галябардами в руках.

А дівчинка, як їх узріла, так і скрикнула:

— Дивись, — каже, — татку, вояки в кенах! А в руках тримають кеновпенери!

— Що?.. Що ти таке говориш? — здивувався батько.

— Ну, кен - овпенери. Такі тінкси, що ними кени відкриваються...

Між іншим — дитина розуміє логічно: якщо можуть бути в „кенах“, тобто в бляшаних пушках, всякі шпараги, шинки, сардинка та інші консерви, то чому не може бути й військо „скеноване?“

А з цими консервами наравду велика вигода, зокрема для нас, сіромах, що провадимо старопарубоцьке господарство. Взяв „вігайстер“, відкрив коробку, пригрів, і маєш готовий обід. А є такі спеціали, що їх можна їсти просто з коробки, і не треба потім тарілок мити та полоскати...

Вигода страшенна!

Хоч кажуть учені, що перед людством розгортаються ще світліші перспективи, бо в недалекому, кажуть, майбутньому все життя переключиться з „кенів“ на пігулки (по-літературному — „пілюлі“). Тобто кожна річ буде в пігулках, чи в пілюлях, або, по-нашому, в таблетках. Передсмак усіх отих надзвичайних досягнень атомово-ракетної доби знайдете,

зрештою, у фантастичній повісті п-ні Людмили Коваленко п. з. „Рік 2245“.

От, скажемо, прийшли до вас гості на уродини, ім'янина чи на іншу урочисту оказію, а ви просите їх сідати, і кожному — тиць! — таблетку, тиць! — таблетку в зуби, або й півтаблетки, коли той хтось пішов на „даєт“. А гість проковтне таблетку і має „гуд тайм“. Бо в тій таблетці вже і „мартіні“, і джус, і грейпфрут, і перше, і друге, і десяте... Все сконцентроване в отакій манюсенькій пілюльці!

Вигода страшенна!

Ці ж пігулки, кажуть, знайдуть широке застосування і в матримоніальному секторі. От, проковтне тітка білу пігулку — і народить бойсика. А проковтне червону, і народить дівчинку. А проковтне, скажемо, зеленого кольору, і на світ приходять з парадною юний сумівець чи пластунрозвідчик після першої проби!

Подумайте — які широкі можливості! Вся цивілізація — в пігулках!

І хоч можливості будуть широкі і вигоди, безперечно, колосальні, я, людина консервативної породи, не дуже захоплений цим переходом від „кенового“ до „пігулкового“ етапу нашої цивілізації. Ще з „кенами“ півбіди, та під пігулками — я ніколи не підпишуся! Бо жадна, прошу вас, пігулка не заступить мені ані 100 грамів „смирнівки“, ні борщу, ні вареників, ні разового хліба або гречаної каші з квасним молоком!

І жадна, прошу вас, пігулка не заступить мені... ну, та нема чим журитися. Я вже того не дочекаю. От, колега Понеділок — той ще молодий фіфак, і різні дива може бачити на своєму віку!

Навіть такі пігулки, що заступлять вам читання календарів-альманахів...

на побачити навіть у найдосконалішій мікроскопі. Але все ж таки учені знайшли спосіб виміряти середній розмір атома. Виявилось, що його діаметр дорівнює приблизно $1/10^{10}$ сантиметра. Щоб уявити собі розмір атома, припустимо, що ми поклали підряд 10 мільйонів атомів у вигляді ланцюжка. Тоді довжина такого ланцюжка дорівняла б лише одному міліметрові. Хоч атоми дуже малі, але вони відрізняються між собою своєю структурою. На підставі теоретичних міркувань, перевірених на досвіді, учені побудували модель атома. Цей модель схожий на нашу соняшну систему. В центрі атома міститься його ядро, навколо якого — як планети навколо сонця — кружляють електрони. Відомо, що всякий електрон несе в собі насагу негативної електрики, найменшу, яка тільки існує в природі. Вільні електрони, рухаючись по провідниках, утворюють те, що ми зовемо електричним струмом.

Ядро атома складається з протонів і нейтронів. Протон має на собі насагу позитивної електрики, що дорівнює насазі електрона. Тому між протонами, які входять у склад ядра, і електронами, які кружляють навколо цього ядра, діють притягаючі електричні сили. Електричні сили, що виникають між електронами й протонами в атомі, взаємно знищуються. А щоб позитивні сили протонів взаємно знищувалися з негативними силами електронів, число протонів у кожному атомі мусить дорівнювати числу електронів, що кружляють навколо його ядра. Нейтрон є ненасажена часточка матерії. Маса нейтрона дорівнює масі протона, а маса цього останнього — масі атома водню, власне $1.67 \cdot 10^{-24}$ грама. Атоми фізичних тіл відрізняються між собою структурно в такий спосіб: до складу кожного атома входять електрони, протони й нейтрони, але не в однаковій кількості. Найпростішим атомом у природі є атом вод-

ню. Його ядро складається лише з одного протона, навколо якого кружляє лише один електрон. Далі йде хемічний елемент гелій, ядро якого складається з двох протонів і двох нейтронів. Навколо цього ядра кружляє два електрони. Кисень має ядро скомпоноване з восьми протонів і восьми нейтронів. Навколо ядра кружляє 8 електронів. Маса електрона настільки мала ($1/1836$ частини протона), що її можна й не брати під увагу, вивчаючи структуру атомів. Можна вважати, що вся маса атома міститься в його ядрі. Тому, що атом водню у своєму ядрі має лише один протон, його атомову вагу прийнято за одиницю. Звідсіль сума протонів і нейтронів, що їх має кожний елемент, дорівнює його атомовій вазі. Або, що те саме: атомова вага кожного хемічного елементу показує, у скільки разів цей елемент важчий за водень. Тому, наприклад, атомова вага гелію дорівнює 4, атомова вага кисню дорівнює 16. Атом урану у своєму ядрі має 92 протони й 146 нейтронів. Тому його атомова вага дорівнює $92 + 146 = 238$; навколо його ядра кружляє 92 електрони. У хемії чи у фізиці кожний елемент має свій порядковий номер. Цей номер дорівнює числу електронів або числу протонів, що їх має атом даного елементу. Тому водень має порядковий номер 1, кисень 8, уран 92 і т. д.

Тіла, що складаються з однакових атомів, зветься хемічно простими. До таких тіл належать, наприклад, водень, кисень, залізо, мідь, срібло і т. д. Різні атоми, комбінуючись у групи, утворюють молекулі так званих хемічно складних тіл. Так, наприклад, один атом кисню, сполучившись з двома атомами водню, дає молекулу води. Один атом металу натрію з одним атомом газу хлору дає молекулу звичайної кухонної соли, і так далі. Всіх хемічно-простих тіл відкрито 102. Всі вони складаються з електронів, протонів і нейтронів. Отже, з цих трьох елементів побудовано і той світ, який нас оточує.

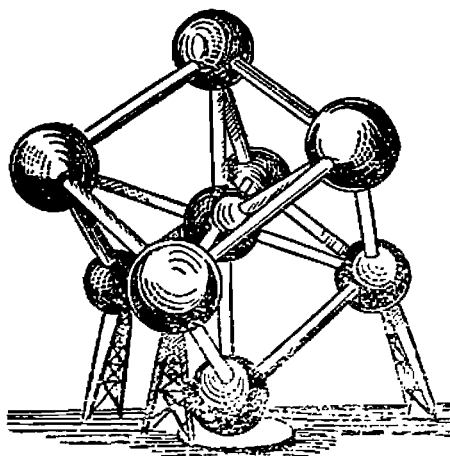
Найважливішою частиною атома, як уже сказано, є його ядро. Діаметр ядра дуже малий, порівнюючи з дія-

* В астрономії й фізиці зазвичай замість 100, пишуть 10^2 , замість 1000 — 10^3 , замість мільйона — 10^6 .

метром самого атома. Він становить лише $1/40^4$ цього останнього. Зате питома вага (стислість) ядра надзвичайно велика. Вона дорівнює приблизно 200 мільйонам тонн на 1 кубічний сантиметр. Коли б можна було зробити голку з ядрового матеріалу, то вона важила б коло десятих мільйонів тонн. Ось таку структуру має атом! Як же довідалися про те, що в його ядрі сховано так багато енергії і як знайшли спосіб цю енергію використовувати?

Радіоактивність

У 1896 році французький фізик А. Беккерель (1852-1908) цілком випадково помітив, що солі металу урану діють через непрозорі речі на фотографічну плівку, викликають світло у деяких предметів, нагрівають довколишній простір і діють на живі організми. Спостерігаючи дії урану, він прийшов до висновку, що солі урану виділяють із себе невидиме проміння, яке викликає описані вище дії. Через два роки (1898 р.) французькі вчені, подружжя Марія (1867-1934) і П'єр (1859-1906) Кюрі, відкрили солі невідомого елемента, які мали такі самі властивості, як і уранові, тільки дії цих нових солей були незрівняно сильніші. Пізніше Марія Кюрі виділила той невідомий елемент у чистому вигляді і назвала його радієм. Завдяки дослідям Беккереля і Кюрі встановлено, що справді уран і радій безперервно виділяють із себе невидимі промені. Ті хемічні елементи, що самовільно виділяють із себе потік променів, подібних до променів, що їх виділяє радій, дістали назву радіоактивних тіл, а саме явище виділювання променів названо радіоактивністю. Сьогодні цей термін — радіоактивність — доводиться часто чути у зв'язку з вибухами атомових чи водневих бомб, бо після вибуху цих бомб майже всі тіла довкола місця вибуху стають тимчасово радіоактивними. Вони тоді діють так само, як уран і радій. Зокрема, діють на живі організми. Першим, хто свідомо спробував на собі дію променів радію, був П'єр Кюрі. Він виставив свою руку на кілька годин під дію цих променів, вна-

Модель атома

слідок чого на ній появилася рана, яка не гоїлась декілька місяців. Після цього Кюрі почав робити досліди над лікуванням з допомогою радію деяких хвороб.

Згодом, крім урану і радію, відкрито й інші радіоактивні елементи: торій (М. Кюрі — 1896), актиній (Деб'єрн — 1899), польоній (М. Кюрі — 1898). Досі знайдено коло 40 радіоактивних елементів.

У 1934 році дочка М. Кюрі, Ірен, із своїм чоловіком Фредеріком Жолио́том, відкрила штучну радіоактивність, коли, під впливом променів радіоактивних тіл, стають на деякий час радіоактивними звичайні тіла.

Той факт, що під час радіоактивності виділюється тепло, привів учених до думки, що всередині радіоактивних тіл схована теплова енергія. Досліди показали, що ця енергія при звичайних умовах виділюється дуже поволі, і що вона є наслідком розпадання ядер в атомах радіоактивних елементів. А з цього зроблено висновок, що коли прискорити розщеплення цих ядер, то можна здобути велику кількість теплової енергії і потім перетворити її в механічну енергію. Так почалися активні досліди над можливістю використання цієї енергії.

Перший, хто поставив справу вивчення атомової енергії на реальний ґрунт, був знаменитий фізик і математик Альберт Айнштайн (1879-1955). Він цілком теоретично довів,

що всяке тіло, яке існує в природі, має в своїх атомах енергію. Айнштайн не лише довів, що ця енергія існує, а навіть дав у 1905 році свою формулу для її обчислення. Вона має такий вигляд: $E = mc^2$.

Тут E — означає енергію в ергах, m — масу тіла в грамах, c — швидкість поширення світла в сантиметрах. Відомо, що швидкість поширення світла дорівнює 300,000 кілометрів, або 3×10^{10} сантиметрів на секунду. Коли б ми поцікавилися, скільки, наприклад, має в собі енергії один кілограм маси будь-якого тіла: вугілля, дерева, каменю чи води, то користаючись Айнштайновою формулою, знайшли б:

$E = 1000 \times (3 \times 10^{10})^2 = 9 \times 10^{23}$
 ергів енергії.

Коли перевести цю енергію на кіловат-години, то матимемо:

$E = \frac{9 \times 10^{23}}{10^7 \times 1000 \times 3600} = \frac{9 \times 10^{23}}{36 \times 10^{12}} = 25 \times 10^9$ кіловат годин.

Отже один кілограм будь-якого тіла має в своїх атомах 25 бильйонів кіловат-годин енергії. Всі електривні ЗДА за 1954 рік виробили 544 бильйони кіловат-годин електричної енергії. Тому виходить, що в одному кілограмі всякого тіла є стільки енергії, скільки її спроможні виробити всі електривні ЗДА протягом 17 днів. Цю ж енергію можна здобути, спаливши три мильйони тонн вугілля.

Коли Айнштайн вивів цю свою формулу, то вона викликала не тільки захоплення, але й глужування. І це стосується не лише цієї Айнштайнової формули, але й всієї його теорії відносности (релятивности). А що найхарактерніше у відношенні критики теорії відносности, то це те, що найголосніші „крикуни” майже нічого в ній не розуміли. Такої долі зазнала теорія відносности головним чином тому, що її висновків не можна було перевірити на досліді. Навіть ту просту формулу, яку ми подали вище, перевірено лише через 40 років, 16 липня 1945 року, коли випробувано першу А-бомбу в Аламогордо.

Як добувається атомовая енергія?

Сьогодні ми знаходимося, так би мовити, лише на світанку атомової енергії, і тому нам дуже трудно передбачити ті можливості, які вона відкриває перед людством. Тепер для здобування атомової енергії використовується, по суті, лише два елементи: уран з атомовою вагою 235, який у науці позначається U-235, і штучно утворений елемент плутоній, який позначається Pu-239. У природі існує два урани: уран U-235 і уран U-238. Цього останнього урану в природі є досить, а U-235 у чистому вигляді не зустрічається, а існує він лише як домішка до U-238, і то в дуже малій кількості. А власне U-235 становить лише 1/140 частину або 0.7% U-238. Цей уран з атомовою вагою 238 для добування атомової енергії безпосередньо не вживається, а виділити з нього U-235 надзвичайно трудно. І коли б учені не знайшли способу перетворювати U-238 у плутоній Pu-239, то атомовая енергія була б настільки дорога, що користатися з неї для господарських потреб було б недоцільно.

Перетворюють U-238 в плутоній в основному так: з цеглинок графіту будують спеціальні споруди — реактори. Між цими цеглинками роблять канали, в які кладуть U-238. У центрі реактора вміщують невеличку частинку елемента берилію (Be-9), змішану з радієм (Ra-266). Радій, в результаті розщеплення ядер, видає зі себе промені, які вибивають з берилію протони, а ці протони розбивають атоми U-235, примішаного до U-238. Тоді частини розбитих атомів U-235 (протони) перетворюють U-238 у плутоній — Pu-239. Плутоній має таку ж властивість, як і U-235. Ядра його атомів можна розщеплювати і з них здобувати енергію. Перша атомовая бомба і була наповнена одним із цих елементів: або U-235 або Pu-239.

При переході U-238 у плутоній виділюється велика кількість тепла, яке й будуть надалі використовувати для господарчих потреб. Сам же плутоній і U-235 напевно будуть вживати лише для поважних державних цілей. От-

же сьогодні питання стоїть про використання лише тієї атомової енергії, яка є, так би мовити, побічним продуктом при виробленні плутонію в реакторах. Два таких реакторів діяли в ЗДА протягом останньої війни, але тепло, яке вони при цьому виробляли, не використовувалося.

У серпні 1954 року, як подає „ЮС Нюз енд Ворлд Ріпорт“, реакторів було: у ЗДА — 29; у Англії — 5; у Франції — 2; у Канаді — 2; у Норвегії — 1; у СРСР — 1; у Швеції — 1; у Швейцарії — 1. Будувалося на той час: у ЗДА — 9; у Англії й Франції — по 3, в Австралії, Бельгії, Канаді, Індії й СРСР — по одному.

В лютому 1957 року, як подає „Лайф“, у ЗДА в галузі атомової енергії картина була така: 1) у 1956 році вкледи уряду в розвиток атомової енергії зросли до 7 мільярдів доларів. 2) ЗДА мали 74 реактори в дії і 140 реакторів було в процесі будови. 3) Видобуток уранової руди подвоївся, порівнюючи з 1954 роком. 4) Приватна індустрія запропонувала побудувати сім реакторів без жадної допомоги уряду. 5) Комерційний атомовий пароплав знаходиться в конструкції. 6) Підводний атомовий човен „Навтлос“ проплив уже 50,000 миль; в процесі будови було шість атомових підводних човнів.

Більшість з тих плянів з 1957 р. були вже здійснені в наступному 1958 р.

Якщо до розпорядження людства буде дана не лише та атомової енергія, яка є побічним продуктом при добуванні плутонію, а і вся енергія, що виділюється при розщеплюванні атомових ядер самих U-235 і Pu-239, а також якщо ми навчимося перетворювати в атомову енергію не лише частину ядер урану й плутонію, а й всі їхні ядра і ядра кожного елемента в природі, тоді людство матиме необмежену кількість енергії.

Від Ідеї про атомову енергію до її використання

„Дивитися на атомову енергію лише з точки зору атомової бомби було б так же не вірно, як дивитися на електрику лише з точки зору „електричного крісла“.

Р. Капиця.

Історію розвитку атомової енергії можна починати від 1896 року, коли відкрито радіоактивність урану. Отже рік 1956-ий можна вважати за 60-ту річницю атомової енергії.

Р. Калдер, науковий редактор лондонської „Нью Кронікл“ і голова Бритійської Асоціації Наукових Письменників, подає такі відомості з історії винаходів: Для дев'ятнадцятиох найважливіших винаходів, зроблених між 1888 і 1913 роками, у середньому від появи ідеї винаходу до часу, коли був зроблений модель цього винаходу або почалося клопотання про патент, минало 176 років. Від часу, коли модель був зроблений або патент узятий, до часу, коли цей винахід мав комерційний ужиток, минало в середньому 50 років. Для винаходів, які появились перед 1930 роками, середній проміжок часу від моделю до комерційного вжитку дорівнював приблизно 33 рокам. Щодо атомової енергії, то перший період, тобто від часу, коли ідея про атомову енергію прийшла в голову А. Айнштайнові, 1905 року, і до „моделю“ винаходу, тобто до робіт німецького фізика Гана в галузі розбиття атомового ядра, 1938 року, минуло лише 33 роки. Друга стадія, від „моделю“ до „комерційного вжитку“ — тобто до 1945 року, коли зроблено першу пробу атомової бомби, тривала лише 8 років. Отже, від виникнення ідеї атомової енергії до її використання минув всього 41 рік.

Для того, щоб роз'яснити ці дані, треба мати на увазі три факти:

Поперше, на час виникнення ідеї атомової енергії освіта майже по всій земній кулі пішла в глибину народних мас. Над атомовою енергією і над її розвитком працювали буквально тисячі освічених людей. Зокрема в Америці під час другої світової війни на цю справу витрачено коло 2 мільярдів доларів.

Подруге, індустріалізація у всіх цивілізованих країнах світу набрала такого розмаху, що вона буквально виповнила собою побут, як окремої людини, так і цілих груп населення. Вона показала, які вигоди для людства дають винаходи. Суспільство вже свідомо чекало на винаходи і сві-

домо підтримувало їх. Сьогодні вже одно слово „модерний” підвищує вартість тієї речі, на якій це слово написано.

І потретьє, і це, на мою думку, найважливіше, уряди всіх країн не лише не гальмують технічного поступу, а, навпаки, свідомо й організовано стають на чолі цього поступу.

Щоб показати, як уряди і державні діячі ставляться в наші часи до науки й наукових винаходів, варто навести думки одного з найтипівіших державних діячів нашого часу, Вінстона Черчілла. У своїх споминах п. н. „Друга світова війна” він пише: „Це була захована війна, битви якої, виграні чи програні, лишилися невідомими для широких кіл громадянства, і результати їх навіть сьогодні, лише з величезним зусиллям, можуть бути оцінені в межах вузького кола фахівців. Це була перша війна такого роду в історії людства... Якби британська наука не виявилася кращою за німецьку і якби її дивовижні ресурси не були використані в боротьбі на життя й на смерть — ми могли б мати поразку”. Далі Вінстон Черчілл пише: „Я нічого не знав про науку, але я знав дещо про учених, і з обов'язку міністра давно навчився мати справу з речами, на яких не розуміюся. Але в усякому разі у мене було гостре відчуття того, що зможе допомогти і що зможе пошкодити, що зможе вилікувати, а що зможе убити... Для мене було досить схопити лише практичні результати, і в міру того, як науковий дорадник викладав мені свої думки — про все суттєве у цій галузі — я старався забезпечити їх своєю владою, щоб деякі з цих жахливих, малозрозумілих для мене винаходів набували форми реальних рішень.” Далі, описуючи ті жертви, що їх принесли англійці в обороні своїх міст від німецьких літаків, він підкреслює: — „Але всі ці шляхетні зусилля, високо в повітрі і в охоплених полум'ям вулицях міст, були б даремні, коли б британська наука не відіграла тієї незабутньої і вирішальної ролі.”

У дальшому ході війни, коли уряди Британії і ЗДА довідалися про успіхи німців у побудові атомової бом-

би, вони звернулися до своїх учених, щоб ті рятували ситуацію. Для цього американський уряд асигнував два мільйони доларів, зібрав усіх своїх найвизначніших фізиків, хеміків і математиків, усіх учених з цих галузей науки, передусім Айнштайна, Фермі, Бора і Гамова, і від того часу почалася в Америці організована робота над атомовою енергією.

Не лише уряди Америки і Британії зрозуміли важливість наукових винаходів. Це розуміє сьогодні уряд кожної держави. Тому відкриття атомової енергії стало монополем держав. Американський уряд лише кілька років тому відмовився від частини своїх прав на атомову енергію в користь приватних підприємств. Зголосилося 58 компаній, які взялися побудувати реактори потужністю 1,200,000 кіловат-годин. На думку сен. А. Гора, справа з побудовою реакторів на приватні засоби йде не так швидко, як цього вимагає час. Тому він заявив у Сенаті: „Ми втрачаємо темпи побудови реакторів для індустрії й цивільного вжитку, і якщо ми втратимо ці темпи на користь Росії, то це буде для нас катастрофою”.

Перший з реакторів для обслуговування виключно народного господарства пущено 1-го липня 1956 року. Цей реактор побудувала фундація „Atmour”. Завданням реактора є виконувати різні функції, починаючи від збереження харчів від псування і кінчаючи виробництвом годинників.

18-го жовтня 1956 року часописи і радіо подали вістку, що британська королева Єлисавета власноручно пустила в хід перший реактор Британії, призначений для обслуговування населення. При тому британські вчені заявили, що в 1975 році всі нові силові станції в Британії житимуться вже атомовою енергією.

Американська компанія „Нордерн Стейтс Пауер” оголосила 8-го лютого 1957 року, що вона, разом з дев'ятьма іншими компаніями, вирішила побудувати атомову силову станцію на 60,000 кіловат-годин, вартістю від 20 до 25 мільйонів доларів. Місце побудови тоді ще не було устійнене.

Подібні заходи побудови реакторів робляться в усіх більших державах світу. Їх будуть використовувати в галузях народного господарства, а крім того вони будуть обслуговувати медицину, агрономію, металургію, висушувати болота, наводнювати пустелі і т. д. Уже немає такої ділянки в людському житті, де не працювали б сотні, а то й тисячі фахівців над тим, як використати атомову енергію в даній галузі. Існує вже велика література про використання атомової енергії в народному господарстві.

Що може принести атомова енергія для людства

„Майбутність належить тому, хто зможе найбільше зробити для зменшення людських страждань“.

Льюї Пастер.

Крім тих благ, що про них сказано вище, атомова енергія може принести для людства й незчисленні нещастя. Відомий американський фізик Р. Орренгеймер каже, що коли він спостерігав вибух першої атомової бомби 16-го липня 1945 р. в Нью-Мехіко, йому прийшли на думку слова з індійської пісні про Бога: „Коли б відразу загорілися тисяча сонць у небі, то це було б так велично, як величний є Ти, Господи“. Такий величний і могутній був спалах. А коли друга атомова бомба вибухнула над живими істотами, то здавалося, що над світом загримів голос: „Я став смертю, що розторожила світ“.

Thomas E. Murray, член Комісії атомової енергії ЗДА, у своїй статті пише: „Щоб оцінити вагу і значення атомової енергії, досить уявити собі, що людина, уживши достатнє число водневих бомб, може зробити нашу землю зовсім порожньою“.

Президент Айтзенгавер у промові 20-го серпня 1956 р. заявив: „Ми є свідками того, як атомова зброя виросла у нову жакливу смертельну силу. Людство перший раз у своїй історії стало таким могутнім, що має силу припинити свою історію“.

Щоб зрозуміти ту тривогу за до-

ло світу, яка звучить у заявах цих відповідальних державних і наукових діячів, досить пригадати, що американці і британці під час другої світової війни скидали на Німеччину бомби, які могли завалювати цілі бльоки будинків. Атомова бомба, скинута на Гірошіму, була в тисячі разів сильніша від найбільшої бомби, скинутої під час останньої війни. Воднева бомба може бути в тисячі разів сильнішою від атомової бомби. А ми знаємо, що вже тепер може бути виготовлена бомба майже необмеженої сили.

Воднева бомба жаклива не лише тим, що вона силою свого вибуху спустошує велетенські площі землі, а ще й тим, що внаслідок цього вибуху утворюються радіоактивні опади, які потім розносяться по всій земній кулі. Небезпека радіоактивності є двох родів: небезпека, так би мовити, негайної дії і небезпека повільної дії. Небезпека негайної дії полягає в тому, що після вибуху ядрової бомби навколо місця вибуху майже всі тіла стають радіоактивними і вилучають із себе невидимі промені, що смертельно впливають на живі організми. Щоб запобігти смерті людей і тварин уже після вибуху, треба вживати спеціальних засобів впродовж декількох днів, тижнів, а то й місяців, доки припиняться штучна радіація. Небезпека ж повільної дії полягає в тому, що при вибуху водневої бомби з'являється у великій кількості, як продукт вибуху, радіоактивний стронцій ($Sr-87,6$). У звичайних природних умовах стронцій не є радіоактивний. Під впливом водневої бомби він набуває штучної радіоактивності, яка не припиняється довгими роками.

Деяка частина радіоактивного стронцію силою вибуху підноситься в стратосферу. Зі стратосфери стронцій осідає поволі назад на землю. Тут, на землі, його вдихують і ковтають люди й тварини, абсорбують рослини, з яких він знову дістається в організм людей і тварин. В кістках його активність збільшується, внаслідок чого кістки деформуються. Після великих і частих вибухів ядрових бомб може статися так,

що кістки людей і тварин по всьому світі почнуть руйнуватися.

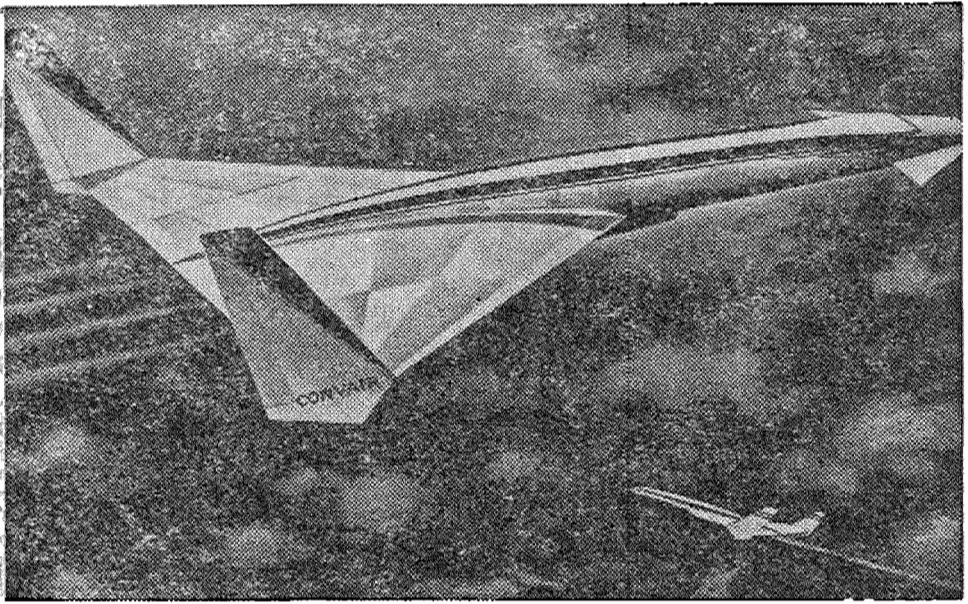
Ми дуже мало знаємо про те, що може принести атомова зброя, бо досліді над нею вимагають часу і найдосконаліших приладів, а головне — талановитих дослідників. Я навів тут лише один приклад із цілого ряду несподіванок, які може принести ця жахлива зброя нам і нашим нащадкам, але й цього прикладу, здається, вистачить, щоб глибоко задумався кожний. „Тому, каже Gadler, знаючи про наслідки, які дає вибух ядрової бомби, ні той, хто її виробляє, ні той, хто вирішує скинути її на Гірошіму чи Нагасакі, не може самовільно взяти на себе тягару відповідальності за її дії. Тягар цей занадто великий для однієї людини. Він великий для цілої групи людей, для групи науковців, державників, чи генералів”. Звичайно, що такі рішення можуть вносити лише парламенти.

Звичайно, наука, винаходи й різні вдосконалення є лише тоді позитивними, коли вони спрямовані на покращання людського життя, на зменшення людських страждань. Самий винахід, як сума наукових міркувань і вольових напружень, не є ні добрий, ні злий. Наслідки винаходу, його суспільна вартість залежать від способу використання. Навіть такий простий винахід, як ніж, можна вжити і на добро і на зло. Коли, наприклад, Alfred Nobel 1862 р. винайшов динаміт, то його старший брат сказав йому: „Мій дорогий Альфреде, забудь про свій винахід якомога скорше, бо він принесе тобі й людству лише розчарування”. А й у цьому, такому, здавалося б, злому винаході є дві сторони. Одна, коли динаміт уживають для зрушення скель і цим полегшують людську працю, а друга, коли його вживають для нищення людей.

Використання кожного винаходу не залежить від рішення самого винахідника. Воно залежить від рішення суспільства, часткою якого є винахідник. Правда, роля науковця-винахідника тут де в чому відрізняється від ролі звичайного члена су-

спільства. Науковець мусить правильно інформувати суспільство про свій винахід. Публічна opinio не може виносити свого вироку й мудро вирішувати про вжиток винаходу, коли не знає наукового процесу й значення нового відкриття. Вимагати від науковця цих правильних і об'єктивних інформацій — наше право і наш обов'язок у цей новий історичний час, коли все суспільне життя рухається винаходами. А після того, як ми одержали вірні й достатні інформації, ми, як суспільство, ні в якому разі не маємо права зняти з себе відповідальності за той чи інший ужиток винаходу й перекидати всі наслідки його лише на плечі винахідника, чи винахідників, як це дехто намагається зробити з винаходом атомової бомби. Як ілюстрацію до цього я навів Черчілла під час війни. Тут він відіграв ролю чесного й свідомого члена суспільства, а учений Ліндеман — ролю науковця, що також чесно інформував своє суспільство. На мою думку, в цьому й мусить полягати зв'язок між наукою і державою в атомовій добі.

Також клясичним прикладом того, яку ролю в нашу добу мусять відіграти суспільство, наука й держава, може бути дискусія, яка відбувається над радіоактивними опадами стронцію, про які ми тількищо згадували. Цю дискусію розпочав відомий учений доктор Альберт Швайцер, звернувшись до всього людства із закликком засудити атомову зброю і її випробування, бо вони, мовляв, несуть велике нещастя для людства. Докторові Швайцерові відповів член американської Атомової комісії, д-р Біллард Ліббі, спочатку в окремому листі, а потім, під тиском громадської opinio — у широкому інтерв'ю, яке він дав у травні 1957 року для журналу “U.S. News and World Report”. Д-р Ліббі заперечив ті чутки, які кружляють серед громадянства про занадто велику загрозу від опадів стронцію. Проти і за Ліббі виступило багато учених, і майже кожний американський часопис присвятив окрему статтю цій справі, роз'яснюючи своїм читачам головну суть дискусії.

Малюнок уявного пасажирського літака ЗДА 1970 року, що летітиме на висоті 80,000 стіп і робитиме 2,000 миль на годину.

Нарешті в дискусії взяли голос представники Конгресу й Уряду, заявивши громадянству, що справа з радіоактивними опадами взагалі є дуже поважна, складна і не зовсім з'ясована. Над нею працює міжнародна комісія при ООН, яка збирає відомості з усього світу, вивчає їх об'єктивно й дбайливо і свої висновки подає до відома ширшого загалу. Також в Америці над цим питанням працюють такі три поважні державні установи (не рахуючи різних приватних інституцій): Американська Академія Наук, Комісія в справі атомової енергії (АЕС) і окремих підкомітет при Конгресі. Ці установи будуть давати свої авторитетні висновки й роз'яснення, які братиме під увагу уряд і до яких мусить прислухатися громадянство.

Під впливом наукових дорадників і поінформованого суспільства президент Айзенгавер виступив на сесії ООН у грудні 1954 р. з пляном використання атомової енергії для мирних цілей. Він вніс проєкт, згідно з яким, поруч зі секретними атомовими установками, будувалися б такі реактори, які обслуговували б лише народні потреби. Це і є в остаточному ході розвитку атомової енергії головним при-

значенням цього надзвичайно важливого винаходу. В першу чергу атомова енергія мусить бути використана для піднесення добробуту індустриально недорозвинених країн. Якщо в цих країнах не поробити атомових реакторів, то їхні атомові підземні багатства будуть експлуатуватися іншими країнами, а самі вони ніколи не виб'ються з-під чужоземної залежності.

Крім питання про індустриально-відсталі країни, стоїть ціла низка інших незвичайно важливих проблем, які можна вирішити лише з допомогою атомової енергії. Ось хоч би проблема прохарчування людства. Відомо, що на земній кулі проживає коло 2,506,934,000 людей. До 1957 року, при нормальних умовах, їх мусить бути не менше, як 3,000,000,000. Щоб це населення прохарчувати, треба розмістити природні багатства по всьому світу в такий спосіб, щоб в одному районі світу селяни не вимирали від неврожаїв, а в другому не убожіли від надпродукції. Звичайно, для цього потрібна не лише добре розвинена індустрія і техніка, але й добра організація. Але і в цій ділянці, без сумніву, ми йдемо вперед. Ми

вже маємо потужні організації, а серед них у першу чергу Об'єднані Нації, які працюють над упорядкуванням міждержавних відносин. І коли спитали англійського професора Арнольда Тойнбі, яку прикмету ХХ сторіччя він вважає за найголовнішу, той відповів: „У широкому потоці історії це століття будуть згадувати в майбутніх віках не як століття політичних конфліктів чи технічних винаходів (навіть атомової бомби), а як століття, у якому суспільство відважилося думати про добро усьо-

го людства, як про практичну реальність”.

Це і є запорукою того, що людство вибере правильний шлях у цих надзвичайно складних, спокусливих і заплутаних обставинах — і врятує себе від самознищення. Щоб цим шляхом найпростіше і при найменшому числі жертв та зусиль людство приплило до щасливих берегів, воно мусять вручити свою долю в руки науки і праці. А щоб ці два човни — наука і праця — не збивалися з дороги й не робили зайвих закрутів, ними мусять керувати мудрі державні мужі.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. D. Ayres, “Social Attitude Toward Invention”, Amer. Scientist, Oct. 1955.

2. R. Calder, “Science in Our Lives”, The Amer. Library, 1955.

3. A. Snell, “Geneva, Diary, August 8-20 1955” Amer. Scientist, Oct. 1955.

4. М. Галаган, Атомістично-молекулярна теорія”, Прага, 1925.

5. М. Хусинський, Атом та його енергія”, Вид. „Прометей”, 1946.

6. О. З. Жмудський, „Енергія атомового ядра та її застосування”, Київ, 1955.

7. Х. Рябокін, „Про атомову енергію та її дослідників”, „Нові Дні”, травень, 1955.

8. W. Heisenberg, “Nuclear Physics”, Philos. Library, New York, 1949.

9. O. Oldenburg, “Introduction to Atomic Physics”, New York, 1949.

10. — — “U.S. Ahead in “Atomic Olympics”, “U.S. News and World Report,” August 12, 1955.

11. — — “Atomic Power”, “Time”, June 18, 1956.

12. “The Age of Research”, “Time”, July 9, 1956.

13. Capt. B. Leyson, “Atomic Energy in War and Peace”, N. Y., 1952.

14. J. M. Fletcher and Hudswell, “Geneva: Chemistry”, Scient. American, October 1955.

15. C. A. Mowshn, “Geneva: Biology”, Scient. American, Oct. 1955.

16. R. A. Charpie, “The Geneva Conference”, Scient. Am., Oct. 1955.

17. Збірник статей, “The Engineering in the Atomic Era”, American Engineer, Nov. 1956.

19. — — “More Atomic Progress”, A Report. Life, Febr. 18, 1957.

АТОМОВИЙ РЕАКТОР

Головною структурою атомового реактора є маса графіту з кусками урану, розложена в регулярних відступах у ньому. Якщо реактор має продукувати тепло, потрібно для цього певних середників для збирання тепла. Осягається це так, що під тиском пропускається газ через структуру графіту і гарячих кусків урану і в той спосіб загрітий газ уживається для кип'ятіння води, перетворення її в пару.

Розглянемо тепер, що діється з нейтронами, які розбивають атоми.

Починаємо з двома чи трьома нейтронами з кожного розбиття атома, а один з них мусить спричинити даліше розбиття, щоб задержати в дії ланцюгову реакцію. Інші нейтрони будуть зловлені (заабсорбовані) атомами урану 238, або атомами інших складників реактора. Деякі продістануться назовні. Якщо граніт і куски урану, які творять ядро (серцевину) реактора, є малого формату, тоді багато нейтронів продістануться назовні, тобто втече, так що небагато залишиться для того, щоб втримати ланцюгову реакцію. Але зі зростом цього ядра пропорція страчених нейтронів зменшується. Коли ця пропорція зменшувати до такого ступеня, що всередині ядра залишиться достатня кількість нейтронів для продовження ланцюгової реакції, тоді ядро реактора досягло своєї критичної величини. Деяко менша величина не зумовить ланцюгової реакції; деяко більша — забезпечить реакцію і в додатку залишиться деякий надмір нейтронів.

Практичний реактор мусить бути більший критичної величини, щоб забезпечити надмір нейтронів, потрібних на початку для прискорення реакції. Не можна, однак, допустити до великого надміру нейтронів, бо виділюване з розбиття атомів тепло

буде завелике, і реактор занадто нагріється. Тому потрібно певних середників, щоб контролювати реакцію в моменті, коли досягне вона потрібної нам величини. Осягається це в той спосіб, що до ядра (серцевини) реактора вкладається певні елементи, які мають властивість абсорбувати нейтрони. Таким елементом являється бор, що просто похлює нейтрони. У практиці бор змішується зі сталлю і у формі круглих штабок вкладається у ядро реактора. Чим далі просувати штабки досередини, тим більше нейтронів буде заабсорбовано атомами бору, тим менше залишиться їх для розбиття атомів урану 235. В цей спосіб можемо регулювати величину реакції так само, як можемо регулювати величину вогню у печі кількістю допущеного повітря і величиною отвору комина. Якщо штабки бору просунути відповідно глибоко, можна цілковито припинити реакцію, бо всі нейтрони будуть заабсорбовані бором. Відповідний прилад з боросталевими штабками уміщений в такий спосіб, що в разі якогось випадку він автоматично падає до середини ядра реактора і гасить (припиняє) електричний струм, коли елект-

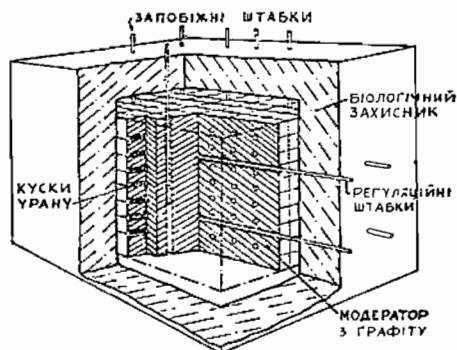

РИС. 1

рична лінія невідповідно залучена чи переобтяжена надмірним струмом.

Під час реакції одержуємо т. зв. продукти розбиття (розщеплені атоми урану 235), які є дуже радіоактивні. Радіоактивність є небезпечна для здоров'я організму і її надмір спричиняє поважні комплікації, а то й смерть, тому потрібно проти неї забезпечитись. Навколо реактора будується споруда з бетону, стіни якої сягають кілька метрів товщини. Бетон абсорбує радіоактивність до тієї міри, що назовні його нема небезпечки для живих організмів. Отже бетонова споруда є невід'ємною частиною реактора і носить назву „біологічний захисник”.

Реасумуючи сказане вище, перегляньмо головні складники атомового реактора (рис. 1). Назовні маємо масивну споруду з бетону, яка творить біологічний захисник. Всередині цієї споруди є т. зв. модератор з граніту, який сповільнює швидкість нейтронів. В регулярних відступах уміщені в графіті куски урану, який є нашим паливом. Уран є у формі круглих прутів, уміщених в металевих рурках, герметично замкнених. Уран і металева рурка творять разом т. зв. елемент палива. Під час розбиття атомів, тобто під час реакції, металеві рурки нагріваються до дуже високої температури. Пропускаючи газ попри ці рурки, відбираємо нагротомаджеке тепло через нагрівання газу, яким з черги кип'ятимо воду. Вкінці маємо регуляційні і запобіжні боро-сталеві штабки для регуляції величини реакції і для її цілковитого припинення в разі потреби. Насувається питання: звідки беруться нейтрони, потрібні для старту реакції? В кожному місці на землі завжди є в русі певна кількість вільних „зблуканих” нейтронів, яких вистачає

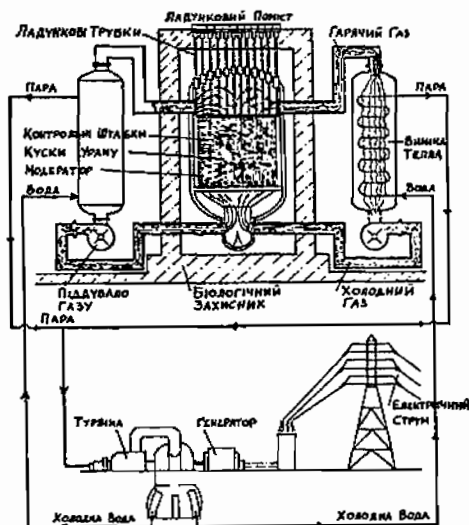

РИС. 2

для старту реакції. Для певности, одначе, вкладається до реактора т. зв. джерело нейтронів, яке постачає потрібну їх кількість.

Це найголовніші складники атомового реактора, завданням якого є продукувати тепло. Використання цього тепла відбувається вже в нормальний спосіб, тобто нагрівається ним воду, перетворюючи її в пару, а паром порушується турбіни і електричні генератори. Кінцевий продукт, електричний струм, нічим не відрізняється від струму, одержаного в конвенційний спосіб.

На рисунку ч. 2 показано схематичне сполучення атомового реактора з водними і газовими рурками, турбінами і електричною сіткою. На описаній нами вище засаді збудовані і діють перші атомові реактори. Очевидно, що в дальшому їх удосконалюється, роблячи їх якнайбільш економічними.

За англійськими матеріялами
подав **В. О.**

АТОМОВА ЗБРОЯ І ВОЄННА СТРАТЕГІЯ

Написав Зенон Стефанів

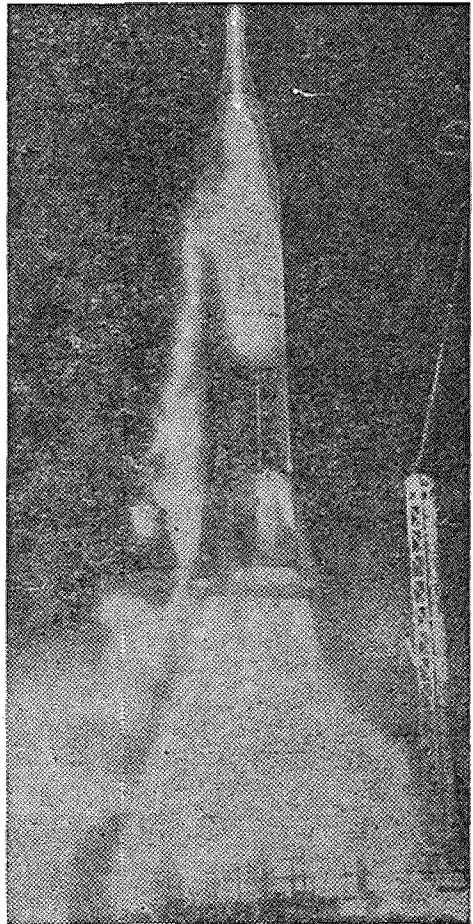
Кожна галузь людської праці має свої незмінні права, не зважаючи на різноманітність форм діяння. Також права війни, як і стратегії, не змінюються, — змінюються натомість способи ведення війни і воєнних дій. Мету і способи ведення війни намічає політика, а стратегія діє найсильнішими засобами для досягнення тієї мети.

Стратегія — це суцільне мистецтво орудування збройними силами, що пов'язує в просторі і часі поодинокі операції, — і як кожне мистецтво є творчістю виключно індивідуальною. Творить її головнокомандувач із генеральним штабом, спираючись на незмінних засадах воєнної штуки.

Воєнне знання має свою теорію і практику. Теорія дає наукові основи для практичної служби, а практику здобувається шляхом досвіду і різноманітних вправ. Великий воєнний теоретик Клявзевіч точно окреслив, що кожна воєнна дія є особливим випадком і відбувається в небезпеці, в непевності, при постійних суперечностях. Це стосується спеціально до командувачів і старшин штабів великих військових частин і операційних з'єднань. Вони мусять мати повне тактичне, операційне й стратегічне знання, що дають глибоке зрозуміння прав війни і основ воєнного мистецтва.

Новочасна війна визначатиметься двома найістотнішими прикметами — величезною рухливістю наземних та повітряних військ і потужністю атомових засобів боротьби. Маси танкових і мотомеханізованих військових сил та глобальний засяг бомбардувальників і понадзвукових винищувачів спричинили навальне збільшення значення часу при рівночасному обниженні вартості простору.

Можливість цілковитого знищення атомовими вибухами великих обшпирів створила нову школу воєнного мислення. Однак, переміни форм боротьби, що постали у висліді нових бойових засобів, не змінюють зовсім самої природи війни, а тому й основні засади стратегії остаються незмінними.

Балістична американська ракета „Ат-ляо”, випущена із бази в Кейп Канаверал.

**
*

Від серпня 1945 р., коли над Гірошімою і Нагасакі вибухнули бомби, що стали причиною негайної капітуляції Японії — почалася атомово ера в житті нашої планети. Не минуло й кілька років, як світ довідався про винайдення ще могутнішої зброї атомового типу, а саме — водневої бомби. З того часу й почалися революційні зміни в мілітарній ділянці.

Щоб ілюструвати нищівну силу атомового вибуху, подамо проглядне порівняння: найбільша летунська бомба з кінця минулої війни мала 10 тонн вибухового матеріалу, атомові бомби, скинені на Японію, були в 2,000 разів сильніші, а воднева бомба в 2,000 разів сильніша від тих останніх. 15 водневих бомб, викинутих на найбільші міста Франції, можуть охопити своїм нищівним засягом майже цілу країну; для досягнення таких самих наслідків потрібно було б 3 тисячі атомових бомб. Тільки 28 водневих бомб, скинутих на північно-східню територію ЗДА, могли б спричинити знищення і розлад двох третин американського промислового потенціалу. Далі, взявши теоретично, для знищення совєтської індустрії, комунікаційних і адміністраційних центрів потрібно було б приблизно 200 водневих бомб. Продукція такої кількості є в конкретних межах спроможности західнього світу. З цього здає собі справу вся кремлівська компанія на чолі з Хрущовим, який час від часу любить погрозити.

За сучасною військовою класифікацією, атомово зброя має бути уживана на щаблі стратегічному і тактичному, — натомість воднева є передусім зброєю стратегічною, тобто тотального знищення.

До стратегічної атомової зброї належать водневі бомби і стрільна, транспортовані далекосяжними літаками, ракетами далекого й середнього засягу та атомовими підводними човнами; до тактичної — атомово бомба, транспортована авіацією близького лету, атомово гармата та керовані стрільна і ракети з атомовими головками.

Загальний потенціал атомової

зброї складається з таких елементів: сировини, промислу і людей, здатних до продукції тієї зброї, а далі з кількості випродукованої, готової вже зброї. Сама продукція — це тільки частина проблеми. Крім посідання атомової зброї, треба ще мати засоби, щоб її скинути на ворожу територію. Таким засобом є покищо стратегічне летунство із своїми розкиданими по цілому світі базами і атомово підводна фльота, в засязі яких знаходиться дослівно увесь Совєтський Союз. Совєтське стратегічне летунство далеко відстає від американського, а міжконтинентальні ракети, що їх мають уже обидві сторони, є тільки в першій ужитковій стадії.

**
*

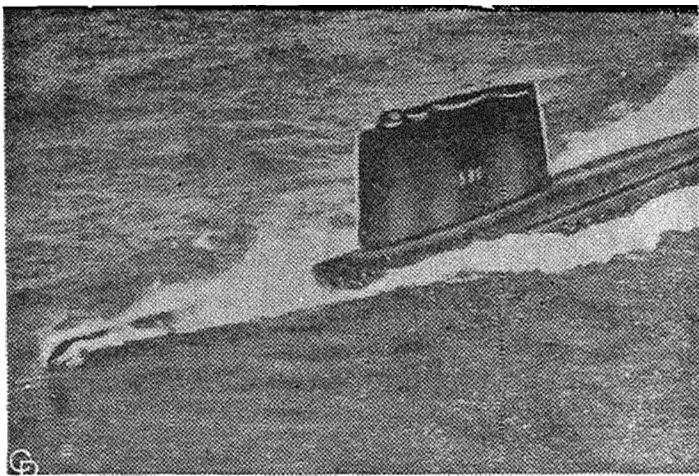
Сучасні воєнні теоретики представляють собі майбутній світовий конфлікт, як гльобальну війну між Сходом і Заходом, або, інакше сказавши, війну двох коаліцій менших і більших держав, очолюваних ЗДА і СССР.

Теперішній стан холодної війни військовою мовою можна назвати збройним поготівлям, з огляду на наявність атомової зброї, — тепер наймогутнішого засобу боротьби. Це є одинока сила, з якою числиться Совєтський Союз, як також і найголовніший чинник в стратегічних калькуляціях обох сторін.

Доки ЗДА мали атомовий монопол, ця зброя могла бути відстрашуючим аргументом у світовій політиці. Одначе, після того, як Совєтський Союз дійшов до її посідання і розбудовує тепер стратегічне летунство, ситуація радикально змінилась — тепер страшать уже обидві сторони.

Стара концепція ведення триетапної війни — удержання позицій, зосередження сил і розвиток успіху, — тепер уже нереальна. Тим самим не може існувати у воєнній науці й теорія ступневого наростання темпів у веденні бойових дій, що було властивістю всіх дотеперішніх воєн, в яких противники взаємно себе виснажували.

Характеристичною новою рисою атомової стратегії є спроможність противників нагромадити і охоронити

Американський підводний атомовий човен „Трайтон”, найбільший цього роду корабель світу.

руйнуючу зброю таких типів і в такій кількості, які дозволять застосувати її відразу на початку війни.

Воєнні теоретики вважають, що атомові війна відбуватиметься в двох основних фазах. Перша — це атака на підставі плянів, виготовлених під час миру, що має на меті завдати ворогові максимальних втрат. Вони не припускають, що під час першої кризи котрийсь із противників може заломитись. Після перших ударів наступить друга фаза, коли вжиті будуть усі роди збройних сил, що перейдуть до систематичних акцій, подібно, як було це в другій світовій війні.

В теперішній політичній ситуації необмеженої тотальної атомової війни треба сподіватися між ЗДА і ССРСР тому, що ЗДА прийняли засаду пов-

ної відплатної акції на випадок совєтської агресії.

Зміни у військовій ділянці мають великий вплив і на політику. Страх перед знищенням атомовою зброєю спричиняє те, що обидві сторони намагаються уникати конфліктів, які можуть привести до глобальної війни. Через те над цілим світом лежить тягар незвичайно трудних проблем, яких не можна розв'язати дипломатичним шляхом та взаємними усміхами й візитами. З другого боку, такий стан безконечно існувати не може, і війна мусить вибухнути.

Кінцеву перемогу осягне та сторона, яка матиме не тільки матеріальну та технічну перевагу, але й зуміє на добровільній основі об'єднати якнайбільше народів.

І В НАШІ ДОБІ ТРАПЛЯЮТЬСЯ ПРИГОДИ

Дуже часто говориться про те, що з приходом модерної технології пригодиницька романтика зникла з нашого життя; що назавжди минулись ті часи, коли відважні люди плвли човнами-, „кену” по бурхливих водах непозначених на мапах рік, досліджуючи дикі околиці; або коли сивий і загартований проспектор, з усім своїм доробком на спині мула, несподівано натрапляв на знахідку, що робила з нього мільонера. Але насправді ще й у нашій добі трапляються пригоди. Заповзятливі люди, готові на великий ризик, ще й досі роблять важливі відкриття. Хоч вони й не схожі тепер на дослідників, але все таки чимало успішних підприємців, яких можна зустрінути на Бей Стріт у Торонті чи на Джеймс Стріт у Монреалі — це люди, які завдячують своє майно сміливим подвигам.

Канадійська радійна промисловість — а разом з тим і служба охорони здоров'я в цілому світі — завдячує свій бурхливий розвиток саме такій сміливій пригодиницькій спробі, здійсненій менше як 30 років тому. Героєм тієї історії є Джілберт ЛяБін, нині статечний і багатий гірничий інженер, але в своїх молодших літах один з найбільших дослідників, які будь-коли перешукували канадійські пустелі.

Джилберт навчився дослідницького ремесла від свого дядька, Джеймса ЛяБіна, який на переломі століття був одним із провідних людей у щойно започаткованій гірничій індустрії Північного Онтеріо. Саме з цим дядьком Джилберт ЛяБін вибрався у свою першу подорож, коли йому було тільки 16 років. З того часу протягом понад двох десятиліть він працював у копальнях срібла і золота в околицях Кобалту, Гейлібері і Поркюпайну, відбуваючи лише принагідні подорожі на Захід.

Одного дня на бібліотечній полиці урядового департаменту Джилберт ЛяБін знайшов звіт з подорожі д-ра МекІнтоша Бела і д-ра Чарлза Кемсела до берегів озера Грейт Бер, у Північно-Західних Територіях, в 1900 році. Це — дика арктична околиця,

до якої вперше добився в 1769 році Самюел Гірн з компанії Гадсон Бей, а потім досліджував її Александер Меккензі у 1789 році. Звіт Бела-Кемсела вказував на те, що на скелястих берегах озера Грейт Бер мають бути зложища срібла й міді.

У 1929 році пілот висадив Джилберта ЛяБіна на березі озера Грейт Бер. Це, очевидно, був вигідніший спосіб, ніж подорож пішки чи човном, яку відбули Бел і Кемсел. Але досліджування замерзлої пустелі було таке ж важке, як і будь-коли раніше. Ця перша поїздка переконала ЛяБіна, що околиця озера Грейт Бер справді криє в собі величезні багатства.

Рік пізніше він повернувся до цього озера, тим разом із своїм співником, Чарлзом Сен Полом. І знову їх привезено літаком і висаджено за декілька миль від озера. Решту дороги вони відбули пішки, тягнучи 1,500 фунтів вантажу на санях. Протягом шести тижнів мандрівки вони йшли понад берегом озера. Одної днини Чарлз Сен Пол захворів, і вони мусили отаборитися над затокою Іко.

Це був один із тих фантастично-щасливих моментів, які інколи трапляються сміливцям. Щоб хоч частинно скоротити час цієї примусової затримки, ЛяБін почав досліджувати околицю. І під час однієї з таких коротких мандрівок у місці, яке має тепер назву ЛяБін Пойнт, відкрив потужну жилу „пічбленд”, тобто руди, яка містить у собі радій.

До цього часу єдиним джерелом радіо були зложища цієї руди в Яхимові, в Чехо-Словаччині, та в Бельгійському Ковго. Весь запас радіо в світі обраховували на яких 600 грамів (трохи більше як 20 унцій), а ціна одного грама становила 70.000 доларів. Через три роки після відкриття рафінерії для канадійської руди „пічбленд” у Порт Говп, Онтеріо, ціна радіо обнизилася майже на половину. Тепер уже нема небезпеки, що службі охорони здоров'я в цілому світі будь-коли забракне радіо для лікування пістряка.

(„Канадійська Сцена”)

НЕЗДОРОВІ ВПЛИВИ НАШОЇ ДОБИ НА ЛЮДСЬКУ ПСИХІКУ

Написав д-р Роман Осінзук

На час останніх 20-30 років нашого життя припала доба найбільшого розвитку технічної індустрії, яка, на кожному кроці допомагаючи людині поборювати життєві перешкоди, все більше віддалює людство від первісних умов його природного існування. Цей шалений людський поступ, неспівмірний із поступом інших тварин на землі, створює умови, при яких наше життя стало багато відміннішим від того, яким ми ще жили зовсім недавно. Те, про що ми не сміли навіть мріяти вчора, сьогодні стало дійсністю, а те, що стане дійсністю завтра, вже страшить нас своєю несподіваністю і повною нашою непристосованістю до неї. Людина все глибше протискується в тасмниці життєвих законів і робить головокружні відкриття, радикально змінюючи недавні взаємовідносини всього живого на землі, чимраз сильніше підпорядковуючи собі те, чому ще вчора сама підлягала.

Цей раптовий скок у бік розгадування тасмниць природи, зробивши людину паном ситуації на землі і створивши для неї маси нечуваних вигод, рівночасно зробив людину рабом тих від'ємних прикмет, які мають у собі ці вигоди. Вже сама раптова зміна обставин, у яких опинились зовсім невідготованими до них людські маси, починає лякати їх, а це різко ставить їхню психіку у конфлікт із психікою тої модерної людини, яка готова летіти не тільки на Місяць, а й не знати куди поза нього. Ця раптова зміна людських відчущань створює загрозливий стан для людського здоров'я, і про цю важливу річ ми хотіли б, бодай у загальних рисах, поговорити.

Гіпертрофічна технологія, полегшуючи людське життя й оточуючи його мережею всякого роду вигод, створює серед людства стан автоматизму, який дедалі зростає. Цей гіпертрофізм навіть виробив свою технократичну філософію, згідно з якою найвигідніше життя є найліпшою, найідеальнішою його формою. Проте, як доводять факти, це стоїть у повній суперечності з досвідом минулого, а саме з тим, що життєві змагання тренують і ушляхетнюють людський характер. Автоматизм рівночасно привчає людину до одоманітного способу життя, стираючи при тому до деякої міри з лиця землі життєві ідеали, що присвічували людству упродовж низки століть. Нарешті, механізація праці може довести в недалекій майбутності до того, що людина стане непотрібною в технічній продукції. Її заступлять автомати, роботи. Як же ж тоді почуватиме себе людина, яку ціну матиме у своїх власних очах, коли стане зайвою серед тої цивілізованої обстанови, в якій живе?

Вже тепер маємо діло з так званою телевізійною неврозою, яка виросла на тлі вигоди мати в хаті все із зовнішнього світу, але яка невпинно працює на шкоду родинного життя, забиваючи все глибше клин у зв'язок поміж батьками й дітьми. Вдень батьки перебувають на праці, а діти в школі. Увечері батьки й діти збираються біля телевізії. Але, як це не дивно, вона не тільки не зміцнює родинних зв'язків, а, навпаки, нищить їх. Сидячи разом із батьками біля телевізії, але не маючи тим самим часу почути від них якихось виховних завваг, обговорити разом з

ними спільні родинні справи, навіть не маючи часто змоги поведеряти разом з ними, діти все більше відзначаються від родинного життя і відчужуються від родини. Це приводить до того, що, втративши родинні зв'язки, діти, під нищівним впливом телевізійних візій, шукають тих зв'язків інстинктивно поза хатою серед вуличної молоді, злочинних банд, так званих „генгів”, або серед всякого роду „приятелів чи „приятельок”, спритно підсовуваних їм продавцями наркотиків і порнографії. Як бачимо на цьому прикладі, техніка входить не тільки у людські хати, але й в людські душі, до непізнання перероджуючи їх.

Інший приклад шкідливого впливу машини на людську психіку можемо знайти хоч би в такому зовсім невинному, здавалося б, механізмі, як авто. Техніка дає можливості цьому механізмові розвивати шалену швидкість, а це зроджує в людині, особливо серед молоді, нездорові емоційні почуття, які, впарі з різними технічними удосконаленнями, як, наприклад, із магнічним „пуш-буттон”, а також із дуже поширеними в нашій добі асекураціями, гасять у людині здоровий розум, вроджене почуття обов'язковості та виховані релігійні внутрішні накази відповідальності, і роблять її фаталістом, вселяють в неї безмежне довір'я до машини та провокують її до одчайдушності й до розвивання забороненої злочинної швидкості. На цьому прикладі так само бачимо, як завеликі технічні удосконалення та індустріальний поступ, даючи людині вигоди, приводять її до психічного переродження, бо в своїй натурі вона має вроджене почуття постійної настороженості та чесного змагання із силами природи.

Навіть досягнення людини в царині здобування енергії через розбиття атома приводять до головоболівних можливостей використання цієї енергії в механіці. Вже тепер існують казкові атомові двигуни (хоч би в славних американських підводних човнах), а винахідники пророчать, що в недалекому майбутньому атомова енергія буде прислужувати людині на кожному кроці. Проте, ця щасли-

ва сторона медалі атомової енергії має й відворотну, дуже фатальну сторону. Ще зовсім свіжі в нашій пам'яті спогади про Гірошіму й Нагасакі, а те, що кожного дня пишеться в пресі про променисту енергію та про її впливи на наше життя, на гени, на їх мутацію, про наслідки цієї мутації в наступних людських (і не людських) поколіннях, про майбутню атомово-нуклеарну війну — все це викликає в кожного непевність за завтрашній день і душевну тривогу, а в деякого й шалений страх, що межує з панікою.

Гарячка, що бурхливим кітлом кипить довкола технічної винахідливості й технічної індустрії, знайшла собі місце для наслідування в гарячих людських мозках інших ділянок суспільного життя. Візьмімо хоч би ділянку зв'язків людини з людиною.

Для порозуміння між людьми існує усне або писане слово, мова. Ще донедавна з поняттям друкованого слова або слова, виголошеного екс катедра, в'язалося поняття високої ідейності, моральності, релігійної чи чистої суспільної науки. Друковане слово або слово, проголошене суспільним, церковним чи науковим проповідником, було зерном правди, символом вищої справедливості, синонімом святості ідей та поетичного лету. З поняттям друкованого органу, за рідкими лише винятками так званої „жовтої преси”, до якої всі ставилися з презирством і огидою, в'язалося поняття боротьби за правду, плекання суспільної етики, гуманності, вищих ідеалів, релігійної моралі. Це було вчора. Сьогодні людське слово щораз частіше стає до послуг крикливих, облудних кличів, сенсацій, перекуства, брехні, явного злочинства. З ростом людського поступу чуємо інколи це слово звідусіль: з радіових передач, з патефонових платівок, у телевізії, в фільмах, з різного роду інших механічних голосників.

Зріст нездорової пропаганди привів до того, що людина, яка звикла прислухатись лише до добрих кличів, почала мимоволі піддаватися всяким сугестіям нездорового характеру. Слова, оповиті густою мрякою брех-

ні, у викриках з телевізії чи видруковані грубими буквами в пресі, знайшли зацікавлене вухо в масах слухачів і читачів, зацікавлене око в масах. Особливо серед молоді. На такому облудному підложжі вирости всякі „ізми”: фашизм, нацизм, більшевизм, комунізм. Таким облудним способом пропаганди і брехливого самозахорання дійшли в наших часах до влади різні тирані. Ще свіжі в нашої пам'яті спогади про те, як Гітлер, за допомогою засобів новітньої пропаганди, зумів намовити такий солідний і заслужений в історії людства народ, як німці, до страшного у своїх наслідках нацизму з усіма пов'язаними з ним аномаліями: людоненависництвом, нечесним расовим шарлятанством, заборонами визнавати ту чи іншу релігію, накиданням народам Сходу, а в першій черзі нам, своїй політичній зверхності та колоніально-кріпацької підлеглості Німеччині і т. д. Мало чим різниться від цього гітлерівського нацизму сталінсько-хрущовський більшевизм, який, завдяки малій відпорності людських мозків, не тільки не сходить з лиця землі, а все більше вростає в силу. Провідники більшевизму внесли в людську психіку таке переродження, яке переростає всі інші життєві аномалії. Особливо згубно впливають на людську масову психіку теперішні большевицькі диктатори, які погрожують за допомогою атомових і водневих бомб втопити світ у морі крові й сліз. Деякі із згубних аномалій, викликаних кличами про так зв. дискримінацію або хитрою стратегією деяких спритних робітничих „босів”, подибуємо в далеко меншому, правда, масштабі, також в Америці.

Чи може людство, попавши в такий катаклізм, встоятися з своїми гаслами гуманності, свободи і щастя на землі?

Є ще деякі причини, що викликають забурення в людській психіці або її переродження. З цих причин вкажемо ще на урбанізацію чи перелюднення міст і деяких країн.

Масові скупчення людей у таких, скажемо, містах, як Нью Йорк чи інші американські перенаселені осередки,

із їхнім шаленим моторовим рухом, телевізійною психозою, монотонією великих блоків, відірваністю від натурального Божого світу, з незчисленними людськими масами — створюють депресивний вплив на людину. Деяке розуміння цього знаходимо вже в перебудові ньюйоркського Давн-тавну, яка йде в напрямі замаскування людських і будівельних скупчень та в тенденції дати мешканцям бодай клаптик природи у формі малих сквериків, садків і парків. Нездорові впливи, які викликає урбанізація, виявляються в розвиненні почуття заздрости, сліпого наслідування, класових різниць, релігійного і національного напруження і т. д.

В інших краях, напр. у Китаї, Японії чи в Голляндії, перелюднення створює також поважні проблеми, але вже іншого характеру, як у ЗДА. Там воно пов'язане з неможливістю знайти для всіх працю і належну кількість поживи, а це приводить до необхідности переселення державою великих мас своїх громадян до країв із рідшим населенням, або до так зв. еміграції. В інших краях проблему перенаселення намагаються розв'язувати в майбутньому шляхом плянкової регуляції материнського стану. Одно не підлягає сумніву, що жадна війна з ужиттям дотеперішніх нищівних засобів проблеми перелюднення, як дехто помилюво думає, розв'язати не зможе. Друга світова війна із своїми 30-мільйоновими втратами в людях помітної різниці в розрідженні густоти населення не зробила. Її може зробити хіба лише майбутня атомова війна, але вона покінчилася б не регуляцією перенаселення, а повним, жахливим винищенням людства.

Згадавши про еміграцію, натрапляємо ще на один чинник психічної депресії людства. Переселення людських мас з одних умов життя в інші, які ставлять емігранта в необхідність зживатися з новою обстановкою, різко позначається на його психічному стані. Крім того, це приводить іноді до державних і навіть міжнародних конфліктів.

Не можна поминути такої проблеми, як зріст кількості старців. Со-

такої проблеми, як зріст старців. Соціально гігієна із своїми великими здобутками в бактеріології, профілактиці, терапії тощо, продовжила пересічний вік життя людини, й таким чином кількість старців постійно зростає. Якщо в старовинній Греції пересічний вік людини становив 29 років, а на переломі 19-20 століть 44 роки, то тепер він виріс до 64 років у чоловіків і 67 років у жінок. У більшості випадків ці старці, особливо жінки, живуть самотньо, позбавлені родинних зв'язків і родинної атмосфери, тобто того, чого їх вік найбільше потребує. Зріст числа старих людей в ЗДА створює поважну соціальну проблему і навіть новий рід медичної науки під назвою геронтології, яка, розвиваючи нову галузь старечої психіатрії, вимагає від держави й харитативних установ поважних сум на утримання численних старечих домів із лікарським персоналом.

Ми думаємо, що введених тут прикладів вистачає, щоб переконались у нездорових впливах новітньої доби на людську психіку. А тепер загляньмо до психіатричної статистики, переведеної в квітні 1958 р. в ЗДА.

Згідно з цією статистикою, майже одна особа на десять має якусь форму психічних чи емоційних захворювань, які потребують лікування, а це дає 17 мільйонів осіб.

Психічно-хворих обслуговує 1,300 клінік, а з загального числа всіх ліжок у всіх шпиталях ЗДА ці психічно-хворі займають 45%. Усіх ліжок для психічно-хворих є приблизно 762 тисячі, але потреба в них все зростає і вимагає додаткових 400 тисяч.

Народ у ЗДА видає на кошти лікування психічно-хворих 2 більйони 400,000 доларів річно. Крім того багато хворих лікується приватно.

До цього всього треба додати, що лише малий процент психічних хвороб має вроджене підложжя. Решта випадків набувається в часі життя. Постають вони з деяких фізичних причин, як напр. інфекція мозку, випадки механічного мозкового пошкодження, алкоголізм, наркотики і т. п. Але головно їх причина психологічної натури, переважно емоційні за-

бурення та життєві ситуації, які викликають журбу, тривогу, підозру, страх, втечу від дійсности або від передбачуваних потрясень і т. п.

Ось такий загальний образ людського життя в нашій добі, в якій живемо ми і в якій живуть наші діти. Виникає мимоволі питання: чи людина може, вглянувшись у суть справи, контролювати й регулювати цивілізаційні здобутки і дальшу технологічну продукцію, щоб не заломати зовсім своєї душі?

На підставі клінічних обсервацій, можемо ствердити, що чим ліпше знаємо причини хвороби, тим легше знаходимо лік проти неї. Досвід психології доводить, що різке й уперте протиставлення злу веде до поступової поправи. Отже, ми повинні пильно вдивлятися в глибіню цих загрозливих проблем, докладно їх вивчати і знаходити в собі силу не піддаватися загальній невроті, а якнайрішучіше протиставлятися їй. Мусимо випробувати способи боротьби з ментальною апатією, з пасивністю, автоматизацією, фаталізмом. Мусимо також навчитися докладно відрізняти добре зерно від злого, бо не всі цивілізаційні фактори теперішньої доби є злом, і зуміти відвіювати з неї шкідливу половину. При цьому головний натиск треба зробити на підготову наших дітей до боротьби з некористями теперішньої доби. Очевидна річ, що ми мусимо створити в цих цілях науково-підготований провід, який би своїм авторитетом міг вплинути як на чинники, що вносять лихо в життя, так і на маси, що від цього лиха терплять. Уже давніше в історії людства наростали подібні, не такого, правда, грізного характеру, проблеми, і людство якось давало собі раду з ними. Ми повинні йти нога в ногу з добою, але шукати доріг туди, де б усі ці аномалії можна було стерти. А це робиться організовано, спільними силами, за масовим посередництвом науки, преси, радіо, телевізії, церкви, школи та інших засобів порозуміння з масами. Звичайно, коли всі ті засоби зв'язків будуть завчасу самі очищені від злих впливів доби. Мусимо надію, що до цього прийде.

Написав А. Якович

Дещо з минулого

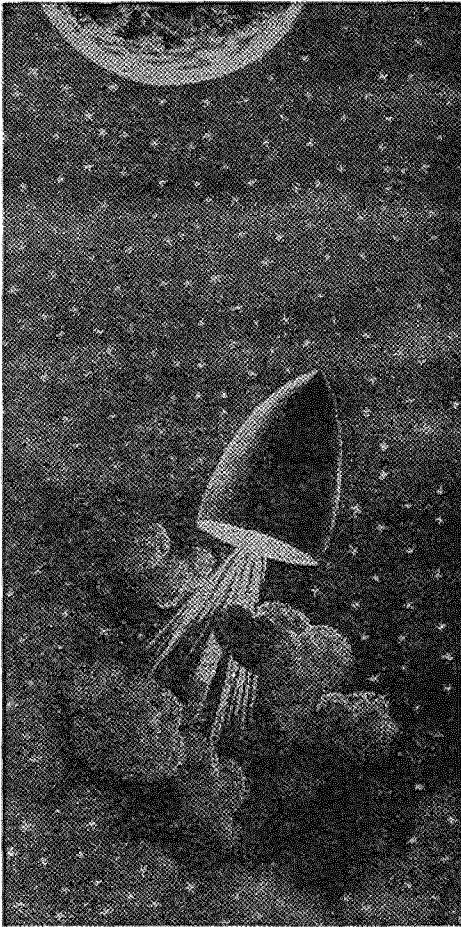
Вивчення будови Всесвіту, його численних світил, планет і мряковин досі ґрунтується лише на аналізі світлового проміння. Протягом багатьох сторіч, які відділяють нас від епохи стародавніх грецьких астрономів, усі дані про планети, Сонце і Місяць базувалися на спостереженні напряму проміння, яке з'єднує нас з тим чи іншим світилом, або, простіше кажучи, на визначенні місця і руху світил на небесній сфері. Цього було досить для побудови спочатку геоцентричної (Птолемеєвої), а потім геліоцентричної (Копернікової) системи світу.

Відкриття Ньютоном закону всесвітнього тяжіння, створення та розвиток небесної механіки пояснили всю складність планетних рухів. У висліді в середині XIX сторіччя в основному завершено побудову механічної картини світу. Але про суть і природу самих небесних світил майже нічого не було відомо. Тільки глибше вивчення властивостей світлового проміння — цього єдиного містка,

який зв'язує нас з Всесвітом, — відкрило шлях до пізнання фізичних властивостей та хемічного складу планет, зірок, комет тощо.

Ці нові можливості з'явилися у другій половині XIX сторіччя. Тоді відкрито спектральну аналізу, фотографію, фотометрію, почали будувати великі телескопи. Всі ці нові засоби з великим успіхом застосовано до вивчення глибших властивостей світлового проміння, що приходить до нас із Всесвіту. Згодом виникла астрофізика — наука, яка вивчає фізичну та хемічну будову небесних тіл, їх походження і розвиток. Останнім часом з'явився новий могутній засіб дослідження Космосу — радіоастрономія.

Нова епоха в дослідженні Всесвіту відкривається в наші дні. Безпосереднє відвідання людиною Місяця, принципова можливість якого те-

Фантазія Жюль Верна здійснюється. Ілюстрація до виданої в 1906 році у видавництві Скрібнера книжки Жюль Верна, пригодницької повісти „З Землі до Місяця і навколо нього”.

пер безсумнівна, дасть змогу дослідити це найближче до нас небесне тіло.

Розміри і рух Місяця

Перед тим, як описувати фізичну природу Місяця, коротко спинимось на деяких даних, які характеризують Місяць з точки зору небесної механіки.

Великий англійський учений Ньютон прийшов (близько 1667 року) до висновку, що вага, спостерігана нами повсюдно на Землі, поширюється й поза нею на велику відстань, поступово зменшуючись у силі. Йому здавалося очевидним, що це зменшення

повинно йти обернено пропорціонально до квадрату відстані від центра Землі. Далі думка Ньютон розвивалась приблизно так: відстань до Місяця дорівнює 60 радіусам земної кулі, отже, сила ваги на цій відстані повинна бути меншою, ніж на Землі, в $60 \times 60 = 3600$ разів. Але на Землі тіло, яке вільно падає, проходить у першу секунду від початку падання 4,9 метра, тому Місяць, падаючи на Землю під дією ваги, меншою в 3600 разів, повинен пройти в першу секунду $4,9 : 3600 = 0,00136$ метра = 1,36 міліметра.

Якби сила ваги перестала діяти на Місяць, коли останній перебуває в точці А своєї орбіти, то тоді за законом інерції він продовжував би рухатись по прямій лінії і за одну секунду пройшов шлях АВ. Неважко розрахувати довжину відтинка ВС між дотичною і обводом, який саме і являє собою величину падання Місяця за одну секунду під дією сили ваги. Для цього треба обчислити швидкість руху Місяця на його орбіті, що вимагає таких даних: радіус орбіти (відстань Місяця від центра Землі) 384000 кілометрів, час обертання 27,32 доби. За цими даними виходить, що швидкість Місяця на орбіті дорівнює 1,02 кілометра за секунду.

Таким чином, перетворення прямолінійного і рівномірного руху по інерції в рух по обводі є результатом дії сили ваги, яка є наслідком сили всесвітнього тяжіння, властивого будь-якій матерії.

Переконавшись у правильності свого припущення про те, що рухом Місяця керує сила ваги або тяжіння до Землі, Ньютон поширив цю думку і на пояснення руху планет навколо Сонця. Математичні обчислення, проведені ним, довели правильність такого припущення.

Так відкрито закон всесвітнього тяжіння.

Планети обертаються навколо Сонця по еліпсах, Місяць обертається навколо Землі теж по еліпсі, при чо-

му Земля знаходиться не в центрі еліпси, а в одному з двох її фокусів. Внаслідок цього відстань Місяця від Землі протягом одного оберту змінюється. Найменша відстань становить 363300 кілометрів. У цей момент Місяць знаходиться у перигеї. Найбільша відстань дорівнює 405500 кілометрів; тоді Місяць знаходиться в апогеї. Рух Місяця по еліпсі відбувається із змінною швидкістю — в перигеї вона найбільша і становить 1,12 кілометра на секунду, а в апогеї, тобто у найвіддаленішій точці орбіти, — найменша і дорівнює 0,97 метра на секунду.

Сучасні дані про розміри еліптичної орбіти Місяця, що характеризуються величиною великої осі еліпси і її стисненням, ґрунтуються на чималій кількості спостережень, роблених в багатьох обсерваторіях світу протягом 200 років. Під збурюючою дією притягання Місяця до Сонця орбіта Місяця зазнає безперервних змін: велика вісь еліпси повільно обертається і змінює свою довжину в деяких межах. Змінюється також нахил місячної орбіти до орбіти Землі і т. д. Теорія руху Місяця, побудована на теорії тяжіння, являє собою складне завдання небесної механіки. Нині ця теорія досягла високої досконалості так само, як і таблиці руху Місяця, побудовані на її основі.

Знаючи відстань до Місяця в кілометрах, не важко визначити його радіус. Для цього треба виміряти відповідним інструментом кут, під яким видно поперечник диска Місяця. Він дорівнює приблизно 30 дуговим хвилинам, тобто 0,5 градуса. За сучасними даними, поперечник Місяця дорівнює 3476 кілометрам, тобто близько 0,26 земного поперечника. Середня густина Місяця — 3,33 грама в кубічному сантиметрі. Це дещо перевищує середню густину гірських порід на Землі. Для порівняння зазначимо, що середня густина Землі — 5,52 в кубічному сантиметрі, що наближається до густини заліза і пояснюється наявністю великого залізного ядра всередині Землі. Маса Місяця менша від земної в 81,5 раза.

Фотографія місяця під час першої чверті. Праворуч внизу Море Доців і гірські ланцюги, навколо нього Апеннин та Альпи, ліворуч — море Ясности, ще трохи ліворуч і вище — Море Спокою. Сонце світить з лівого боку.

Штучний сателіт

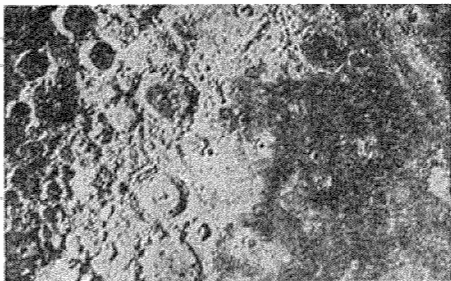
Ця цифра не досить точна. Але вона входить у деякі важливі формули небесної механіки, наприклад, у формулу, що служить для обчислення відстані Сонця від Землі. Масу Місяця можна було б визначити з більшою точністю, якби у нього був сателіт. Тому цілком природною є думка про створення штучного сателіта Місяця. Із спостережень його відстані від Місяця і часу обертання навколо нього можна буде обчислити точну масу Місяця. Крім того, спостереження координат сателіта дозволить визначити координати Місяця без спостережень самого Місяця, які дуже важкі і не дають потрібної точності тому, що він є дуже неправильним тілом, з краями, порізаними впадинами і горами. З обертання Місяця можна буде вести точніший лік часу, ніж з обертання Землі. Справа в тому, що останнім часом відкрито нерівномірності в обертанні Землі, викликані

різними причинами, внаслідок чого „земний час” збігає нерівномірно. Отже, кращим зберігачем часу є Місяць.

Внаслідок того, що Місяць має велику масу порівняно з Землею і малу густину, сила ваги на його поверхні вшестеро менша, ніж на Землі. Важке тіло, кинуте з поверхні Місяця зі швидкістю лише 2,4 кілометра на секунду, назавжди пішло б від нього на будь-яку відстань. Внаслідок тієї ж причини Місяць дуже швидко втратив атмосферу, якщо коли-небудь він її мав.

Відомо, що всякий газ складається з окремих, незв'язаних між собою молекул, які знаходяться у постійному швидкому русі. Наприклад, молекула повітря при звичайній кімнатній температурі рухається зі швидкістю 700 метрів на секунду. Земля утримала свою атмосферу з часу її утворення внаслідок великої ваги на її поверхні. Місяць не міг утримати своєї атмосфери через малу вагу, особливо в той період, коли він був ще гарячим і на ньому відбувалась значна вулканічна діяльність.

Що ж переконує нас у відсутності атмосфери на Місяці? Це насамперед явища, спостережані в той час, коли він закриває зірки. Досить часто Місяць, проходячи небом, закриває ту або іншу зірку. В телескоп можна бачити, що аж до моменту зникнення зірки за краєм Місяця не помітно ані найменшого послаблення її світла, якого слід було б сподіватися, ко-

Центральна ділянка Місяця. Найбільша кільцева гора біля нижнього краю рисунка називається Альфонс. З його центральної гірки недавно спостерігалось витікання газів. У центрі рисунка видно довгу прямовісну стіну. Висота її — 300 метрів, довжина — 110 кілометрів. Сонце світить з правого боку.

ли б він був оточений атмосферою. Крім того, якби на Місяці була атмосфера хоч скільки-будь значної густини, то спостерігалось б заломлення світла, що йде від зірки, поблизу краю Місяця. Але цього ми не помічаємо. Розглядаючи його в телескоп, ми бачимо зовсім чорні тіні від гір. При наявності атмосфери тіні освілювалися б розсіяним світлом „місячного” неба, як це бачимо на Землі, де тінювий бік предметів теж освітлений. На місячному небі не може бути ніяких барв: там, де відсутнє повітря, немає ні хмар, ні дощу, ні звуків.

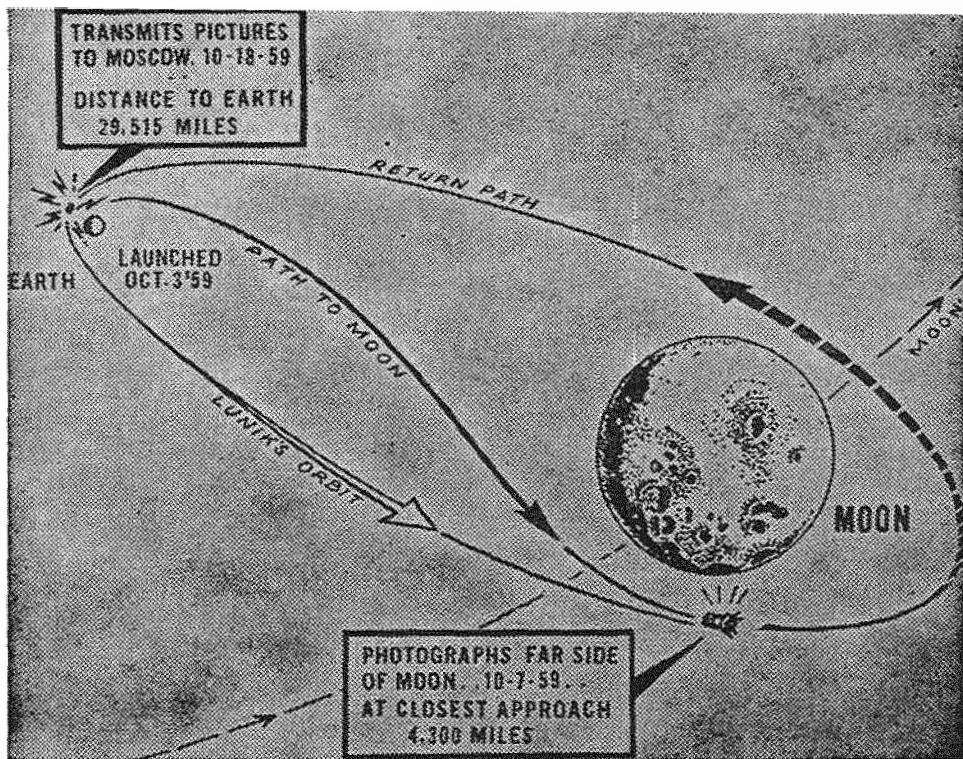
І все таки відвідини Місяця людиною становитимуть величезний інтерес. Це дасть змогу одержати вірогідні відомості про склад і стан його ґрунту, про природу гірських порід і, можливо, про наявність там корисних копалин. Тому цікаво розглянути можливу техніку та організацію польоту на Місяць з висадом на ньому людей, а також питання про спосіб повернення їх на Землю.

Етапи опанування Місяця

Опанування Місяця людиною має відбуватися кількома етапами. Перший з них — це обліт Місяця ракетою без людини. Можливе використання телевізії та різного роду приладів дасть змогу людині, лишаючись на Землі, розглядати Місяць начебто з найближчої відстані.

Другий етап опанування Місяця полягає в обльоті його ракетою з пасажиром. Відзначимо, що велику частину шляху між Землею і Місяцем ракета рухатиметься без витрати пального, тобто з виключеним реактивним двигуном. Приблизно через 34 години після старту вона наблизиться до нього, і настане момент, коли можна буде пустити в хід допоміжні реактивні двигуни, щоб вийти на бажану орбіту навколо самого Місяця. Керована людиною ракета зробить кілька обертів навколо Місяця і повернеться на Землю.

Третій етап — це політ на Місяць з висадом на ньому людей. Перед астрономами стоїть найважливіше завдання — вивчити властивості місячної поверхні, детальну топогра-

Малюнок з представленням шляху, що його зробив навколо Місяця совєтський „луннік“.

фію Місяця, створити найдокладніші мапи поверхні Місяця та її утворень.

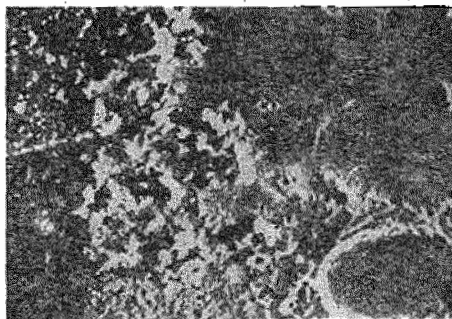
Вийти з ракети і ходити по поверхні Місяця можна буде лише у спеціальних скафандрах, всередині яких підтримуватиметься постійний атмосферний тиск і поновлятиметься кисень. Зв'язок між окремими членами експедиції підтримуватиметься з допомогою індивідуальних радіостанцій.

Дуже складне питання про повернення ракети на Землю тепер докладно вивчається. Велика вага скафандра з його апаратурою на земній поверхні не буде такою на Місяці. Адже вага дорослої людини там дорівнюватиме яким 12 кілограмам, сила м'язів залишиться такою ж, як і на Землі. Тому ходити в скафандрі не буде дуже тяжко. Тривалі екскурсії по Місяцю зможуть здійснюватися в герметично закритій танкетці.

Перці можливі враження астронавтів

Що ж побачать навколо себе астронавти, які вперше висадяться на Місяці?

Висад повинен бути проведений вдень. У кожній ділянці Місяця Сонце знаходиться над обрієм протягом

Праворуч внизу — великий кратер Платон, вище — частина Моря Дождів. На його поверхні видно низькі звивисті горби. Біля правого краю висока гора Штон, яка кидає на рівнину велику тінь. Сонце світить з правого боку.

15 земних діб. Стільки ж часу воно залишається під обрієм. Протягом місячного дня температура ґрунту до полудня досягає 100 ступнів (за Цельсієм). Надвечір вона швидко падає й опівночі знижується до 150 ступнів морозу. Коли Сонце сходить, температура ґрунту становить мінус 50 ступнів і швидко підіймається до плюс 30 ступнів.

Таким чином, коливання температури протягом місячних діб досягає 250 ступнів. Такі великі температурні зміни, що відбуваються на Місяці мільйони років, призводять до розшарування його гірських порід та обвалів на великих кручах. Є ще одна причина руйнування гірських порід. Це — постійний дощ метеорів, які безперервно бомбардують Місяць. На Землі ми захищені від них атмосферою. Залітаючи в неї, метеори згорають, створюючи явище т. зв. падаючих зірок, а в деякі епохи — зоряні дощі. Щодоби на Землю випадає кілька тонн метеорної речовини. На Місяці немає атмосфери, і метеори, ударяючись об поверхню Місяця зі швидкістю до 70 кілометрів на секунду, перетворюють гірські породи в порошок.

Ось чому перед очима астронавтів постає неосяжна мертва пустеля, всіяна великими уламками скель, вкритих грубим шаром пороку. Якщо астронавт зупиняється в Морі Дощів (де, між іншим, немає жадної краплі води), то далеко на заході вони побачать гірське пасмо Апенніни з його найвищими на Місяці верхами, які досягають 8 кілометрів. Вночі похмурий краєвид освітлюватиметься великим диском Землі, який періодично перетворюватиметься в серп, то зменшуючись, то збільшуючись. Цікаво те, що в даній ділянці Місяця Земля ні сходитиме, ні заходитиме, але завжди стоятиме на одному місці неба, лише трохи відхиляючись в той або інший бік протягом кожного місяця.

Сучасні методи дослідження

На основі яких наукових даних можна змалювати описану вище картину місячного краєвиду? Це насамперед численні рисунки окремих ділянок Місяця, зроблені з допомогою

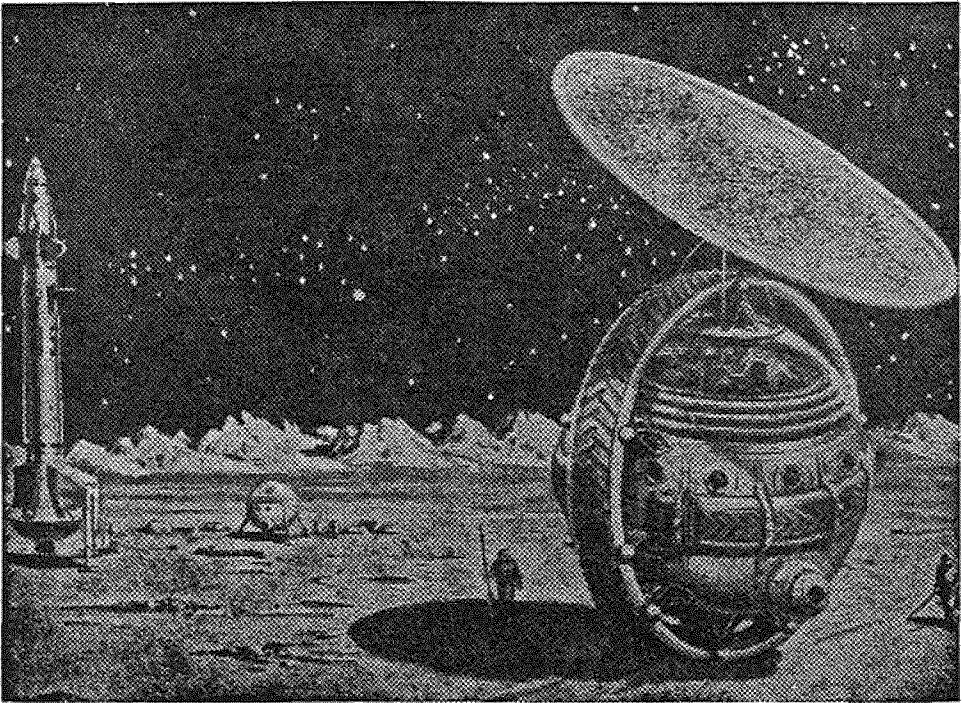
потужних телескопів, особливо фотографічні знімки великого масштабу, одержані з допомогою найбільших сучасних рефлекторів.

На цих рисунках і фотографіях можна нарахувати щонайменше 40 тисяч кільцевих гір з поперечником від 1 до 200 кілометрів. У ділянці південного бігуна кільцеві гори майже суцільно вкривають величезні простори, не залишаючи місця для рівнин. Більша частина північної півкулі Місяця зайнята широкими плямами, які видно навіть неозброєним оком.

Галілеєві, який вперше у 1609 році скерував винайдений ним телескоп на Місяць, темні ділянки здавалися схожими на моря, тому він назвав їх *maria* (латинською мовою — море). Тепер їх теж так називають. На мапах позначені Море Спокою, Море Ясности, Море Холоду та ін. Це відносно рівні ділянки, де розкидані поодинокі кратери і кільцеві гори. При дуже косому освітленні промінням Сонця виступають довгі ряди невисоких горбів, а також глибокі й широкі розколини, які називають борознами. Вони тягнуться у вигляді чорних звивистих жилко, переважно по берегах морів, поблизу високих гірських пасем, які облямовують моря.

Великий інтерес викликає питання про те, чи відбуваються тепер якісь зміни на Місяці. Виділення газів з місячного кратера Альфонс свідчить про те, що вулканічна діяльність на Місяці затихла ще не зовсім. Безперечно, в далекому минулому Місяць був ареною дії могутніх вулканів. Кусні гірської породи і вулканічного попелу при незначній силі ваги могли вилітати на дуже велику відстань від місця вибуху.

Одне з найцікавіших утворень на Місяці — світле проміння, що виходить з найбільших кратерів Тихо, Кеплер і Кеплер і тягнеться по поверхні Місяця на сотні кілометрів. Найдовше з них, яке виходить з кратера Тихо, простягається на 2400 кілометрів. Природа цього проміння досить загадкова. Деякі спостереження наводять на думку, що світле проміння являє собою невисокі насипи білої речовини — продуктів вулканічних вибухів.

Малюнок про уявне прибуття людської експедиції на Місяць. Праворуч — кабіна, що в ній астронавти „приземлилися” на Місяці, ліворуч — ракета, з допомогою якої вони мають від’їхати на Землю.

Багато зусиль доклали вчені, щоб розв’язати питання про склад гірських порід і мінералів, з яких складається поверхня Місяця. Для цього з допомогою фотометрії, спектральної аналізи і методи світлофільтрів провадилися численні визначення кольорових відтінків різних ділянок місячної поверхні. Подібні дослідження мають велике значення. Разом з іншими характеристиками вони дають змогу відібрати з земних порід ті, які за кольором найближче підходять до кольору різних ділянок місячної поверхні. Беруть також до уваги відбивну здатність різних речовин. Поверхня Місяця відбиває в середньому лише 7 процентів сонячного світла, що падає на нього. Це відповідає відбивній здатності глини і піску.

Дивною властивістю речовини поверхні Місяця є її дуже мала теплопровідність. Її можна порівняти лише з теплопровідністю таких пористих речовин, як пемза або деякі вулька-

нічні лави пузирчастої будови. Тільки такими високоізоляційними властивостями матеріалів місячної поверхні можна пояснити надзвичайно швидку зміну її температури під час місячного затемнення.

З цього опису поверхні Місяця можна зробити висновок, що наші знання про природу сателіта Землі ще недостатні. Всі вони здобуті лише шляхом всебічного вивчення проміння світла, яке відбивається Місяцем в бік Землі і вловлюється приладами, теплового проміння, радіо- і ультрафіолетних хвиль. Але і в такий спосіб вдалося одержати досить даних для того, щоб створити правильне уявлення про умови, які існують на Місяці.

Ми не знаємо, які мінерали, руди та інші копалини будуть виявлені на Місяці. Можливо відкриття, зроблені там, допоможуть краще вивчити нашу Землю, зрозуміти її геологічне минуле.

БОГДАНІВСЬКИЙ ПОЛК

Написав Степан Лазуренко, полк. Армії УНР.

З вибухом в Росії Лютневої революції, на початку березня 1917 року у Києві утворено Український Військовий Клуб імені наказного гетьмана Павла Полуботка. Ініціатором і головою цього клубу був поручник Микола Міхновський — відомий адвокат і політичний діяч-самостійник. Клуб zorganizував Військове Т-во ім. гетьмана Полуботка, яке об'єднувало воєнків-українців і пропагувало ідею самостійності України та негайну організацію власного війська. Під проводом Українського Військового Комітету Центральної Ради та Т-ва ім. гетьмана Полуботка у Києві на початку квітня 1917 р. і почав творитись Богданівський полк, як перша регулярна. військова одиниця національного війська новітньої Української Армії.

Офіційне проголошення про створення Першого Українського Козацького імені Гетьмана Богдана Хмельницького полку відбулось 1-го травня 1917 року на Сирецькому полі під Києвом, де зібрались воєнки з різних частин Київської залози на військове свято „Перших квітів”. За кілька днів переведено організацію полку, а також утворено кадри: гарматні, кінноти, кулеметні та воєнної інженерії з тим, щоб пізніше полк розгорнути в дивізію. Полк нараховував 16 сотень — 3,574 особи. Командиром його обрано сотника Гребенюка, а сотенними: Ярошенка, Дмитраченка, Лук'яненка, Ізбицького та Мичка.

Проти новоутвореного Богданівського полку відразу виступили вороже російський тимчасовий уряд, вище військове командування і різні російські революційні комітети та організації, які вважали його „небезпечною для фронту та революції” і

домагались негайного розформування. В той же час вони не заперечували проти інших національних формацій, які входили до складу російської армії, як польський корпус, чесько-словацький легіон, батальйон латиських стрільців та ін. Особливо противився утворенню українського війська полковник Оберучев, начальник Київської воєнної округи, який називав „українізацію штика” зрадою Росії, а українців, які хотіли служити в українському війську, дезертирами.

10-го травня 1917 р. в справі створення Богданівського полку виїхала спеціальна українська делегація, в однім поїзді з військовим міністром Керенським, на Південно - Західний фронт до головнокомандувача фронту генерала Брусілова. Генерал Брусілов, який раніше погрожував силою розігнати „дезертирів”, під натиском української національної стійкості у війську, дав згоду, разом з міністром Керенським, на створення Богданівського полку, з умовою, що його дотеперішній особовий склад, за винятком 500 осіб, як кадр, розідеється по своїх частинах, а полк складатиметься з добровільців, які не підлягають призову до війська.

На 1-му Всеукраїнському Військовому З'їзді, що відбувся у Києві 18 - 25 травня 1917 року, полк затверджено з його попереднім особовим складом, як затверджено і його назву: Перший Український Козацький імені Гетьмана Богдана Хмельницького полк. На тому ж З'їзді призначено командиром полку підполковника Юрія Капкана, делегата З'їзду від воєнків-українців Саратовської залози.

Від Полуботківського клубу полк одержав прекрасний оксамитовий,

малиновий прапор, вишитий золотом черницями Флорівського монастиря: з одного боку вишито портрет гетьмана Богдана Хмельницького, а з другого — повну назву полку. Під цим прапором полк і склав свою присягу Україні і боровся за її самостійність на протязі трьох років.

Після реорганізації та поповнення новим складом старшин, полк складався з 3-ох куренів по сотні кожний, кулеметної, кінної, зв'язкової та немущтрової - господарської сотень. „Солдатських комітетів” в полку не було. Особовий старшинський склад був такий: командир полку — підполковник Юрій Капкан; полковий ад'ютант — підпоручник Олександр Шаповал; його помічник — хорунжий Микола Галаган. Полковим священником був о. Микола Маринич. Курінні командири: 1-го куреня — сотник Кириченко; 2-го — сотник Степан Пазуренко; 3-го — сотник Іван Забудзький. Полкові лікарі: д-р Сергій Коломиєць, д-р Кость Бризгун, д-р Журавель та д-р Христюк. Сотенні командири: поручники Борис Барвінський, Журовський, Микола Сологуб, Калиниченко, Іванюта, підпоручники Методій Шаповал, Значко - Яворський, Семен Лощенко, Лебедів. Чотові командири: хорунжі Петро Певний, Іван Турянський, Вергун, Павелко, Михайло Мищенко, Слюсаренко, Івко, Заболотний, Загорулько, Микола Падалка, Методій Довбня, Лук'яненко, Мар'яненко, Сонцев, Іван Мулешко, Некраха, Кошиць, Ярмолюк, Пархоменко, Макогін, Капкан та ін. Військовій урядовці: Андрушенко, Микита Хоха, Маркович, Пилип Бойко, Попович (капельмайстер) та ін. Добровільцем - козаком до полку вступив поет Григорій Чупринка. Переважна більшість старшин і козаків були фронтовики, не раз поранені, що мали високі відзначення у російській армії.

Незабаром утворено 2-ий полк імени Наказного Гетьмана Павла Полуботка, але, після невдалого проти-московського виступу, на другий день по проголошенні II Універсалу, його розформовано і вислано на фронт. Недовго залишився у Києві і

Богданівський полк. Тимчасовий російський уряд, перестрашений національним рухом українців, великим авторитетом Центральної Ради, ростом українських збройних сил, наростаючим конфліктом з Центральною Радою і збройним виступом Полуботківського полку, наказав Богданівському полкові залишити Київ. 25-го липня 1917 року богданівці виїхали на Південно - Західній фронт.

Та коли надвечір другий курінь під'їздив до станції Пост Волинський (6 кілометрів від Києва), його несподівано обстріляли з обох боків залізниці, із гвинтівки і кулеметів, солдати кирасирського полку, яких вислав полк. Оберучев. Потяг зупинили, і кирасири, під проводом своїх старшин, почали бити та витягувати з вагонів безборонних богданівців, брутально лаючись та погрожуючи: „Ми вам покажем автономію!”

Наслідком того дикого й ганебного нападу 16 козаків убито, а 30 поранено. Домагання Центральної Ради покарати і усунути полк. Оберучева, а кирасирів вивести з Києва, — не було задоволене.

Похорон забитих богданівців вилітвся у велику національну маніфестацію. Взяло в ньому участь майже все українське громадянство міста. Труни забитих вояків везли волами на санях, укритих червоною китайкою. Жалобний похід, в супроводі духовенства, членів Центральної Ради та представників організацій, під звуки траурного маршу та співу хорів, дійшов Хрещатиком до Флорівського монастиря, де й поховано у братській могилі забитих богданівців.

Це була перша кров і перші жертви, що їх принесли богданівці за своє первородство. Полк не доїхав на фронт, а затримано його в районі Чорного Острова, в селі Росошенець, де він простояв коло двох тижнів. Там же складено перший український муштровий статут.

Після інспекції полку вищим російським командуванням, коли козакам 2-го куреня довелося маршувати босими ногами по стерні, бо чоботи, як і частину одягу, кирасири пограбували, а інтендантство нічого не давало, богданівці пішли на фронт

в район Старого Скольта. Там, в складі 10-ої дивізії, зайняли вони позицію праворуч від 1-ої гвардійської російської дивізії. Незабаром до полку повернувся і підполковник Капкан, якого усунув був від командування полк. Оберучев, нібито за події, що сталися на станції Пост Волинський. Також обвинувачено і усунено від командування 2-им куренем сотника Степана Мазуренка, а замість нього призначено сотника Хілобоченка, але, коли полк вирушав на фронт, то курінним 2-го куреня знов призначено сотника Мазуренка.

На фронті полк пробув до захоплення влади більшевиками у Петрограді, тобто до кінця жовтня 1917 р. Як тільки довідались про це богданівці від своїх делегатів 3-го Всеукраїнського Військового З'їзду, вони негайно повернулись до Києва, захопивши на ст. Жмеринка автопанцерний дивізіон з 8 панцерних авт, які потім брали участь в боях проти більшовиків в Полтаві і Києві.

Під час проголошення III Універсалу, 7-го листопада 1917 р. на Софійській площі, коло пам'ятника Богдана Хмельницького, полк проходив церемоніальним маршем перед членами Центральної Ради, Уряду та представниками чужоземних військових місій. В листопаді 1917 р., за ініціативою полк. Павленка, який став начальником Київської військової округи, з українських полків, що стояли у Києві, утворено дві сердюцьких дивізії і встановлено нову уніформу. До 1-ої Сердюцької Дивізії, командиром якої був полк. Капкан, входили такі полки: Богданівський, Полуботківський, Дорошенківський та Богунський. Командиром 2-ої дивізії був ген. Греків.

Та недовго довелося бути богданівцям у Києві. 17-го грудня 1917 р. більшовицький уряд проголосив війну Україні. Червоногвардійці під командуванням Муравйова, захопивши Харків, Лозову і частину Донбасу, загрожували Полтаві. Богданівцям наказано вирушити на фронт. Спочатку до Полтави виїхав 3-й курінь, 4 автопанцерники, дві чоти кулеметної сотні та кінна сотня кінного

полку Вільна Україна, але незабаром прибув туди і увесь полк. У Полтаві полк пробув до кінця грудня, коли одержав наказ про демобілізацію і перехід української армії на засади добровільности.

Після повороту до Києва в полку проведено демобілізацію, внаслідок якої залишилося в ньому 300 - 350 старшин і козаків - добровольців. Скориставшись з того, що в столиці українського війська було зовсім мало, вночі на 15-го січня 1918 року більшовики підняли повстання. Казарми богданівців знаходились поруч з Арсеналом, осередком повстання, і вони першими виступили на його придушення. Після кількадечних боїв, з прибуттям до Києва Слобідського Коша під командуванням С. В. Петлюри, який керував штурмом Арсеналу, в місті встановлено порядок.

Але незабаром після того з Лівобережжя підійшов під Київ Муравйов. Почалися бої на вулицях столиці. Уперто й завзято боронили українські відділи кожний район, кожну вулицю й будинок столиці. Але прийшов із штабу оборони наказ про залишення столиці. І після десятиденних боїв вночі на 26-го січня 1918 року, українське військо, разом з членами Центральної Ради та Уряду, залишило Київ і по Брест-Литовському шосе вирушило на Святошин. В містечку Ігнатівка з решток українських полків (коло 3,000 - 3,500 осіб), що брали участь в обороні Києва, утворено Окремий Запорізький Загін, що згодом був розгорнений в Запорізьку дивізію, а потім — корпус.

Командиром загону був генерал Прісовський, а його помічником сотник Петро Болбочан — він же командир 2-го куреня. Загін складався з трьох куренів: двох піших і кінного. До 1-го куреня увійшли богданівці й дорошенківці. Командиром 1-го куреня був сот. Олександр Загородський. Командиром 3-го кінного куреня був ген. штабу полковник Всеволод Петрів.

Після реорганізації Запорізький загін вирушив на Житомир, а далі

потягом на Коростень. З Коростеня богданівці з дорошенківцями, з двома гірськими гарматами, виїхали до Житомира проти збольшевиченої 2-ої гвардійської дивізії, яку вела Євгенія Бош на Київ. Дивізія була обстріляна й розпорошена, і богданівці повернулись спочатку до Житомира, де перейняли від чехо-словацького легіону охорону військових магазинів. Там же довідалися вони про підписання миру з Центральними державами та військовою допомогою.

Незабаром на ст. Житомир прибув потяг з невеликим німецьким відділом. Не чекаючи на німецьке військо, Запорізький загін вирушив на Київ. Не зустрічаючи опору большевиків, вночі на 1-го березня 1918 р. він ввійшов у Святошин, де й заночував. На ранок 1-го березня до Святошина підїхали трамваї, і богданівці поїхали до Києва. Висіли на Жидівському базарі і під радісні привітання киян пройшли вулицями на Софійську площу, де було урочисто відслужено молебень. Після того, під радісні вигуки населення та передзвін церковних дзвонів, Запорізький загін продефілював перед членами Центральної Ради та Уряду. Богданівці пішли на Печерське, де розмістились у казармах.

Поповнені добровольцями богданівці розгорнулися у курінь: дві піших, одна кінна та одна кулеметна сотні. В Києві пробули вони до 6-го березня, а потім вирушили на Лівобережжя. В бою під Яготином уперше зустрілись з чехословаками, що виступали разом з большевиками. Не зважаючи на їх опір і кількаразовий протинаступ, з підтримкою бронепотягів, у дводенному бою большевики були розбиті. 8-го березня большевики залишили вузлову ст. Гребінка, а 17-го, після невеликого бою під ст. Лазірки та протинаступу большевиків на ст. Солониця, зайняли Лубні. Большевики чинили сильний опір захопленню вузлової станції Ромодан, де скупчили чехо-словацькі відділи та 3 бронепотяги. Особливо сильні бої розгорілись в районі села Яблонино. 22-го березня Запорізький загін увійшов на ст. Ромодан,

де захоплено багато ешелонів з пограбованим большевиками майном. Далі без боїв зайнято Миргород, Великі Сорочинці, Баранівку, Шипаки, Яреськи. 26-го березня, після невеликого бою, зайнято ст. Абазівка, і 27-го богданівці увійшли в Полтаву.

В Полтаві Запорізький загін розгорнувся в дивізію, а Богданівський курінь — в полк, після чого став іменуватись 3-им Запорозьким імени гетьмана Б. Хмельницького полком. Командиром полку був полк. Олександр Шаповал.

2-го квітня Запорізька дивізія вирушила на Харків і після бою під Люботином 6-го квітня зайняла його. В Харкові дивізія розгорнулася в корпус, який утворив дві військові групи: Донецьку, під командою полк. Сікевича, до якої входили полки: Богданівський, Дорошенківський, Гайдамацький та гарматний, і Кримську групу під командою полк. Болбочана, до якої входили: 2-ий Республіканський і Гордієнківський піхотний полки, інженерський курінь, гарматний дивізіон полк. Алмазова, гавричча батарея, автопанцерний дивізіон та 2 бронепотяги. Донецька група вирушила на ст. Лозову, Слов'янськ. Після затяжного бою 14 квітня зайняли Барвінкове, а 17 квітня Слов'янськ. 25-го квітня після упертого бою, де з нами брали участь війська 1-ої гвардійської німецької дивізії, зайняли ст. Микитівку, а потім Горлівку. Розбиті большевики більше ніде не чинили опору, і 30 квітня 1918 року богданівці підійшли до кордонів Донщини.

Штаб і 2-ий курінь Богданівського полку розмістились на ст. Дебальцево. Там довідалися про гетьманський переворот, і там же з наказу гетьмана Скоропадського ген. Прохорович перевів інспекцію Богданівського полку. Завдяки ген. Прохоровичу, який дав гарну оцінку безздатності та дисциплінованості, Богданівський полк не був розформований, як це плянувалось згорі, а розформовано корпус, з якого залишилася тільки перша дивізія, що стала іменуватись Окремою Запорізькою дивізією. Незабаром полк переведено до с.

Щурово на Північному Дінці, а потім на південно - східній кордон України, в район Старобільська, на демаркаційну лінію, де було скупчено всю Запорізьку дивізію, за виїнятком 2-го Запорізького полку, який переведено на Чернігівщину, в район Михайлівських хуторів. Ген. Натіїв залишив дивізію і на його місце призначено ген. Бончковського. Полки дивізії доведено до повного бойового складу. Тоді ж повернуто старшинські ранги і нову уніформу, введено нові старшинські відзнаки, хоч старшини - богданівці не хотіли носити погонів, за виїнятком декількох молодих старшин. Як стало пізніше відомо, дивізія готувалася до десанту на Кубань, але, внаслідок зрадження цієї таємниці ген. Денікінові кимсь із штабу гетьмана, Денікін попередив десант, захопивши Катеринодар, а потім і всю Кубань.

В серпні 1918 р. полк. Шаповала усунено від командування Богданівським полком (можливо тому, що полк довго не хотів присягати гетьманові, і лише після загрози розформування склав присягу), а на його місце призначено підполк. Луб'яницького. На демаркаційній лінії в районі м. Ровеньки, Лазівка, Олександрівка, Березівка полк простояв до половини листопада 1918 року. Тоді запорожці негайно вирушили на Київ на допомогу військам Директорії. Командир дивізії ген. Бончковський і командир Богданівського полку підполк. Луб'яницький повітали до Денікіна, і тому командиром дивізії призначено полк. Сікевича, а командиром Богданівського полку сотника Степана Лазуренка.

За наказом полк. Болбочана, командира Лівобережної військової округи, Запорізька дивізія пересунулась в район Харкова — Білгорода, за виїнятком Богданівського полку, якому наказано зайняти м. Уразово, що й було зроблено після тижневого маршу. Большевики підтягнули сили і разом з рештками Таращанської дивізії, яка під час гетьманщини в бою з німцями примушена була зали-

шити Україну, повела наступ на Уразово. Після цілоденного бою богданівці відійшли на ст. Тополі і далі на Куп'янськ Вузлову, де одержали наказ від полк. Болбочана зайняти Бахмут, якому загрожував Денікін. На станції Лисичанськ, де стояв 3-й Гайдамацький полк, довідались, що німці жадних потягів на Бахмут не пускають, бо там на станції стоїть потяг з 16,000 нових гвинтовок, які німці мали передати добровольчій армії. На перешкоді цьому стояв Гайдамацький полк, який вимагав передати гвинтівки йому. Коли з'ясувалось, що добровольча армія покищо не збирається захоплювати Донбасу, Богданівському полкові наказано зайняти ст. Куп'янськ Вузлову. Там, як це було вже в Уразово, до богданівців прибула делегація від Таращанської дивізії з вимогою пропустити її в Україну, до Таращі, зі зброєю. Вимогу цю відкинено. Вночі таращанці разом з іншими большевицькими відділами напали і вибили богданівців зі станції і селища. Полк відійшов на ст. Булацелівка, а на ранок перейшов в наступ, вибив большевиків і підійшов під Куп'янськ. Зустрівши тут сильний спротив, примушений був відступити на ст. Булацелівка, де одержав поповнення мобілізованими з Гадяцького та Зіньківського повітів, 1,000 козаків і старшин.

На станції Булацелівка полк дістав наказ відійти до Чугуєва і розташуватись в старшинській школі. Та коли полк прибув до Чугуєва і почав виладоуватись, наспів новий наказ негайно прибути до Харкова, де, після прориву большевиками фронту в районі Козачої Лопані, українське військо відходило по залізничній лінії в напрямі Люботина. У Харкові богданівці одержали наказ зайняти Мерефу і якнайдовше її оборонити. 6-го січня 1919 року полк повів наступ проти большевиків, що скупчувались перед Мерефою. Та після цілоденного бою, головно з китайськими, латиськими та мадярськими відділами і матросами, відійшов на ст. Бірки, а потім Полютіно. За 7 кілометрів на ст. Лозова Гайдамацький та 30 Полтавський полки тим часом

боронили вузлову станцію від Махна. Під натиском большевиків українське військо залишило Люботин і відступило до Полтави. Богданівському полкові наказано пересунутись на Лозову.

Командиром Лозівської групи призначено командира Богданівського полку полк. Лазуренка. 15-го січня большевики повели наступ на ст. Панютіно, яку оборонив 2-ий курінь Богданівського полку, і, коли надвечір здобули її, розпочали наступ на Лозову. Перед цим большевики перерізали залізницю Лозова — Полтава, в наслідок чого втрачений був зв'язок з Полтавою, де знаходився штаб командувача військ Лівобережжя полк. Болбочана. Опівночі Лозівська група примушена була залишити Лозову і вирушити на Ново - Московськ - Катеринослав, через район діяльності Махна. На третій день походу банди Махна напали з заїдки на Лозівську групу, але були розбиті і повтікала за річку Самару. 19-го січня Лозівська група прибула в Ново - Московськ, а 20-го в Катеринослав.

Катеринослав, зруйнований і пограбований махнівцями, яких недавно вибив полк. Гулий - Гуленко, поволі повертався до мирного життя. Але звисала над ним нова загроза зі сходу, збоку большевиків, і полк. Гулий - Гуленко готувався до оборони. Запросив він і Богданівський полк взяти в ній участь, на що, після розмови зі штабом лівобережних військ, полк. Лазуренко дав свою згоду і взяв на себе найбільш відповідальний відтінок на лівому березі Дніпра — Нижньдніпровськ та залізничний міст. Після тижневих боїв Катеринослав залишено, і богданівці виїхали на з'єднання зі своєю дивізією, що стояла на ст. Бобринська. По дорозі, в районі ст. Знамянка, довелось звести бої з „Січчю” батька Божка, який ніби помилково прийняв богданівців за большевиків, а на ст. Цибулька — з бандою Коцура.

Після двох з половиною місяців безперервних боїв, з прорідженими рядами, не так від боїв, як від епідемії поворотного тифу, браку теплої

одежі, взуття, а головню ліків, Богданівський полк об'єднався зі своєю Запорізькою дивізією. Але не надовго. Знову довелось вирушити на вузлову станцію Христинівка і далі на ст. Тольпи, проти большевиків. До Богданівського полку додано невеликий загін отамана Кобзи.

За два тижні Запорізьку дивізію відведено на відпочинок до Умані. Але за тиждень богданівцям знов наказано вирушити в район Гайсина перерізати вузкоколійну залізницю Вінниця - Гайсин, якою користувались большевики. Полк веде бої в Гранові, коло монастиря в Тульчині і перед переважаючими силами большевиків відходить до Вапнярки.

В цей час на ст. Злотківці, де стояв штаб Запорізького корпусу, відбувалася авантюра командира корпусу — Волоха, що трагічно відбулась не лише на бойових операціях південної групи Української Армії, але й на всьому фронті. А було це так. На нараді командирів полків та дивізій Волох заявив, що Головний Отаман С. В. Петлюра заарештований, а В. Винниченко веде переговори з Леніним про припинення війни та об'єднання Української Армії з червоною. На цій підставі він, Волох, дав уже наказ припинити бої і провадить переговори з большевицьким командуванням. Старшини були заскочені таким повідомленням, але рішуче відмовились вести з большевиками якісь переговори. Послухав Волоха лише Гайдамацький полк, який припинив бої і дав себе большевикам оточити, а потім і роззброїти. Гайдамаки спохватились аж тоді, як большевики почали розстрілювати старшин, і групами та поодинокі почали тікати до Запорізької дивізії.

Большевики, захопивши вузлову ст. Жмеринку, відрізали від Української армії всю південну українську групу. І тому на нараді командирів полків Запорізького корпусу вирішено відходити на південь, до Одеси, де в той час були війська Антанти і, як ходили чутки, мали дати нам зброю, амуніцію, взуття і одяг, а найголовніше озброїти нас в модерну зброю — „проміння смерті”. Без перешкод відійшли на Балту, а далі на Бірзу-

лу, Роздільну. На ст. Роздільна, де скупчилися ешелони Запорізького корпусу й Південної групи, ніким не помічений, підійшов бронепотяг григоріївців і обстріляв їх з гармат і кулеметів. Запорожці вискочили з вагонів, відігнали бронепотяг і відбили наступ. Від полонених григоріївців дізналися, що Григоріїв перекинувся до большевиків і не визнає уряду УНР. Одеса захоплена григоріївцями і війська Антанти евакуюються.

На нараді вирішено похід на Одесу припинити і відійти на Тирасполь-Бендери, а далі через Румунію — на з'єднання з Українською Армією.

18-го квітня 1919 року під Тирасполем довелося звести цілоденний кривавий бій з большевиками, які хотіли притиснути запорожців до Дністра, щоб там їх знищити. Та це їм не пощастило, не зважаючи на неодноразові відчайдушні атаки.

Вдруге довелося запорожцям відступати в Бендери, куди 210 років тому, після поразки під Полтавою, відійшов гетьман Мазепа з рештками свого вірного війська. Запорізький корпус переїхав через Румунію і біля Заліщик перейшов через Дністер в Галичину. Усю зброю, амуніцію, частину обозів і харчів румуни відібрали.

Запорізький корпус зосереджено в районі Радивилів — Почаїв. Після реорганізації корпусу (було утворено три дивізії: 6, 7 і 8) та призначення нового командира корпусу полковника генерального штабу Сальського та часткового озброєння, запорожці разом з усією армією, почали наступ проти большевиків. Бої були уперті й

криваві, з перемінним успіхом в районі Збаража, Чорного Острова, Проскурова, Деражні, Меджибожа, Нової Ушиці, Зінькова, Дунаець, Ярмолинця, Кам'янець - Подільського та інших.

17-го липня 1919 року Галицька Армія об'єдналася з Наддніпрянською, і почався історичний похід на Київ. Богданівці не раз своєю сміливістю, рішучістю та вмінням маневруванням вирішували долю боїв. Так було під Проскуровом, Богданівкою, Деражнею, а особливо під Вінницею, яку двічі довелося здобувати від ворога. Під Білою Церквою богданівці розбили дві сильних большевицьких групи, чим остаточно дали можливість центральній українській групі 30-го серпня 1919 року тріумфально увійти в Київ.

Та не надовго. Знов бої з новим ворогом України — денікінською армією. Поволі, змучена, морально пригноблена, з боями відходила Українська Армія на захід і 21-го листопада 1919 року переходить Збруч, де її інтернують поляки.

Та не йдуть за дроти богданівці. Вони, як і більшість тих, що ще здухають ходити й носити зброю, вирушають 6-го грудня у 1-ий зимовий похід, під командуванням генерала Омеляновича - Павленка. В цьому славному поході, що тривав шість місяців, розбито і знищено багато частин, як денікінських, так і большевицьких. Дійшовши до Вознесенська, де розбито і захоплено багато військового майна 12-ої большевицької армії, запорожці 6-го травня 1920 року повернулися з походу.

КОЛОНИЯ УКРАЇНЦІВ-ЕМІГРАНТІВ У БІЛОВІЖІ

С п о г а д

Написав Г. Мироненко

21-го листопада 1920 року осамітнена своїми, бойкотована могутніми державами світу та знесилена трилітньою збройною боротьбою з червоними й білими московськими наїзниками — армія УНР примушена була залишити рідну землю й піти, шляхом мазепинців, на чужину, на еміграцію. А мілітарна поразка лицарів Другого Зимового походу, 21 листопада наступного року під Базаром, як і збройний чин вірного запорова Мазепи Пилипа Орлика під Білою Церквою — стала епілогом збройної боротьби Наддніпрянщини (1917-1921 рр.) за волю і державність України.

Несприятлива міжнародна ситуація і невідрадні дійсність в Україні поставили українську військову еміграцію перед konieczністю залишитися на чужині і розпочати боротьбу за своє самозбереження — до слушного часу.

Облесливі, хижацько-підступні заклики до повороту в Україну, що голосили їх переодягнені у вишивані сорочки й сині чумарки московсько-комуністичні емісари, приїжджаючи до таборів — на вірну Україні й своєму Вождеві й Натхненникові С. Петлюрі бійців — не мали жадного впливу.

Ув'язнене в польських таборах, воцтво армії УНР почало втікати через дротви, а з часом вже й офіційно, з картою азилю і буханкою хліба під подертою полою виїздити з таборів, щоб шукати собі іншого притулку й можливостей існування.

Треба згадати, що перебування на теренах Полісся, Волині й Галичини початково було для українських емігрантів із Наддніпрянщини рішуче

заборонене. І тому скупчення емігрантів почали творитися у містах центральної Польщі, зокрема на лісних периферіях підпольської Білоруси.

Об'єднані спільною метою та дорогим минулим, вояки горнулися один до одного, творячи своє зорганізоване життя. У своєму внутрішньому житті вони не стали „дивіліями”. В українській військовій еміграції з Наддніпрянщини назавжди збереглися вояцько-побратимські відносини і респект до старшинства.

Одним із таких скупчень української еміграції на лісній Білорусі була Біловіжа. У роках 1923-1928 перебувала тут майже сотня українців, а в сусідніх осадах Гайнівці, Черлянці й Наверці — коло чотирьох сотень. Були це, як і годилося активним нащадкам Січі, люди виключно одинокі.

Хоч знову бараки й землянки, але вже без колочих дротів, сухі й теплі. Хоч тяжка праця у лісі й визиск, але хліб, оселедці й картопля вже перестали бути мрією. (У таборах вояки одержували на добу 150-200 грамів гливкового хліба і раз, іноді два рази гарячу страву).

Вростаючи у місцевий ґрунт, здобуваючи нові фахи й становища у лісовому промислі та прихильність місцевої людности, вояки-емігранти знову розгортали своє культурно-національне життя внутрі й назовні.

Біловіжською, як і Сувальсько-Августовською пуцею лунали українські мова й пісня не тільки при праці в лісі, але часто й зі сцени і навіть у змосковщевій білоруській церкві.

Мило згадати, що у виступах української колонії з культурними ім-

презами, в Біловіжі, як і в багатьох інших осередках, не малу допомогу подавала білоруська молодь. Українські пісня й книжка, а з часом і вишивана сорочка й частинно мова, стали між цією молоддю своїми не тільки в офіційних виступах, але й у щоденному житті.

Тож нічого дивного, що більшість української еміграції, яка перебувала на Білорусі, поодружувалася з білоруськими дівчатами.

Від 1929 року чисельний стан української колонії в Біловіжі устатбувався. Кілька осіб виїхало аж до Бразилії й Парагваю, інші до Франції, старші віком та хворі помирали — і на постійно, дехто вже в власних хатинах, залишилося 30-35, але вже не осіб, а родин.

Минула бурхлива молодість, призабувся запах пороку й брязкіт зброї, але все більше гнітила чорна туга за рідним краєм, за всім так невимовно близьким серцю і дорогим. Все це ще більше єднало побратимів і спонукувало до конструктивно-творчого чину.

Роки 1929-1939 були чи не найкращими в культурно-національному житті української колонії у Біловіжі і в сусідній Гайнівці. Бібліотека-читальня, хор, аматорський театральний гурток, дитячий садок і фонд — такий був доробок колонії.

„Ми були в церкві на урядженій вами величавій панахиді по С. Петлюрі. Уперше в житті чули ми Службу Богу в українській мові і побачили, з якою любов'ю та побожністю шануєте ви пам'ять Вождя України і поляглих за Україну своїх побратимів. У Біловіжі — це історична подія, денікінці-балаховці зі злости й задрости аж п'яняться. Ми — бувші махновці й денікінці, а дотепер були між балаховцями. Але родом ми українці з Катеринославщини й Кубані... Прийміть і нас до себе. У вас Україну й минуле є з ким згадати, а як помреш, то й похоронять як слід, з хором і пошаною...”

Так заявляли, приєднуючись до українських емігрантів у Біловіжі, українці, які в бурхливих роках боротьби за волю і державність України були не з ними.

З доростанням дівчор і посилюванням на неї польонізаційного тиску школи та оточення виникла у Біловіжі ще й потреба національного виховання доросту українських емігрантів.

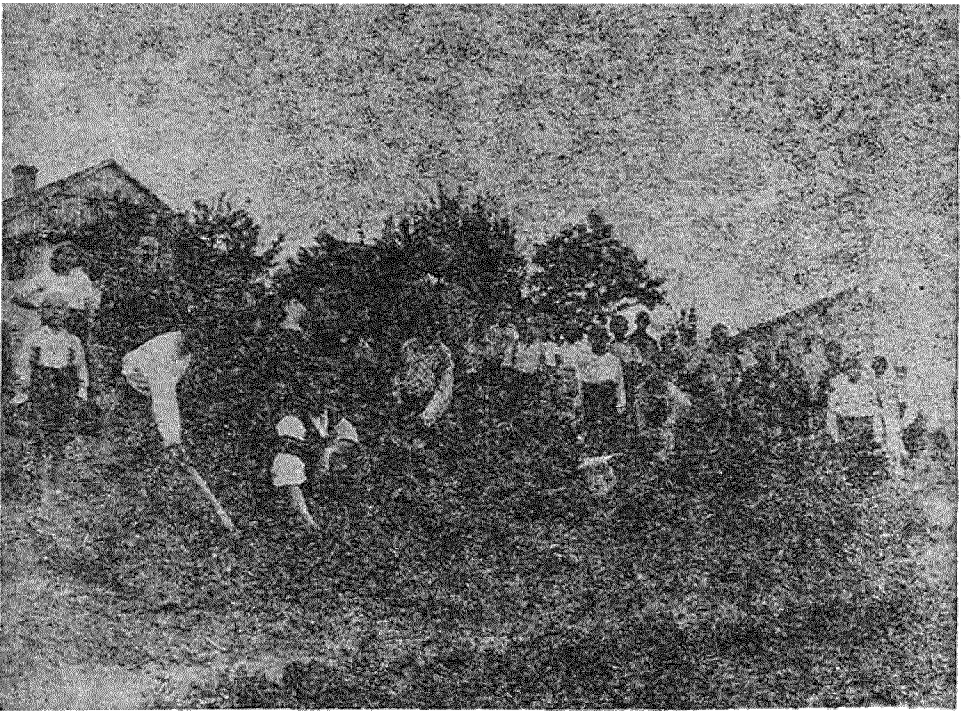
Нелегке, а до того ще й ризикове було це завдання. Польонізація Біловіжі, як і всіх інших загарбаних Польщею українських та білоруських земель, ширилася в оперті на урядові чинники і глибоко закоріновалася. Запідозрених у протидії безоглядно переслідували. До цього, як сказано, українська еміграція в Біловіжі була дуже розкидана, а це ще більше утруднювало контакт із нею проводу колонії. Тож авторові цих рядків, як провідників колонії і виховників дівчор, приходилося на протязі кількох років ходити з українським букварем під полою від хати до хати, не раз за 3 або 5 кілометрів. Але щира прихильність батьків до своєї мови та любов і завзяття, з якими бралася дівчора до науки, були не абиякою винагородою за цей труд.

У цьому ж часі головний провід української еміграції в Польщі на чолі з бл. п. Миколою Мик. Ковальським (замордований німцями у концтаборі в Саксенгаузени) розпочав у Перемишлі будову бурси ім. С. Петлюри для дітей українських емігрантів із Наддніпрянщини. Авторові цієї згадки випало стати від 1937 року управителем цієї бурси і виховником дітей, що прибували до неї з усіх кінців Польщі.

З Біловіжі на виховання в бурсі ім. С. Петлюри і школі ім. Пашкевича прибуло чотири хлопці, а до дівочого інституту в Перемишлі одна дівчинка. В школі Василян у Львові, з ласкавої матеріальної допомоги митрополита А. Шептицького, перебувало з Біловіжі троє дітей.

Раділи, навчаючись у рідній школі, діти, тішилися їх батьки й виховники, а тим часом недоля зближалася до них все ближче.

„Ой біда тій чайці,
Часці небози,
Що вивела часнят
При битій дорозі.”

Бурса ім. Симона Петлюри в Перемишлі 1938 р. Справа: Будинок бурси, посередні — управитель бурси Т. Мироненко, автор спогаду.

Така, відвічно сумна, доля України, при битій дорозі між Сходом і Заходом. Під час другої світової війни українська еміграція зазнала величезних втрат не тільки в своєму матеріальному доробку, але і в людях.

Восени 1939 року Біловіжа опинилось під окупацією большевиків. Несподіваний їх наїзд і брак комунікаційних засобів унеможливили втечу біловізьких українців. Тож із прибуттям до Біловіжі НКВД і приходом до влади місцевих інтернаціонал-нехристів у житті біловізької української колонії відбулася жахлива трагедія.

Тоді, як з росіян-білогвардійців, які перебували у Біловіжі, навіть із штаб-старшин ніхто не був навіть заарештований, поручник армії УНР О. Бурківський (з Ямполья над Дністром), його брат залізничник, санітар Г. Маринич, а також провідник колонії пор. А. Водяницький без суду й слідства були розстріляні. Інших три особи вивезено з родинами на далеку

північ. В обличчі цієї дійсності учасник Другого Зимового Походу (Базар), козак Василенко кинувся під потяг, залишивши дружину і двох малих дітей. Січковий Стрілець Ів. Нагулін (з Городенщини) збожеволів і по кількох тижнях умер, осиротивши дружину і двох дітей.

У 1941 році, з приходом до Біловіжі німців, полковник Святослав Захарчук став з їх наказу бурмістром Біловіжі. Року 1942, на Великдень, до дому С. Захарчука прибув, колись приналежний до біловізького оточення президентової Мосьціцької й одночасно німецький шпигун, гестапівець Ріхтер. Побачивши в хаті портрети Т. Шевченка і С. Петлюри, Ріхтер зірвав їх із стіни і знищив. Вив'язалась гостра суперечка, під час якої гестапівець вихопив револьвер і дев'ятьма кулями замордував хороброго старшину кіннотчиків Запорізького корпусу.

У 1944 році залишки українських емігрантів виемігрували з Біловіжі на Захід. Частина їх з родинами пот-

рапила у т. зв. Кенігсберзьке оточення, при чому одні з них дісталися в совєтський полон, а інші полягли разом із своїми дітьми — бувшими вихованцями бурси ім. С. Петлюри. Решта, уникаючи втягнення їх німцями до власовських частин, потрапила до збірної військової групи т. зв. „Козацького Стану”, під командуванням отамана Доманова, Султан-Келег-Гірея, ген. Краснова і ген. Шкура. Треба згадати, що ця група складалася в більшості з глибокоідейних і досвідчених військових кадрів.

Вийшовши частинно з Італії, а частинно з Балкан, група „Козацький Стан” після капітуляції Німеччини опинилася у долині річки Драва (Грац - Віллях - Піггец - Шпітгаль - Лінц), де, за англо-совєтською угодою з 23 травня 1945 р. у Відні, була, в ім'я співіснування, насильно видана англійським командуванням більшовикам. Всіх українців у цій групі було від 3.000 до 5.000. Були це переважно люди, які, рятуючись від переслідувань комуно-московського НК-

ВД і зорганізованого Кремлем голоду (1932-1933), втекли з України на Кавказ і Кубань. З розпуки, дехто з жінками й дітьми, кидалися вони у бурхливу Драву, під танки або перетинали собі жили. Від насильного вивозу на „родіну” врятувалося заледве кілька осіб.

Жінки кількох біловізьких українців, що залишилися з малими дітьми, на ласку долі, у Біловіжі, уникаючи польських повоеєнних переслідувань, примушені були виїхати на т. зв. „зєме одзисканє”.

У вільному світі, втративши родини, знайшлися з Біловізької української колонії тільки чотири особи.

Так трагічно перестала існувати колонія українських емігрантів-петлюрівців у Біловіжі. Не краща доля судилася й іншим, сусіднім із Біловіжею, колоніям українців у підпольській Білорусі, зокрема колись найбільшій й найдіяльнішій колонії у Гайнівці, де в роках 1924-1935 перебувало понад 300 осіб.

РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО ХОРОВОГО МИСТЕЦТВА

Написав Роман Савицький

В щоденнику Миколи Леонтовича, одного з найкращих українських хорових композиторів, читаємо: — „Досліди в народній музиці викликають до життя нові форми гармонії і контрапункту, що органічно зв'язані з народною піснею. Пісня, як мистецький твір, дає не тільки одну мелодію, але таїть у собі й всі інші музичні можливості: гармонію, контрапункт, форму, ритм. Вміти пісню записати і відчувти все, що вона може дати для музики в широкому значенні слова — це необхідне, чергове наше завдання”.

Травестуючи ці слова і переносючи їх в ширшу площину, ми кажемо: Українська духовість органічно зв'язана з піснею. Українська музикальність найприродніше, стихійно і на подив легко проявляється у співі. Український спів таїть у собі не лише природне розуміння фрази і музикальне її виконання, але також подивудній змісл для вичуття гармоній, контрапунктичного голосоведення, ритму і форми. Всі ці речі усвідомити і дбати про те, щоб українська хорова справа не занепадала, а навпаки — щоб давала для нашої музики щораз більше, — оце наше необхідне, вічне завдання.

Український культивований спів мав свій початок у церкві. Наш церковний спів до 11 ст. перебував під впливом візантійського і болгарського. Оригінальна українська церковна музика оформлюється в половині 11 ст. в першому її вогнищі — в Києво-Печерській Лаврі, звідки поширюється по церквах і монастирях всієї України. В 16 ст. маємо докази правдивого, вже хорового, церковного співу. З того часу в інструкціях Ставропігійського Братства знаходимо на-

каз учителеві співу „дбати про заступлення найкращими голосами всіх чотирьох партій мішаного хору.”

В 17-му ст. існують по містах т. зв. музичні братства і дуже розвивається поліфонічне мистецтво — т. зв. „партесний спів”. У списках Луцького Братства (цитуємо за Українською Енциклопедією) є 5—8-голосові партеси, а про 8-голосові говориться, що вони „старі”, отже ще зперед 17 ст. (Рівнобіжно з розвитком поліфонії в Західній Європі). У Львівському Братстві вичислюється 267 церковно-хорових композицій на 3—12 голосів. Розвиток хорового співу викликав появу нашого першого музично - теоретичного підручника „Музичійская Граматика” киянина Дилецького. В правильнику Луцької школи з 17 ст. говориться так: „так, як і співаки належать до зовнішньої церковної краси, то ми вимагаємо, щоб ігумен держав при загальному столі протопсалта (старшого співака) і про інших спосібних до співу дітей дбав би по-батьківськи, і якщо стрінуться такі діти, то щоб їх нам представити і дбати про їх удержання.” Чужинці, що в 17 ст. відвідували Україну (сирійський архидиякон Алепський і протестант із Саксонії — Гербінюс), відмічають „замилування до хорового співу, знання музичних правил, гарні голоси, далеко кращу техніку і мистецький рівень співу, ніж московський чи якийнебудь західньо-європейський.” Співи наших дитячих хорів — як вони кажуть — „колихали горами і долинами”.

Наші предки дбали також про те, щоб церковні диригенти одержували добру освіту. В другій половині 16 ст. перемиські і львівські дяки-диригенти

ти їздили вчитися співу до Молдавії. Хоровим співом опікувалися наші меценати: львівський міщанин Корніякт (1604) призначив у заповіті значну частину свого майна на удержування співаків в Успенській церкві і Онуфріївському монастирі.

Розвиток нашої хорової музики у 18 ст. виявляється в діяльності Києво-Могилянської Академії, в творенні нових форм — кантів і псалтирів, поширених по цілому краю, і викликає щораз тісніший зв'язок з західно-європейською музикою (виконується у нас Палестіна, А. Скарлятті і Бах). В той час засновується т. зв. Глухівська школа під протекторатом гетьмана К. Розумовського, з якої виходять композитори Березовський і Борзнянський. Сильним доказом знаменитого стану української співочої справи у 18 ст. є факт, що велику частину нашого голосового й хорового потенціалу спроваджувано тоді одинцем і цілими групами до Московщини, для репрезентації царських дворів перед чужинцями.

Щораз більший розвиток церковних хорів, а в 19 ст. й світської хорової музики в Галичині (під впливом Заходу, головню Відня) спричинив творення щораз густішої мережі церковних і світських хорів, щораз вищий рівень тих хорів, — аж врешті наприкінці 19 ст. і з початком 20 ст. бачимо імпазантні досягнення у формі знаменитих хорових одиниць на великій Україні (диригенти Лисенко, Кошиць і інші) — перманентно діючих „Боянів” та студентських хорів в Галичині, з короною тих досягнень: славною Капелею Кошиця, що завоювала для України весь культурний світ. Це знову ж було причиною великого росту хорової літератури — церковної і світської. У світській літературі позначається перебувалий розріст проблеми мистецького опрацювання української народної пісні і поява великого числа оригінальних хорових творів українських композиторів.

Вище ми згадали про капелю Кошиця. Тому, що вона є справді квінтесенцією хорових досягнень україн-

ців, звернімо увагу на деякі суттєві моменти, які ближче пояснюють — чому саме капеля мала такий великий успіх і в чому саме полягають характеристичні властивості українського співу.

Передусім пригадаймо, що всі члени капелі Кошиця і сам Кошиць виростили на буйному хоровому житті України від давніх років. Пригадаймо, що на Україні, в часах Лисенка і Кошиця, кожна школа, кожна церква, університет, собор, завод і робітничка спілка мали власні хори, і то не абиякі. В Києві відбувалися часто конкурси хорів, і про один з них згадає дуже цікаво у своїх споминах сам Кошиць, описуючи, як то кожний хор старався здобути до свого складу добрих співаків-хористів (а було їх тоді серед українців не менше, як сьогодні), розказуючи, в якій атмосфері ентузіазму відбувалися співанки і вся підготовка. В конкурсі, про який згадає Кошиць, взяло участь п'ять великих хорів: хор студентів університету св. Володимира (диригент Кошиць), хор студентів політехніки, хор Собору св. Володимира, хор під управою Москальова і хор робітників. Університетський хор з Кошицем одержав тоді друге місце, отже можемо уявити, на якому рівні був хор, що дістав першу нагороду, і який був мистецький рівень цілого конкурсу. Крім конкурсів, відбувалися в Києві (про інші міста України не говоримо) часті концерти різних хорів, концертні виїзди і сполучені з тими імпрезами інтенсивні проби — так що, мабуть, не було тоді українця з голосом, який не мав би доброго хорового досвіду, а вдержування хорового співу на найвищому рівні було тоді для всіх річчю самозрозумілою.

Уряд Української Республіки висилав капелю Кошиця у світ, під час боротьби з большевиками, і через це, як розказує Кошиць у своїх спогадах, організація капелі була прискіплена і мала багато недотягнень. Сам Кошиць не дуже вірив в турне, і виїхав з Києва скорше. До капелі він приєднався після її виїзду з Києва. Та хоч капеля виготовляла реперту-

Капеля Бандуристів ім. Т. Шевченка у ЗДА 1956 р.

ар і зіспівувалася безпосередньо перед самим турне, а радше під час перших концертів у Галичині, — вона вже в першій закордонній країні тріюмфувала.

Хочемо тут зацитувати уривки з двох рецензій, які словами чеських музик вияснюють навіть нам, українцям, секрет українського співу. Д-р Бартош з Праги пише: „У нас, чехів, хорові організації ростуть, мов гриби по дощі... і мають гарні успіхи. Але у нас хори шукають насамперед технічних ефектів, різних штучностей, викалькулюваних динамічних ліній. Є у нас багато розуму і доброї волі, але нема природної мистецької свідомости. Ми не є музикальні. Ми хочемо ними бути. Ми не співаємо для пісні, для музики, ми співаємо для публіки. І ми думали, що дійшли до вершка хорового мистецтва. А з приздом українців я переконався, що тільки вони вміють робити правдиве мистецтво. Вони не

оглядаються, хто й скільки їх слухає, вони просто падають навколішки в таємниці своєї хорової молитви. Враження такої молитви на наших концертах я ніколи не мав. Українці — власники хорового мистецтва „суї генеріс“, найприроднішого у світі, зовсім окремого й незалежного від розумового пізнання хорової справи.”

Велику частину успіху української пісні у світі треба пояснити самим репертуаром, а головню геніяльними обробками народних пісень. Про це пише професор композиції празької консерваторії, Я. Кршічка так: „Чому українські обробки такі чисті, звучні, а разом з тим, при своїй складності, такі прості, як Божа природа? Тому, що, коли ми працюємо при аранжуванні одноголосної мелодії вимушено, або свавільно, як кому сподобається, ті послідовники Лисенка — Копиць, Демущкий, Ступницький, Леонтович, Стеценко —

виходять з самої пісні, яку з бігом часу опрацював і витворив сам народ, і тільки доповнюють народну поліфонію в народному дусі. Вони, способом народного голосоведення витворюють своє багате, самостійне голосоведення, яке потім сплітають на засадах мистецького контрапункту в багатий поліфонічний струм, цінний не тільки народними музичними ідеями, але й мистецтвом композиторської праці. Такою літературою українська музика може похвалитися перед іншими народами, бо ніхто з них не має композицій подібного роду і такої вартості”.

Після досягнення кульмінаційної точки в капелі Кошиця, 40 років тому, українська хорова музика сильно розростається, головню в Галичині, саме під впливом Кошиця, а також діяльності Дм. Котка, і досягає свою власну кульмінацію в конкурсі хорів у Львові, в 40-х роках. В тому конкурсі брали участь не лише львівські, але також позамісцеві хори, а перше місце здобув тоді хор молоді з Криниць, під управою Романа Левицького. Друге місце припало дрогобицькому Боянові під керуванням бл. п. Богдана Пюрка.

Поїздка капелі Кошиця і конкурс хорів у Львові — це були останні блискучі прояви розвитку української хорової музики в краю. Події, що пішли далі, спаралізували нашу хорову діяльність на декілька років, після яких вона знову відживає — цим разом на еміграції: в Німеччині, Австрії й Англії і переноситься пізніше головню на американський континент. І треба сказати, що деяким нашим еміграційним хорам вдається, принаймні частинно, продовжувати українські хорові традиції. Та коли глянути на справу з вищої перспективи, то приходиться все ж таки ствердити, що українські хори на еміграції, не зважаючи на великі зусилля, не дорівняли Кошицеві, не зробили для української справи більше від нього, і що взагалі наша хорова музика сорокових і п'ятдесятих років не додержує кроку великому росту, що позначився на полі симфонії, симфонічної поеми, опери, ба-

лету, інструментальної і камерної музики. Навіть дуже розвинулася сольова пісня і також маємо низку нових хорово-оркестрових праць. А чисто хорова і така типова, наша найстарша й найоригінальніша ділянка, осягнувши висоту Леонтовича і Кошиця, далі не розвивається в належних пропорціях.

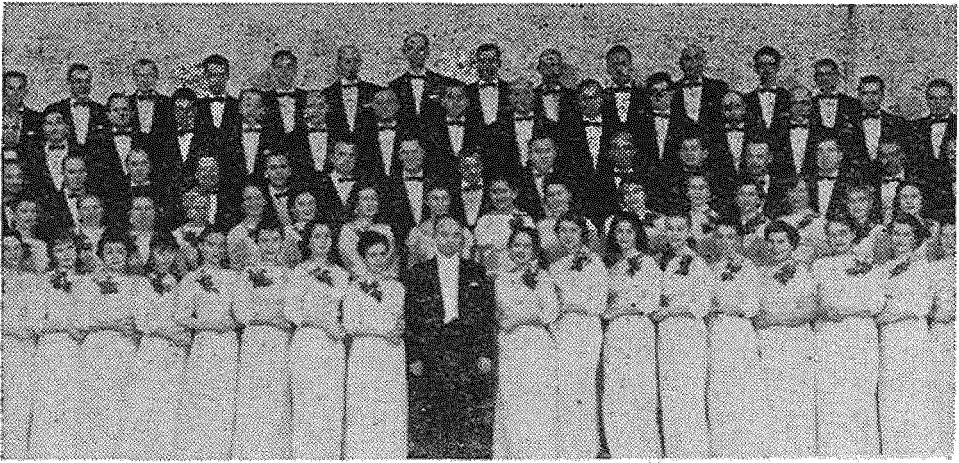
Бо ж не можна назвати розвитком хорової справи того, що діється в цій ділянці на советській Україні, з тої простої причини, що хорова література пишеться там, з дуже незначними виїмками, до „наказних” текстів, і тому, протилежно, як це є в симфонічній і інструментальній музиці, не може репрезентувати вільної української музики.

Чи можливо в наших умовах розвивати хорову ділянку? У відповідь на це питання насувається друге питання: чи взагалі можливо ще більше розвинути хорову справу, як це зробив Леонтович в літературі, а Кошиць у виконувальній? Беручи до уваги геніяльність Леонтовича, як хорового композитора, і Кошиця, як виконавця — відповідь на останнє питання буде, правдоподібно, негативною, коли йде про квалітативну сторінку. Інша справа — розроблювання надбань Леонтовича і Кошиця, поширювання, пропагування, культивування, виховування доросту хористів, хорових диригентів і композиторів.

Ці речі, безумовно, знаходяться у сфері наших американських, еміграційних можливостей, але під умовою, що вони будуть дискутовані, пляновані й реалізовані цілим хоровим потенціалом українців в Америці.

Ідея створення Союзу Українських Хорів в Америці приходить в стадію реалізації досить пізно, але так, як обсервуємо діяльність і теперішній стан наших чільних хорів та їхню стабілізацію, можемо припускати, що саме тепер настав слушний час організаційного схоплення української хорової справи в Америці — як цілості.

На закінчення хотів би я з окремим натиском і великою пошаною

Український Хор „Думка” в Нью Йорку.

відмітити, для прикладу, працю українського т. зв. Візантійського Хору в Голляндії під управою д-ра М. Антоновича. Цей хор, як відомо, складається тільки з голляндців, співає виключно український, церковний та світський репертуар (в українській мові) і діє безперервно вже десять років, концертує в Голляндії, Франції, Бельгії, Німеччині, Італії і інших країнах. Часто виступає в радіо, обслуговує українські церковні торжества в Західній Європі і має свій репертуар, награний на грамофонових платівках. Важко відгадати, скільки приятелів придбав цей хор для української справи, але не важко ствердити, як багато праці вкладає в цю справу д-р Антонович і кожний поодинокий хорист-голляндець. Цей ентузіазм голляндців і їх многотисячної публіки до українського співу нехай буде для нас об'єктивним, живим аргументом і доказом великого багатства і сили нашої народної та мистецької пісні.

Самі ж ми, українці в Америці, заходимося коло наших справ так, щоб вічною правдою було те, що сказав про нас німецький музиколог Прехтель: „Український народ віками в неволі, але які скарби гордоців він має в собі! Що за віра в свою майбутність, у своє воскресення! Що за певність у безсмертність

свого існування! І все втілюється в їх музиці-співі. Народ живе так довго, як довго живе його національне мистецтво. В українцях тече кров, створена родючим чорноземом. У них якась особлива відокремленість, незужиті емоції горять в темних глибинах, гаряча, живуча кров бурлить, і як заговорить лише найменша частина їх здібности, то це вже великий твір.”

Так говорить про нас чужинець.

І, ніби доповнюючи його слова, висказані сорок років тому, наша молодь сьогодні в одному з пластових видань домагається конкретного: „Плекаймо ідеї нашого народу. Заховуємо нашу традицію, даймо змогу чужинцям пізнати красу нашого мистецтва, чар нашого співу. Заховаймо століттями плекане духове багатство нашого народу, підносимо його на ще вищий щабель розвитку. Цього вимагає від нас нескорена Батьківщина, скарбниця нашої духової культури.”

Ці слова — не пусті фрази, не тільки патріотичні кличі, — це повсякчасний голос українського духа, що сильно говорить в кожній нашій ситуації, що сильніший від усіх шкідливих впливів і що не замовкне ніколи, — а примусить діяти кожного з нас, діяти вперто і без відпочинку.

ЦІКАВІ ДРІБНИЧКИ

Зібрав М. Данилишин

Не всі сотворіння мають смак і нюх в роті та носі, як це мають деякі домашні звірята чи людина. Мухи мають на це спеціальні органи, а деякі морські сотворіння, переважно хижакі, мають нюх в цілому тілі і запах крові чують на дуже далеку віддаль.

Очі в дітей ростуть тільки до десятиго року життя, по десятиох роках очі остаються однакові, а зір слабне.

Найвищі сходи в світі знаходяться в Китаї, на так званій святій горі Тай-чан. Начислюють вони 6 тисяч ступнів, а загальна їх довжина від першого ступня до останнього становить понад 26 кілометрів, хоч висота гори становить 1.810 метрів.

На острові Ямайка, недалеко порту Рояль, є гірське пасмо в якому що дня о 12-ій год. падає дощ з грозами і блискавицями. Від години 10-тої починає хмаритись, о годині 12-тій падає зливний дощ, а опісля знову випогоджується і о годині 3-тій настає погода.

Китайська мова не має устійненої азбуки, а для писання має різні знаки, яких начислюється кругло 100 тисяч. Останнім часом в Китаї ввели нову азбуку, але потрібно кількох років, щоб населення навчилося читати за новими правилами.

В З'єдинених Державах Америки викурюють річно 400,000 мільйонів різних папірос; в останніх роках жінки-курці відсотково перевищують мужчин.

Століття поштової картки припало в 1959 році, бо в 1859 році вперше пустив її в обіг віденський професор економії Емануїл Герман, а опіс-

ля розповсюджено її по цілому світі.

Водоспад Ніягара має такі великі розміри, що на протязі одної секунди переходить через нього 50 мільйонів літрів води. В морях і океанах так багато води, що коли б вона мала перейти через Ніягару, то на це потрібно було б 6 мільйонів років.

Існують деякі роди комах, а між ними й „стонога”, які розмножуються так, як птахи, яйцями; ці яйця вони вигрівають і висиджують так само, як кури.

Грім і блискавиця відбуваються разом, але світло проходить скорше, як гук, і тому нам видається, що спершу блискає, а потім гримить.

Внаслідок поступу медицини заповідається, що в недалекій будуччині пересічний вік людини вноситиме 150 років. З найстаріших людей історія знає англійця Генриха Єнкіса, який прожив 189 років, поляка Яна Бовіна — 175 і Тому Парра — 152 роки. Статистика твердить, що найбільше число столітніх людей має Болгарія.

На острові Куба є рід павуків, що називаються „лягавда”; вони мають таку гостру отруту, що вкушена ними людина вмирає на протязі кількох хвилин.

Обчислення вияснюють, що особа, яка може числити із скорістю сто чисел на хвилину, для обчислення одного більйона потребує 19.000 років.

Єгипетський сфінкс — це не є статуя жінки, як уважалось донедавна, а статуя фараона Чепрена, який правив Єгиптом у 2,750-му році перед приходом Христа.

МИ І НАШІ СУСІДИ

Написала Іванна Савицька

Гармонійне, згідливе співжиття з сусідами — це особливий рід мистецтва, що його ми повинні вивчати нарівні з усіма іншими вміннями. Живемо в густому стисненні з людьми різного середовища, поглядів і смаків, різної раси, релігії і політичних переконань. Знайти й постійно вдержувати згідливу спільну лінію з усіма, що живуть довкруги нас, вміння здержатися від особистих завважень в сторону того чи іншого сусіда, постійно відповідати усміхом навіть на захмарений погляд, — це правдиве мистецтво співжиття, що його так трудно досягти, мистецтво, яке уцалює і робить життя приємним.

Обсервуючи щоденні події, бачимо, що для вдержання добросусідських відносин всі і все потрібно спокійних, розумних і обдуманих потягнень.

Впровадження надзвичайних новин поза хатою, в городі, на подвір'ї, не завжди подобається сусідам, „псує їхню кров”, викликає фермент. Навіть помалювання хати іншою фарбою, як це прийнято довкруги, викликає іноді реакцію збоку співмешканців, псує спокійну атмосферу. Насаджування коштовних квітів чи дерев виводить з рівноваги всіх тих, які прибрали собі ім'я найкращих в околиці садівників.

З другого боку, не дбати за вигляд дому, городчика, хідника, — це значить обнижувати вартість вулиці, вносити безлад в свою околицю, псувати добросусідську гармонію.

Як бачимо, вміння вдержувати „золоту середину” — це мистецтво, яке не легко досягти.

Щоденне життя вимагає від нас слідкувати за прийнятими в околиці звичаями, а є тих звичаїв багато, і

вони різні в залежності від місця замешкання, пори року тощо.

Для декого з нас було чужим вішання у різдвяному часі особливих прикрас на двері дому, засвічування ялинок на „порчах” хат. Кожна християнська сім'я маніфестує в той спосіб радість з приводу народження Божого Сина, і нам усім цей гарний звичай слід безумовно прийняти.

Відгортання зимою снігу не тільки з тої площі, яка до нас належить, викликає вдячність збоку нашого сусіда головно тоді, коли він немічний, хворий або кудись виїхав.

Кісткою міжсусідської незгоди бувають часто діти, пси і коти. Галасливість наших дітей переходить інколи межі пристойності. Ми розуміємо, що діти потребують вибігатися і викричатися доскочу. Всі оті дитячі витівки повинні мати якусь межу. Не раз доводиться вислухувати галас українських дітей, які не тільки дорівнюють тутешнім, але в дечому беруть над ними верх. Найтрагічніше, коли збоку батьків нема ніяких протестів, догани чи заборони. Чужі не вважаться звертати крикунам уваги, хоч між собою нарікають на нечемність дітей новоприбулих.

Коли в околиці багато псів, це нічого, коли один, кожний його гавкіт чи виття викликає застереження збоку сусідів. Мені довелося жити двері об двері з сусідкою, в якій був гарний, малий песик. Його пискливий голосок заливав усім за шкуру сала до тої міри, що власниця песика одержувала десятки анонімних телефонів з протестами проти галасливої собачки. Ради сусідського спокою собачку подарували на ферму.

До речі буде згадати ще й святкування усіх більших церковних і державних свят. Вивішування в ті дні

білизни на шнури — це непошанування почувань інших, і, хоч доволі часто зустрічаємося з такою міжусідською негелерантністю, зберігаймо, бодай ми, ради мистецтва співжиття, атмосферу і настрої святкування, хоч і не наших, великих свят.

Чи пам'ятаємо з Новим Роком обдарувати грішми листоношу, молочаря, доставця хліба, працівників вуличного порядку? Цей звичай, привезений ще зі старого краю, сильно закоріненний в цілому світі.

Чи обділюємо цукерками дітей на „Головін”, хоч може й не погоджуємося з тим звичаєм?

Чи світимо світло на порозі наших хат, щоб проходим прояснити дорогу? Чи посипаємо сіллю льодову поверхню хідників, чи відгортаємо сухе листя так само, як це роблять усі наші сусіди?

Чи випадково, не заколючемо спокою нашими радіовими або телевізійними апаратами, пересилаючи далеко на вулицю передачі незрозумілою для довілля мовою?

Чи висилаємо сусідам святочні поздоровлення і побажання виздоровіти, коли вони у шпиталі?

Чи ходимо на пальцях по сходах, що межують з кімнатами інших, коли годинник показує одинадцятую вночі? А може любимо грати на трубі чи піяні без огляду на те, що хтось у сусідстві хворий?

Щоденне життя, а з ним привезені зі старого краю звичаї не раз видаються сусідам смішними і незрозумілими. Маю на думці наших колядників, що в різдвяному часі численними гуртами обходять наші дома і

мешкання. Дзвінки дитячі голоси, та ще й із зіркою чи вертепом приманюють чужинців, зваблюють цікавих слухачів. Гірша справа з безголосими ансамблями старших, які силкуються надолужити відсутність слуху чи музикальності — голосним криком!

Маймо і в тому відношенні милосердя для наших сусідів.

До речі буде згадати часті хатні прийняття, які затягаються поза північ і з-правила не обходяться без напоїв, брязкоту тарілок і гучного многолітствія.

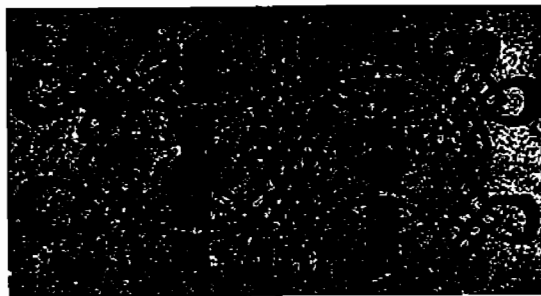
Одна пані розказувала, що перед кожною такою okazією просить своїх сусідів вибачення за галас і обділяє їх кусками тортів, печивом, солодким. Тепер кожну заповіджену вечірку сусіди зустрічають з ентузіазмом.

Інша знайома розказувала таке:

— Наші сусіди — молоде подружжя. Обоє ентузіясти недільних спортивних змагань, а рівночасно — батьки маленької Марії-Анни. Майже кожної неділі (за виїмком вакацій) забирасмо дитинку до себе на дві-три години післяобіднього сну, зате наші квіти щоденно купаються у воді, коли ми в липні відпочивасмо в літньому бонгалі.

Десятки подібних ситуацій наводять щоденне життя. Уміти знайти спільну мову із довіллям, ставлячи свою особу, сім'ю, хату на другий плян, респектуючи права інших, вміти вибачати і бачити докруги себе приязних і щирих людей — це велика штука, якій ім'я мистецтво співжиття.

Пробуймо йому служити.

ОБРАЗКИ З ЦИКЛУ: ВЕДМЕЖІ ІСТОРІЇ

Написав Богдан Лузаковський

Ведмежа точність

Діялося це в Перегінській Пуці. Одного разу, як обслідували ми деревостани високо під верхом Овула, спитав мене побережник Халус, чи схотів би я на недалекому зрубі побачити о годині 5-ій великого ведмедя. Халус був вислужений австрійський фельдфебель, „зупак”, дуже акуратний і пунктуальний в усьому. Тому я спитав його з посмішкою: „А що як спізнимося на десять хвилин?” — „То може бути запізно,” — відповів ляковічно Халус. Отже, я поспішився, і ми прибули на місце за кільканадцять хвилин перед 5-ою.

Ми розмістились на краю старолісся, до якого припірав величезний зруб, вироблений по вітроломі. Зруб був порослий купками смерекових молодників-самосівів, малинниками і бур'янами. Але в траві зеленіла насаджена культура смеречини. Як зруб зчистять, то ті смерічки підхопляться в одностайну лісову рунь. Зруб припірав до глибочезного звора, а за звором починалася непрохідна смерекова сигла. Понад звір і самим звором повище колін росли могутні яфірники (афинники). Звідси було видно, як синіли на них грубі, соковиті яфини, рясні, аж листя губилося за ягодами.

Ми закурили. Халус, пильно слідкуючи за димком з папіроси, авторитетно заявив: „Вітер добрий, то має вийти”. Він витяг свій знаменитий пайсвський трієдр, дарунок індустріального магната Вінтерфельда, який щороку приїздив з Берліну у Перегінську Пуцу на риковасько — і дуже дбайливо подивився у сторону звора. Минали хвилини. Аж нагло Халус гукнув „є!” і подав мені лонету. Я машинально поглянув на го-

динник: була година п'ята і три хвилини.

Серед яфірників, залитих сонцем, що вже ось-ось мало заходити за гори, стояв потужний ведмідь. Він був гладкий, як валок. Дородна, бурочорна, а властиво чорна, коротка шерсть вилискувала на ньому, як на панському коневі. Ведмідь простягав морду, ловив в зуби яфинники і спасав їх, як качка просо. Поласувавши, відпочивав. Потім ішов знову шукаати, де найрясніші яфини. Врешті сів, як пес, передніми лапами нагорнув до себе афинників і по-сибаритськи почав делектуватись ягодами.

Ми дивилися на нього довго, може двадцять хвилин, може півгодини. Врешті мені знудилося. Я вийняв свиставку і свиснув. Свист був дуже різкий. Ведмідь у ту ж мить перестав ласувати і насторожився. Він поволі повів головою, стараючися здати собі справу, звідки прийшов той назнайомий згук. Але не виявляв ніякого страху. Я засвистав знову. Ведмідь вп'ялив очі в нашу сторону, довго й уважно дивився, але нас все ж таки не міг вгледіти. Він і тепер не тікав.

Я спитав Халуса: „Як то, він не боїться?” — „Цей нікого не боїться, не видите, пане інженере, який спорий, він знає, що його ніхто не зачепить.”

Ведмідь постояв ще кілька хвилин, а потім, не поспішаючи, пішов у звір. Ми ще бачили його, як з'явився на другому боці звора, а далі пропав у глибокій сиглі.

Вірний муж

Глибоко в Перегінській Пуці, десь під Попадею, була полонина, куди, у ті часи, перегінці виганяли щорічно худобу в пашу. У тій далекій поло-

нині худобу стерегли старі, досвідчені скотарі, на ніч заганяючи стадо у загороджену кошару. Загороду стерегли добрі пси-вівчарі. А проте, внадилися туди два ведмеді й почали робити велику шкоду. Вбили кілька ялівок і волів, пороздирали псів. Таке завелось, що скотарі не відважувалися вночі й носа показати зі своєї колиби.

Перегінці поскаржилися директорві Митрополчих Дібр, Гануцакові. Чи тому, що Митрополія за вигін худоби побибрала оплату, отже мала обов'язок дбати за безпеку худоби, чи тому, що директор любив полова-ти на грубого звіра, Гануцак, не гаючись, вибрався з побережником на злющих в'їстників. Дві ночі засідались вони на ведмедів, але звірі, як на те, не з'являлися. Аж третьої ночі таки з'явилися.

Гануцак був добрий стрілець, і йому пощастило вбити одного з напасників: велику ведмедицю. Казав її оббілувати, шкіру забрав собі як трофей, лапи на вибагливу вудженину, а все інше метло казав закопати глибоко і грубо привалити камінням.

За якийсь час побережники донесли директорові, що хтось розкидав каміння, викопав стерво й кудись його подів. Гануцак з'їхав знову в полонину, з добрими псами-посочниками. Почали слідити і врешті вислідили ось яку правду:

Справником тієї ексгумації був великий ведмідь. То він відкопав метло і перевів його за кількасот метрів далі, закопав у недоступному проваллі і прикрив плиттям. Старі бойки присвідчили, що це не першина, що таке вже бувало, і що це ведмідь-муж перепоховав свою дружину-ведмедицю.

Розказував мені цю історію дуже правдомовний митрополчий побережник Федір Сорочак, а потвердили старі перегінські ватаги. Діялося це на початку цього століття.

Нагла смерть в'їстникова

Над Горганами царило золоте літо. У двох пенсіонатах братів Чапельських, у мініатюрній кліматиді на

Кам'янці, було у той час глітно і гамірно.

Одної неділі зранку, ще поки йти на Службу Богу, до чарівної церковці серед кедрини, на Підллотім, у пенсіонаті лікаря Чапельського зчинилось незвичайне оживлення. Літняки повиходили у самій білизні на подвір'я пансіону і дуже палко щось коментували. Навіть меценас Г., що повинен був відсипляти доопізнного суботнішнього бриджа, був там.

Сталася несамовита пригода. Недалеко від пансіонату, може за півтора, а може й за два кілометри, на узбіччі гори знайдено на досвітках неживого ведмедя. Не було на ньому слідно, так би мовити, акту якого небудь насильства. А проте, ведмідь був мертвий. Прийшли митрополічі побережники, оглянули ведмедя, обшукали плаї та звори й усталили ось що:

У недалеку полонину почав заходити віднедавна ведмідь-в'їстник. Одної з попередніх ночей він убив на полонині коня, але чомусь не потягнув його з собою. Ранком пастухи знайшли коня, зняли шкіру, а метло закопали глибоко в ярі і прикидали камінням, аби ведмідь не роз'ївся на конині і не внадився в їх господарство.

Чергової ночі ведмідь прийшов по свою здобич, знайшов закопаного коня, відгріб його з ями, закинув на себе і пустився переносити його в якесь, йому відоме, місце. Але не доніс. Видно, надто стомився, і від великої напруги у нього розірвалося серце.

Подорожні злодощки

Котрогось дня липня 1910 року ми верталися з гостини у мого стрія, о. Ярослава, пароха в Оряві, у Скільській Верховині.

Був свіжий, соняшний ранок, дорога добра: гостинець уздовж гамірливої річки. Ми їхали парадним, вигідним повозом, коні були цугові, фірман досвідчений, старий паламар Лесьо.

Був саме торговий день, і нам приходилося раз-у-раз минати сільські вози, на яких бойки везли на торг, до Сколього, що кому випало: телят,

поросят, ягоди, гриби, а найбільше койці з курятами.

Ми минули Козьову й наближалися до Святослава. Нагло коні сполошилися, кинулися назад, стали ставати дуба, йшли в боки і дико форкали. Міцний Лесьо, фірман над фірманамі, не міг дати собі ради. Батько, що був атлетичної сили, вкопив від нього віжки, а Лесьові звелів злізти з козла і пробувати вести коней за вуздечки. Але, не зважаючи на це, коні пручалися, як навіжені, загрожуючи кожній хвилини второшити повоза в поруччя, яким була відділена дорога від ріки, і скинути нас у воду. Батько — мисливець і коняр — зразу пізнав, що от так коні полошаться лише в присутності великих драпжників.

Заспокоюючи мене з мамою, батько сказав: „Виглядає, що десь близько є вовк. Але вовка боятися нема чого. Ще хвиля, і ми переїдемо це заворожене місце”.

Ми в'їхали на вузьку смугу дороги, з одного боку якої зараз же була річка, а з другого піднімалася вгору стрімка убіч, поросла малинником і червоною бзиною.

Батько поведив кіньми, а рівночасно пильно стежив по убіччі. За хвилину гукнув: „Є, але не вовк, а ведмідь. Не бійтеся, а дивіться, бо хто знає, чи доведеться вам ще коли побачити ведмедя на тлі вільної природи”.

Ведмідь повагом, нога-за-ногою, сховався в нашу сторону. Приставав, поглядав на дорогу і колихав головою. Виглядало, що був у знаменитому настрої і не мав ніяких лихих намірів щодо проїжджих людей.

Врешті вдалося нам переїхати через страхітливе місце, і за кільканадцять хвилин ми були вже в Сколім, у ресторані Дудри, на другому сніданні, після якого мали їхати далі залізницею.

При буфеті батько розказав Дудрі про ведмедя, що в білий день, при ярмарковому рухові, сховався на гостинець під Святославом. Батька слухало ще кілька гостей. І ось один з них вияснив таємницю навіженого ведмедя:

Барони Гредлі, у тих часах власники величезних лісових просторів у Скільщині, веліли тримати у клітках, біля свого палацу на Демні під Сколем, двох ведмедів, здається на те, щоб опісля пустити їх у ловище, якби заїхав до них на полювання хтось із царської родини. Годували ведмедів м'ясом, найчастіше курятами. Якийсь сторож, що давав ведмедам їсти, забув замкнути клітки, і вони чмихнули на волю, у ліси. Але на волі не було що їсти, а вони звикли до курятини. Нишпорячи попід Сколем, ведмеді зорієнтувалися, що курята є, але — їдуть на возах. Тож, мабуть, надумались, що як зблизяться до возів — а людей ведмеді не боялися, бо до людей звикли — то коні сполошаться, койці з курятами погубляться, курята розбіжаться, і тоді можна буде їх без труду ловити.

Більше як два тижні управляли ведмеді таке коварство на гостинці під Святославом, поки жандармерія (діялося це ще за австрійських ча-

Медведик на гойдалці.

сів) і дирекція гредлівських лісів не здогадалися, в чому справа.

За кілька днів після нашого випадку зроблено облаву, і романтичному процедурові ведмедів-волоцюг прийшов сумний кінець.

Ведмеді-риболовці

Як Штефан Кулик був ще хлопцем, то ходив щовесни в полонини скотарям за кальмана. Замігав колибчину, носив воду, розкладав ватру, помагав при добні, словом був на всі послуги.

Але тих послуг не було аж так багато, щоб Штефан не міг собі полезати горілиць, впираючись очима в білі хмарки на блакиті літнього неба, понишпорити за пташиними гніздами чи руками половити пстругів.

І от, одного разу, підстерігаючи пстругів, що гралися в маленькому плісці студеного гірського потічка, він з жахом спостеріг, що з другої сторони потічка тих же самих пстругів підстерігав . . . ведмідь.

Штефан, мало не вмерши тоді зі страху, як щенюк, задом виповз з-над потічка. Але потім він ще не раз зустрічав ведмедів, що чатували на пстругів по шипотах. Він зустрічав навіть такого ведмедя-штукаря, що метав плиттям у стадо пстругів, не зневіряючись, що аж за котримсь з черги разом матиме успіх; тоді лапами приганяв до берізка приголомшену рибу і ласував нею, як дитина.

І не один Штефан Кулик, а чимало інших перегінців у ті часи зустрічало під верхами, де панують сонце і наглі бурі, ведмедів-риболовців.

Невесела пригода гольцкльоцманіпулянта Ціммермана

У 46-му відділі, високо під Коритвиною, рубала того року зруб перегінська партія. Наставник з рамені фірми Глєзінгер, що експлуатувала ліси в Митрополії, гольцкльоцманіпулянт Ціммерман з Дарова, у районі якого це діялося, не був вдоволений з партії. То дерево не було спущене так, як треба, то не лежало во-

но спосібно. Досить, що Ціммерман мав завжди щось закинути, як приїздив на зруб. А приїздив він дуже часто, верхи, коником-гуцуликом, що пнявся пляями, як олень.

Але раз коник захромив, і Ціммерманові треба було йти в зруб пішки. Аби зайти на зруб пляями, треба було йти від Ціммерманової хати добрих три години, але прямо, убіччю можна було зайти й за півтори. Треба було тільки знати правець. Хитрий Ціммерман запитав якось у бесіді керона, куди його люди збігають у Дарів по тютюн. Але керон був штука ще хитріша від Ціммермана. Він здогадався, нащо Ціммерманові треба, знати просту дорогу з Дарова у зруб, то й порадив дорогу, що йшла через гущу, у яку забрів звідкись ведмідь і залишився там жити. Дивний хлопака був той бурмило! Бувало, тільки рубачі з колиби на роботу у зруб розійдуться, а кальман десь по воду збіжить, він уже в колибчині газдус. Все дочиста побушує, хліб, кулешу вієсть — і нема на нього способу: людей не боїться.

Одного дня вибрався Ціммерман на несподівану контролю у зруб. Ішов напрямці, як напутив керон. Уже чув, як у зрубі стукочуть сокири, як стугонить, падаючи, дерево, аж перед ним у молоднику щось зашамотіло. Ціммерман подумав, що то рубач, і рішив підглянути, що він може у той час робити — та й собі туди скіць. Аж там . . . ведмідь. Застиг Ціммерман на місці. А ведмідь ще й хитає люб'язно головою. Мабуть, подумав поштивний ведмідь, що у несподіваного гостя хліба багато. Ціммерманові ж зразу стала смерть перед очима. Страх надав звірячу силу ногам. Та як пустився він драла, то вже й не дивився, чи колода, чи грегит, чи звір, чи верховина, лише дер, поки не опинився під своєю хатою. Тільки встиг штани скинути, та як ліг, то два тижні пролежав, як один день. А з остраху перші три дні слова не міг зі себе добути.

У зруб в 46-му відділі Ціммерман уже більше не ходив. Так і закінчили той зруб рубачі без його контролю.

З М І С Т :

Календар: українські свята за старим і новим стилем, латинські свята, урядові свята у ЗДА	4
Пасхалія, пости і загальниці	16
Виказ слов'янських святих	17
Урядові свята в Канаді і в інших країнах	18
О. Олесь : Живи, Україно (вірш)	19
П. Андрусів : Гетьман Мазепа (портрет)	20
А. Драган : Україна і ми	21
— : Тиждень поневолених націй	24
В. Щурат : Гімн Американських Українців	26
Л. Луців : Перед сторіччям з дня смерті Т. Шевченка	27
Л. Рубінгер : Наша гарна українська мова	32
Ю. Студинський : Ідея самостійности і соборности України в історії	33
М. Рильський : Було, було (вірш)	38
В. В. Б-ко : Чи остання це жертва?	39
Л. Полтава : Україна в еспанських „Листах з Росії”	41
І. Кедрин : Хрущов в Америці	47
Б. Кравців : Кривавий балаєс	59
— : Хрущовський терор в Україні в світлі офіційних документів	70
Я. Падох : Незакінчена місія	72
— : УНСоюз в Канаді на новому етапі	77
Ікер : Про „кени” й пігулки	80
Х. Рябокiнь : Доба атомової енергії	81
В. О. : Атомовий реактор	91
З. Стефанів : Атомово зброя і воєнна стратегія	93
— : І в нашій добі трапляються пригоди	96
Р. Осінчук : Нездорові впливи нашої доби	97
А. Яковнин : Місяць і його дослідження	101
С. Лазуренко : Богданівський полк	108
Г. Мироненко : Колонія українців-емігрантів у Біловіжі	115
Р. Савицький : Розвиток українського хорового мистецтва	119
М. Данилишин : Цікаві дрібнички	124
І. Савицька : Ми і наші сусіди	125
Б. Лучаковський : Ведмежі історії	127
Оголошення	132

УКРАЇНСЬКЕ ВИДАВНИЧЕ ТОВАРИСТВО КНИГОСПІЛКА — в Нью Йорку

Існує з червня 1954 року та провадить широку видавничу та книготорговельну роботу.

ВИДАННЯ КНИГОСПІЛКИ:

1. Десятитомова Історія України-Руси М. Грушевського (в 11 великого формату книжках, загалом понад 7400 сторінок. Можна набувати за сплатою ратами. Ціна — \$ 82.50
2. 20-томова Збірка художніх творів Івана Франка. Вже вийшли з друку 11 томів. Сплата ратами (по \$3.00 за том) в міру виходу з друку окремих томів. Ціна за повну збірку — \$ 60.00
3. П'ятитомова (4 книжках понад 2000 сторінок великого формату) Історія Української Літератури М. С. Грушевського. Ціна за передпл. — \$ 32.00
4. Український правописний словник Голоскевича. Ціна — \$ 4.00
5. Українсько-англійський словник Позвезька. Ціна — \$ 5.00
6. Англо-український словник Подвезька. Ціна — \$ 5.00
7. Франко: Лис Микита та казки. Ціна — \$ 3.75
8. М. Гоголь: Твори, тт. 1-2. Українська тематика в українському перекладі за редакцією Зерова та Ніковського. Ціна — \$ 3.75
9. М. Коцюбинський: Твори, тт. 1-2. Видання вперше ілюстроване. — \$ 9.00
10. Ф. Мелешко: Три покоління. Том 2-ий. Повість. \$ 3.50
11. І. Шкляка: Нова початкова читавка. Найліпший буквар для українських дітей, що навчаються в англомовних школах. Ціна — \$ 1.75

Крім власних видань, книгарня Книгоспілки завжди має великий вибір книжок видання інших українських Видавництв та видання самих авторів.

Великий вибір ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ ДІТЕЙ, а зокрема:

1. Війна грибів з жуками (видання Книгоспілки) \$ 0.50
2. Васильченко: „Свекор” (видання Книгоспілки) 0.25
3. Кіплінг: От так казки 0.75
4. Завадович: Медовий Телесик 0.40
5. Сірій: Про горобця славного молодця 0.40
6. Завадович: Сойка — Штукарка 1.00
7. Цегельська: Петрусєва повість 0.25
8. Завадович: Переполюх 0.50
9. Погідний: Гетьманська булава 0.25
10. Юркевич: Зима. Прекрасна збірка оповідань та віршів. 0.50
11. Юркевич: Літо. Прекрасна збірка оповідань та віршів. 0.70
12. Вільгельм Буш: Співомовки 0.50
13. Сторм: Юрчик Мандрівник 0.50
14. Орел: Ізак-Миротворець 0.50
15. Українська кольорова абетка для дітей (видання Книгоспілки) .. 0.60

З найновіших видань книгарня КНИГОСПІЛКИ має на продаж такі, як:

- Ю. Лавриненко: „Розстріляне Відродження” \$ 6.00
- О. Войцєцько: Інший світ — інші дні. (Репортаж з подорожі по Європі) \$ 2.00
- Л. Коваленко: Рік 2245. (Роман-утопія) \$ 2.25

Звертайтеся до нас на адресу:

KNYHO-SPILKA PUBLISHING CO.
33 St. MARK'S PLACE — NEW YORK 3, N. Y.

- ДОПОВНИТЬ СВОЮ БІБЛОТЕКУ !
- ПОДАРУЙТЕ МІСЦЕВИЙ БІБЛОТЕЦІ !

30 % ЗНИЖКИ

SPIRIT OF UKRAINE. Ukrainian Contributions to World's Culture. — By J. D. Snowyd -----	\$1.00	\$0.70
THE UKRAINE—A SUBMERGED NATION. — By William H. Chamberlin -----	\$1.75	\$1.20
THE MUSE IN PRISON. Eleven Sketches of Ukrainian Poets Killed By Communists and 22 Translations of Their Poems. — By Yar Slavutych -----	\$1.00	\$0.70
UKRAINIAN RESISTANCE. The Story of the Ukrainian National Liberation Movement in Modern Times -----	\$3.00	\$2.10
HETMAN OF UKRAINE IVAN MAZEPPA. — By Clarence A. Manning -----	\$3.50	\$2.45
TWENTIETH CENTURY UKRAINE. — By Clarence A. Manning -----	\$3.50	\$2.45
UKRAINE UNDER THE SOVIETS. — By Clarence A. Manning -----	\$3.50	\$2.45
TARAS SHEVCHENKO—POET OF UKRAINE. Selected Poems. — By Clarence A. Manning -----	\$2.50	\$1.75

ЗАМОВЛЕННЯ І НАЛЕЖНІСТЬ СЛАТИ:

“SVOBODA” — P. O. BOX 346
JERSEY CITY 3, N. J.

ПОЩО ТРАТИТИ ЧАС
НА ПИСАННЯ АДРЕС?

Печатка \$ 1.60

3 лінії
на 2 інчі

ПЕЧАТКИ

- РІЗНОГО РОДУ ● В РІЗНИХ МОВАХ
● З ЕМБЛЕМАМИ
- для Організацій, Установ, Підприємств
та приватного вжитку,
— виробляє —

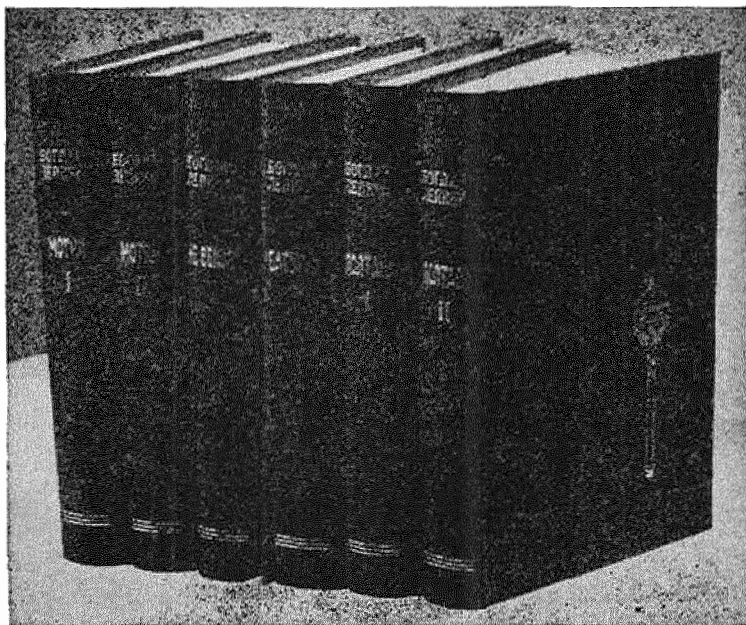
Roman IWANYUKYJ
1726 Park View Avenue
BRONX 61, N. Y., USA
ВИСИЛАЄМО ПОПШТОЮ !

**НАЙКРАЩИЙ ДАРУНОК
НА ВСІ НАГОДИ**

Ц Е

МАЗЕПА

**трилогія
БОГДАНА ЛЕПКОГО**

Ціна за цілість — шість томів

дол. 21.00 на сплати.

**ЗАМОВЛЕННЯ ПРИЙМАЄТЬСЯ ТАКОЖ БЕЗ ЗАВДАТ-
КУ, КНИЖКИ ВИСИЛАЄТЬСЯ ЗВОРОТНОЮ
ПОШТОЮ.**

Замовлення слати на адресу Видавництва:

**MYKOLA DENYSIUK PUBLISHING CO.
2228 W. Chicago Avenue
Chicago 22, Ill., USA**

Every Banking Service

**COMMERCIAL TRUST CO.
OF NEW JERSEY**

Capital
\$4,000,000

Surplus
\$6,000,000

6 Offices in Jersey City

3 Offices in Bayonne

Member Federal Reserve System and Federal Deposit Insurance Corp.

Поручається Українській Громаді Метрополії
ДІТРОЙТУ

**A. HRADOWSKY
Funeral Home**

4141 Clippert Street
Near Michigan
DETROIT 10, Michigan
Phone: TAshmoo 5-4426

TRIDENT Savings & Loan Association

760 CLINTON AVENUE — NEWARK, N. J.

Модерні й просторі нові наші кімнати становлять новий
межовий камінь на шляху нашого зросту, який
розпочався в 1922 році.

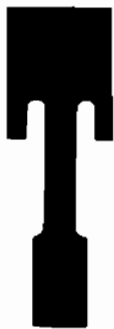
ВСЕБІЧНА ФІНАНСОВА ОБСЛУГА :

- ◎ Забезпечені щадливі конта
- ◎ Позики на купно домів
- ◎ Грошові перекази
(Money orders)
- ◎ Різдявні ошадності.

БЕЗПЛАТНЕ ПАРКУВАННЯ !

TRIDENT Savings & Loan Association

760 CLINTON AVENUE — NEWARK, N. J.

(Corner Leslie Street)

Phone: ESsex 1-1120

ШКІРА І ТЕКСТИЛЬНІ ВИРОБИ

ДО ВСІХ ЧАСТИН ЄВРОПИ

Найкращий ЮХТ зі всіма додатками на 4 пари чобіт, з пересилкою, забезпеченням та оплатою мита	\$ 78.50
Шкіра БОКС з усіма додатками, як вище, на 4 пари чобіт (імпортований бокс з Німеччини)	95.40
ЮХТ, на 6 пар черевиків з холявками	70.00
Або БОКС, як вище (імпортований з Німеччини)	80.50

Ми теж маємо такі текстильні вироби: хустки, матеріали вовняні імпортовані і місцеві, светери, скарпетки, полотна, матеріали на суконки, черевики (готові) та інше.

Тепер ми можемо вислати комбіновані пачки зі шкірою на 1, 2 або 3 парні черевиків — чобіт, разом із текстильними виробами.

Шкіру і текстильні вироби висилаємо безпосередньо з ВЛАСНОЇ ГУРТИВНИ — негайно по одержанні замовлення — Вашій Родині.

Маємо великий вибір шкіри і текстильних виробів. — Уділяємо інформації в українській мові.

N. Y. & N. J. Leather Co.

S. GOLDBLATT Prop.

186 MONROE STREET — PASSAIC, N. J.

Фірма існує вже 50 років.

PRescott 7-5037

WOLFE, CORCORAN & LINDER

*Consulting Actuaries
Insurance Accountants
Employee Benefit Plan
Consultants*

116 John Street
NEW YORK 38, N. Y.

Tel.: OR 3-4949

Established Since 1916

ROBERT I. MORRIS

Optometrist

Contact Lens Specialist
60 Avenue "B"

Bet. 4th & 5th Sts.
NEW YORK 9, N. Y.

Hours:

10 A. M. to 7 P. M.
Friday to 6 P. M. — Closed Sunday

To solve your paper problem call on

THE GOTHAM CARD & PAPER CO., Inc.

334-340 Hoboken Avenue
JERSEY CITY 6, N. J.
Tel.: OLdfield 3-2650-1

Stocking at our warehouse the largest variety of fine Bond, Mimeograph, Duplicating Papers Card Board, Envelopes, Etc.

Якщо хочете добре відпочати і гарно перебути свої вакації над чудовим озером "LAKE GEORGE"

в основних лісах — то їдьте до:
"TWIN BAY VILLAGE"
BOLTON LANDING, New York
Tel.: 4011

Сезон від 15 травня до 15 жовтня. Проспекти і цінники висилаємо на жадання.

Стефан і Елеонора ХОМЯК,
власники.

Compliments of

JOHN KOWALCHYK
Home for Funerals

129 Grand Street
JERSEY CITY 2, New Jersey
Tel.: HEnderson 4-5131

УКРАЇНСЬКИЙ ПОГРЕБНИК
ПЕТРО ЯРЕМА

займається — **ПОХОРОНАМИ** — понад 50 років
в BRONX, BROOKLYN, NEW YORK і ОКОЛИЦЯХ.

Контрольована температура.
МОДЕРНА КАПЛИЦЯ ДО УЖИТКУ — ДАРОМ.

PETER JAREMA

129 East 7th Street
NEW YORK, N. Y.
Tel.: ORchard 4-2568

CORRECT LAUNDRY & CLEANERS

22-40 Crystal Street
NORTH ARLINGTON, N. J.
For Delivery Service
Call WY 8-7300-1

CASH & CARRY STORE
19-21 Biltmore Street
NORTH ARLINGTON, N. J.
Save 15%

Власник: **ВАСИЛЬ КУЧКУДА**

Compliments of

WILLIAM MODRAKO

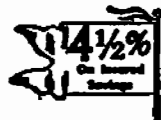

DEAN WITTER & CO.
Members
New York Stock Exchange

14 Wall Street
NEW YORK 5, N. Y.
DIgby 4-3100

"A TRUST INSTITUTION ORGANIZED BY"

TRIDENT SAVINGS AND LOAN ASSOCIATION
1795 WEST 81ST STREET - CHICAGO 9, ILLINOIS
TELEPHONE PROSPECT 8-8800

Сенсаційне повідомлення: ТРАЙДЕНТ НА ВЕРШИНАХ!

МИ ЯВЛЯЄМОСЬ ПЕРШИМИ, ЩО Є В СПРОМОЖНОСТІ ВИПЛАЧУВАТИ НАШИМ ШАДНИКАМ 4½% (ЧОТИРИ І ПІВ) ЗА ЗЛОЖЕНІ ОШАДНОСТІ. НАШИМ ОСНОВНИМ ЗАВДАННЯМ ЗАВЖДИ БУЛО І ОСТАЄТЬСЯ НА ВСЕ ДЛИТИСЬ НАШИМИ НАДБАННЯМИ З НАШИМИ ЧЛЕНАМИ БО ЗДАЄМО СОБІ З ТОГО СПРАВУ, ЩО ЗАВДЯКИ НАШОМУ ШИРОКОМУ ЧЛЕНСТВУ МИ ДОБИЛИСЬ ВЕЛИЧЕЗНИХ УСПІХІВ.

ПРОДУМАНЕ КЕРІВНИЦТВО СПІЛКОЮ, З ПОВНИМ ЗМИСЛОМ ПЕРЕДБАЧУВАННЯ СПРАВИ, ЯК ТАКОЖ ОШАДНОСТЕВА ПОЛІТИКА У ВИЗНАЧУВАННІ ГРОШЕЙ, ДАЛИ МОЖЛИВІСТЬ ДОБИТИСЬ ТАКИХ ВЕЛИКИХ УСПІХІВ. І ТОМУ ТО НА СЬОГОДНІ МАЄМО ВЕЛИКУ ПРИЄМНІСТЬ ПОДІЛИТИСЬ З НАШИМИ ЧЛЕНАМИ, ЯК ТАКОЖ З ТИМИ, ЩО СКОРО НИМИ СТАНУТЬ, НАШИМ ВДОВОЛЕННЯМ З ТОГО ФАКТУ, ЩО НАШІ УСПІХИ Є ТАКОЖ УСПІХАМИ ВАС УСІХ!

САМЕ ТЕПЕР НАСТАВ ЧАС ДЛЯ ВСІХ ШАДИТИ ГРОШІ В НАШІ СПІЛКИ Т Р А Й Д Е Н Т. ЦЕ ТЕПЕР ЄДИНА СПІЛКА, ЩО ПЛАТИТЬ ТАКІЯ ВИСОКІЯ ВІДСОТКИ, БО АЖ 4½%. ВАШІ ОШАДНОСТІ, ОЧЕВИДНА РІЧ, ЗАБЕЗПЕЧЕНІ ФЕДЕРАЛЬНО. ВАШІ МОРГЕДЖІ — У ПЕВНИХ І БЕЗПЕЧНИХ РУКАХ! ВИКОРИСТАЯТЕ ЦЮ ПЕРШУ І В ІСТОРІЇ НЕБУВАЛУ НАГОДУ ЯКНАЯСКОРШЕ — ШЕ СЬОГОДНІ. В НІЯКІЯ ІНШІЯ ШАДНИЧІЯ УСТАНОВІ ВИ НЕ ЗМОЖЕТЕ ОТРИМАТИ 4½% ЗА ВАШІ ГРОШІ ТОМУ, ЩО В ІСТОРІЇ ОШАДНОСТЕЯ І ПОЗИЧОК ТРАЙДЕНТ Є ПЕРШОЮ ТАКОЮ УСТАНОВОЮ!

ВИ МОЖЕТЕ БУТИ ПЕВНІ, ЩО В ТРАЙДЕНТІ НА ВАС ЧЕКАЄ ЗАВЖДИ СПРАВНА, СОЛІДНА ТА ЧЕМНА ОБСЛУГА. МИ ПРИЛОЖИМО ВСІХ ЗУСИЛЬ, ЩОБ ЗАДОВОЛИТИ СВОІХ ЧЛЕНІВ І ПОМОГТИ ІМ У ВСІХ ПОТРЕБАХ. ОТЖЕ НЕ ЗВОЛІКАЙТЕ З ТАКОЮ РІДКІСНОЮ І ПЕРШОРАЗОВОЮ НАГОДОЮ! СКОНТАКТУЙТЕСЬ З НАМИ ЯКНАЯСКОРШЕ ТЕЛЕФОНОМ АБО ВИСЛАЙТЕ СВОІ ОШАДНОСТІ ПОШТОЮ, ЯКУ МИ САМИ ОПЛАТИМО.

ДИВИДЕНДИ ВИПЛАЧУЄМО ДВА РАЗИ РІЧНО: 30-ГО КВІТНЯ І 31-ГО ЖОВТНЯ. ГРОШІ, ЗДЕПОНОВАНІ ДО 15-ГО ДНЯ КОЖНОГО МІСЯЦЯ, ПРИНОСЯТЬ ВІДСОТКИ ВЖЕ ПЕРШОГО ДНЯ ЦЬОГО Ж МІСЯЦЯ.

З поважанням

Кларк П. Пучило
ПЕТРО ПУЧИЛО
Екзекутивний Директор

Увага!

Увага!

СПРОВАДЖУЄМО

метрики уродження й інші документи для цілей Social Security і т. п.

ВИГОТОВЛЯЄМО

афідавіти в імігаційних справах.

ВИПОВНЯЄМО

аплікації на громадянські папери.

ВИСИЛАЄМО

пачки і ліки в Україну й інші країни. Маємо великий вибір товарів для посилок.

ВИСИЛАЄМО

гроші до усіх країн, як підагенція AMERICAN EXPRESS CO.

ВЕДЕМО

бюро завірених перекладів (листів, документів і т. п.) в усіх головних мовах. Швидка обслуга.

ВЕДЕМО

гуртову і деталічну продаж грамофонових платівок. Маємо No. 1-4 альбоми Капелі Бандуристів ім. Т. Шевченка, а також довгограючі платівки Капелі, наспівані в Європі.

ПРОДАЄМО

портативні машинки до писання з українським шрифтом.

ВЕДЕМО

гуртову (і тетаїлічну) продаж дуже дбайливо опрацьованого „БУКВАРЯ” — д-ра К. Вагилевича. Ціна \$ 2.00. Книгарням знижка.

ЗВЕРТАЙТЕСЯ ДО НАС ЗА БЛИЖЧИМИ ІНФОРМАЦІЯМИ.

Наша адреса:

WORLD WIDE GIFT PARCEL SERVICE CO.

6440 MICHIGAN AVENUE — DETROIT 10, Mich.

Tel.: TA 6-6575

М. БЛОСКУРСЬКИЙ

Notary Public

ПОДІЛЛЯ СПІЛКА М'ЯСАРСЬКИХ ВИРОБІВ

ПОРУЧАЄ ВШ. ГРОМАДЯНСТВУ:

Різні м'ясива найкращої якості; Шинки власні, тутешні й імпортовані; Ковбаси різних сталів і родів, а зокрема „Подільського Стилю” й так зв. „Стрільцькі”; Кишки; Сальцесони; Парівки; Паштетівки; Вуджений Карчок; Бочок; Заяць.

103 Avenue "B" — NEW YORK 9, New York
(Between 6th and 7th Streets)

Tel.: OR 7-8081

1910 — 1960

50TH ANNIVERSARY

St. WLADYMYR — Br. 91

McKEES ROCKS, PENNSYLVANIA

Alex Kosiak — Pres.
Michael Hutch — Treas.

Peter Kochirka — Fin. Sec'y
Daniel C. Anderson — Rec. Sec'y

Auditors:

John M. Kosmar — Stephen Olenik, Jr.

УКРАЇНСЬКА ПЕРЕПЛЕТНЯ

BIBLOS Co.

приймає в ПЕРЕПЛЕТ і виконує

СОЛІДНО — ДЕШЕВО
БРОШУРУВАННЯ ВСЬКОГО РОДА НАКЛАДІВ,
ОПРАВУ КНИЖОК В ПОЛОТНО Й ПІВПЛОТНО.

107½ St. Mark's Place — NEW YORK 9, N. Y.

Tel.: ORegon 7-0370

ФЕДЕРАЦІЯ АМЕРИКАНСЬКИХ УКРАЇНЦІВ

стейту МИШІГЕН

в склад якої входить 48 українських Організацій, виконує важливу культурно-освітню та допомогову працю на території стейту Мишиген і Метрополії Дітройту. В 1959 році Федерація А. У. С. М. святкувала 20-ліття свого існування й громадської діяльності.

ЗА УПРАВУ ФЕДЕРАЦІЇ:

Пилип ГАЙДА — секретар

Василь ДОВГАНЬ — голова

Висилка пачок до всіх країн східної Європи

Користуйтеся послугами

ВІДПОВІДАЛЬНОЇ, ВВІЧЛИВОЇ І СКОРОЇ
ФІРМИ

GENERAL PARCEL & TRAVEL CO., INC. **135 West 14th Street - New York 11, N.Y.**

Tel.: CHelsea 3-2583

141 SECOND AVENUE — NEW YORK CITY

Tel.: GR 5-7430

Р. ГАНКЕВИЧ.

НАШІ ВІДДІЛИ:

39 Raymond Plaza W.
NEWARK, N. J.
Tel.: MAket 2-2877
В. Сушків

900 Literary Rd.
CLEVELAND 13, Ohio
Tel.: TOWer 1-1461
М. Гіряк

132 Franklin Avenue
HARTFORD, Conn.
Tel.: CHapel 6-4724
Я. Тростянецький

11339 Jos. Campau
DETROIT 12, Mich.
Tel.: TOWnsend 9-3980
В. Шкудор

332 Fillmore Avenue
BUFFALO 6, N. Y.
Tel.: MOhawk 2674
П. Осталчук

632 W. Girard Avenue
PHILADELPHIA 23, Pa.
Tel.: WALnut 5-8878
Т. Гриців

398 W. Fourth Street
BOSTON 27, Mass.
Tel.: ANDrew 8-5040

Наша велика фірма користується довір'ям тисячів задоволених клієнтів, гарантує на 100% доставку кожної посылки.

Кожну посылку висилається на протязі 48 годин і приходить на місце призначення через 6-7 тижнів (легунською поштою через 7-12 днів).

В крамницях вибір першокласних товарів, — по дуже низьких цінах.

Жадайте нашого безплатного каталогу з точним перерахунком нових ставок мита і обслуговування.

Головна крамниця відкрита:

ЩОДЕННО — від год. 9:00 ранку до 6:00 вечора
в НЕДІЛІ — від год. 9:00 ранку до 4:00 по пол.

Що можна одержати в в Нью Йорку? „АРЦІ”

Альбоми мистецькі

Блузки вишивані
бритви до голення
будильники

Вишивки
вічні пера “Пелікан”
води кольонські
всіпи на перини

Годинники швейцарські
гриби карпатські

Дитячі іграшки
діаманти для різання скла

Енциклопедія українознавства
і гаслова

Журнали
жилетки (німецькі) до голення

Золоті бранзолетки

Імпортовані солодощі

Кераміка, гупульська і вишивана
картки Різдяні, Великодні й ін.
календарі стінні й книжкові
килими

косметика (креми краси)
касетки різьблені
кутя
книжки

Лямпи мистецькі
ланцюжки золоті

Машини до писання
матеріяли до вишивання
мед
мак

медаліки з 14 кар. золота
Нитки до вишивання ДМЦ
накривала

Образи в різьблених рамах
обруси вишивані

Платівки (жадайте каталога)
писанки
панчохи жіночі
папір

Рами різьблені

Торби, течки шкільні
термометри європейські

Українське мистецтво

Фарби до писанок
фонографи (патефони)

Хустки вовняні (різного рода)

Цигарки

Часописи
чорнило до писання “Пелікан”

Шкільне приладдя
шкіряні вироби

Юта до вишивання

Та багато-багато всякого іншого КРАМУ для різних потреб та нагод.

В „АРЦІ” продаються грошові ПЕРЕКАЗИ для всіх країн (Моні Ордери).

В „АРЦІ” покупці з Нью Йорку можуть вплачувати рахунки за світло й газ.

В „АРЦІ” постійно в продажі КВИТКИ на різні імпрези в Нью Йорку.

PRINTED IN U.S.A.

"Svoboda," 81-83 Grand Street, Jersey City 3, N. J.

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ

ЦЕ —

- 66 РОКІВ — НАПОЛЕГЛИВОЇ ПРАЦІ**
- 66 РОКІВ — БЕЗПЕРЕРВНОГО РОСТУ**
- 66 РОКІВ — БЕЗПРИКЛАДНИХ УСПІХІВ**

НАЦІОНАЛЬНА СЛУЖБА УНСОЮЗУ — це:

- ⊙ Неоцінений в своїх наслідках вклад праці 76,000 союзової громади в загально-національне життя американських українців;
- ⊙ Імпозантна громадська активність 500 союзових відділів, розкинутих по 28 стейтах ЗДА та 6 провінціях Канади;
- ⊙ Десятки тисяч добровільних пожертв на народні цілі;
- ⊙ Ціла бібліотека українознавчих книжок про Україну в англійській мові, видана заходом й коштами УНСоюзу, яка ввела Україну у свідомість американського населення;
- ⊙ Енциклопедія Українознавства в англійській мові, яку видає УНСоюз своїм заходом та коштом 50,000 доларів;
- ⊙ Найбільший у вільному світі український щоденник „Свобода“, англомовний тижневик „Юкрейніен Віклі“ та дитячий ілюстрований журнал „Веселка“ — наймогутніші голоси української правди у вільному світі;
- ⊙ Літня Оселя в чудових кетскильських горах „Союзівка“ із курсами українознавства для молоді і табором для дітей, — справжній „шматок України на вільній американській землі“.

ГОСПОДАРСЬКА СЛУЖБА УНСОЮЗУ — це:

- ⊙ Забезпечення українських родин перед злиднями на випадок смерті, недуги й наслідків нещасних випадків до імпозантної суми 100,000 доларів, заповнення нашої молоді коштів їх студій й то по найдешевших цінах та на найбільш догідних умовах;
- ⊙ Морґеджі на будову народних та приватних домів;
- ⊙ Позички членам у кожній їх потребі за найнижчим у всій Америці опроцентуванням, у висоті всього 4 відсотків та грошова допомога неможливим й пошкодженим у їхній потребі.

УКРАЇНСЬКІ ГРОМАДЯНИ!

Всіх Вас, що ще досі не знайшлися в рядах УНСоюзу

кличемо —

**СТАВАЙТЕ ЧЛЕНАМИ У. Н. СОЮЗУ —
цієї справжньої Української Заморської Твердині!**

UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION

81-83 Grand Street — Jersey City, N. J.